

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK CEZA İNFAZ HUKUKU'NDA
ÇOCUKLARA ÖZGÜ İNFAZ REJİMİ

Beyza Nur KAPLAN ALTINDAĞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Pınar BACAKSIZ

İZMİR – 2020

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türk Ceza İnfaz Hukuku’nda Çocuklara Özgü İnfaz Rejimi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Beyza Nur KAPLAN ALTINDAĞ
19.06/2020

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi
Türk Ceza İnfaz Hukuku'nda
Çocuklara Özgü İnfaz Rejimi
Beyza Nur KAPLAN ALTINDAĞ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Kamu Hukuku Programı

Devlet egemenliğinin zorunlu bir sonucu olan cezalandırma, devlet tarafından uygulanan bir yaptırımdır. Bu yaptırım cezaların infazı mekanizmaları ile yerine getirilmektedir. Çocuk ceza adalet sistemine göre uygulanacak yaptırımın amacı, suçun işlenmesinin önlenmesi, mağdurun haklarının korunması ve toplumsal huzur ve güvenin sağlanmasından ziyade, çocuğun korunması, suçta tekerrürünün ve suçu meslek haline getirmesinin önlenmesidir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm infaz rejiminin insan hakları ile ilişkisini ve çocuk haklarını, ikinci bölüm çocukların yargılanması ve infazın konusunu, üçüncü bölüm ise hukuk sistemimizdeki infaz rejimi ve denetim mekanizmalarını konu almaktadır.

Bu çalışma ile çocuk haklarının ortaya çıkışı ve ceza infaz hukuku içinde çocuk statüsü ortaya konulmuştur. Çocuk ceza adalet sistemi içindeki reformlar neticesinde suça sürüklenmiş olarak kabul edilen çocukların ceza infaz sistemi içindeki yeri belirtilmiştir. Çocuklara özgülenmiş ceza infaz kurumları tanıtılmış, bu kurumlarda eğitim, çalışma, dış dünya ile ilişki, disiplin ve ödüllendirme mekanizmaları açıklanmıştır. İnfazın denetiminde etkin kurumlar incelenmiştir. Hukuk sistemimizdeki koruma mekanizmalarındaki sorunlar ortaya konulmuş, çözüm yolları önerileri sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Suça sürüklenen çocuk, çocuk ceza infaz rejimi, çocuklara özgü ceza infaz kurumları, çocuk eğitimevleri, çocuk kapalı cezaevleri

ABSTRACT
Master's Thesis
Criminal Execution Regime Specific to
Children in Turkish Criminal Execution Law

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Public Law Department
Public Law Program

Punishment, a mandatory consequence of state sovereignty, is a state sanction. This sanction is fulfilled by the execution of penalties. According to the juvenile criminal justice system, the purpose of the sanction to be applied is to prevent child from treating the crime, protect the rights of the victim, to ensure social security and peace, and to protect the child, to prevent the repetition of crime and to prevent the child from becoming a profession in crime.

The study consist of three parts. The first part deals with the relationship of the execution regime with human rights and children's rights, the second part is the subject of the trial and execution of children, and the third part is the execution regime and control mechanisms in our legal system.

The this study, the emergence of children's right and status of children in criminal execution law were introduced. As a result of the reforms in juvenile justice system, the place of juvenile who are driven to crime has been specified. Disciplinary institutions specific to children were introduced and education, working, relationship with the world outside, correction and reward mechanisms in these institutions were explained. The institutions that are active in the control of execution were examined. Problems in the protection mechanisms in our legal system have been revealed and solutions have been presented.

Keywords: juvenile delinquency, juvenile driven to crime, juvenile penal execution regime, juvenile penitentiary institutions, juvenile prisons

TÜRK CEZA İNFAZ HUKUKU'NDA ÇOCUKLARA ÖZGÜ İNFAZ REJİMİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	İ
YEMİN METNİ	İİ
ÖZET	İİİ
ABSTRACT	İV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	İX

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM: TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN EN SERT SINIRLAMASI OLARAK İNFAZ REJİMİ VE ÇOCUK HAKLARI

I. İNFAZ VE İNFAZ HUKUKU KAVRAMLARI	4
II. İNFAZIN AMACI	5
A. Önleme Amacı	7
B. Yeniden Topluma Kazandırma Amacı	9
1. Kavram ve Tanım	9
2. Kanuni Düzenleme	10
3. Unsurları	11
4. Cezaevilileştirme	12
III. İNFAZ HUKUKUNUN KAYNAKLARI	13
A. Ulusal Kaynaklar	14
B. Uluslararası Kaynaklar	15
IV. ÇOCUK HAKLARINA İLİŞKİN HUKUKİ DÜZENLEMELER	16

İKİNCİ BÖLÜM: İNFAZIN KONUSU OLARAK HÜKÜM VE ÇOCUKLARIN YARGILANMASI

I. İNFAZ HUKUKUNUN SÜJESİ OLARAK İNSAN	19
II. İNFAZIN BİREYSELLEŞTİRİLMESİ	22
III. ONARICI ADALET	24

IV.	ÇOCUKLARDA CEZAI EHLİYET VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK	26
A.	Çocuklarda Cezai Ehliyet	26
B.	Suça Sürüklenen Çocuk	29
V.	ÇOCUKLARIN YARGILANMASI	33
A.	Çocuk Adalet Sisteminin Temel İlkeleri	34
1.	Çocuğun Üstün Yararı İlkesi	35
2.	Ayrımcılık Yasağı	37
3.	Adil Yargılanma Hakkı	39
4.	Gizlilik İlkesi	40
5.	Çocuğun Saygınlık ve Değer Duygusunu Gözeten Muamelede Bulunma İle Çocuğun Durumuna Uygun Özel İhtimam Gösterilmesi	41
6.	Çocuğun Toplumla Bütünleşmesini Sağlama İlkesi	42
7.	Çocukları Ayrı Yerde Tutma İlkesi	43
B.	Yargılama Teşkilatı ve Çocuk Yargılamasının Gösterdiği Özellikler	44
1.	Çocuk Mahkemesi ve Hakimi	44
2.	Cumhuriyet Savcısı	46
3.	Müdafi	49
4.	Kolluk	50
5.	Sosyal Çalışma Görevlisi	50
VI.	YARGILAMANIN SONUCU	53
A.	Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri	53
1-	Danışmanlık Tedbiri	60
2-	Eğitim Tedbiri	62
3-	Bakım Tedbiri	64
4-	Sağlık Tedbiri	65
5-	Barınma Tedbiri	67
B.	Cezalar	68
1-	Hapis Cezası	69
a-	Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası	70
b-	Müebbet Hapis Cezası	71
c-	Sürelî Hapis Cezası	71
2-	Adli Para Cezası	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İNFAZ REJİMİ VE İNFAZIN DENETİMİ

I.	İNFAZ KURUMLARI	75
A.	Tarihçe	75
B.	Gözetilecek İlkeler	79
1.	İnfaz Hukukunun Temel İlkeleri	79
2.	İnfaza İlişkin İlkeler	80
3.	Hapis Cezalarının İnfazında Gözetilecek İlkeler	81
C.	Çocuklara Özgü Cezaevlerinde Sistem	83
D.	Türleri	85
1-	Çocuk Eğitimevleri	87
2-	Çocuk Kapalı Cezaevleri	90
E.	İnfaz Kurumu Personeli	91
II.	HÜKÜMLÜNÜN/TUTUKLUNUN EĞİTİMİ	94
III.	HÜKÜMLÜNÜN/TUTUKLUNUN ÇALIŞMASI	98
IV.	HÜKÜMLÜNÜN/TUTUKLUNUN DIŞ DÜNYA İLE İLİŞKİSİ	102
A.	Ziyaret	103
B.	Telefon Hakkı	105
C.	İzin	109
V.	İNFAZ KURUMUNDA DİSİPLİN	111
A.	Disiplin Tedbirleri	112
1-	Teşvik Amaçlı Ayrıcalıkları Ertelemek	113
2-	Kaldığı Odayı ve Yatakhaneği Değıştirme	114
3-	Bulunduğı Kurumdan Başka Bir Kuruma Nakletmek	114
4-	Meslek Eğitiminin Bütünlüğünü ve Sürekliliğini Bozmayacak Şekilde Çalıştığı İşyerini veya Atölyeyi Değıştirmek	115
5-	Belli Yerlere Girmesini Yasaklamak	115
6-	Bazı Eşyaları Bulundurmasını Veya Kullanmasını Yasaklamak	116
B.	Disiplin Cezaları	116
1-	Uyarma	122
2-	Kınama	123
3-	Onarma, Eski Hale Getirme ve Tanzim	123
4-	Harcamalara Sınır Koyma	124
5-	Bazı Etkinliklere Katılmaktan Alıkoyma	125
6-	Teşvik Amaçlı Ayrıcalıkları Geri Alma	125

7-	İznin Ertelenmesi veya Ziyaretlerin Kapalı Şekilde Yaptırılması	125
8-	Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna İade	127
9-	Odaya Kapatma	127
VI.	ÖDÜLLENDİRME	128
A-	Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Ailesi veya Vasisi İle Görüşmesi	130
B-	Evli Hükümlü Ve Tutukluların Eşleri İle Mahrem Görüşmesi	131
C-	Haftalık Açık Veya Kapalı Ziyaret Süresini Uzatma	134
D-	Kapalı Ziyaret Yerine Açık Ziyaret Yapma	134
E-	Üst Üste Kullanılmayan Ziyaret Sürelerini Toplu Olarak Kullanma	135
F-	Haftalık Telefonla Görüşme Sayı Ve Süresini Artırma	135
G-	Sosyal, Kültürel Veya Sportif Etkinliklerden Öncelikli Ve Daha Uzun Süreli Yararlanma	136
H-	Haftalık Harcama Miktarını Artırma	137
İ-	Tek Kişilik Odada Televizyon Bulundurma	137
J-	Hediye Verilmesi	137
K-	Takdir Belgesi veya Tavsiye Mektubu Verilmesi	138
L-	Ailelerinin Etkinliklere Katılması	139
M-	Kullanamadığı İzinleri Kullandırma	139
N-	Kurum Dışına Çıkma İzni	140
O-	Gençlik Kampı ve Gençlik Merkezi İmkanlarından Yararlandırma	140
VII.	İNFAZIN SONA ERMESİ	140
VIII.	İNFAZIN DENETİMİ	145
A.	İnfaz Hakimliği	146
1.	Kuruluşu	147
2.	Görevleri	148
3.	Şikayet	149
B.	İzleme Kurulları	151
1.	Kuruluşu	151
2.	Görevleri	153
3.	İnceleme Konuları ve Raporlar	154
SONUÇ:		156
KAYNAKÇA		162

KISALTMALAR

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AY	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BM	: Birleşmiş Milletler
CGTİHK	: 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirleri Hakkında Kanun
CMK	: 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu
ÇKK	: 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu
E.	: Esas
eTCK	: 657 sayılı Türk Ceza Kanunu
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İHK	: 4675 sayılı İnfaz Hakimliği Kanunu
İKK	: 4681 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu
K.	: Karar
m.	: Madde
s.	: Sayılı (Metin içinde)
s.	: Sayfa (Dipnotlarda)
ss.	: Sayfa Aralığı
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
YRG.CD	: Yargıtay Ceza Dairesi
YRG.CGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu

GİRİŞ

Çocuk; hukukun her alanında ayrıcalıklı tutulması gereken toplumun en savunmasız kesimidir. Çocuklar fiziksel, zihinsel ve parasal yönden en zayıf ve en muhtaç insanlardır, aynı zamanda hayatı bilmiyor olmaları işgüçleri ve cinselliklerinin acımasızca sömürülmesine sebep olmaktadır.

Toplum içinde konumlanışı çocuğu aileye bağımlı ve muhtaç, aynı zamanda dış dünyadan gelecek tehditlere açık, risk altında tutmaktadır. Yaşı, tecrübesizliği, bedensel güçsüzlüğü ve zihinsel gelişimini henüz tamamlamamış olması da dikkate alındığında çocuğun; insanlardan ve toplumdan, aynı zamanda bizzat çocuğun kendisinden korunması gerekmektedir.

Gereksinimleri göz ardı edilmiş, toplum dışına itilmiş, bastırılmış, küçümsenmiş, kendi olma imkanı verilmemiş ve ailelerin yarış atı haline gelmiş olan çocuklar takdir edilir ki yanlış yönlendirilmeye, sömürülmeye, azmettirilmeye, tecrübesizliğinden yararlanılmaya, bir takım yanlışlıklar içine düşmeye oldukça yatkındır. Bu küçük yaşta başlayan yanlışlıklar çocuğun hayatında telafisi imkansız zararlara sebep olmaktadır. Bu yanlışlıkların düzeltilebilmesi, telafi edilebilmesi, çocuğa kendi gelişimini tamamlama imkan ve iktidarı verilmesi, hiç olmazsa çocuğa ergin bir bireye sağlanmayan bazı ayrıcalıklar bu yaş grubundakilere sağlanması gerekmektedir. Bu durum insan doğasının zorunlu bir sonucu olmalıdır.

Yakın zamana kadar çocuklara özgülenmiş bir hukuk dalının olmaması çocuklara yönelik yapılan hak ihlallerinin önünü açmakta, ihlallerin engellenmesi ile ilgili çalışmaları zorlaştırmakta, akademik çalışmalarının önüne set çekmektedir. Ayrıca infaz sisteminin başarısının tespitinde kullanılan tek sayısal veri tekerrürken çocuklar açısından tekerrürün mümkün olmaması istatistiki veri çalışmalarını zorlaştırmaktadır.

Özellikle bastırılmış, korkutulmuş, sindirmek suretiyle susturulmuş çocuklara ulaşmak oldukça zorken; çocuk mahkemelerinin sayıca azlığı, bu nedenle bu konuda özel olarak eğitim almamış olmalarına rağmen genel yetkili mahkemelerin çocuklarla ilgili yargılamalarda görev alması bir diğer ihlaller sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca değinmemiz gereken bir diğer husus birden çok sanıklı dosyalarda suça sürüklenen çocuklar ile 18 yaşından büyük sanıkların dosyalarının ayrılması sebebiyle maddi gerçeğin araştırılması mümkün olmadan kararlar verilmesidir. Bu tip yanlışlıklar çocuğu korumak için getirilmiş yasaların aksine haksız kararlara sebebiyet vermekte, keyfi uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suçta sürüklenen çocuk da mağdur çocuk gibi olaylardan duyduğu elemleri soruşturma ve kovuşturma aşamalarında defalarca yaşamaktadır. Kolluk, savcılık ve mahkemelerce çok kez ifadesinin alınması, sorular sorulması, çocuğunun iç dünyasına ulaşmaktan, dokunmaktan yoksun nasihatlere maruz bırakılması, ifadede bulunan kolluk memurunun, savcının, hakimin, vekil/müdafiinin, psikolojik danışmanın, aşamalarda çocuğun muhatap olduğu diğer insanların çocuğa yaklaşım ve çocuk hakları üzerine eğitilmiş olmamaları da bu silsileyi devam ettirmektedir.

Aile içi yarışlarda ebeveynlerin çocukları rant aracı olarak kullanması, velayet savaşlarında çocuğun başarı olarak görülmesi, boşanma sürecine girmiş olan ebeveynler tarafından bir diğer tarafın canını acıtmak uğruna çocuğun yüksek yararının ve ihtiyaçlarının yok sayılması çocuğun korunması gereken ayrıcalıklı durumunu pekiştirmektedir.

Tüm bunların üzerine çocuk ceza infaz sisteminin zayıflığı, çocuk ceza infaz kurumlarının sayıca azlığı ve çocukların genel infaz kurumlarının çocuklara ayrılmış bölümlerine alınmaları, yetersiz yargılamalar sonucu ortaya çıkan hak ihlallerini had safhaya çıkarmaktadır.

İleriki sayfalarda daha detaylı açıklayacağımız üzere infazın amaçlarından biri önleme amacı iken bir diğer ve kanımızca en önemli amacı yeniden topluma kazandırmadır. Özellikle bu yaş grubundaki insanlar açısından temel amaç infazın bitiminden sonra çocuğun yeniden topluma karışabilmesinin sağlanmasıdır. Çocuk için özgülenmiş bir infaz sisteminden söz edeceksek bu sistem çocukların işledikleri suçlar karşısında bilinçlendirilip tekerrüre yer vermeyecek şekilde yeniden topluma kazandırılması ile başarıya ulaşabilecektir. Bu amaca yönelik olarak da terapi, meslek öğretme, eğitim, sosyal faaliyet gibi birçok faaliyet sayılabilir.

Henüz psikolojik, sosyolojik, hukuki, ahlaki, bedensel gelişimini tamamlamamış bir çocuktan işlediği fiilin somut karşılığını öngörebilmesi, öngörülerinde tutarlı olabilmesi beklenemez. Bir kere suça karışmış ve infaz

kurumlarına alınmış çocuğa bu bilinci verebilecek olan ancak ve ancak ceza infaz kurumlarıdır. Bu anlamıyla ceza infaz kurumları toplumun geleceğini oluşturacak olan toplumun en genç kesiminin yani suça sürüklenen çocuğun ıslahını ve sosyalleştirilmesini misyon edinmelidir. Bu infaz kurumlarının hademeden müdüre, psikologdan gardiyana tüm çalışanları özel olarak çocuğa yaklaşım üzerine eğitilmelidir. Bu eğitim de tek başına yeterli değildir. Gerekli denetimler yapılarak çocukların gösterdiği gelişimler gözlenmeli ve çıkarımlar yapılmalıdır. Ortaya istatistiki veriler çıkarılmalı, eksiklikler tespit edilmeli ve her daim kurumların iyileştirilmesine çalışılmalıdır.

Bu çalışmamızın bizzat çocuklara özgülenmiş olması bir rastlantı değil aksine bilinçli bir tercihtir. Akademik camiada eksik kalmış, üzerine yeterince düşülmemiş bir alan tercih etmemizdeki amaç çocukların yüksek yararının ön planda tutulduğu, çocuğun önemsendiği bir sistemin oluşmasına destek olmaktır.

Bu çalışmada şanssızlık sonucu suça sürüklenmiş çocukların muhatap tutulduğu infaz rejimi ve bir şekilde yollarının düştüğü infaz kurumlarını incelemeye çalıştık.

BİRİNCİ BÖLÜM: TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN EN SERT SINIRLAMASI OLARAK İNFAZ REJİMİ VE ÇOCUK HAKLARI

I. İNFAZ VE İNFAZ HUKUKU KAVRAMLARI

Türkçe Sözlükte infaz; bir kararı, bir yargıyı yerine getirme, uygulama, yürütüm olarak tanımlanmakta olan Arapça kökenli bir kelimedir¹. Hukukta ise infaz; yargı sonunda verilen kararın uygulanmasıdır².

İnfaz hukuku; hüküm verilerek kesinleşmiş ceza ve güvenlik tedbirlerini, aynı zamanda hem soruşturma hem de kovuşturma aşamasında mahkeme tarafından verilen koruma tedbirlerinin uygulanmasının esas ve usullerini, hükümlü ve tutukluların hak, yükümlülük, ödülleri, disipline aykırı eylemlerine karşı öngörölmüş yaptırımlarını, ceza infaz kurumlarının yönetim ve denetimini, bu kurumlarda hükümlü ve tutuklular hakkında uygulanan eylem ve işlemlere karşı başvurulacak yasa yollarını düzenleyen bir hukuk disiplini³. Tanımdan da anlaşılacağı gibi bizim hukukumuzda geniş anlamda infaz kavramı benimsenmiştir. Hukuk sistemimize göre cezanın infazından, ceza mahkemeleri tarafından karar verilerek kesinleşen tüm mahkumiyetlerin yerine getirilmesi anlaşılmalıdır.

Alman hukukuna göre ise geniş anlamda ceza infaz kavramı normun ihlali olarak tanımlanır, yani bilinçli bir acının, istenmeyen davranışa olumsuz tepki olarak uygulanmasıdır. Dar anlamda ceza infazı kavramı ise hürriyeti bağlayıcı ceza olarak karşımıza çıkmaktadır⁴. Alman hukukuna göre ceza infaz hukuku kişinin hürriyetten yoksun bırakılmasına yönelik ceza yaptırımlarının yerine getirilmesidir⁵. Ceza infazı failin özgürlüğünü sınırlandıran suça ilişkin yaptırımın belli bir yerde infazı olarak anlaşılmaktadır. Türk hukukunda Alman hukukunun aksine hapis cezalarının yanında para cezaları da infaz hukuku içinde düzenlenmektedir⁶.

¹ Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük “İnfaz” Sorgulaması (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts, E.T. 03.10.2018).

² T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü “İnfaz” Sorgulaması (<http://www.sozluk.adalet.gov.tr>, E.T. 03.10.2018).

³ Abdülkadir Akın, **İnfaz Hukuku**, Güncellenmiş 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 25.

⁴ Timur Demirbaş, **İnfaz Hukuku**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara Ekim 2017, s.41.

⁵ Demirbaş, s.41.

⁶ Veli Özer Özbek, **İnfaz Hukuku**, Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s.28.

Dar anlamda ceza infazı hürriyeti bağlayıcı cezaları ifade eden bir kavramken, geniş anlamda ceza infazı dar anlamda ceza infazını da kapsayan daha geniş bir kavramı ifade eder. Cezanın infazı, ceza mahkemeleri tarafından verilerek kesinleşmiş bütün ceza mahkumiyetlerinin yerine getirilmesidir.

Bazı yazarlarca “ceza infaz hukuku” terimi haklı olarak eleştirilmektedir. Bu eleştirilerin odağında ceza infaz hukukunun sadece cezanın infazı ile değil, aynı zamanda ceza hukukunun diğer yaptırımları olan güvenlik tedbirlerinin de infazını konu alması vardır⁷. Sadece cezayı değil aynı zamanda güvenlik tedbirlerini de konu aldığı için ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı hukuku teriminin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Yakın zamana kadar infaz hukuku ayrı bir hukuk dalı olarak değil, Ceza Hukukunun içinde kalan bir alan olarak değerlendirilirdi. Bu anlayış yerini infaz hukukunun ayrı bir hukuk disiplini olarak kabulüne bırakmıştır. Gerçekten de infaz hukuku ceza hukukundan birçok yönü ile ayrılan münhasır bu hukuk dalıdır.

II. İNFAZIN AMACI

Tarihsel süreç içinde cezaların infazında toplumun suçludan korunması, suçluya cezasının kefaretinin ödettirilmesi, suçlunun ıslah edilerek topluma yeniden kazandırılması şeklinde üç amaçtan söz edebiliriz⁸.

Cezaların infazının ortaya çıktığı ilk dönemlerde infazda toplumun korunması, suçluya bedel ödetilmesi, toplumun suç işlemesinin önlenmesi amaçları ön planda tutulurken giderek gelişen hukuk sisteminde amaç suçlunun ıslahı ve en nihayetinde suçlunun iyileştirilmesi ve yeniden topluma kazandırılması şeklinde evrilmiştir. Ceza infaz hukuku kuralları içinde cezalandırılan kişiyi ıslah etmenin yanında kişiyi toplum içinde yeniden yaşayabilecek, kendine yer edinebilecek bir birey haline getirmeye yarayacak enstrümanların düzenlenmesinin gerekliliği fikri üzerine topluma yeniden kazandırma kavramı hukuk camiasında yerini almıştır⁹.

⁷ Özbek, s. 27; Güven Süslü, **Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlülük**, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s.163.

⁸ M. Yılmaz Sağlam, “İnfaz ve İnfaz Hukuku Kavramları Üzerine Bir İnceleme”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 1995/4, s.590.

⁹ Pınar Bacaksız, Cezalandırma ve Toplum Yeniden Kazandırma, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:16, Özel sayı, 2014, s.4918.

İnfaz biliminin uğraşı alanı çoğu zaman hukuki değil, psikolojik ve tıbbidir. Ancak amacı insana güvenlik kazandırmak ve özgürlükleri korumak olan sistemde kuralsız hiçbir şey yapılamaz bu nedenle infaz biliminin faaliyet alanı da hukuki bir çerçeve ile sınırlandırılmıştır¹⁰.

Günümüz hukuk sistemine gelindiğinde ise işlediği suç nedeniyle yapılan yargılama sonucu kesin olarak hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkum olan kişinin ceza infaz kurumuna gönderilmesinde amaç, yalnızca onu özgürlüğünden mahrum etmek değil, aynı zamanda cezasının infazı bittikten sonra infaz dönemindeki çalışmalarla suçlunun yeniden topluma kazandırılmasıdır, denilebilir¹¹.

5275 sayılı CGTİHK 3. maddesinde ceza ve güvenlik tedbirleri ile ulaşılmak istenen amaç hakkında düzenleme getirmiştir. Buna göre, *“öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizam ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır.”*

Her insan suç işleyebilir, infazda amaç ceza ve güvenlik tedbirlerinin insan haklarına uygun şekilde infaz edilmesi olmalıdır. Eğer kişi suç işliyorsa bunun sebepleri araştırılıp insan haklarına uygun bir çözüm yolu bulunmalıdır¹².

Amaç, hükümlünün ıslah edilmesi ve ileride tekrar suç işlemesinin önlenmesidir¹³. Bu nedenle hükümlünün sosyalleştirilmesi teşvik edilmeli, yeniden suç işlemesini engelleyecek olan etkenler güçlendirilmeli, hükümlü daha üretken, hukuka ve toplum kurallarına saygılı, sorumluluk bilincine sahip biri olması, topluma uyumlu biri haline getirilerek hükümlü ıslah edilmelidir. Böylece genel ve özel önleme sağlanır, toplum suça karşı korunur¹⁴.

İnfazın amacı suçlunun iyileştirilmesi ve yeniden topluma kazandırılması olarak kabul görmektedir. İnfazın amacına ulaşabilmesi için şu dört unsuru sağlaması gerekmektedir: Güvenlik, cezaevi içerisinde, cezaevi sakinleri ile personel arasında,

¹⁰ Doğan Soyaslan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Güncellenmiş 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s.552

¹¹ Süheyl Donay, **Türk Ceza İnfaz Hukuku**, 1. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2014, s.2.

¹² Ahmet Adil Kubat, **Denetimli Serbestlik ve Cezaların İnfazı**, Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, ss. 11-12.

¹³ İzzet Özgenç ve Cumhur Şahin, **İnfaz Hukuku**, Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s.29.

¹⁴ Özgenç/Şahin, s.105.

güvenlik içerisinde birlikte yaşamayı sağlamak amacı ile düzen, cezaevi sakinlerinin fiziksel ve ruhsat rahatlığını sağlamaya yönelik bakım ve son çare olarak cezaevi sakinlerine adil davranılması, keyfi davranışlardan kaçınılması ve etkin şikayet olanaklarının sağlanması gibi yollarla sağlanacak olan adalettir¹⁵.

İnfazın amacı, hükümlünün daha üretken biri olarak toplumun ferdi haline gelmesi, toplumsal kurallara, kanun ve nizamlara saygılı bir kişilik kazanmasının sağlanması ve sorumluluk sahibi olarak toplum içinde yaşama uyumunun kolaylaştırılmasına yöneliktir¹⁶.

Ceza ve güvenlik tedbirlerinin toplumsal düzeni sağlayarak suç oranını azaltmayı ve suçlunun bir daha suç işlemeyerek topluma uyumunu sağlaması gerekmektedir. Hepsi birlikte değerlendirildiğinde ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazının amacını iki başlık altında inceleyeceğiz: Önleme ve yeniden topluma kazandırma¹⁷.

A. Önleme Amacı

Önleme, cezalandırma işlevi ile suçlunun tekrar suç işlemesinin önlenmesini amaçlanmaktadır. Bir kez suç işlemiş birey tekrar suç işlemeye oldukça yatkındır. Hatta bireyin bir kez suç işlemiş ve toplum nazarında suçlu damgası yemiş olması tekrar suç işlemesine zorunlu bir ortam bile oluşturabilmektedir. Cezalandırma bunun önüne geçmek için getirilmiştir.

Genel önleme cezanın toplum, yani diğer insanlar üzerinde oluşturulan ibret etkisidir. Bu açıdan genel önlemenin muhatabı toplumdur. Bir diğer açıdan suç işleme potansiyeli ve düşüncesi bulunanların hatta tüm toplumun bu cezalandırma işleminden haberdar olması genel caydırıcılık olarak tanımlanmaktadır¹⁸. Cezanın başkalarına ibret teşkil etme özelliği genel önleme amacının gerçekleştirilmesi anlamındadır¹⁹.

¹⁵ Süslü, s.172.

¹⁶ Kemal Mecit, **İnfaz Hukuku**, Adalet Yayınevi, IV. Baskı, Ankara, 2017, s.8.

¹⁷ Özbek, s. 40; Demirbaş, s.187.

¹⁸ M. Alper Sözer/ Daniel R. Lee, **Suç Önleme Teorik, Pratik ve Değerlendirme**, Birinci Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.92.

¹⁹ Nur Centel, Cezanın Amacı ve Belirlenmesi, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Özel Sayı, Cilt:19, Sayı:2, 2013, s.347.

Genel önleme olarak ceza iki yolla toplumu hukuka uygun davranışta bulunmaya yönlendirir. Olumsuz açıdan bakıldığında korkutmak suretiyle suç işlememiş insanlar suç işleyenlerin cezalandırıldığını görerek suç işlemekten çekinirler. Olumlu açıdan bakıldığında ise toplumun hukuk bilincini ve hukuka güvenini güçlendirmek suretiyle suçun önüne geçilmiş olunur²⁰.

Özel önleme ise, cezanın suç işleyen kişi üzerindeki, toplum için zararsız hale getirilmesi amacını taşıyan etkisidir²¹. Yani bir yandan suçlunun cezaevinde tutulması, bir yandan da suçlu ıslah edilerek ve yeniden topluma kazandırılarak tekrar suç işlemesinin önlenmesine hizmet etmektedir. Cezanın genel önleme fonksiyonu, özel önleme fonksiyonundan daha önemlidir. Kesinlikle cezalandırılacağını bilen kimse suç işlemeyiz. Bunun için emniyet teşkilatının kuvvetli olması ve adli sistemin de iyi çalışması gerekir. Bundan da önemlisi, af kurumuna kesinlikle başvurulmamasıdır. Geleceğe yönelik korkutma, gözdağı ancak geçmişteki korkutmaların zamanı geldiğinde gerçekten de yerine getirilmesi halinde etkili olur.²².

Toplumu oluşturan diğer bireyler üzerindeki genel önleme, cezanın infazı ile değil, bizzat cezanın varlığı ile ortaya çıkmakta, hatta suç karşılığı cezanın yargı yerlerince saptanmasından önce, bizzat kanunda yer alması ile ortaya çıkmaktadır. Toplumun bireylerini suç işlemekten alıkoyan, cezanın infaz edilmesi değil, cezanın bir tehdit olarak var olmasıdır²³.

Ceza bir taraftan işlenmiş olan suça yönelmiştir ve geçmişte gerçekleştirilmiş olan ihlalin karşılığını oluşturur, diğer taraftan ileride işlenebilecek suçları da göz önünde bulundurur ve ileride gerçekleşecek bir ihlali önleme amacına hizmet eder²⁴. Önleme amacı bakımından cezalandırma işlemi geleceğe dönük bir uygulamadır²⁵.

Cezanın amacının sadece genel önleme olduğunun kabulü, dolayısıyla cezanın toplumu suçtan korumak ve potansiyel suçlular için caydırıcı olması amacıyla verildiğini benimsemek cezaların ağır olması sonucunu doğurur. Failin cezalandırılması topluma güven vermekteyse de failin neden sadece başkaları için

²⁰ Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 456-457.

²¹ Özbek, s. 41.

²² Hakan Hakeri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 22. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s.2.

²³ Süslü, s.171.

²⁴ Öztürk/Erdem, s. 453.

²⁵ Özbek, s.41.

cezalandırıldığı sorusunu cevaplandırmaya yetmez²⁶. Bu nedenle cezanın genel önleme yanında özel önleme amacının da bulunduğu kabulü gerekir.

Suçta sürüklenen çocuklar açısından cezanın infazının önleme amacı çok daha önem kazanmaktadır. Çocuğun suça sürüklenmesi, yaşlarının küçük olması nazara alındığında, ileriki yaşlarda suça daha eğilimli olmasını beraberinde getirecektir. Çocuk toplum için tehdit haline gelebilecektir. Bunun önüne geçilmesi infazın önleme amacı ile mümkündür.

Uygulamada suça sürüklenen çocukların lehine getirilmiş olan kanuni imkanların standart şekilde uygulandığını görmekteyiz. Çocuk için bireyselleştirilmeden her benzer durumda bulunan çocuk için aynı şekilde uygulanan bu hükümler, önleme amacının etkin bir şekilde işlemesinin önüne geçmektedir. Özellikle zorunlu müdafilik yaptığımız dosyalarda aynı çocukların defalarca benzer nitelikte suçlara karıştığını görmekteyiz.

B. Yeniden Topluma Kazandırma Amacı

1. Kavram ve Tanım

Hükümlü normal, ortalama bir birey gibi değerlendirilmemelidir. Islah edilmesi, eğitilmesi, iyileştirilmesi ve sosyalleştirilmesi gerekmektedir. Bugünkü hukuk sisteminde infazın amacı olarak iyileştirme yani hükümlünün sosyalleştirilmesinden söz edilmektedir. Yeniden topluma kazandırma hükümlünün gelecekteki yaşamında sosyal sorumluluk sahibi olarak sosyal bir yaşam sürdürebilmesi için cezaevinde gösterilen gayretlerin toplamıdır²⁷.

Bir diğer ifade ile yeniden topluma kazandırma kavramı, hükümlünün infazdan sonra yeniden suç işlemeyerek insan onuruna yakışır bir hayat sürmesi için yürütülen faaliyetleri ifade eder²⁸.

Yeniden topluma kazandırma terimi yerine iyileştirme, rehabilitasyon ya da treatment terimleri de kullanılmaktadır. Bu anlamda Timur Demirbaş yeniden

²⁶ Centel, s. 355.

²⁷ Demirbaş, s.187; Özbek, s.181.

²⁸ Özbek, s.43; “Alman Anayasa Mahkemesi ise topluma yeniden kazandırmayı hükümlünün yeniden toplumun bir parçası olması şeklinde tanımlamaktadır.” Bacaksız, ss.4920-4921.

sosyalleşme terimini kullanırken, Cumhur Şahin treatman terimini, Veli Özer Özbek yeniden topluma kazandırma terimini kullanmaktadır²⁹. 5275 sayılı CGTİHK ise iyileştirme terimini kullanmayı uygun bulmuştur.

Resosyalizasyon ve tretman terimleri topluma yeninde kazandırma terimine karşılık gelmek üzere yabancı dillerde kullanılmaktadır. Türkçe değildir. Aynı zamanda treatman farklı anlamlara da gelmekte ve topluma yeninden kazandırma kavramını sınırlandırmakta, bir tek yönünü karşılamaktadır. İyileştirme ve rehabilitasyon terimleri de esasen tıbbi bir faaliyete işaret eder görünmektedir, tek başlarına topluma yeninden kazandırma kavramını karşılamak için yeterli değildirler. Yeninden sosyalleştirme terimi ise hükümlünün infaz kurumunda kalmakta iken sahip olduğu kuruma özgü sosyal hayatı görmezden gelmektedir, sonuç olarak yetersiz kalmaktadır³⁰. Biz yeniden topluma kazandırma terimini kullanmayı uygun görmekteyiz.

2. Kanuni Düzenleme

Yeniden topluma kazandırmaya yönelik düzenlemeler içeren kanun ve tüzük mevcuttur. 5275 sayılı CGTİHK'nın *"İyileştirme programlarının belirlenmesi"* başlıklı 73. maddesi; *"Hükümlünün geçmişi, suçluluk nedenleri, suç sicili, fizik yeteneği ve ruhsal yapısı, kişisel doğası, arz edebileceği tehlike hâlleri, hapis cezasının süresi, salıverildikten sonraki beklentisi dikkate alınarak, toplumun hukuka uygun hareket eden ve üretken bir üyesi olarak yaşamını sürdürmesini sağlayacak ve bireysel ihtiyaçlarına uygun bir biçimde iyileştirme programları uygulanır"* demek suretiyle iyileştirme programlarından bahsetmiştir. Kanun iyileştirmeyi çeşitli başlıklar altında düzenlemektedir. Bu başlıklar: Bireyselleştirme, eğitim, sağlığın korunması ve tıbbi müdahaleler, dışarıyla ilişkiler, beden eğitimi ve boş zaman etkinlikleri, salıverme için hazırlama ve izinlerdir.

28.03.2020 tarih ve 2324 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kabul edilen ve 29.03.2020 tarihli 31083 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı

²⁹ Demirbaş, s.187; Özbek, s.42; Cumhur Şahin, "Tahliye Öncesi ve Sonrası Hükümlüye ve Eski Hükümlüye Yardım", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:5, S:2, 2001, Ankara, s.1.

³⁰ Bacaksız, ss. 4921- 4922.

Hakkında Yönetmelik “İyileştirmenin Amacı ve İyileştirme Programlarının Belirlenmesi” başlıklı 86. maddesinde yeniden topluma kazandırmaya yönelik düzenlemeler içermektedir. Bu hükümde iyileştirme tanımlanmış, esasları belirtilmiştir. Buna göre “İyileştirme; hükümlülerin, kuruma girişinden salıverilmesine kadar geçen süre içerisinde, bedensel ve zihinsel sağlıklarını sürdürmeleri veya bunlara yeniden kavuşmaları için gerekli önlemlerin alınması, suçluluk duygusundan arınması, kişisel ve toplumsal gelişiminin sağlanması amacıyla uygulanacak, eğitim-öğretim, sağlık, psiko-sosyal hizmetler ile meslek edindirme, bireyselleştirilme, toplum yaşamıyla uyumlaşmasını ve geliştirilmesini sağlayacak programların tümüdür.” demek suretiyle iyileştirmeyi tanımlamıştır.

Yine CGTİHK’un 7. maddesi iyileştirmenin ölçütünden söz etmiştir. Buna göre; “Hapis cezalarının infazında hükümlülerin iyileştirilmeleri amacını güden programların başarısı, elde ettikleri yeni tutum ve becerilerle orantılı olarak ölçülür.”

3. Unsurları

Hükümlünün infaz sürecindeki psikolojik durumu, infaz sonrası hayatında belirleyicidir³¹.

Topluma yeniden kazandırmanın unsurları arasında terapi ve danışmanlık, eğitim ve öğretim ile meslek kazandırma sayılabilir³². Bu anlamda yeniden topluma kazandırma faaliyetlerinin en klasiği psikolojik danışma ve terapidir. Tedavi anlamına gelmekte olan terapi şahsın psikolojik yönden tedavisini amaçlamaktadır. Bu amaçla cezaevlerinde psikolog ve sosyal hizmet uzmanları görevlendirilir³³. İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük’te yer almayan sosyolog ve çocuk gelişimi uzmanı, yeni tarihli İnfaz

³¹ “Suç işleyen ve işlemeyen çocuklar üzerinde yapılan bir araştırma neticesinde sunulan bir rapora göre:

- Cezaevine giren çocukların mutsuz hissetme oranı işlemeyenlerin 40 katıdır.
- Değersiz hissedenlerin oranı suç işleyenlerde işlemeyenlerin iki katıdır.
- Suçluluk duyma oranı suç işleyenlerde işlemeyenlerin 4,2 katıdır.
- Kendini öldürmeyi düşünenlerin oranı suç işleyenlerde işlemeyenlerin 4,5 katıdır. “

Kültegin Ögel ve Gülşah Karadayı, Tutuklu ve Hükümlü Çocuklar İçin Yapılmış İki Araştırmanın Verilerinin Yeniden Analizi, <http://www.ogelk.net/Dosyadepo/mevcutverianalizi.pdf> , (10.06.2020).

³² Bacaksız, 4924; Özbek, ss.183-184.

³³ Özbek, s.183.

Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'te psiko-sosyal yardım servisini düzenleyen 12. maddede cezaevi personeli arasında sayılmıştır.

İkinci unsur olarak eğitim ve öğretim; meslek, bakış açısı, ahlaki yapı, toplumsallaşma ve bilinç kazandırma için önemli bir basamaktır. Eğitim ve öğretim ile toplumdaki tüm bozulmaların önüne geçilebilecektir. ABD'de 1700'lü yıllarda pek çok cezaevinde ilkokul eğitimi verildiği görülmektedir³⁴.

Son unsur meslek kazandırmadır. Meslek kazandırmanın önemi ise hükümlünün cezasının infazı bitip dış dünyaya geri döndüğünde çekeceği geçim sıkıntısı ve sosyalleşme sürecindedir. Bazı ceza infaz kurumlarında hükümlüye yönelik olarak tahliye sonrası maddi geçim sıkıntısı çekmemesi amacıyla mesleki eğitim programları verilmektedir. Bu programlarda öncelikle hükümlünün ilgi ve beceriler belirlenir, sonrasında mesleki eğitim verilerek tahliye sonrasında çalışabilecekleri bir iş bulunmaya çalışılır.³⁵

4. Cezaevilileştirme

Cezaevleri yapılarının sonucu olarak, kurum yaşamına uyma, alt kültür iletişim şeklinde olumsuz sosyalleşme usulüne sahiptir³⁶.

Cezaevileştirme hükümlünün cezaevi alt kültürüne uyum sağlamasını ifade etmekte kullanılan bir kavramdır³⁷. Hükümlünün cezaevi alt kültürüne uyumunun düzeyi cezaevilileşme düzeyini ifade eder³⁸.

Ceza infaz kurumundaki mahkum alt kültürü, suç işlemiş olan kişilerin ıslahını, yeniden sosyalleştirilme imkanlarını azaltmaktadır. Kişilerin ıslaha yönelik çabalarını zorlaştırmakta, hatta engellemektedir. Bu durum da, cezaevinde bulunan kişilerin suç eğilimlerinin artmasına, güçlenmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle cezaevinde bulunanların tahliye edildikten sonra bir daha suç işlemesi veya işlememesi, bu alt-kültüre olan uyumları ve bağlılıkları olarak açıklanabilecektir. Kişi üzerinde cezaevi alt kültürünün etkili olması ve etkinlik düzeyi, suçlunun ıslahı

³⁴ Özbek, s.184.

³⁵ Özbek, s.184.

³⁶ Demirbaş, s.187.

³⁷ Bacaksız, s.4931.

³⁸ Özbek, s.56.

süreci boyunca engelleyici veya etkisizleştirici bir rol oynamaktadır³⁹. Bu nedenle bu kültür oluşması engellenmelidir.

Hükümlünün cezaevi alt kültürüne uyumunun engellenmesi ise hükümlünün cezaevi dışındaki dünya ile iletişimini güçlendirmekle mümkündür. Hükümlünün dışarıdaki yakınları ile bağlarının kuvvetlendirilmesi, yakınlarıyla görüşmesi imkanlarının kolaylaştırılması ve infaz kurumunda mahkumlara muamelenin iyileştirilmesi, kötü muamelenin önüne geçilmesi ile cezaevilileştirmenin etkilerini azaltılabilecektir⁴⁰. Bu amaçla hükümlünün dış dünya iletişimini sağlayan ziyaret, telefon ile görüşme gibi araçlar etkinleştirilmelidir.

Henüz küçük yaşta olan suça sürüklenen çocuklar açısından ceza infaz kurumları suç okulu haline gelebilmektedir. Kendileri gibi suça sürüklenmiş başka çocuklar ile bir arada tutulan bu çocuklar, cezaevi alt kültürüne uyum sağlama, suçu alışkanlık haline getirme eğilimindedir. Özellikle cezaevinde çocuklar için ayrılmış bölümlerin de yetersizliği nedeniyle yetişkinlerle birlikte kalmak zorunda kalan çocuklar açısından düşünülürse, yetişkin suçlulardan olumsuz etkilenme, cezaevi alt kültürüne kolayca adapte olma riski suça sürüklenen çocuklar için çok daha yüksektir. Bu bağlamda çocuklara yönelik olarak cezavilileştirmenin önüne geçilmesi çalışmaları öncelikli olmalıdır.

III. İNFAZ HUKUKUNUN KAYNAKLARI

Ceza kanunlarının zaman bakımında uygulanması açısından genel kural suç işlenen tarihte yürürlükte bulunan kanunların uygulanması şeklindedir. Ancak TCK m. 7/1'e göre suç işlendiğinde yürürlükte olmayıp da suç işlendikten sonra yürürlüğe giren kanun failin lehine olması halinde geçmişe yürütülür. Yani ceza hukukunda lehe olan hükmün uygulanması esastır. Ancak TCK m. 7/2 "*Hapis cezasının ertelenmesi, koşullu salıverme ve tekerrürle ilgili olanlar hariç; infaz rejimine ilişkin hükümler, derhal uygulanır*" demek suretiyle infaz hukukunda derhal uygulama ilkesini benimsemiştir. Buna göre, infaz rejimi yönünden kişi hakkında işlem tesisi

³⁹ Zahir Kızmaz, "Cezaevinin Ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:17, 2007, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55396>, (10.06.2020), s.20.

⁴⁰ Bacaksız, 4932.

sırasında yürürlükteki hükümler uygulanacaktır. Dolayısıyla hükümlü hakkında işlem tesis edildikten sonra yapılan yasal değişiklikler lehe ya da aleyhe olması fark etmeksizin hükümlünün tabi olduğu infaz rejiminde değişiklik oluşturmayacaktır⁴¹. Burada önemli olan cezanın infazının bitmemiş olmasıdır. İnfazın tamamlanmasına bir gün kalsa bile, lehe olan hüküm dolayısıyla hükümlü derhal salıverilir⁴².

İnfaz kanunlarında derhal uygulama ilkesinin geçerli olmasının amacı; yeni getirilmiş olan kanunların hükümlünün topluma kazandırılması açısından daha etkili yol ve yöntemlere, cezaevinin disiplin ve düzeninin iyileştirilmesi ve hükümlüler için daha elverişli şartlar sunan hükümlere yer veriyor olmasıdır⁴³.

Ancak kanunda belirtildiği gibi derhal uygulama ilkesinin istisnaları cezanın ertelenmesi, koşullu salıverme ve tekerrürdür. Bunlarla ilgili olması halinde hükümlü lehine olan hükümler uygulanacaktır.

Kanaatimizce lehe olan kanun hükmünün tespiti ve uygulamasında lehe olan kanun bir bütün olarak değil, lehe olan ceza normu ve kurum itibarıyla belirlenmesi ve uygulanması gerekir⁴⁴.

Yani, infaz hukukuna ilişkin bir kanuni düzenleme ilga, tadil ve ihdas edilirse, söz konusu değişiklik nedeniyle hükümlü nezdinde lehe veya aleyhe sonuçlar doğup doğmadığına bakılmaksızın hemen uygulamaya konulacaktır. Ceza İnfaz hukukunun zaman bakımından hemen uygulama ilkesi geçerli olmadığı için mülga kanunlar da infaz hukuku kaynakları arasında sayılmaktadır⁴⁵.

A. Ulusal Kaynaklar

Türk Ceza İnfaz Hukukunun kaynakları: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (Mülga) 765 Sayılı eTCK, 5237 sayılı Ceza Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun, (Mülga) 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirleri

⁴¹ Hakan Hakeri ve Beyza Başer, **Koşullu Salıverme – Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2019, s. 159; Özbek, s. 58.

⁴² Hakeri, s.71.

⁴³ Özbek, s. 58.

⁴⁴ Hakeri/Başer, s. 160.

⁴⁵ Özgenç/Şahin, ss.22-23.

Hakkında Kanun, 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu⁴⁶, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, 5941 sayılı Çek Kanunu, 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği ve Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik, Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu, Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik, Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik, Hükümlü ve tutukluların Emanete Alınan Kişisel Paralarının Kullanımına Dair Yönetmeliktir.

Kanunilik ilkesi ceza ve güvenlik tedbirleri açısından geçerli olsa da infaz hukuku açısından kanunilik ilkesi geçerli değildir. Bu sebeple infaz hukukunun kaynakları sadece kanunlar değil aynı zamanda tüzük ve yönetmeliklerdir.

B. Uluslararası Kaynaklar

1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1966 tarihli Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, 1984 tarihli İşkence ve Diğer Zalimane İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1957 tarihli BM Hükümlülere Muamelede Uyulacak Asgari Standart Kurallar, 1988 tarihli BM Herhangi bir Şekilde Gözaltında Tutulan ya da Hapse Konulan Kişilerin Korunmasına Dair İlkeler Bütünü, 1990 tarihli Mahpuslara Muamelenin Temel İlkeleri, 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1973 tarihli Avrupa Konseri Hükümlülere Muamelede Asgari Kurallar, 1987 Avrupa Ceza İnfaz Kuralları, Yabancı Hükümlüye Muameleye Karşı Tavsiye

⁴⁶ “2016 yılında kabul edilip Resmi Gazete’de yayınlanan bu kanun yabancı devlet mahkemelerini tarafından verilen mahkûmiyet kararlarının Türkiye’de infaz edilebilmesini, Türk Mahkemeleri tarafından verilen mahkûmiyet kararlarının yabancı devlette infaz edilebilmesini düzenlemektedir.” Özgenç/Şahin, s. 24.

Kararları, 1985 tarihli BM Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar.

AY m. 90/5'e göre; *“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.”* Anayasa'nın bu açık hükmünden anlaşılacağı üzere milletlerarası andlaşmalar Türk Hukuku'nda kanun hükmündedir. İç hukuktaki yeri tartışmalı olmakla Milletlerarası andlaşmaların kanunlar ile eş değerde olduğunun kabulü gerekir. Andlaşmalar ile yasaların çatışması durumunda bu ikisini bağdaştırabilecek bir yorum yapılamıyorsa, iç hukuktaki iki kanun arasında çatışma olması halinde çatışmanın çözümünde uygulanan kuralların, bu çatışma için de uygulanması gerekir⁴⁷.

İnsan haklarına ilişkin uluslararası andlaşmalar için 2004 yılında Anayasa'ya yeni bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre; *“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”* Bu düzenleme ile temel hak ve özgürlükleri düzenleyen milletlerarası andlaşmalara kanunlarımıza karşı bir üstünlük tanınmıştır. Bu kapsamda hüküm çatışması durumunda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınacaktır⁴⁸. Dolayısıyla usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş olan milletlerarası andlaşmalarda bulunan temel hak ve özgürlüklere ilişkin düzenlemeler kanunlardan üstün kabul edilip öncelikli uygulanacaktır. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş infaz hukukuna ilişkin hükümler içeren uluslararası sözleşmelerde, bu hükümler temel hak ve özgürlüklere ilişkin ise de kanunlara aykırılık iddiasında bulunulamayacak, sözleşme hükümleri esas alınacaktır.

IV. ÇOCUK HAKLARINA İLİŞKİN HUKUKİ DÜZENLEMELER

Çocuk kavramı farklı hukuk dallarında farklı şekillerde tanımlanmıştır, tüm hukuk dalları için ortak genel-geçer bir tanımı bulunmamaktadır. Yaşa bağlı olarak, erginliğe bağlı olarak, suç tipine bağlı olarak tanımlamalar yapılabilmektedir.

⁴⁷ Yavuz Atar, **Türk Anayasa Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara, 2019, ss. 388-389.

⁴⁸ Atar, s. 390.

1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi 1. maddesinde “*Daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.*” çocuk kavramını şeklinde tanımlanmıştır.

Türk Ceza Kanunu Ceza Hukuku kapsamında çocuk kavramını yaşa bağlı olarak tanımlamıştır. 6. maddenin b bendinde “*Çocuk deyiminden henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi anlaşılır.*” demek suretiyle tanımlama yapmıştır. Yine paralel şekilde Çocuk Koruma Kanunu 3. maddenin a bendinden “*Çocuk daha erken yaşta ergin olsa bile on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade eder.*” denmektedir. Buna göre; Ceza Hukuku açısından, daha önce ergin olsa bile on sekiz yaşından küçük herkes çocuk kabul edilmelidir⁴⁹.

Ceza infaz hukuku anlamında ise çocuk on sekiz yaşından küçükler olarak ifade edilmiştir. Bundan ayrı olarak CGTHK on sekiz-yirmi bir yaş aralığındaki kişileri genç olarak nitelemiş, gençlik ceza infaz kurumları tabirini getirmiştir. CGTİHK m.11/2 on iki-on sekiz yaş grubundaki çocukların ceza infaz kurumlarında barındırılmasından bahsederek bu tez çalışmamızın konusunu da oluşturan İnfaz Hukuku anlamında çocuk kavramı tanımlamıştır.

Çocuk hakları, kanunen veya ahlaki olarak dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu; eğitim, sağlık, yaşama, barınma; fiziksel, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi haklarının hepsini birden tanımlamakta kullanılan evrensel kavram olarak tanımlanmaktadır⁵⁰.

Çocuk hakları tarihin eski dönemlerinde var olmayan, hukuk tarihinin çok yakın döneminde ortaya çıkmış uluslararası bir kavramdır. İnsan haklarının ve anayasal temel hakların on sekiz yaşından küçük kişiler için de tanınması ile ortaya çıkmıştır.

Hukukun sadece güçlülerin haklarını koruyan kurallar olmaktan çıkarak, güçsüzlerin özellikle de korunma gereksinimi içinde bulunan kişilerin haklarıyla

⁴⁹ “4721 sayılı TMK m. 11.’e göre erginlik yaşı on sekizdir, m. 12’ye göre 15 yaşını doldurmuş kişinin anne ve babasının rızası ile ve mahkemenin onayı ile ergin kılınabilecektir, yine 16 yaşını doldurmuş kişinin hakim kararı ile, 17 yaşını doldurmuş kişinin ise anne ve babasının rızası ile evlenebileceği kabul edilerek evlenmenin kişiyi ergin kılacağı belirlenmiş ise de, bu durumlarda dahi ergin kılınan kişinin çocuk olma hali devam edecektir.” (Mehmet Akarca, “**Çocukların Ceza Hukukundaki Yeri ve Çocukların Korunması**”, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3626/akarca.pdf>, (10.06.2020), s.2.

⁵⁰ “Çocuk Hakları”, https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ocuk_haklar%C4%B1, (08.01.2019).

ilgilenmeye başlamasıyla çocuklar hukukun başlıca düzenleme konusunu oluşturmuşlardır⁵¹.

İlk olarak 1989'da Birleşmiş milletlerce benimsenmiş, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 1990'da yürürlüğe girmiştir. 1994'te onaylanarak ülkemiz hukuk sisteminde yerini almıştır. Bu sözleşme çocuk hakları ve çocukların korunması için asgari standartlar getirmiştir. Taraf devletlerin çocuk haklarına yönelik daha elverişli düzenlemeler yapmasını engellemez, demek suretiyle çocukların lehine olan düzenlemeleri asgari standart kuralların önüne almıştır. Yani ulusal hukukta daha ileri düzeyde koruma sağlayan kurallar sözleşmeden önce uygulama alanı bulacaktır⁵².

En geniş kapsamıyla çocuk hakları kavramına, Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde yer verilmektedir. Sözleşmede yer alan çocuk hakları; yaşama, gelişme, koruma ve katılma haklarıdır. Yaşama hakları, çocuğun yaşamasının, uygun standartlara sahip olmasının, tıbbi bakım, beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarının giderilmesinin sağlanmasına yönelik olan haklardır. Gelişme hakları, çocuğun kabiliyetlerini geliştirebilmesi için gereken eğitim, oyun ve dinlenme, bilgi edinme hakkı, din ve vicdan özgürlüğü, bilgi alma hakkı gibi hakları karşılamaktadır. Koruma hakları çocuğun karşı karşıya kalabileceği her türlü ihmal, istismar, sömürüye karşı korunmasını amaçlayan haklar olarak ifade edilebilir. Bu haklar hukuk sistemi içinde, silahlı çatışma durumunda, iş ve çalışma ortamında; fiziksel, duygusal ve cinsel istismara maruz kalmış olan, uyuşturucu madde bağımlılığı bulunan çocuklar ve mülteci çocuklar hakkında ayrıcalıklı bakım sağlanmasını, bu çocukların korunmasını sağlar. Katılma hakları ise, çocuğun içinde bulunduğu aile içinde ve ferdi olduğu toplumda etkinlik kazanmasını amaçlayan haklardır. Bu haklar ise, görüşlerini açıklama ve kendini ilgilendiren konularda karara katılma, dernek kurma ve toplanma haklarıdır⁵³.

Çocuk adalet sistemi ve çocuk infaz sistemine ilişkin haklar ağırlıklı olarak korunma hakları içinde yer alsın da çocukların toplum içinde konumu ve üstün yararı

⁵¹ Hayrunnisa Özdemir ve Ahmet Cemal Ruhi, **Çocuk Hukuku**, 2. Baskı, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.2.

⁵² Gülce Öztürk, **Birleşmiş Milletler Bireysel Başvuru Usulü Yoluyla Korunması**, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s.203

⁵³ Özdemir/Ruhi, ss. 4-5.

göz önüne alındığında bu hakları yaşama, gelişme ve katılma haklarından bağımsız değerlendirmek mümkün değildir.

Suçlu çocuk statüsünün ortaya çıkması ise 19. yy sonlarında tüm dünyada çocukların suç işleme oranının ciddi oranda artış göstermesi ile ortaya çıkmıştır. Çocuk suçluluğu ile mücadele konusunda ise ancak 20. yy'da bir sonuç alınabilmiştir. 19. yy'ın sonlarına kadar çocuklar klasik ceza anlayışı içinde yetişkinlerle aynı statüye tabi tutularak aynı ceza hukuku rejimine tabi tutulmaktaydı. Ancak 19. yy'ın sonlarına gelindiğinde ise suçun değil suçlunun ön planda tutulduğu, yeniden topluma kazandırma amacının ortaya çıktığı yeni bir ceza anlayışının ortaya çıkması ile çocuk suçluluğun sebep ve kaynaklarının anlaşılması, çocuk suçluluğunun genel ceza rejimi ile önlemenin güçlüğü kabul edilmiştir. Nitekim çocuklara yönelik ayrı ceza hukuku rejimi ve özel statüler getirilmiştir. Ülkemizde ise bu yönde ilk girişimler 1945 yılında gerçekleştirilse de meclise sunulan birçok kanun tasarısı ve teklifi kabul edilmemiştir. Ancak 1978 yılına gelindiğinde bir yasa tasarısı meclise sunularak 07.11.1979 tarihinde kabul edilerek ülkemizde suçlu çocuklara ilişkin özel statü kabul edilmiştir⁵⁴.

Ülkemiz çocuk hakları konusunda kayda değer bir ilerleme kat etmiştir. Unicef'in her yıl düzenlediği Dünya Çocuklarının Durumu raporunun 2018 tarihli olanına göre; Türkiye'nin çocuk haklarını savunma ve ulusal sınırların ötesinde de destekleme kapasitesi, kayda değer bir düzeydedir⁵⁵.

İKİNCİ BÖLÜM: İNFAZIN KONUSU OLARAK HÜKÜM VE ÇOCUKLARIN YARGILANMASI

I. İNFAZ HUKUKUNUN SÜJESİ OLARAK İNSAN

Ceza infaz hukukuna ilişkin konularda kanun koyucu, kendisini koyduğu kanunların süjesi olarak düşünmeli ve bu varsayım ile kanun koymalıdır. Çünkü demokratik bir ceza infaz hukukunun yapımı, kanun koyucuların bizzat kendilerinin

⁵⁴ Burhan Caner Hacıoğlu, **Suçlu Çocukların Muhakemesi**, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuk Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1985, ss. 6-8.

⁵⁵ Unicef Türkiye Yıllık Raporu, 2018, s.5.

cezaevinde olmaları durumunda neler olacağının tasavvurunu gerektirir⁵⁶. Bu tasavvur ile kanun koyucunun daha adil kanunlar yapması sağlanacaktır.

Toplumsal çağrışıma bakıldığında, suçlu karanlık ve tehdit edici, hesaba kitaba sığmaz bir canavar olarak görülür. Bu durumda yasama tarafsızlıktan uzaklaşmakta ve toplumun güvenlik gereksinimlerini cezaevindekilerin hakları pahasına tatmin eder duruma gelmektedir⁵⁷.

Hürriyeti bağlayıcı ceza, yaşama hakkından sonraki en temel hak olan özgürlük hakkına müdahale teşkil etmektedir. Bu nedenle devletin uygulayabileceği en kapsamlı ve yoğun müdahaledir⁵⁸. Ancak hükümlünün insan olma onuru, koruma altında olan ve kısıtlanmamış bir hak olarak varlığını sürdürmektedir⁵⁹. Çocuk hükümlüden söz edilecek olursa insan olma onurunun yanında kimliğini oluşturma, kendini gerçekleştirme gibi bir takım haklar daha gündeme gelecektir.

Şartları en iyi olsa da, ceza infaz kurumunda infazın kişi üzerinde oluşturduğu sosyolojik ve psikolojik koşullar, kişilerin resosyalizasyonunu zorlaştırmaktadır⁶⁰. Bu sebeple, hürriyeti bağlayıcı cezaların cezaevinde çektirilmesinin sebebiyet verebileceği olumsuz etkiler, sadece infaz kurumlarının koşullarının iyileştirilmesi ile önlenemez⁶¹. Özellikle de infazın konusu çocuk ise çok daha fazlasına ihtiyaç vardır.

Çağdaş anlamda bir ceza infaz kurumu, bir yandan cezaevinde kalmakta olan kişileri denetim altında tutacak ve bunun için gerekli olan zorlayıcı bir güç kullanacaktır. Bundan dolayı hükümlü yabancılaşmaya sürüklenecektir. Diğer yandan hükümlünün temel haklarına ve onurlu bir yaşam sürdürmesine, tahliye sonrası sorumluluk içinde yaşamını devam ettirmesini sağlayacak yetenekler geliştirmesine ve manevi disiplin kazanmasına çaba harcayacaktır. Birlikte değerlendirildiğinde bu kurumların zor bir görev üstlenmiş olduğu görülecektir. Bu bağlamda çocuk eğitimevleri çocuğun ıslah edilmesini sağlarken aynı zamanda

⁵⁶ Klaus Günther, “İnfaz Hukukunun İnsan İmgesi”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu**, Ankara 2001, s.56.

⁵⁷ Günther, s.57.

⁵⁸ Demirtaş, s. 45.

⁵⁹ Feridun Yenisey, 20. Yüzyılda Cezaevlerinde İnsan Haklarının Gelişimi, Ankara 2001, s. 151.

⁶⁰ “Resosyalizasyon, Topluma yeniden kazandırma kavramı, hükümlünün infazdan sonra yeniden suç işlemeyerek insan onuruna yakışır bir hayat sürmesi için yürütülen faaliyetleri ifade eder.” **Bacaksız**, ss. 4920-4921.

⁶¹ İzzet Özgenç, **Ceza Hukuk Genel Hükümler**, 11. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 663.

topluma uyum sağlayabilmesini, dış dünyayla ilişkisini sürdürebilmesini ve infaz sonunda topluma sorumluluk sahibi bir kişi olarak dönmesini sağlamalıdır.

İnfaz süreci ve salıverilme sonrası uygulanacak olan topluma yeniden kazandırmada başarılı olunması, ceza infaz kurumunda kalmakta olan kişilerin yabancılaştırmasının en alt seviyeye çekilebilmesine bağlıdır. Bunun için de birçok araca ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araçlar; elverişli kurumlar, kişisel sağlık tedbirleri, beslenme, giyim, tıbbi imkanlar, dış dünya ile ilişki sağlanabilmesi, psikolojik ve dini açıdan yardım, mesleki olarak çalışma, eğitim ve öğretim, egzersiz, spor ve eğlenceye yönelik imkanlar, tahliye öncesi hazırlık ve tümünü idare edebilecek, yürütebilecek, işletebilecek düzeyde yetiştirilmiş personel ve özellikle idarecilerdir⁶².

Günümüze gelindiğinde tüm dünyada hükümlü haklarının ve cezaevi koşullarının iyileştirilmesinin gerekliliği anlaşılmıştır. Ceza infaz şartlarının tüm hükümlüler ve özellikle de çocuk hükümlüler için iyileştirilmesi gerekliliği ülkemizde de farkına varılmış bir konudur. Bu kapsamda 29.03.2020 tarihli Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik m. 43'te infazın ertelenmesine yönelik yapılan düzenlemede hükümlünün yükseköğretimi bitirebilmesini ve ailesinin ticari faaliyetlerini yürütebilmesini infaza ara verilmesi gerekçeleri arasında saymıştır. Yine yönetmelik m. 6/2-ç ile ceza infaz kurumları personeli arasına sosyolog ve çocuk gelişim uzmanı eklemiştir. Yine yönetmelik çağımız teknolojik gelişmeler ile uyum sağlayarak m. 47/2-g ile hükümlünün telefon ile görüşme hakkı kapsamında görüntülü telefon görüşmesi hakkını da eklemiştir.

20.04.2020 tarihli 7242 Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, CGTİHK m. 51/3'te düzenlenen ödüllendirme başlığına çocuk hükümlülere yönelik yeni ödüller getirilmiştir.

⁶² Şahin, s.3; Sulhi Dönmezer, “Şahsi Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazında Milletlerarası Standartlar”, **Türkiye'nin İnfaz Rejimi (Sorunlar ve Çözümler)**, (18 Ocak 1997 tarihinde Ankara Hakim Evi'nde yapılan sempozyumda sunulan bildiriler, yapılan tartışmalar ve gönderilen yazılar), TC Adalet Bakanlığı Eğitim Daire Başkanlığı, tarihsiz, s. 23.

II. İNFAZIN BİREYSELLEŞTİRİLMESİ

Yargılama sırasında somut vakıalara ulaşılır, maddi gerçek ortaya çıkarılır ve hüküm verilir. Her ne kadar bu aşamalarda ceza kişiselleştirilmişse de bu yeterli değildir. Kesinleşen hükmün sonucu infaz hukuku alanına girecektir. Cezaların gerçek anlamda bireyselleştirilmesi ancak infaz sırasında söz konusu olabilecektir⁶³.

Bireyselleştirme, ceza hukuku yaptırımlarının, şekil, ölçü, süre ve infaz içinde failin kişiliğinin özelliklerin her durumda uymasını ifade eder⁶⁴.

Yeniden topluma kazandırmanın başarılı olabilmesi düzgün bir şekilde bireyselleştirme ile doğrudan bağlantılıdır. Hapis cezalarının amaçlarının başında, hükümlülerin kişilikleriyle uyum içinde olan, bireyselleştirilmiş programlar kanalıyla iyileştirilmesi ve topluma yeniden kazandırması gelir⁶⁵.

Bireyselleştirmede amaç, her hükümlüye onun kişiliğine en uygun metod ile davranmaktır⁶⁶.

CGTİHK 23. maddesinde hükümlülerin gözlemlenmesi ve sınıflandırılması hüküm altına alınmıştır. Ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis veya iki yıldan fazla süreli hapis cezasına mahkum olan kişiler öncelikli olarak gözleme tabi tutulur ve sınıflandırılır. Gözlem süresi boyunca hükümlü kişilerin şahsi, fiziksel, akli özellikleri ve sağlıksal durumları, suç öncesi yaşayışları, toplum ile ilişkileri, sanatsal ve mesleki etkinlikleri, ahlaki eğilim ve suça bakış açıları, hüküm süreleri ve işledikleri suçlar tespit edilir. Yapılacak olan değerlendirmenin sonunda hükümlü bulunanlar, koşullarına uygun olan cezaevlerine gönderilir. Gönderildikleri bu ceza infaz kurumlarında hükümlülere, özellikli durumlarına uygun olarak belirlenen infaz ve iyileştirme rejimi uygulanır. Böylece infazın bireyselleştirilmesi gerçekleştirilmiş olur⁶⁷.

CGTİHK'den daha detaylı düzenlemeler öngören 25848 sayılı Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri Yönetmeliği 17.06.2005 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Buna göre; “Hükümlü; kişiliğine, sair hâllerine,

⁶³ Donay, s.2.

⁶⁴ Demirbaş, s.247.

⁶⁵ Özbek, s.187.

⁶⁶ Demirbaş, s.248.

⁶⁷ Mehmet Kurt, **Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s.50.

suçun işlenmesindeki özelliklere göre, idare ve gözlem kurulu kararıyla gerektiğinde gözleme tâbi tutulmayabilir.”

Hükümlüler belirli özelliklerine göre çeşitli gruplara ayrılır: ilk kez suç işleyenler ve mükerrerler, itiyadi suçlular, suçu meslek haline getirenler, akli, bedensel durumları, yaşları nedeniyle ayrı bir infaz rejimine tabi tutulacak olanlar, tehlikelilik hali devam edenler, terör suçları işleyenler, suç örgütlerine mensubiyeti bulunanlar gibi gruplandırmaya tabi tutulmuşlardır. Ayrıca 12-15 yaş aralığı, 15-18 yaş aralığı, 18-21 yaş aralığı, 65 yaşından büyük olanlar şeklinde yaşa göre düzenlemeye de gidilmiştir.

CGTİHK m.73’e göre; *“Hükümlünün geçmişi, suçluluk nedenleri, suç sicili, fizik yeteneği ve ruhsal yapısı, kişisel doğası, arz edebileceği tehlike hâlleri, hapis cezasının süresi, salıverildikten sonraki beklentisi dikkate alınarak, toplumun hukuka uygun hareket eden ve üretken bir üyesi olarak yaşamını sürdürmesini sağlayacak ve bireysel ihtiyaçlarına uygun bir biçimde iyileştirme programları uygulanır⁶⁸. Bu programların hazırlanması ve uygulanması amacıyla ceza infaz kurumlarında eğitim ve psiko-sosyal hizmet servisleri oluşturulur. Hükümlü, amaca uygun iyileştirme gereklerinin gerçekleştirilebileceği kurumlara veya bölümlere yerleştirilir.”*

Bireyselleştirilmiş iyileştirme programlarında göz önünde tutulması gereken bazı ölçütler vardır. Bunlar: Suç işleyen kişinin geçmiş yaşamı, suç işleme sebebi, adli sicili, bedensel kabiliyeti ve psikolojik hali, karakteri, taşıdığı tehlikelilik hali, cezanın süresi, tahliye sonrası yaşamdan beklentileridir⁶⁹.

CGTİHK m.74’e göre; *“Hükümlülerin yerleştirildikleri kurum veya bölümlerde bireyselleştirmeyi mümkün kılacak sayıda bulundurulmalarına özen gösterilir. İyileştirme programları uygulanan grupların özelliklerine göre değişik güvenlik tedbirlerine yer verilir. Tehlikeli hâlde oldukları saptanan hükümlüler, bireyselleştirilmeleri için yapılacak çalışmalarda on kişiyi aşacak biçimde gruplandırılmaz.”*

⁶⁸ Bu biçimde formüle edilen temel amacın gerçekleştirilmesi kolay başarılabilecek bir sonuç değildir. Bu amacın çekirdeği, hükümlüyü infazdan sonra topluma kazandırmaktır. Bu amaç uzman kadrolarla gerçekleşir. Devletimizin, adalet hizmetinin görülmesinde bugün için ortaya koymadığı başarıları, en azından cezanın infazı aşamasında ortaya koyması, bir temel erektir. (Erdener Yurtcan, **Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Kanunu ve Yorumu**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2005, s.98).

⁶⁹ Özbek, s.187.

İyileştirme programlarının olumlu sonuç vermesi için sonuç alınabilmesi için programa dahil olan hükümlü gruplarının benzer özellikleri taşıyor olması gerekir. Grup sayısının belirlenmesinde ölçüt kurum güvenliğinin tehlikeye düşmeme olmalıdır⁷⁰.

III. ONARICI ADALET

1980'li yıllara kadar gittikçe daha da cezalandırıcı hale gelmiş olan ceza adalet sistemleri üzerinde yapılan çalışmalar sonucu, bu sistemlerin amacının aksine topluma yarardan çok zarar verdiklerini gösteren bilimsel çalışmalar ortaya çıktı. Toplumlar tarafından suça verilen yanıtların çözüm sağlamadığı ve adaletsizliğe yol açtığı yönünde kanaatler gelişti. Toplumların suça ve suçluya vereceği tepki konusunda yeni tartışmalar başladı. Onarıcı adalet bu tartışmalar sonucunda ortaya çıkan ve daha yatay, katılımcı, meşruiyetini toplumdan alan, toplum fertleri arasındaki çatışma hallerine çözüm üretme amacını taşıyan yeni bir yaklaşımdır. Onarıcı adalet, bir çeşit adalet yapma tipi, adaletin tanımı ya da bir yargılama biçimi, yargılama alternatifidir. Toplum, suç ve adalet konularına ilişkin bazı değerleri uygun bulan bir çeşit bakış açısı ve bu bakış açısına ait değerlerin uygulamalarıdır⁷¹.

Bu bağlamda onarıcı adalet kavramını, suça verilecek tepkinin belirlenmesi yoluyla mağdurun uğradığı zararın giderilmesine olanak veren, fail ve mağdurun sürece doğrudan katılmaları imkanı sağlayarak uyuşmazlığın sadece geçmişe yönelik değil geleceğe yönelik olarak da çözümlendiği daha barışçıl alternatifler sunan çözüm yolu şeklinde tanımlamak yanlış olmayacaktır.

Onarıcı adalet günümüz devletleri ceza adalet sistemi politikalarından oldukça farklı bir çerçeve çizmektedir. Ceza hukukundaki anlamından farklı olarak suç, kişiler arasındaki uyuşmazlıklar olarak ifade edilir ve suçun mağduru haksızlığa uğrayan kişi olarak kabul edilir. Mağdur devlet değildir. Bu bakış açısıyla fail sürece pasif olarak katılmak yerine aktif olarak katılım sağlar, gerçekleştirdiği eylemin

⁷⁰ Özbek, s.187.

⁷¹ Galma Jahic (Ed.), ("Onarıcı Adalet" Tanıtım Yazısı) **Onarıcı Adalet Programları El Kitabı**, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, Birleşmiş Milletler Yayınları, Newyork, 2006.

sonuçlarını anlar, idrak eder, sorumluluğu üstlenir ve ortaya çıkmış olan zararı gidermeye çalışır⁷².

Suçtaki unsurların en önemlisi bir kuralın ihlal edilmesidir. Oysa onarıcı adalet yalnızca kural ihlaline değil davranışla verilen zararların tümüne odaklanmaktadır. Suçu onarıcı adalet, soyut kuralın ihlali değil, somut zararlara neden olan davranışların hepsi olarak tanımlamaktadır. Bu yüzden onarıcı adalet göre işleyişin amaçlarından önde gelen, suçluluğun tespiti ve nihayetinde cezalandırma değildir. Bunun yerine, zararların tespiti ile bu zararların giderilmesidir⁷³. Suçtan etkilenen kimselerin ihtiyaçları göz önüne alınır ve suçun meydana getirdiği olumsuz etkiler giderilmeye çalışılır⁷⁴.

Onarıcı adalet programı çatışmanın taraflarının çözüme aktif bir şekilde katılmalarını esas alır. Bu sayede çatışmanın taraflar üzerinde yarattığı olumsuz sonuçlar hafifletilebilmesine imkan tanır⁷⁵. Mağdur, faile suç ile sebebiyet verdiği etkileri doğrudan açıklayabilir, faile sorular sorabilir. Fail tarafından işlenmiş olan suç nedeniyle meydana gelen zararın etkilerinin en aza indirilmesi amaçlanarak mağdur ile failin bir araya gelmesine olanak sağlanır⁷⁶.

Bu anlamda Onarıcı Adalet, failleri değişime teşvik etmekte, tekrar suç işleme eğilimini azaltarak onları topluma kazandırmaktadır. Özellikle de reşit olmayan kişilerin yani çocukların fail olarak içinde bulunduğu durumlarda, müdahalenin en önemli amaçlarından biri bu çocuklara yeni değerler ile yeni beceriler öğretmektir. Bu hallerde onarıcı adalet programı toplumun suça vereceği en uygun yanıtlardan birine imkan sağlamaktadır⁷⁷.

Resmi ve damgalayıcı adli önlemler yerine onarıcı adalet sistemi ise bize daha gerçek ve etkili bir alternatif sunmaktadır⁷⁸.

⁷² Ekrem Çetintürk, **Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma**, Birinci Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s.9.

⁷³ Jahic, s.2.

⁷⁴ Çetintürk, s. 9.

⁷⁵ Yvon Dandurand ve Curt T. Griffiths, **Onarıcı Adalet Programları El Kitabı**, (Ed. Galma Jahic), Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, Birleşmiş Milletler Yayınları, Newyork, 2006, s.5.

⁷⁶ Çetintürk, s.10.

⁷⁷ Dandurand/Griffiths, ss.8-11.

⁷⁸ “Birçok ülkede gençlere yönelik mevzuat, ceza adalet sistemi dışına yönlendiren programlar oluşturulmasına imkan sağlamaktadır. Bu programların çoğu onarıcı ve katılımcı adalet ilkeleri ile paralel bir şekilde geliştirilebilir. Örneğin; Brezilya’da 1990 tarihli Çocuk ve Ergen Yasası gençlik mahkemesine başkanlık eden hakime ilk kez suç işleyen ve suçu küçük suçlar kapsamında olanlarla ilgili olarak kamu hizmetinde çalışma ve tazminat gibi diğer yaptırımların uygulanması için yargılamaların askıya alınmasına izin vermektedir.

Çocuklar için özelleşmiş adalet sistemi cezalandırıcı adalet ilklerinin aksine, onarıcı adalet ilkelerini benimser ve bu ilkelere göre hareket eder. Bu anlamda, çocuklar için özelleştirilmiş bir adalet sistemi içinde varlık olan çocuk mahkemelerinin de amacı cezalandırmak değil, çocuğu topluma yeniden kazandırmaktır. Bu mahkemeler, çocukların suçta tekerrürünün ve suçu meslek edinmesinin önlenmesini hedeflemektedir⁷⁹. Uygulamada çocuk mahkemelerinin her adli yargı çevresinde olmadığını, çocuk yargılamalarına sıkça asliye ceza hakimlerinin çocuk mahkemesi sıfatıyla baktığını görmekteyiz. Bu durum çocuk ceza adalet sisteminin düzgün bir şekilde işlemlerini engellemektedir. Ayrıca onarıcı adalete ilişkin olan çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine nadiren başvuruluyor olması çocukların topluma yeniden kazandırılmasının önüne geçmektedir.

IV. ÇOCUKLARDA CEZAI EHLİYET VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK

A. Çocuklarda Cezai Ehliyet

İnsanlarda psikolojik yetenekler genellikle organların takip ettiği seyre uygun olarak gelişir. Süresi her insana göre değişse bile belirli bir yaştan önce tam çocukluk dönemi vardır. Bu dönemdeki çocuğun davranışları doğası gereği olan dürtülerle tabidir. İrade ve bilinç sonradan gelişim gösterir⁸⁰. Yani, bedensel ve fiziksel gelişimi ile paralel olarak insanın, toplumda etkili olan değer yargılarını, bu değer yargılarına ilişkin davranış biçimlerinin içeriğini ve anlamını anlayabilme kabiliyeti de gelişme göstermektedir⁸¹. O halde suçlu çocuk psikolojisi doğuştan gelen dürtülerle, terbiye, görenek, toplumdan gelen etkiler arasındaki çarpışma, denge ve nihayet terbiyenin

İngiltere ve Galler’de yaşları 10-17 arası olan ve ilk kez mahkeme önüne gelmiş failler suçları hapis gerektirmeyecek derecede ise panellere yönlendirilir. İki eğitilmiş kişiden oluşan panel fail ve ailesi ile görüşür. Panel genç bireyin düzeltme yapabileceği ve problemlerini saptayabileceği bir eylem planına karar verir.” (Dandurand/Griffiths, ss.26-27).

⁷⁹ Cengiz Apaydın, **Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci**, Acar Matbaacılık, 2. Baskı, İstanbul, 2016, s.23.

⁸⁰ Faruk Erem, **Adalet Psikolojisi**, Gözden geçirilerek güncellenmiş 11. Bası, Başkent Kışe Matbaacılık, Ankara, 2003, s.275.

⁸¹ İzzet Özgenç ve İlhan Üzülmöz, **Ceza Genel Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 90

hakim oluşu ve dürtülerin mücadele sahasını terk ederek bilinçaltına geçme grafiğidir⁸².

5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 39/2'ye göre; doğum yılı yazılmış fakat doğduğu gün ve ay belirtilmemiş ise failin o yılın 1 Temmuzunda doğduğu kabul edilir. Ayı belirtilmiş günü belirtilmemiş olması halinde ise o ayın birinci günü olarak kabulü gerekir.

Failin nüfustaki kayıtlarında görünen yaşı ile fiziki görüntüsünün birbirinden farklı olması durumunda ise Adli Tıp kurumundan alınacak görüşe göre karar verilir. Failin yaşına ilişkin bir düzeltme yapılabilmesi için küçüğün bir yaş devresinden bir diğerine geçiyor olması gerekmektedir. Bunun aksi durumunda düzeltme yapılamayacaktır⁸³.

Yaş tashihi hukuk mahkemelerinin görevin girer ancak CMK m. 218/2'ye göre ceza yargılaması sırasında ceza mahkemesi de yaş tashihi yapabilir.

5237 sayılı TCK çocuklarda yaş gruplarını üç kategoriye ayırarak cezai sorumluluğu belirtmiştir.

TCK 31. maddenin 1. fıkrasına göre 12 yaşından küçük olan çocukların cezai anlamda sorumluluğu olmayacağından haklarında ceza kovuşturması da yapılamayacaktır. Cezai sorumluluk on iki yaşında başlar. Bu çocukların suç işlediğinin tespiti durumunda haklarında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine karar verilebilir. Güvenlik tedbiri uygulanıp uygulanmayacağı, uygulanacaksa hangi güvenlik tedbiri ya da tedbirleri ne şekilde uygulanacağı tamamen hakimnin takdirine bırakılmıştır.

On iki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin olarak işlediği fiilden dolayı haklarında kovuşturma yapılamaz, cezaya hükmedilemez. Hakkında soruşturma yapılabilir ancak işlediği fiiller hakkında tutuklama, gözaltı vb. koruma tedbirleri verilemez. Yapılabilecek olan sadece yaş tespiti ve çocuğun ifadesinin alınmasıdır⁸⁴.

⁸² Erem, s.275.

⁸³ Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, **Ceza Genel Hukuku Temel Bilgiler**, Seçkin Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara, 2019, s. 224.

⁸⁴ Özbek/Doğan /Bacaksız, s. 225.

Kanun koyucu on iki - on beş yaş aralığındaki çocuklar ikili ayrıma giderken, on beş - on sekiz yaş arasındakiler için ayrı bir düzenleme getirmek suretiyle kademeli olarak yaş küçüklüğünü indirim sebebi saymıştır⁸⁵.

TCK 31. maddesinin 2. fıkrasına göre; fiili gerçekleştirdiğinde on iki yaşını doldurmuş ancak on beş yaşını doldurmamış durumda bulunan çocukların, hukuken işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılayamaması halinde veya davranışlarını yönlendirebilme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması durumunda cezai açıdan sorumluluğu olmayacaktır. Bu çocuklara ilişkin olarak çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanacaktır. Bu fıkra göre güvenlik tedbiri uygulayıp uygulamamak hakimnin takdirine bırakılmamış, zorunlu kılınmıştır. Ancak hangi güvenlik tedbirini ne şekilde uygulayacağına hakim karar verecektir.

Çocukluk ile erişkinlik arasındaki bulunan bu dönemde, çocuğun algılama ve irade yeteneğinin varlığı her somut olay için ayrıca değerlendirilmelidir⁸⁶.

TCK m. 31/2-3'e göre ise; on iki yaşından büyük ancak on beş yaşından küçük olup da işlediği fiilin hukuki açıdan anlamını ve muhtemel sonuçlarını algılama veya davranışlarını yönlendirme kabiliyetinin varlığının tespiti yapılan çocuklar ile 15-18 yaş grubundaki çocuklar için cezai ehliyetin varlığı kabul edilmiştir. Ancak yaş küçüklüğü sebebi ile TCK m. 31'de belli oranlarda indirimler öngörülmüştür. Bu nedenle bu gruptaki çocuklara 5395 s. ÇKK uyarınca koruyucu ve destekleyici tedbir uygulanmasına karar verilemeyecektir⁸⁷.

⁸⁵ İslam Ceza Hukuku sisteminde ise kişinin cezai ehliyeti temyiz kudretine sahip olması, hür iradeye sahip olması ve ergenlik çağına ulaşması şartlarına bağlı tutulmuştur. (Ebu Zehra, **el-Cerime ve'l - Ukube fi'l Fıkhi'l-İslami**, Mısır, tarihsiz, s.393'den aktaran Halil Cin ve Gül Akyılmaz, **Türk Hukuk Tarihi**, 6. Baskı, Sayram Yayınları, Konya, 2015, s.237).

İslam hukukçuları temyiz gücünün yedi yaşından itibaren kazanılmaya başladığını kabul ederler. Ancak temyiz gücünün yeterli görülmemesi nedeniyle iyiyi kötüden ayırabilme kabiliyetinin iyice yerleşmesi şartı aranmış ve ergenlik çağı sınır olarak kabul edilmiştir. Hanefi hukukçulara göre ergenlik için alt ve üst yaş sınırları kızlarda alt yaş dokuz, üst yaş on yedi iken, erkeklerde alt yaş alt yaş on iki, üst yaş on sekizdir. 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesinde bu görüş kabul edilmiştir. (Cin/Akyılmaz, S.237-238).

⁸⁶ Özbek/Doğan /Bacaksız, s. 227.

⁸⁷ "12-15 yaş grubunda olup, ceza sorumlulukları bulunan çocuk sanıklar hakkında "suça sürüklenen çocuk" sıfatı ile ÇKK'nun 5. maddesindeki "koruyucu ve destekleyici" güvenlik tedbirlerine hükmolunmayacak ise de, henüz ceza sorumluluklarının bulunup bulunmadığının belirlenmediği aşamada gerek soruşturma gerekse kovuşturmada sırasında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesi mümkündür. Ancak açıklandığı üzere mahkemece sanığın cezai sorumluluğunun bulunduğu belirlenmesi halinde artık güvenlik tedbirine hükmedilemeyecektir. Yine 12-15 yaş grubunda olup cezai sorumluluklarının bulunduğu kabul edilen çocuk sanıklar hakkında "suça sürüklenen çocuk" sıfatı ile güvenlik tedbirine hükmedilememesi, bu çocuğun aynı zamanda korunmaya muhtaç bir çocuk olması durumunda "korunmaya ihtiyaç duyan çocuk" sıfatıyla hakkında

Bu yaş grubundaki çocuklar açısından kusur yeteneğinin varlığı kabul edilir. Ancak yeniden topluma kazandırılmaları ve suçta tekrarın önlenmesi maksadıyla cezaların miktarı, türü ve infazı aşamasına ilişkin özel düzenlemeler yapılmıştır⁸⁸. Bu yaş grubundaki çocuğun hareketlerini algılama ve sonuçlarını kavrama yeteneğine sahip olup olmadığı araştırılmaz. Sadece cezalarında indirimler öngörülmüştür. İndirim oranı sanığın yaşına göre belirlenmelidir⁸⁹.

12 yaşından büyük ancak 15 yaşından küçük olup işlediği fiilin hukuki açıdan anlamını ve sonuçlarını kavrama veya davranışlarını yönlendirme yeteneği gelişmiş olan çocuklar hakkında, fiilin işlenmesinin karşılığı olarak kanunlarda ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası öngörüldüğü hallerde on iki-on beş yıl hapis cezasına, müebbet hapis cezası öngörülmüşse dokuz-on bir yıl hapis cezası hükmedilir. Bunun dışındaki hallerde ise verilecek cezaların yarısı indirilir. Her hâlde her fiil için verilecek hapis cezası en fazla yedi yıldır.

Fiili işlediği sırada on beş yaşından büyük on sekiz yaşından küçük olanlar hakkında suç için öngörülen ceza ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ise çocuk hakkında on sekiz ila yirmi dört yıla, ceza müebbet hapis ise on iki ila on beş yıl hapis cezasına hükmedilir. Bunun dışındaki durumlarda cezaların üçte biri indirilir. Her hâlde her fiil için on yıldan fazla ceza verilemez.

B. Suça Sürüklenen Çocuk

Çocuğun suç işlemesi, onun bakımını üstlenen kişilerin gerçekleştirdiği fiillerin yanlış olduğunu öğretmemesinden kaynaklanabileceği gibi çocuğun kişiler tarafından yanlış yönlendirilmesinden de kaynaklanabilir. Dolayısıyla, çocuk suçlu değil, suça yönlendirilmiş olarak kabul edilir⁹⁰.

Buradan hareketle ceza hukukunda çocuk söz konusu olduğunda cezanın faile özgü özel caydırma işlevi ağır basar. Suçluyu eğitme yoluyla topluma yeniden

güvenlik tedbiri kararı verilemeyeceği anlamına da gelmeyecektir.” YCGK, 26.03.2013 tarih ve 2012/1468 E. 2013/101 K. www.lexpera.com.tr, (E.T. 22.01.2019).

⁸⁸ Özgenç/Üzülmez, s.92.

⁸⁹ Özbek/Doğan /Bacaksız, s. 228.

⁹⁰ Bengi Semerci, “Almanya, Hindistan ve Türkiye’de Çocuk ve Hukuk - Suça Sürüklenen Çocuklar”, **Fasikül Hukuk Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 6, Mayıs 2010, s. 39.

kazandırmak üzere güvenlik önlemleri alma gereği, hapis ve para cezaları verme gereğini arka plana iter⁹¹.

2018 yılına ait Adalet Bakanlığı'na bağlı olan Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından açıklanan istatistiklerine göre 2011 ile 2018 yılları arası istatistiki verilere göre suça sürüklenen çocukların toplam sanıklar içindeki oranları % 5,5 ile % 8,1 arasında değişmektedir⁹².

Çocuk Koruma Kanunu m. 1'de kanunun amacını belirtilmiştir. Buna göre amaç korunma ihtiyacı olan çocukların ve aynı zamanda suça sürüklenmiş olan çocukların korunmasıdır. Bu çocukların haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasıdır. Korunmaya muhtaç olan çocuk ve suça sürüklenen çocuğun birbirinden ayrılarak tanımlanmıştır. Bunun yanında suça sürüklenmiş olan çocukların başka sistemler içinde ihmale, istismara uğrayan mağdur çocukların olarak kabul edilmiş olması ve korunmaya muhtaç çocuklar olarak ele alınması oldukça önemlidir⁹³.

ÇKK m. 3/a-2'de suça sürüklenen çocuk tanımlanmıştır. Buna göre; suça sürüklenen çocuk, yasalarda öngörülen suçun maddi unsurunu karşılayan bir fiili işlediği şüphesi ile haklarında ceza soruşturması, kovuşturması yapılan veya işlediği fiil nedeniyle hakkında güvenlik tedbirine hükmedilen çocuktur. Bu yaklaşım sayesinde çocuk suç işleyen bir suçlu gibi görülmemekte, aksine onun birileri tarafından suça sürüklenmiş olduğu kabul edilmektedir. Bu bakış ise fail durumda olan çocuğu suçun mağduru konumuna getirmektedir. Bu durumun doğal sonucu olarak da suça sürüklenmiş çocuğun cezalandırılmaktan ziyade korunması temel amaç olmalıdır. Çocuk adalet sisteminde suça verilecek yanıtın ilk amacı, suçu önlemek ve diğer yandan mağdurun haklarını korumak değil, suça karışmış olan çocuğu içinde bulunduğu bu kötü ortamdan çıkararak korumak, çocuğun suçu meslek haline getirmesinin önüne geçmektir, yani çocuğun iyileştirilmesidir⁹⁴.

Çocukluk evresi, yetişkin insanın küçüklüğü ya da büyüklüğe hazırlık aşaması değildir. Çocukluk kendine has bir dönemdir. Çocuğun yetişkinlerden ayrı

⁹¹ Rona Serozan, **Çocuk Hukuku**, Vedat Kitapçılık, İkinci Basıdan Tıpkı Bası, İstanbul, 2017 s.83.

⁹² “2011 yılı için bu oran % 6,1, 2012 yılı için % 6,3, 2013 yılı % 7,8, 2014 ve 2015 yılları % 8,1, 2016 yılı % 7,1, 2017 yılı % 6,0 ve 2018 yılı için ise % 5,5'tir.” T.C. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, **Adli İstatistikler 2018**, s.72, (10.06.2020).

⁹³ Ercüment Erbay, Derya Kayma Güneş, Ahmet Ege, ve Yasemin Baksi ve Ferda Civelek, “2010-2012 Yılları Arası Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının İncelenmesi: Ankara 1.Çocuk Mahkemesi Örneği”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt:26, Sayı:2, Ekim 2015, s.33.

⁹⁴ Apaydın, s.22.

olarak kendine has fiziksel ve psikolojik yönleri bulunur. Bu sebeple çocuğun menfaati, ceza hukukunun hedeflediği maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasından bile önce gelmelidir⁹⁵.

Suçta sürüklenen çocuklar üzerine yapılan çalışmalarda bu çocukların bir takım ortak özellikleri saptanmıştır. Bu özellikler çocuklardaki karakteristik benzerlik yanında aileler arasındaki benzerliklerden de kaynaklanmaktadır. Sınırsız özerklik eğitimi, yetkiye karşı çıkma, fiziki güce hayranlık ve her şeyin fiziki güç ile çözüleceği inancı, maddi doyuma ve cinselliğe meyilli olma, ölçüsüz ve gereksiz tepkiler gösterme, kendi başlarına güvende hissetmeme dolayısıyla gruplar halinde gezme, alkol ve uyuşturucu madde kullanma eğilimi gibi özellikler suçta sürüklenen çocukların ortak karakteristik özellikleri olarak sayılabilir. Yerinde kullanılmayan ebeveyn disiplini, aile baskısı, ebeveynleri aşırı ilgisi veya ilgisizliği, gayrimeşru yaşantı ve neticesinde meydana gelen çocuk, anne veya babanın yokluğu, ayrılmış olması, işsizlik ve ekonomik güçsüzlük, çocuğun alkolik veya madde bağımlısı olması, çok sık çevre değiştirme gibi özellikler ise suçta sürüklenen çocuğun ailesinin ortak özellikleri arasında sayılabilir⁹⁶.

Çocuk suçluluğunun sebepleri olarak ergenlik, genetik etkenler ve beden kusurlarının etkisi olarak kabul eden teorileri desteklenmektedir. Oysa günümüze gelindiğinde çevre faktörlerinin daha çok etkisi olduğunun kabulü gerekir. Sevgisizlik, eğitim eksikliği ve yetersizliği, baskıcı disiplin uygulanması, istismar, göçler ve bu göçler sonucu ortaya çıkan kültür çatışmaları, çarık yapılaşma, kültürel etmenler, gelenek ve görenekler, ekonomik krizler, çocuğun çalışma zorunluluğu, ayrılmış ve parçalanmış aileler, diğer aile fertlerinin suçluluğu ve çocuğa örnek teşkil etmesi, kitlesel iletişim araçlarında gösterilen ve özendirilen şiddet ve suçta yöneltene yayınlar çocukları suçta iten sebeplerden bazıları olarak sayılabilecektir⁹⁷. Yine kimlik bunalımı, kültürel yozlaşma ve yabancılaşma da çocuğu suçta iten sebepler arasında sayılabilir⁹⁸.

⁹⁵ Ali İhsan İpek, “Türk Hukukunda Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşmelerin Çocuk hukukuna Etkileri”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt:9, Sayı:100, Aralık 2014, s.529.

⁹⁶ Ahu Sinem Civiloğlu, Yozlaşan Toplumun Eseri Çocuk Suçlular ve Çocuk Suçları, **Hukuk Gündemi**, Yaz 2007, Sayı:8, s.63.

⁹⁷ Nida Bayındır, Ali Özel, ve Emrah Köksal, “Çocuk Suçluluğu Demografisi: Kütahya Şehri Örneği”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:9, 2005, s.104.

⁹⁸ Serozan, s.84.

Köylerde daha çok cinsel suçlar ve kan davasından kaynaklı suçlar, kentlerde ise daha çok hırsızlık ve uyuşturucu madde suçları işlenmektedir. Köyde işlenen suçların temelinde aile sorunları ve cinsel sorunların, kentte işlenen suçlarda ise daha çok ekonomik sıkıntı ve göç olgusunun yattığı anlaşılmaktadır⁹⁹.

2018 yılına ait Adli istatistiklerine göre 2018 yılında suça sürüklenen çocuklar hakkında açılan kamu davalarının % 42,6'sı malvarlığına karşı suçlara ilişkin iken, % 18,2'si hürriyete karşı suçlar ve % 13,6'sı vücut dokunulmazlığına karşı suçlara ilişkindir.

Aynı rapordaki aynı yıl verilere göre açılan 187601 kamu davasının 110.895'i 15-18 yaş aralığındaki çocuklar, 76.706'sı ise 12-15 yaş aralığındaki çocuklar hakkındadır. Cinsiyete göre ise bu verilere bakıldığında 173.317'si erkek çocuklar hakkında iken, 14.284'ü kız çocuklar hakkındadır.

Bu istatistiklerden yola çıkarak suça sürüklenen çocukların suç eğilimlerinin çoğunlukla parasal yetersizlikten kaynaklandığını söyleyebiliriz. Suça sürüklenen çocuklardaki cinsiyete göre dağılıma bakıldığında ise erkeklerde sayının kızlardaki sayının 12 katından fazla olması erkek çocukların suça eğilimin daha fazla olduğunu göstermektedir.

Çocuklara yönelik infaz hukukunda, çocuğun gelişim seviyesine uygun eğitim ve öğretim görmesi sağlanmalı, kişilik ve toplumsal sorumluluk bilincini geliştirmesi desteklenmeli, çocuğun bu kurumlara konulması son çare olarak kabul edilmelidir. Karar verilmesi ve yerine getirilmesi aşamalarında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanmasına yönelik toplum düzeyindeki hizmetlerin esas alınması hedeflenmektedir¹⁰⁰.

Suçta sürüklenen çocuklara yönelik risklerin önlenmesi için; ebeveynlerin aile ve çocuk hakkında bilinçlendirilmeleri sağlanmalıdır. Suça sürüklenmiş çocukların rehabilitasyonu ve topluma uyumunun sağlanmasına yönelik olarak uzmanlık merkezleri oluşturulmalıdır. Yönetim, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerle ortak çalışarak suça sürüklenen çocuklar için rehabilitasyon merkezlerinin kurulmalıdır. Kamusal ve özerk kurumlar arasında bilgi alışverişi sağlanması amacıyla izleme sistemi kurulmalıdır. Konuya ilişkin veri eksikliğinin engellenmesi, kurumlar

⁹⁹ Serozan, s.83.

¹⁰⁰ Vehbi Kadri Kamer, **Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, ss.77-78.

tarafından düzenli olarak araştırmalar yapılması ve yaptırılması sağlanmalıdır. Suça sürüklenmiş olan çocukların, tüm uyuşmazlıklarda adli sürece dahil edilmesinin önüne geçilmesi amacı ile uzlaşma mekanizmaları geliştirilmelidir¹⁰¹.

Suç işleyen çocuğun entelektüel olgunluk derecesi ve hukuka aykırılık bilinci güvenilir biçimde saptanamaz. Bu yüzden TCK'da çocuklara özgü ceza erginliği yaşları öngörölmüştür. TCK'ya göre ceza hukukuna göre sorumluluk yaşı on ikidir. Bu yaş haddi yetersiz ve sakıncalıdır. Bu kadar küçük yaşta çocukların şüpheli olarak karakola getirilmeleri, mahkemeye çıkarılmaları, üniformalı kişilerle karşılaştırılmaları nedeniyle onların narin yapılarında onulmaz yaralar açması muhtemeldir. Bu talihiz düzenleme karşısında başvurulması gerekli yol bu yaştaki çocuklarda hukuka aykırılık bilincinin eksikliğini varsayarak çocukları ceza kovuşturmasından kurtarmaktır¹⁰².

V. ÇOCUKLARIN YARGILANMASI

5395 s. ÇKK 03.07.2005 tarihinde ve Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe girmesi ile birlikte 07.11.1979 tarihli 2253 s. Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunu yürürlükten kaldırmıştır. Eski kanun döneminde çeşitli kanunlarda çocuklara ilişkin düzenlemeler mevcuttu. Ancak toplu halde bir arada düzenlemeler yoktu. Bu anlamda Çocuk Koruma Kanunu çocukların korunmasının yanında yargılanmasına yönelik çok sayıda düzenlemeyi tek bir çatı altında toplayan özel bir kanundur.

Çocukların yargılanması için getirilmiş özel görevli mahkemeler çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemeleridir.

Çocuk Mahkemeleri, asliye ceza mahkemesinin görevi kapsamında bulunan konularda görevlidir. Bu mahkemelerde de asliye ceza mahkemelerinde olduğu gibi duruşma yapılırken Cumhuriyet Savcısı duruşmada hazır bulunmamaktadır.

Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri ise, ağır ceza mahkemelerinin görevine giren konularda görevlidir. Bu mahkemeler iki üye ve bir başkandan oluşan bir heyet

¹⁰¹ şükrü Hatun(Başkan), **Onuncu Yıl Kalkınma Planı 2004-2008 Çocuk Çalışma Grubu Raporu**, Kalkınma Bakanlığı, Ankara, 2014, s.36.

¹⁰² Serozan, s. 84.

halinde çalışmaktadır. Ayrıca Cumhuriyet Savcısı duruşmalarda hazır bulunmaktadır.

Çocuk mahkemelerinin olmadığı yerlerde çocuklarla ilgili yargılamalar çocuk mahkemesi sıfatı ile genel görevli mahkemelerde görülmektedir.

Strateji Geliştirme Başkanlığı'nın 2018 yılına ilişkin faaliyet raporuna göre 2019 yılı şubat ayı itibarıyla ülkemizde 110 Çocuk Mahkemesi vardır. Ayrıca 19 Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi bulunmaktadır¹⁰³.

A. Çocuk Adalet Sisteminin Temel İlkeleri

Çocuğun kendine özgü fiziksel ve psikolojik yönü olacağından, çocuk adalet sisteminde çocuğun ruh dünyasına uygun davranmak suretiyle, onu dışarıdan gelen risklerden koruyarak topluma kazandırılmasının sağlanması amaçlanmaktadır¹⁰⁴. Çocuk adalet rejimi, cezalandırıcı adalet ilkelerini değil onarıcı adalet ilkelerini temel almaya çalışır¹⁰⁵. Bu sistem içinde bulunan çocuk mahkemelerinin ana görevi suçun önlenmesi değildir. Yapılan çalışmalar sonucu olarak topluma tekrar kazandırdıkları çocuklara iyi bir gelecek kurmalarını ve suçta tekrarın önlenmesini, bu çocukların suçu meslek haline getirmelerinin engellenmesini amaçlar¹⁰⁶. Bu durum suçun yaptırımsız kalacağı anlamını taşımaz. Uygulanacak olan yaptırımın çocuğun eylemi ile uygun ve orantılı gerekir¹⁰⁷.

ÇHS ve diğer uluslararası belgelerin kabul edilmesi neticesinde, Çocuk Koruma Kanunu 4. maddesinde çocuk hukukuna ilişkin ilkeler getirilmiştir. Bu ilkeler Çocuk Adalet sisteminin ana ilkelerini oluşturmaktadır.

¹⁰³ T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı 2018 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu, s. 75.

¹⁰⁴ İpek, s.531.

¹⁰⁵ Koray Doğan, “Karar İncelemesi-1: Çocuklar Hakkında Uygulanan Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Cilt:10, Sayı:27, Nisan 2015, s. 126.

¹⁰⁶ Akarca, s.3, Doğan, s. 126-127.

¹⁰⁷ Doğan, s.126.

1. Çocuğun Üstün Yararı İlkesi

Çocuğun üstün yararı ilkesi, çocuğu ilgilendiren her uygulamada göz önüne alınması gereken ve unsurlarının belirlenmesi birden çok bilim ile eş zamanlı çalışmayı zorunlu kılan bir kavramdır¹⁰⁸.

Çocuğun yüksek menfaatleri ifadesi, çocuğun iyiliğini ifade etmektedir. Bu iyilik, çocuğun yaşı, olgunluk düzeyi, anne ve babasının varlığı, çocuğun içinde bulunduğu çevre ve tecrübeleri gibi birçok kişisel şart tarafından belirlenir¹⁰⁹.

Çocuğun üstün yararı çocukların bedensel, duygusal, zihinsel ve sosyal açılardan korunmasına öncelik verilmesi anlamına gelir. Dünya Çocuk Zirvesi 1990 yılında Newyork'ta toplanarak tüm ülkelere “Çocuklara Birinci Öncelik” ilkesini benimsemeleri çağrısında bulunmuştur. Çocukların temel ihtiyaçlarının her zaman, her yerde, ulusal ve uluslararası seviyede ve aile içinde üst düzeyde öncelikli tutulmasının gerekliliğini gösterir¹¹⁰.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi m. 3'te çocuğun üstün yararı ilkesine yer verilmiştir. Buna göre; “*Kamusal ve özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir. Taraf devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçlar tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar. Taraf devletler, çocukların bakımı veya korunmasında sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık personel sayısı ve uygunluğu ve yönetim yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.*”

¹⁰⁸ Özge Yücel, “Çocuğun Üstün Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi”, **Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, S:2, Aralık 2013, s.119.

¹⁰⁹ Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Mayıs 2008, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa69594>, (10.06.2020).

¹¹⁰ Özdemir/Ruhi, s.5.

Çocuğun üstün yararı ile ebeveynlerin, diğer çocukların yararı, toplumsal yarar çatışma durumunda ise çocuğun üstün yararı, diğer yararlar ile en adaletli şekilde karar verilmesi gerekmektedir¹¹¹.

Çocuğun yüksek yararı ilkesi, iç hukukumuzda 2010 yılında yapılan kanun değişiklikleri ile birlikte Anayasa'ya eklenmiştir. Anayasa'nın 41. Maddesinde; *"Her çocuğun, korunma ve bakımdan yararlanmaları, yüksek yararlarına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babalarıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğu"* düzenlenmiştir. Aynı madde ile *"devletin, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alma yükümlülüğü"* düzenlenmiştir. Anayasa'dan yola çıkarak, 5395 s. ÇKK m. 4 sözleşmeye uygun biçimde düzenlenmiştir. Bu kanunun ilkelerden biri çocuğun esenliği ile yararının korunması şeklinde ifade edilmiştir. 4721 s. TMK'nın "Çocuğun Korunması" başlıklı bölümü m. 346. "Koruma Önlemleri" başlığı ile "çocuğun menfaati ve gelişmesi" kavramına yer vermiştir. TMK yine çocuğun ebeveyninden ayrılması halinde yararının gözetileceğine ilişkin düzenleme getirmiştir. TMK'daki düzenlemeler ceza hukukuna ilişkin olmasa da, çocuğun yüksek menfaati hakkında sınırlı bazı düzenlemeler getirmiştir.

Yargılamaya ilişkin usul ve esaslarını barındıran bazı kanunlarla çocuklara özgü çok sayıda düzenleme getirilmiştir. 5237 s. TCK'nın genel hükümlerinde çocukların fail olduğu durumlarda cezada indirim yapılması öngörülmüştür. Özel hükümlerde ise kanunda belirtilen tipe uygun eylemlerin, mağdurlarının çocuk olması durumunda cezayı arttırıcı nitelikli halleri düzenlenmiştir.

Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı bazı suçların mağdurunun çocuk olması durumunda re'sen soruşturulup kovuşturulması düzenlenmiştir.

ÇKK'nun 4. maddesinde temel ilkeler belirlenmiştir. M. 4/1-i'ye göre; çocuklar hakkında verilecek olan özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ve hapis cezasının en son çare olması ilkesi getirilmiştir. Yine aynı kanun 20. maddesinde adli kontrol hükümleri düzenlenmiş, 20/2'ye göre; *"Ancak bu tedbirlerden sonuç alınamaması,*

¹¹¹ Oğulcan Doğan, "Turkey: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde Yer Alan Çocuğun Üstün Yararı İlkesinin Çocuk Yargılamasındaki Yansımaları", 2019, <https://www.mondaq.com/turkey/Criminal-Law/848390/Birle351mi351-Milletler-ocuk-Haklari-Szle351mesi39nde-Yer-Alan-ocu287un-stn-Yarari-Ilkesinin-ocuk-Yargilamasindaki-Yansimalari>, (28.02.2020).

sonuç alınamayacağıının anlaşılması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebilir.” ÇKK m. 21’e göre ise; “Onbeş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilemez.”

ÇKK m. 7/1’e göre; “Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re’sen çocuk hâkimi tarafından alınabilir.” 16. maddeye göre; “Gözaltına alınan çocuklar, kolluğun çocuk biriminde tutulur.” 23. maddeye göre göre; hükmün açıklanmasının geri bırakılmasında süre yetişkinlerin aksine çocuklarda 3 yıldır.

Kanunun 32. maddesine göre; “Çocuk Mahkemelerinde görevlendirilecek yargıç ve savcılar, sosyal çalışma görevlileri, denetim görevlileri, adaylık dönemlerinde Adalet Bakanlığı’nca belirlenen esaslara uygun olarak çocuk hukuku, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve psikolojisi gibi konularda eğitilir.”

Ayrıca çocuğun üstün yararı ilkesinin yansıması olarak; çocuklar lehine zorunlu müdafî görevlendirilir. Yargılama süresi boyunca yetişkinlerden farklı olarak sanık kavramı yerine suça sürüklenen çocuk kavramı kullanılır. Suça sürüklenen çocukların yargılanmasında duruşmalar kapalı yapılır. Kararlar da kapalı yapılan duruşmalarda verilir.

İnfaz hukuku en ağır kısıtlama olan özgürlüğün çeşitli biçimlerde kısıtlandığı bir alan olması dolayısıyla diğer hukuk dallarından ayrılmaktadır. Bu nedenle çocuğun üstün yararının korunması ilkesi infaz hukukunda diğer tüm alanlarda olduğundan daha çok önem arz etmektedir.

2. Ayrımcılık Yasağı

Ayrımcılık yasağı, suça sürüklenen çocuklara eşit muamelede bulunulmasını emreder¹¹². Çocuklara, kendilerinin, ebeveynlerinin ya da yasal vasilerinin ait

¹¹² Eylem Ümit Atılğan ve Aydın Atılğan, **Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılamasına Hâkim Olan İlkeler Açısından Türkiye’deki Düzenleme ve Uygulamaların Değerlendirilmesi**, Mattek Matbaacılık, Ankara, 2009, s. 26.

oldukları ırk, renk, cinsiyet, lisan, politik ya da diğer düşünceler, milli, etnik köken veya başka statüler sebebiyle hiçbir ayrımcılık yapılamaz¹¹³.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ayrımcılık yasağı ilkesini getirerek çocukları sırf yaşlarının küçüklüğünü sebebiyle büyüklerin serbest tasarrufuna tabi bir nesne olmaktan kurtarıp onları büyüklerle eşdeğerde bir özne düzeyine çıkarmaktadır¹¹⁴.

Sözleşme 2. maddesinin 1. fıkrasına göre ise: *“Taraf Devletler, bu sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.”*

Sonraki fıkraya göre de yalnız çocuk değil, anne babaları, vasileri ve öteki aile fertleri de ayrımcılığa karşı korunmalıdır. Çünkü büyüklere yönelik ayrımcılık ister isteme onlarla birlikte yaşayan küçüklere yansıyacaktır. Bu kural ile bir çocuk hakkı aynı zamanda büyüğe de tanınmıştır¹¹⁵.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 2. maddesi gereği sözleşmeyi imzalayan tüm devletler yasalarla ihtilafa düşen tüm çocuklara eşit muamelede bulunulmasını güvenceye alan önlemler geliştirme zorunluluğu altındadır¹¹⁶.

AY m. 10’a göre: *“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.”* Hiç kimseye ayrımcılık tanınamaz.

Ancak temel hakların yaş küçüklüğü nedeniyle kısıtlanmasında da ölçülülük ilkesi geçerlidir. Buna göre eğer ayırım gözetmede meşru bir amaç varsa, ayırım gözetme bu meşru amaç açısından elverişli ve zorunlu ise ve amaçla araç arasında tutarlı bir ilişki varsa ayrımcılık yasağı sınırlandırılabilir¹¹⁷.

AİHM’e yapılan bir başvuruda, çocuk başvurucular ulusal makamlar tarafından gözaltına alınmaları nedeniyle karşı karşıya kaldıkları muamelenin yetişkinlerinkinden farklı ve ayrımcı olduğunu, çünkü ulusal kanunlara göre buna

¹¹³ Apaydın, s. 107.

¹¹⁴ Serozan, s. 60.

¹¹⁵ Serozan, s. 60.

¹¹⁶ Atılğan/Atılğan, s. 26.

¹¹⁷ Serozan, s. 62.

benzer durumlarda yetişkinlerin özgürlüklerinin kısıtlanmadığını iddia etmişler. Mahkeme, yetişkinlere ve çocuklara uygulanan muamelelerin farklı olduğunu kabul etmiş, ancak çocukları kendisinden ve diğerlerinden korumak için gözaltına almanın haklı olduğunu ve dolayısıyla ayrımcılık yasağını ihlal etmediğini belirlemiştir¹¹⁸.

3. Adil Yargılanma Hakkı

Adil yargılanma hakkı davanın makul sürede, bağımsız ve yansız bir mahkeme tarafından, hakkaniyete uygun olarak aleni olarak görülmesini ifade eder. Adil yargılanma hakkı çeşitli hakları da içinde barındıran geniş kapsamlı bir haktır. Bu haklar: Yasal, bağımsız ve yansız mahkemede dava açma, hakkaniyetli ve makul sürede, halka açık yargılanma hakkıdır.

AIHM kararlarına göre adil yargılanma hakkının altı unsuru bulunmaktadır. Bunlar: Bağımsızlık ve tarafsızlık, kanunla kurulmuş mahkeme, makul sürede yargılama, aleniyet, denetim ve silahların eşitliğidir¹¹⁹.

AY “*Hak Arama Hürriyetleri*” başlıklı m. 36 göre: “*Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*”

CMK’nın en temel amacı adil yargılanmadır. Kanunun her maddesi bu amaç gözetilerek yazılmıştır¹²⁰.

ÇKK m. 4/1-f’de çocukların muhakemesinde insan haklarına bağlı, adil, etkili ve hızlı bir muhakeme izlenmesi ilke olarak düzenlenmiştir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 40/2-b’de suça sürüklenen çocuk yargılaması hakkında asgari şartlar getirmiştir. Buna göre aleyhlerindeki suçlama yasal olarak sübut edinceye kadar her çocuk masum sayılmalıdır. Aleyhlerindeki suçlamalardan hemen kendileri, anne babası ya da kanuni temsilcileri kanalıyla bilgilendirilmesi ve savunmalarının yapılmasında gerekli yardımdan yararlandırılmalıdır. Yetkili, görevli bağımsız ve tarafsız mahkeme önünde yargılanması sağlanmalıdır. Gerekli

¹¹⁸ Case Of D. G. V. Ireland, (Application no. 39474/98), 16.05.2002, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22:%5B%2239474/98%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-60457%22%5D%7D>, (10.11.2019).

¹¹⁹ Bahri Öztürk, *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara Eylül 2018, (AHCMH), ss.103-104.

¹²⁰ Öztürk, (AHCMH), s.104.

yardımdan yararlandırılarak, çocuğun yaşı ve içinde bulunduğu durum dikkate alınarak, yüksek menfaatine aykırı olduğu belirlenmedikçe, velisi veya kanuni temsilcisi hazır bulundurulurken kanuna uygun ve adil bir duruşma ile makul sürede karar verilmesi sağlanmalıdır. Çocuk, tanıklık yapması veya ikrarda bulunması için zorlanmamalıdır. Ceza normunu ihlal ettiğine kanaat edilmesi halinde kararın ve önlemlerin daha yüksek yetkili ve bağımsız bir makam tarafından incelenmesi gerekmektedir. Farklı bir dilde konuşma durumunda çevirmenden yardım alınmalıdır. Kovuşturma sürecince her aşamada özel hayatın gizliliği ilkesine saygı gösterilmelidir.

Çocukların yargılamasında insan haklarına dayanan adil, etkin ve hızlı bir usulde yargılanma ilke olarak kabul edilmeli, çocuğun ceza adalet rejimi içinde kalacağı süre en aza indirilmeli, böylece adalet sisteminin olumsuz etkilerinden zarar görmesi önlenmelidir¹²¹.

Bu bağlamda kolluk, savcı, hakim, müdafî ve çocuğun yasal temsilcileri, sosyal çalışmacılar, denetimli serbestlik personeli gibi tüm kişilerin profesyonel eğitim olması oldukça önem taşımaktadır. Bu kişilerin, çocuğun fiziksel, psikolojik, zihinsel ve sosyal gelişimi hakkında, engelli çocuk, sokak çocuğu, mülteci çocuk ve farklı etnik köken, ırk, din, dile sahip olanlar veya diğer azınlık grupların mensubu olanlar gibi toplumda en savunmasız konumda bulunan çocukların özel gereksinimlerine ilişkin konularda iyi düzeyde bilinç ve bilgi birikimine sahip olmaları gereklidir¹²². Ancak bu şekilde çocukların adil yargılanması sağlanabilir.

4. Gizlilik İlkesi

Gizlilik ilkesi, çocuğun lekelenmesinin önüne geçilmesine, çocuğun toplumla bütünleşmesine engel teşkil etmemek için, çocuk adalet sistemine dahil olan çocuğun özel hayatına saygı gösterilmesi ile onur ve itibarının korunmasına hizmet etmektedir. Nitekim Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 16'da çocuğun özel hayatının korunması güvence altına alınırken, m. 40/2-b'de ceza yasasını ihlal ettiği iddiası bulunan her çocuğun, tüm yargılama aşamalarında özel yaşamına saygılı olunması

¹²¹ Apaydın, s.109.

¹²² Handan Yokuş Sevik, **Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı**, Kasım 2013, Ankara, s.63.

hakkına sahip olduğu ayrıca vurgulanmıştır. Bütün kovuşturma boyunca, kolluk ile ilk iletişiminden itibaren, örneğin kimlik sormadan, yetkili bir makam tarafından nihai karar verilmesi veya özgürlükten yoksun kaldığı andan tekrar salıverilmeye kadar kovuşturmanın bütün aşamalarını kapsar. Bu anlamda hedeflenen, damgalama ile ortaya çıkması muhtemel olan zarardan kaınmaktır¹²³.

Çocuğun lekelenmesinin önlenmesi için, tüm hukuki işlemlerin gizlilik içinde yürütülmesi zorunludur. Suça sürüklenmiş olan çocuklar hakkında tutulan kayıtlar gizli tutulmalı ve üçüncü kişilerin bu belge ve bilgilere ulaşmasının önüne geçilmelidir. Suça sürüklenen ocuk hakkında tutulan kayıtlar, aynı çocuğu ilgilendiren başka davalarda, yetişkinlere yönelik yürütülen kovuşturmalarda kullanılmamalı, gelecekte verilecek kararları ađırlařtırmamalıdır¹²⁴.

Çocukların korunması gizliliği gerektirdiğinden çocukların duruşmaları mutlaka kapalı olur ve hüküm kapalı duruşmada aıklanır¹²⁵.

KK 4. maddesinin 1. fıkrasının 1. bendi gereğince, çocuklara ilişkin yürütülen işlemler, yargılama ve kararların uygulanmasında çocuğun kimliğinin başkaları tarafından tespitini önlemeye yönelik tedbirleri alınması gereklidir. Bu kapsamda CMK'nın 185. maddesindeki düzenleme gereği sanığın, on sekiz yaşından küçük olması halinde duruşma kapalı yapılır.

5. Çocuğun Saygınlık ve Değer Duygusunu Gzetten Muamelede Bulunma İle ocuğun Durumuna Uygun zel İhtimam Gösterilmesi

ocuk adalet sisteminin süjesi olan suça sürüklenen ocuk hakkında, taşıdığı değer ve saygınlık duygularını geliştirecek ve diğer kişilerin de insan temek hak ve özgürlüklerine saygılı birer insan olmalarını pekiştirecek nitelikte davranışta bulunma ve durumuna uygun olarak çocuğa özel ihtimam gösterilmesi ilkeleri, ocuk adalet sisteminin temel ilkelerindendir. Bu ilkelerin, çocuğun kolluk ile ilk irtibata geçtiği andan itibaren tüm süreç boyunca uygulanması sağlanmalı, ilkelerin uygulaması takip edilmeli ve bu ilkelere saygı gösterilmelidir. BM İnsan Hakları

¹²³ Yokuş Sevik, s.64.

¹²⁴ Yokuş Sevik, s.64.

¹²⁵ Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhuğu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 7. Baskı, Ankara, 2019, s.711.

Evrensel Bildirgesinin m. 25 1. paragrafında, çocukların özel bakımdan ve yardımdan yararlanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. ÇKK düzenlemesine göre de, soruşturma ve kovuşturma aşamalarında çocuğun durumuna uygun olarak özel bakım sağlanması ile çocuk hakkında alınan kararlarda ve bu kararların uygulanmasında, çocuğun yaşı ve gelişimine uygun olarak eğitim ve öğreniminin, kişiliğinin ve toplumsal sorumluluk bilincinin geliştirmesinin sağlanması ve pekiştirilmesi, temel ilke olmalıdır¹²⁶.

6. Çocuğun Toplumla Bütünleşmesini Sağlama İlkesi

Suçta sürüklenen çocuklara, bu çocukların toplumla yeniden uyum sağlamasına imkan sağlayacak ve onun toplumdaki olumlu rolünü güçlendirecek şekilde muamele edilmelidir. Suçta sürüklenen çocukların sahip olduğu yaşama, gelişme ve korunmalarını güvence altına alan haklar dikkate alınmalıdır. Çocuğun yaş, cinsiyet ve gelişimine uygun nitelikte ve aynı zamanda eğitim ve öğretiminin, karakterini ve sorumluluk düzeyi geliştirmesine yönelik kararlar verilmelidir.

Bu kapsam, hem korunma ihtiyacı olan hem de suçta sürüklenen çocuk hakkında alınacak kararların uygun olup olmadığının tespiti ve bu kararların yerine getirilmesi açısından sosyal incelemenin yaptırılması ve sosyal inceleme raporu alınması çocuk adalet sisteminin temel unsurudur. Suçta sürüklenen çocuklara ilişkin olarak mahkeme çocuk hakimi ve Cumhuriyet savcıları tarafından gerekli görülmesi halinde çocuğun kişisel özelliklerinin saptanması ve sosyal çevresinin analizini gösteren inceleme yaptırılır.

Pekin Kuralları, m. 16.1’de de belirtildiği üzere: *“Yargılayan makam tarafından önemsiz ve tali derecedeki suçlar dışındaki bütün vakalarda çocuğun suçu işlemeden önceki yaşam koşulları ve suçun hangi ortam içinde işlendiği konusunda hükümden önce yeterli araştırma yapılmalıdır.”* Mahkeme veya çocuk hâkiminin çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırmaması halinde, gerekçesini kararda belirtmek zorunda olduğunu ifade eden Çocuk Koruma Kanunu m. 35/3 hükmü gereği ve ayrıca ÇKK’da temel ilke olarak kabul ettiği çocuğun yarar ve esenliğinin

¹²⁶ Yokuş Sevük, s.62.

gözetilmesi ile çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi ilkeleri nazara alındığı zaman sosyal inceleme yaptırılmasının zorunluluk teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Suça sürüklenen çocuk hakkında verilecek kararın, çocuğun kişisel özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun olabilmesi amacıyla psikoloji, pedagoji, sosyoloji gibi bilim dallarından da faydalanılması gerekir. ÇKK 4. maddesinin 1. fıkrasının e bendi gereğince; verilen kararların uygulanmasında çocuğun, ebeveyninin, diğer ilgililer, kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin işbirliği içinde çalışmaları gerekir. Çocuk hakkında verilen karar yaptırma ilişkin ise, çocuğun toplumla bütünleşmesi konusuna özen gösterilmeli, iyileştirilmesi sırasında çocuğun toplum içinde olması tercih edilmelidir¹²⁷.

7. Çocukları Ayrı Yerde Tutma İlkesi

Çocukların ayrı yerde tutulması ilkesinin önemi, çok sayıda milletlerarası metinde özel olarak belirtilmiştir.¹²⁸ Bu ilke ile kast edilen çocukların bulundukları kurumda yetişkinlerden ayrı tutulmasıdır.

Fakat bu ilke için bazı istisnai durumlar düzenlenmiştir. Bu istisnalar: Çocuğun yüksek menfaatinin gerektiriyor olması durumu, çocukların tek ailenin fertlerini oluşturması hali ve çocuklara faydalı olması için özenle seçilmiş büyüklerle bir arada olduğu nitelikli bir iyileştirme planına dahil olması durumunda, ayrı yerde tutulması ilkesi uygulanmayabilir, çocuklar yetişkinlerle aynı yerde tutulabilir. ÇKK'nın 4. maddesinin 1. fıkrasının k bendinde çocuklara yönelik olan bakım ve gözetim amaçlı kurumlar ile verilen tedbirler kararlarının uygulamaya konulduğu yerlerde çocukların yetişkinlerden ayrı olarak ayrı yerde tutulması benimsenmiştir. Gözaltında bulunan suça sürüklenen çocuklar, kolluğun çocuklar için ayrılmış biriminde tutulacaktır, böyle bir birimin bulunmaması halinde ise, gözaltında bulunan yetişkinlerden başka bir yerde tutulmalıdır. Bu hüküm ÇKK m. 16'da düzenlenmiştir. Kolluk kuruluşu içinde çocuklara ilişkin her türlü işlemin yürütülmesi aşamalarında, bu çocukların soruşturma kapsamında kollukta tutulan yetişkin kişilerle karşı karşıya gelmelerinin önlenmesine yönelik tedbirler alınmasına

¹²⁷ Yokuş Sevik, s.66.

¹²⁸ BM Cezaevi Asgari Standart Kuralları, m.8/d, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Antlaşma, m.10/3, ÇHS, m.37, Pekin Kuralları, m.26.3; Havana Kuralları, m.29.

yönelik düzenleme yapan hüküm de aynı şekilde bu ilkenin yansımasıdır. CGTİHK 12. ve 15. maddelerine göre; çocuklara yönelik verilen tutuklama kararı ile hapis cezası aynı kanun uyarınca, çocuk kapalı ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimevlerinde infaz edilir. CGTİHK m. 23/1-c'ye göre; *“Çocuk hükümlüler ile ilgili gözlem ve sınıflandırma da, ayrı gözlem ve sınıflandırma merkezlerinde veya bunların noksanlığı halinde çocuk kapalı ceza infaz kurumlarının bu hizmete ayrılan bölümlerinde yerine getirilir.”* Yine CGTİHK m.63/3'e göre; hükümlü ve tutuklu çocukların barındırılmasında yetişkinler ile kanunun açıkça saydığı haller dışında bir arada bulunmalarına ve ilişki kurmalarına izin verilmez¹²⁹.

B. Yargılama Teşkilatı ve Çocuk Yargılamasının Gösterdiği Özellikler

Çocuk yargılaması hukukunda temel felsefe, çocuğun yararının daima ön planda tutulduğu özel yargılamadır. Bunun anlamı çocuğun kişiliğinin tanınması ve sosyoloji, psikoloji gibi insan davranışı ile ilgilenen bilimlerde çalışanların da katıldığı amacı cezalandırmadan çok iyileştirici ve önleyici olan bir yargılamadır¹³⁰.

1. Çocuk Mahkemesi ve Hakimi

Çocuk yargılamasına yönelik mahkemeler, 19. yy sonlarında, ihmale, istismara uğramış olan, suç işlemiş olan çocukların korunması ve kurtarılması hedefinde olan sosyal yenilikçi bir hareket olarak kendini göstermiştir. Tarihsel gelişim süreci içinde, pozitivist ve hümanist fikirlerle toplumların ekonomik, toplumsal ve siyasal gelişmişliklerinin kesiştiği ortak noktada varlık gösteren çocuk mahkemeleri, çok sayıda temel ilkeye dayanmaktadır. İlkelerden birincisi; çocuğun gelişimi devam etmekte olan bir varlık olmasından kaynaklı olarak, onu bir yetişkin olarak görmek, davranmak ve sonuç olarak işlemiş olduğu suç karşısında tüm sorumluluğu ona yüklemek doğru olmayacaktır. İkincisi; çocuğun rehabilitasyonu yetişkine kıyasla daha kolay olmaktadır, bu anlamda çocuğun yetişkinden fazla

¹²⁹ Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı, Kasım 2013, Ankara, s.67.

¹³⁰ Handan Yokuş Sevik, “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı:1-2, Cilt:VIII, 2004, (ÇYHHS) s.199.

kapasiteye sahip olduğu kabul edilmelidir. Adaletin asli amacı, çocuğu cezalandırmaktan ziyade eğitmek, gerekli ise tedavi etmek, ayrıca rehabilitasyona tabi tutmaktır. Üçüncüsü çocuk hakkında verilecek olan kararda, onun özellikli şartları ve ihtiyaçlarının göz önünde tutulmasına önem verilmelidir. Dördüncü ilke çocuk adalet sisteminde, diğerk kişilerin muhatap olduğu katı, şekilci, karışık ve cezalandırıcı muameleler uygulanmamalıdır¹³¹.

Çocuk mahkemesinin nihai amacı çocukların cezalandırılması değildir. Aksine çocuklar ve ailelerinin desteklenmesi, çocuğun suçta tekrarının önlenmesi amacını güder. Toplumun yararına olan, suç işlemiş çocuğun cezalandırılmasının aksine, çocuğun tekrar suç işlemesinin önüne geçilmesidir¹³².

Ülkemizde ilk çocuk mahkemesi 1988 yılında kurulmuştur¹³³.

ÇKK m. 3/a/1-c'ye göre; *“Çocuk hâkimi: hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hâkimidir.”*

ÇKK'da öngörülen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının infazını, çocuk mahkemeleri bizzat takip eder, denetler. Bu aşamada verilmiş olan tedbir dışında başka bir tedbire ihtiyaç duyulursa ya da tedbirin çocuk için uygun olmadığı tespit edilirse çocuk mahkemesi başka bir tedbir kararı verebilir, önceki kararı değiştirebilir. Bu açıdan çocuk mahkemeleri, tüm mahkemelerden ayrı bir usule tabidir¹³⁴.

2019 yılı Yargı Reformu Stratejisi belgesinde öngörüldüğü üzere suça sürüklenen çocukların davalarının öncelikli görülmesinin sağlanması yargıda gerçekleştirilmesi planlanan hedeflerdendir¹³⁵.

Ülkemizde Ankara, İzmir, İstanbul, Adana, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Mersin, Kayseri, Kocaeli, Konya, Malatya, Maraş, Ordu, Sakarya, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Trabzon,

¹³¹ Sevda Uluğtekin, **“Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları”**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No:71, Ankara, 2004, ss.4-5.

¹³² YCGK, 26.03.2013 tarihli, 2012/9-1468 E. ve 2013/101 K. Sayılı kararı C. Savcısı İtiraz Yazısı

¹³³ Unicef, **Türkiye’de Çocuk Adaleti Raporu**, 07.08.2009, s.3.

¹³⁴ YCGK, 26.03.2013 tarihli, 2012/9-1468 E. ve 2013/101 K. Sayılı kararı C. Savcısı İtiraz Yazısı

¹³⁵ İlki 2009 yılında olmak üzere, ardından 2015 ve nihayet 2019 yılında olmak üzere üç ayrı belge halinde yayınlanan Yargı Reformu Stratejisi ile plana dayalı reform dönemine geçilmiştir.

Yargı Reformu Stratejisi(YRS2019) , T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2019, s.76.

Van, Osmaniye’de olmak üzere 29 şehirde 111 tane çocuk mahkemesi bulunmaktadır¹³⁶.

2. Cumhuriyet Savcısı

CMK m. 160 gereği: *“Cumhuriyet Savcısı ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar. Maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adlî kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.”*

Soruşturma evresinden sonra toplanmış deliller, suçun işlendiğine yönelik yeterli şüphe teşkil ediyorsa Cumhuriyet savcısı iddianame düzenler. Soruşturma sonrasında, kamu davasının açılmasına yönelik olarak yeterli şüphe bulunmuyorsa ya da kovuşturma imkanı bulunmuyorsa Cumhuriyet Savcısının yapacağı kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar vermektir.

TCK m. 31 fiili işlediğinde on iki yaşından büyük olan çocukların ceza sorumluluğunu olmadığını ve onlar hakkında ceza kovuşturması yapılamayacağını ifade etmişse de bu kişiler ceza soruşturmasına engel yoktur. Çocuk Koruma Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m. 5/10’a göre: *“Fiili işlediği sırada on iki yaşından küçük çocukların işledikleri iddia olunan suçlara dair delillerin toplanması veya başka fail ya da faillerin bulunup bulunmadığının belirlenmesine ilişkin olarak soruşturma yapılabilir.”*

Soruşturma aşamasında gerekli işlemler Cumhuriyet Savcısı veya Cumhuriyet savcının emri ile kolluk tarafından yürütülür. Ancak ÇKK m. 15 düzenlemesi gereği suça sürüklenmiş olan çocuğa ilişkin soruşturma çocuk bürosunda görevli bulunan Cumhuriyet savcısı tarafında bizzat yapılır.

Bu açık kanun metninden anlaşılabacağı üzere suça sürüklenen çocukların ifade alınması işlemleri jandarma karakol komutanlıkları, emniyet müdürlüklerinde çalışanlar tarafından yapılamamakta, bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından

¹³⁶ <https://www.adalet.gov.tr/>

yapılabilmektedir. Suça sürüklenen çocuğun soruşturma işlemlerinin başında muhatap olduğu kişinin Cumhuriyet Savcısı olması çocuk adalet sistemi ilkeleri ile bağdaşan çok yerinde bir düzenleme olmuştur. Diğer taraftan ifadesini almak suretiyle sürece çocuğu müdahil eden Cumhuriyet Savcısının çocuk üzerindeki etkisi oldukça büyüktür.

Üzerinde suç şüphesi bulunan çocuğa ilişkin yürütülen soruşturma çocuk bürosunda görevli olan Cumhuriyet Savcısı aracılığıyla bizzat yapılmamıştır. Bu düzenleme, CMK'da soruşturmanın Cumhuriyet Savcısı aracılığıyla yürütülmesi kuralına ilave olarak getirilmiştir. İki unsura dikkat çekmek gerekir: Birincisi, soruşturmada görev alacak olan savcı, çocuk bürosunda görevli olmalıdır. İkincisi, soruşturmanın yürütülmesi bizzat aynı savcı tarafından yapılmalıdır. Bu sayede çocuk ile muhatap olan savcının çocuk hakkında profesyonel olan bir savcı olması sağlanacaktır. Buradan çıkarımla kolluğun araştırmayı sürdürme ve delil elde etme yetkisi üzerinde bir sınırlama bulunduğunun kabulü gerekir. Suç şüphesinin yöneltildiği kişinin 18 yaşından küçük olması durumunda, gecikmeksizin kolluk durumu çocuk bürosunda görevli bulunan Cumhuriyet Savcısı'na bildirmelidir. Bizzat çocuk ile yürütülmesi gereken işlemlerin bu Cumhuriyet Savcısı aracılığıyla yerine getirilmesi gerekecektir. Uygulama da bu hüküm, sadece ifade alınması sırasındaki işlemlerin Cumhuriyet Savcısı huzurunda yerine getirilmesi olarak uygulanmaktadır. Cumhuriyet Savcısı, genellikle çocuk hakkında suç isnadının olduğundan ancak gözaltı süresinin bitmesine yakın bütün işlemler tamamlanıp, çocuk ifade alınmak üzere huzuruna getirildiğinde haberdar olmaktadır. Bu yanlışlık, çocukla ilgili olarak yapılacak araştırma ve soruşturmanın ve gerekli tedbirlere ilişkin işlemlerin zamanında yapılmasını engellemektedir¹³⁷.

Çocuk Bürosu, suça sürüklenmiş çocukların içinde bulunduğu olaylarda görevlendirilmiş olan bir savcılık birimidir. Büyük şehirlerde bu bürolar kurulmuştur. Küçük yerleşim yerlerinde bulunan savcılıklarda, o yerin Başsavcısı çocuklara ilişkin yürütülen işlerde sorumlu bir savcı belirler¹³⁸.

Çocuk bürolarına ilişkin düzenleme getiren ÇKK m. 29'daki düzenlemeye göre çocuk büroları Cumhuriyet başsavcılıklarında kurulur.

¹³⁷ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimci El Kitabı, **Türkiye Barolar Birliği**, Ankara, 2010, ss.46-47.

¹³⁸ Unicef, Türkiye'de Çocuk Adaleti Raporu, 07.08.2009, s.15.

Cumhuriyet Savcısının soruşturma aşamasında yürüteceği hukuki işlemler yönünden suça sürüklenen çocuk hakkında yürütülen soruşturma niteliği itibarıyla özellik arz etmektedir. Birçok yönden yetişkinlerden ayrılmaktadır.

ÇKK m. 15 ve devamı hükümlerinde suça sürüklenen çocuk hakkında yürütülen soruşturmada Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılacak işlemlere yönelik çeşitli düzenlemeler getirmiştir.

Cumhuriyet savcısı gerekli gördüğü takdirde soruşturma aşaması sırasında çocuk için koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini çocuk hâkiminden isteyebilir.

Gözetiminde bulunan çocuklar, kolluğun çocuklara özgülenmiş biriminde tutulur. Çocuk birimi bulunmaması durumunda ise bu çocuklar, gözetim süresince gözetiminde olan yetişkinlerden ayrılır.

Çocuklar ile yetişkinlerin beraber suça karışması durumunda, soruşturma ve kovuşturma birbirinden ayrı olarak yürütülür.

Çocuklara soruşturmanın hiçbir aşamasında zincir, kelepçe gibi aletler takılamaz. Ancak zorunlu durumlarda, kaçmasını önlemek, kendisine veya başkalarına zarar vermesini, hayat ve bedenlerine ilişkin ortaya çıkabilecek tehlikeleri engellemek için kolluk önlem alabilir.

Çocuğa atfedilen suç sebebiyle, şartların var olması durumunda kamu davasının açılmasının ertelenmesine yönelik karar verilebilir. Çocuklar için bu süre üç yıldır.

On beş yaşını doldurmamış çocuklara, kanunda beş yıla kadar hapis cezası yaptırım olarak öngörülen fiilleri nedeniyle tutuklama kararı verilemez. Suça sürüklenmiş olan çocuklara, soruşturmanın ya da kovuşturmanın devamında kanunda belirtilen adli kontrol tedbirleri uygulanabilir. Bu tedbirlerden sonuçsuz kalırsa, sonuçsuz kalacağı anlaşılırsa ya da tedbirler yerine getirilmezse tutuklamaya karar verilebilir.

Yakalama, Gözetim Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 19. maddesine göre eylemi gerçekleştirdiği sırada on iki yaşını doldurmamış olanlar suç nedeniyle yakalanamaz. On ikini yaşından büyük on sekiz yaşından küçük olan çocuklar yakalanabilir. Ancak bu çocukların kimlik bilgileri ve fiilleri gizli tutulur. Çocuklara kelepçe gibi aletler takılamaz. Yakalanması durumunda, çocuğun yakınına haber

verilir. Yakalanan çocukların hiç kimse ile görüştürülmeden gözaltında tutulmaları yasaktır¹³⁹.

3. Müdafî

CMK gereği şüpheli veya sanık konumunda bulunan kişiden kendisi için müdafî seçmesi istenir. Şüpheli veya sanığın durumunun müdafî seçmeye uygun olmadığını beyanı halinde, ister ise onun için bir müdafî görevlendirilir. Şüpheli veya sanık durumundaki kişi çocuk ise isteyip istemediğine bakılmaksızın onun için bir müdafî atanır. Bu kanuni düzenleme çocukların kendini ifade etmekte ve savunmakta yeteriz kalacağı düşüncesinden ortaya çıkmış ve suça sürüklenen çocuklara müdafinin hukuki yardımından yararlanma hakkı vermiştir. Aynı zamanda müdafilere de suça sürüklenen çocuğa hukuki yardımda bulunma görevi yüklemiştir.

Düzenli ve gayretli olmayı zorunlu kılan çocuk hukukunda, avukatın sadece ceza hukuku alanında değil ceza hukuku dışı birçok alanda da işlemler yapması gereklidir. Çocuk adına görevlendirilmiş olan müdafinin sadece ceza hukukuna ilişkin konularla ilgilenmesi durumunda görevi eksik kalacaktır. Çocuğun üstün yararının korunmasına yönelik olarak bir yöntem belirlemesi gerekir. Bahsi geçen konuda asıl sorumluluk hakimdedir. ancak çocuğun ebeveynleri, sosyal çalışmacılar ve müdafî ortak hareket noktası belirleyerek geliştirdikleri stratejinin doğru sonuç vermesi için çalışmalıdır.

Müdafî, görevlendirildiği andan itibaren çocuk hakkında alınan kararların uygulanmasında, hem izleyici hem de denetleyici konumda olmalıdır¹⁴⁰.

Uygulamada suça sürüklenen çocuklar hakkında yürütülen soruşturma ve kovuşturmalarda, çocukların çoğunlukla kendi müdafileri olmadığı için zorunlu müdafî atanmaktadır. Çocuğun haklarının korunması açısından büyük önem taşıyan müdafilerin ifadelere, sorgulara, duruşmalara son anda geldiğini, suça sürüklenen çocuğun usulen hakkını koruduğunu ancak neredeyse çocuk ile muhatap dahi olmadığını görmekteyiz. Bu durum zorunlu müdafilik kurumunu aşılması gereken zorunlu bir prosedür haline getirmekte ve amacını karşılamaktan aciz kalmaktadır.

¹³⁹ Yenisey /Nuhoğlu, s.331.

¹⁴⁰ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimci El Kitabı, **Türkiye Barolar Birliği**, Ankara, 2010, s.16.

4. Kolluk

Suçun öğrenilmesinden itibaren yapılan tüm araştırma ve soruşturma işlemleri Ceza Muhakemeleri Kanunu gereğince Cumhuriyet Savcısı kanalıyla ya da Cumhuriyet Savcısının emri neticesinde kolluk aracılığıyla gerçekleştirilir. 5271 Sayılı CMK'nın yürürlüğe girmesi ile yürürlükten kalkan 1412 sayılı CMUK m. 156'da düzenlenmiş olan kolluğa tanınmış yetki olarak kendiliğinden hazırlık soruşturmasını başlatma, yeni CMK'da düzenlenmemiştir. PVSK Ek 6. Maddeye göre olay esnasında olay yerinde bulunan polise tedbir alma yetkisi tanınmış ancak araştırma, soruşturma yetkisi tanınmamıştır. Genel hükümlerde getirilen bu düzenlemeden ayrı olarak ÇKK m. 15. gereğince suça sürüklenmiş olan çocuklara ilişkin yürütülen soruşturmayı bizzat Cumhuriyet savcısının yapması öngörülmüştür¹⁴¹.

Teorik olarak bakıldığında kolluğun suça sürüklenen çocuk üzerinde yapabileceği işlemler oldukça az sayıdadır. Kanun yetkiyi bizzat Cumhuriyet Savcısına vermiştir. Ancak uygulamada suça sürüklenen çocuk kolluk ile muhatap olmak zorunda kalmaktadır.

Hukuk fakültesi mezunu olmadığı gibi çoğu zaman suça sürüklenen çocuk konusunda da mesleki herhangi bir eğitimi bulunmayan ancak hukuki muameleleri sürdüren kolluk birimi, suça sürüklenen çocuklar üzerinde olumsuz etkilere sebep olabilmektedir. Bu açıdan kolluğun suça sürüklenen çocuk üzerindeki olumsuz olabilecek etkisini olumlu hale getirmek için kolluk birimlerinin bu konuda eğitimlere tabi tutulması gerektiği kanaatindeyiz.

5. Sosyal Çalışma Görevlisi

Çocukların içinde bulunduğu yargı süreçlerine belli aşamalarda dahil olan sosyal çalışma görevlileri, korunması gereken çocuğun yüksek menfaati açısından ciddi bir önem arz etmektedir. Bu kavram ÇKK'da tanımlanmış, 2005 yılından

¹⁴¹ Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimci El Kitabı, **Türkiye Barolar Birliği**, Ankara, 2010, s.26.

itibaren çeşitli mevzuata dahil olarak hukuk sistemimiz içinde kapladığı yer genişlemiştir¹⁴².

ÇKK m. 15/2'ye göre; “*çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir.*”

ÇKK m. 3/1/1-e'ye göre; “*sosyal çalışma görevlisi: psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını ifade eder.*”

Sosyal çalışmacılar aile mahkemelerinde, çocuk mahkemelerinde ve soruşturma aşamalarında görevlendirilebilir. Sosyal çalışmacılar, çocuğa ilişkin yürütülen yargılamaya süje konumunda katılır ve sürecin etkinliğinin artmasına katkı sağlar¹⁴³.

Sosyal çalışmacı, çocuğa ve aile fertlerine, görevlendirilmesine sebep olan eylem ve bu eylemin etkilerine yönelik danışmanlık hizmetinde bulunur. Kendisine verilen görevleri yerine getirmek için, ceza yargılaması hukukuna ve tüm usul işlemlerine, ayrıca duruşmaya katılır. Hakimin hükmettiği tedbir, mahkemenin verdiği hüküm, özellikle de infaz edilecek olan yaptırım konularında, çocuğun karakter ve şartlarına uygun tavsiyeler verir. Hükümden sonrası için de yargılamanın konusu olan çocuğun dahil olduğu sosyal vakanın etkilerinin azaltılmasına ilişkin olarak çocuğa yardımcı olur. Örneğin; çocuğun sosyal çevre ile uyum sağlamasına yönelik bir çalışma yapılması gerekiyorsa, sosyal çalışmacı bunu yapar, sonrasında denetler, cezaevinde çocuğu ziyaret ederek denetim ve gözetim sağlar¹⁴⁴.

Adalet Bakanlığı görevlendirmesi ile atanan sosyal çalışmacıların dışında kalan atamalar bilirkişilik hükümlerine tabidir. Görevlendirilmeleri ve ücretlendirilmeleri bilirkişilik esaslarına göre Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yapılır.

Öte yandan, sosyal çalışma görevlisi tarafından sosyal inceleme raporu düzenlenmektedir. Bu rapor nitelik itibarıyla bir bilirkişi incelemesidir. Sosyal

¹⁴² Unicef, Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı, Kasım 2013, Ankara, <http://www.unicef.org.tr/vera/app/var/files/s/o/sosyal-calisma-gorevlileri-icin-egitim-kitabi.pdf>, 10.06.2020, (SÇEK) s.267.

¹⁴³ SÇEK, s.269.

¹⁴⁴ SÇEK, s.270.

inceleme raporu ise, Çocuk Koruma Kanunu'nun kaynaklık ettiği çocuk adalet mekanizması açısından önemli bir belgedir.

Kanun koyucu, çocuklara ilişkin verilecek kadelarda Sosyal inceleme raporunun kilit önemde olduğunu göz önüne almıştır. Sosyal inceleme raporu, çocuğun, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu eyleme ilişkin davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkemenin takdirinde dikkate alınmasına hizmet etmektedir¹⁴⁵.

Suçta sürüklenmiş çocuğa ilişkin, mahkeme, hakim, Cumhuriyet savcısı, çocuğun kişisel özellikleri ve sosyal yaşam çevresinin belirlenmesi amacıyla inceleme yaptırılabilir.

Uygulamada suçta sürüklenen çocuklar hakkında yürütölen işlemlerde sosyal çalışma görevlisinin sıkça çağrıldığı görölmektedir. Örneğin suçta sürüklenen çocuğun ifadesi alınacağında müdafî ile birlikte sosyal çalışma görevlisi de hazır bulundurulmaktadır. Keza kovuşturma evresinde duruşmalarda suçta sürüklenen çocuğun sorgusu sırasında da sosyal çalışma görevlilerini görmekteyiz. Suçta sürüklenen ocuk ile önceden görüşmesi, çocuğun karakteri, bilinç düzeyi, psikolojik durumu gibi birçok konuda durum analizi yapması, çocuğun topluma yeniden kazandırılmasına hizmet etmesi gerekirken, uygulamada sosyal çalışma görevlilerinin ifade veya duruşma öncesinde ocuk ile bizzat görüşmediklerini, hatta bizzat görüşme yönünde taleplerinin ilgili kişilerce angarya olarak göröldüğu, *“Kişisel gelişimi yaşına uygundur. Beyanlarına itibar edilebilir.”* şeklinde ezber cümleler ile ocuk hakkında beyanda bulunduklarını, hatta ifadelere ve duruşmalara nezaret etmediklerini görmekteyiz. Bu durum suçta sürüklenmiş çocuğun yeniden topluma kazandırılması imkanı sağlamak için getirilmiş bu uzmanlık alanını formaliteye dönüştürmekte, çocuğun üstün yararına hizmet etmediği gibi en zor durumda bulunan bu çocukların topluma kazandırılmasına olumlu bir katkı da sağlamamaktadır.

¹⁴⁵ SEK, s.262.

VI. YARGILAMANIN SONUCU

ÇKK'nın yeni yaklaşımı sayesinde, çocuğun bir suç işlediği değil suça sürüklenmiş olduğu kabul edilmiştir. Bu da, çocuğu bir suçlu olarak görmek yerine suçun mağduru konumunda görmek anlamına gelir. Sonuç itibariyle suça sürüklenmiş olan çocuğun cezalandırılmasının aksine korunması temel amaçtır¹⁴⁶.

TCK'da yaptırımlar iki grupta toplanmıştır. Bunlar: Cezalar ve güvenlik tedbirleridir. Ceza sorumluluğu olmayan çocuklara yönelik yaptırımlar güvenlik tedbirleri iken ceza sorumluluğu bulunun çocuklar açısından yaptırımlar cezalardır.

A. Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri

Kusur yeteneği olmayan, hukuk normlarının ne anlama geldiğini bilmeyen veya bilebilecek durumda bulunmayan ve hatta bilebildiği halde bu bilinç ile hareket edemeyen kişiye ceza vermek, temel ilkelerden biri olan hukuk devleti ilkesine ve bu ilkeden oraya çıkan kusursuz suç ve cezanın olamayacağı ilkesine aykırıdır, ayrıca ağır bir hak ihlali niteliği taşır¹⁴⁷.

Güvenlik tedbirleri ise, eylem ve failden ortaya çıkabilecek tehlikelilik halini engellemek, faili eğitmek, failin korunmasını sağlamak ve faili tedavi etmek amacını taşıyan müdahalelerdir¹⁴⁸.

¹⁴⁶ “ÇKK ile getirilen yeni yaklaşım ile çocuğun bir suçu işlediği değil, bir suça sürüklendiği kabul edilmiştir. Bu yaklaşım, çocuğu suç işleyen bir suçlu olarak görmeyip onun suça sürüklendiğini kabul ederek bir anlamda fail çocuğu da suçun mağduru konumunda kabul eder. Bunun doğal sonucu olarak da suça sürüklenen çocuğun cezalandırılmasını değil korunmasını temel amaç olarak kabul eder. Elbette ki bu durum suç işleyen çocuğun yaptırımsız kalacağı anlamına gelmez. Yaptırım uygulanacak ise uygulanacak yaptırımın çocuğun durumuna ve fiiline uygun ve orantılı olması gerekir. Çocuk adalet sistemin verilecek tepkinin öncelikli amacı, suçun işlenmesinin önlenmesi veya mağdurun haklarının korunması değil, çocuğun içinde bulunduğu ortamdan çıkarılıp korunması, suç işlemeyi bir yaşam biçimi haline getirmesinin önlenmesi yani çocuğun iyileştirilmesidir. Çocuk adalet sistemi cezalandırıcı değil onarıcı adalet ilkelerine göre hareket etmeye çalışır. Çocuk adalet sistemi içerisinde çocuk mahkemelerinin temel görevi suç işlenmesini önlemek değildir. Bu mahkemeler suç işleyen çocukların cezalandırılmasını da temel amaç olarak görmezler. Çocuk mahkemeleri yaptıkları çalışmalar sonucu topluma tekrar kazandırmalarını, çocukların kendilerine iyi bir gelecek kurmalarını ve tekrar suç işlemelerinin önlenmesini, bu çocukların suçu bir yaşam biçimi haline getirmelerinin önlenmesini hedefler.”

YCGK, 26.03.2013 tarihli, 2012/9-1468 E. ve 2013/101 K. Sayılı kararı C. Savcısı İtiraz Yazısı, <https://www.kararara.com/>, (03.05.2020)

¹⁴⁷ Öztürk/Erdem, s.537.

¹⁴⁸ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 610.

Güvenlik tedbiri tehlike halini esas alır. Güvenlik tedbirinin uygulanması için kural olarak fiilin işlenmesi ve suç teşkil etmesi gerekmektedir. Haksızlığın unsurlarının gerçekleşmesi şarttır. Ancak kişinin kusurunun bulunması zorunlu değildir¹⁴⁹.

Güvenlik tedbirlerinin amacı toplumu korumaktır. Bu yaptırımlarla toplum korunurken dolaylı olarak fail de korunmuş olacaktır¹⁵⁰.

Güvenlik tedbirine, failin kamu bakımında gösterdiği tehlikelilik durumunun derecesine göre karar verilir. Tedbirin ne kadar süre için verileceğinin belirlenmesinde failin tehlikelilik hali ölçü alınır¹⁵¹.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri ise suç işleyen çocuğun işlediği suçtaki kusuruna bakılmaksızın suça sürüklenen çocuk hakkında koruma, iyileştirme ve sosyalleştirme amacına yönelik ceza hukuku yaptırımıdır¹⁵².

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, TCK'da düzenlenmemiş Çocuk Koruma Kanunu'na göndermede bulunmakla yetinilmiştir. ÇKK ise ikinci bölümde koruyucu ve destekleyici tedbirleri düzenlemiştir. Kanunun açık lafzı gereği bu tedbirler korunma ihtiyacı olan çocuklar açısından koruyucu ve destekleyici tedbir olarak algılanması gerekirken, suça sürüklenmiş olan çocuklar açısından güvenlik tedbiri olarak anlaşılması gerekir.

Kanun metninde korunmaya ihtiyaç duyan çocuklar açısından suça sürüklenmiş olup olmadığı hususunda bir ayırım ve kısıtlama yapmamıştır. Bu tedbirlerin korunma ihtiyacı içinde olan çocuklar içinde suça sürüklenmiş olanları da kapsadığı hususunda bir şüphe yoktur. Tedbirlerin suça sürüklenmiş olan ve cezai açıdan sorumluluğu olan çocuklar yönünden ise uygulanamayacağının kabulü, bu kategorideki çocukların koruyucu ve destekleyici tedbir güvencesinden mahrum kalmaları sonucuna çıkar, bu yorum yasanın amacına aykırıdır¹⁵³.

¹⁴⁹ Berrin Akbulut, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, 2019, ss.822-878, Öztürk/Erdem, s. 537, Özbek/Doğan/Bacaksız, ss. 610-611.

¹⁵⁰ Mahir Topaloğlu, **Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri** Legal Yayıncılık, Birinci Baskı, Şubat 2010, s.61.

¹⁵¹ Hakeri, s. 666.

¹⁵² Apaydın, s.148.

¹⁵³ YCGK, 26.03.2013 tarihli, 2012/9-1468 E. ve 2013/101 K. Sayılı kararı C. Savcısı İtiraz Yazısı

İster beraat ister mahkûmiyet ile sonuçlanmış olsun, çocuk hakkında hüküm anında tehlikede olması durumunda koruyucu ve destekleyici tedbir uygulanmasına karar verilebilmesi gerekir¹⁵⁴.

Her iki kurumun birlikte düzenlenmesi hukuki niteliklerini özdeş hale getirmez, sadece atıf yoluyla infazının ortak şekilde yapılmasını sağlar. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri sadece ceza sorumluluğu olmayan 15 yaşına kadar olan çocuklara uygulanırken, koruyucu ve destekleyici tedbirler 18 yaşına kadar korumaya muhtaç tüm çocuklara uygulanır¹⁵⁵.

Cezai anlamda sorumluluğu bulunmayan yani on iki yaşın altındaki çocuklar ile on iki yaşını tamamlamış ancak on beş yaşından küçük olup fiili işlediği sırada bunun hukuki anlamını, sonuçlarını algılayamayan veya davranışlarını yönlendiremeyen çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamaz fakat bu kişilere ilişkin güvenlik tedbirine hükmedilebilir. Bu tedbirin uygulanması için çocuğun işlediği fiilin sabit olduğu ve suç oluşturduğu sonucuna varılması gerekir. Bu konuda kanun hakime takdir yetkisi vermiştir. Ancak fiili gerçekleştirdiği sırada on iki yaşından büyük on beş yaşından küçük olanlar ve işlediği suç teşkil eden eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilen veya davranışlarını yönlendirebilen çocuklar ile on beş yaşını tamamlamış çocukların cezai ehliyetleri vardır. Dolayısıyla bu çocuklar hakkında ceza verilecektir, güvenlik tedbirine hükmedilemez¹⁵⁶.

Yargıtay bir kararında cezai sorumluluğu bulunan suça sürüklenen çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir verilmesini bozma sebebi yapmıştır. Buna göre: *“5395 sayılı ÇKK'nin 11. maddesine göre ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanacağını belirtmiş olması ve suça sürüklenen çocukların cezai sorumluluklarının bulunduğu tespit*

¹⁵⁴ YCGK, 26.03.2013 tarihli, 2012/9-1468 E. ve 2013/101 K. Sayılı kararı C. Savcısı İtiraz Yazısı Karar Metni: “5395 sayılı Kanunun 11. maddesi ve Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkındaki Yönetmeliğin 8. maddesi uyarınca, fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş on beş yaşını doldurmamış çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamamaları veya davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişmemiş olması halinde mahkemece suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında tedbir verilebileceği gözetilmeden ceza sorumluluğu olan ve hakkında mahkûmiyet hükmü kurulan sanıklar hakkında 5395 sayılı Kanunun 5. maddesi gereğince tedbire hükmedilmesi isabetsizliğinden bozulmasına...”

YCGK, 26.03.2013 tarihli, 2012/9-1468 E. ve 2013/101 K. Sayılı kararı.

¹⁵⁵ Doğan, s.140.

¹⁵⁶ Feridun Yetgin, **İnfaz Hukuku El Kitabı**, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2018, ss.113-114.

edilmesi karşısında; suça sürüklenen çocuklar hakkında aynı yasanın 5/1-a maddesinin uygulanamayacağına gözetilmemesi” bozmayı gerektirmiştir¹⁵⁷.

Bir başka olayda Yargıtay cezai sorumluluğu bulunmayan suça sürüklenen çocuk hakkında berat kararı verilmesi ve koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmemesini bozma sebebi saymıştır. Metne göre: “*Suç tarihinde 12-15 yaş aralığında olan suça sürüklenen çocuk hakkında uzman doktor tarafından düzenlenen, yası itibarıyla davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişmediği ve farik mümeyiz sayılamayacağı yönündeki rapor karşısında; suça sürüklenen çocuk hakkında atılı suçtan TCK’nın 31/2. maddesi uyarınca ceza verilmesine yer olmadığı ve 5395 sayılı Kanun’un 5/11. maddesi gereğince güvenlik tedbiri uygulanmasına karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde eylem 6831 sayılı Kanun’un 76/d maddesi kapsamında değerlendirilerek beraat kararı verilmesi” karşısında kararın bozulmasına karar vermiştir¹⁵⁸.*

Çocuğa ilişkin verilen tedbirlerin yerine getirilmesinde yerine getirecek kurum, uygulanacak tedbir ve özellikleri farklı özellikler gösterebilmektedir. Öte yandan, coğrafi konum, bölgenin ekonomik statüsü, ulaşım imkanları, tedbirin uygulanacak olduğu çocuk, ailesi ve sosyal çevresi, kararı yürüten kurum ve personel bölgeden bölgeye değişebilmektedir. Bu sebepten, tedbir kararlarının verilmesinde çocuğun şahsi hali ve tedbirin niteliğin iyi analiz edilmeli ve bireyselleştirme neticesinde tedbir kararında hukukta öngörülen tüm unsurlar eksiksiz şekilde düzenlenmelidir¹⁵⁹.

TCK 56. maddesinde “*Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne suretle uygulanacakları ilgili kanunda gösterilir.*” demek suretiyle ÇKK’ya gönderme yapmıştır. ÇKK 1. maddesine göre: “*Bu Kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.*” Bu hüküm suça sürüklenmiş bulunan çocuklar ve korunmaya ihtiyaç duyan çocuklar açısından uygulanacak tedbir kararları arasında bir ayrım gözetmemiştir.

¹⁵⁷ YRG 13. CD 14.11.2017 Tarih ve 2016/6230 E. ve 2017/12671 K. Sayılı Kararı, Sinerji Mevzuat, (07.05.2020).

¹⁵⁸ YRG 19.CD 09.11.2017 Tarih, 2016/1192 E. 2017/9455 K. Sayılı Kararı, Sinerji Mevzuat, (07.05.2020).

¹⁵⁹ T.C. Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu 87742275-659-156-2013/446/37492 sayılı, 01.08.2013 tarihli yazısı.

ÇKK 6. maddeye göre: “Adlî ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğun korunma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir.”

Çocuğun mağdur olduğu işlenen bir suçla ilgili olarak adliyeye intikal etmesi durumunda Cumhuriyet savcısının istemi, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirilen çocuklara ilişkin kurumun istemi veya çocuğa bakmakla yükümlü anası, babası, vasisinin istemi ile çocuğun yararları açısından kendisinin ebeveyn, vasi kendisine bakıp gözeten kimse veya kurumun olduğu bölgedeki çocuk hâkimince kanunun 5. maddesinde düzenlenen tedbirlerden biri veya birkaçı uygulanabilecektir. Kararda hangi tedbirin ya da tedbirlerin uygulandığı açıkça belirtilmelidir.

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik’in 8. maddesinin 2. fıkrasında; “Çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde, bu mahkeme kurulup göreve başlayıncaya kadar hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında tedbir kararları, aile mahkemeleri kurulan yerler bakımından bu mahkemeler, kurulu bulunmayan yerler bakımından asliye hukuk mahkemelerince alınır” demek suretiyle kovuşturma başlanmaksızın verilen tedbir kararlarında yetkili mahkemelerin aile mahkemeleri olduğunu, aile mahkemeleri bulunmayan adli yargı çevrelerinde asliye hukuk mahkemeleri olduğunu belirtmiştir. 3. fıkra ise; “hakkında kovuşturma başlatılmış olan çocuklar için koruyucu ve destekleyici tedbir kararı kovuşturmanın yapıldığı mahkemeye alınır” diyerek kovuşturma aşamasındaki yetkili mahkemenin kovuşturmayı yürüten mahkeme olduğunu ifade etmiştir.

Yetki konusu bir Yargıtay kararına konu olmuştur. Kararda “5395 sayılı Kanun’un 5. maddesi gereğince hükmolunan koruyucu ve destekleyici tedbir kararını alma yetkisinin Çocuk Koruma Kanunun Uygulanması hakkında yönetmeliğin 8. maddesi uyarınca çocuk mahkemesi veya yoksa asliye hukuk mahkemesince karar verilmesi gerektiği gözetilmeden” Sulh Ceza mahkemesinin verdiği karar kamu

yararına bozulmuştur¹⁶⁰. Bu kararda belirtildiği gibi Sulh Ceza Mahkemelerinin çocuklara yönelik koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verme yetkisinin olmadığı açıktır. Çocuklara ilişkin koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin karar almaya yetkili mahkemeler çocuk mahkemeleri, aile mahkemeleri ve aile mahkemesi olmayan yerlerde asliye hukuk mahkemeleridir.

Çocuk Koruma Kanunundan sonra çıkan ve özel olarak çocuklara uygulanan koruma ve destekleme tedbirlerini düzenleyen Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Uygulanması Hakkında Yönetmelik m. 5'deki düzenlemeye göre; *“koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun yararı göz önünde bulundurularak, öncelikle kendi aile ortamında korunmasının sağlanması ile yaşına ve gelişimine uygun eğitim ve öğreniminin desteklenmesini, kişiliğinin ve toplumsal sorumluluğunun geliştirilmesini sağlamaya yönelik tedbirlerdir.”* Yönetmeliğin açık düzenlemesi ile bu tedbir kararları, kesinleştirilmesi beklenmeden derhâl uygulanır.

ÇKK m. 5'de uygulanabilecek koruyucu ve destekleyici tedbirler açıkça ifade edilmiştir. Bunlar: Danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbidir. Ayrıca ÇKK 5. maddesinin 3. fıkrasına göre; *“tehlike altında bulunmadığının tespiti ya da tehlike altında bulunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceğinin*

¹⁶⁰ “Dava ve Karar: Trafik güvenliğini tehlikeye sokmak, taksirle bir kişinin yaralanmasına sebep olma suçlarından şüpheli M. C. hakkında yapılan soruşturma evresi sonucunda Finike Cumhuriyet Başsavcılığınca düzenlenen 04/04/2008 günlü ve 2007/2486 soruşturma, 2008/338 s. Kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar sonrası, şüpheli hakkında 5237 s. Türk Ceza Kanunu'nun 31/1. maddesi uyarınca çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi talebi üzerine 5395 s. Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. maddesi gereğince danışmanlık tedbiri uygulanmasına dair Finike Sulh Ceza Mahkemesinin 16/07/2008 günlü ve 2008/241 dosya, 2008/250 s. karar aleyhine Yüksek Adalet Bakanlığınca verilen 12/05/2009 tarih ve 2009/5498/27932 s. yasa yararına bozma talebine dayanılarak dava dosyası Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 02/06/2009 tarih ve 2009/130059 sayılı tebliğnamesiyle dairemize gönderilmekle okundu. Kanun yararına bozma isteyen tebliğnamede; Finike Sulh Ceza Mahkemesinin 16/07/2008 günlü kararını müteakip verilen kararların hukuken yok hükmünde bulunduğu düşünüldüğü yapılan incelemede; 5395 S. Kanun'un 5. maddesi gereğince hükmolunan koruyucu ve destekleyici tedbir kararını alma yetkisinin Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanması Hakkında Yönetmeliğin 8. maddesi hükmü uyarınca çocuk mahkemesi veya yoksa asliye hukuk mahkemesince karar verilmesi gerektiği gözetilmeden yazılı biçimde karar verilmesinde isabet görülmediğinden 5271 S. CMK'nın 309. maddesi uyarınca anılan kararın bozulması lüzumu yasa yararına bozma talebine dayanılarak ihbar olunmuştur. Gereği düşünüldü:

Sonuç: Yasa yararına bozma istemi yerinde görüldüğünden Finike Sulh Ceza Mahkemesinden verilip kesinleşen 16.07.2008 tarih ve 2008/241-350 s. kararın 5271 s. Ceza Muhakemesi Yasasının 309.maddesinin 4.fıkrasının (a) bendi uyarınca BOZULMASINA, sonraki işlemlerin yerinde ilk derece mahkemesi tarafından yerine getirilmesine, 17.07.2009 gününde oybirliği ile karar verildi.” Yargıtay 2. CD, 17.07.2009 tarih, 2009/30927 E., 2009/34909 K., Sinerji Mevzuat, (04.05.2020).

anlaşılması hâlinde; çocuk, bu kişilere teslim edilir.” Bu tedbir, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetim sorumlusu olan kimselere yönelik bir tedbir olarak kabul edilebilir.

ÇKK m. 7’de çocuklara ilişkin tedbir kararı talebinde bulunabilecek kişiler ile bu kararı verebilecek merciler düzenlenmiştir. Çocuğun vasisi, velisi, bakım ve gözetim sorumlusu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının talep edebilecektir. Çocuk hakimi bu talep üzerine veya kendiliğinden tedbir kararı alabilir. Ancak bir tedbire karar verilmesi için çocuk için sosyal inceleme raporu aldırılır. Tek bir tedbire karar verilebileceği gibi birden çok tedbire de aynı kararda yer verilebilir. Verilen tedbirin türü kararda belirtilir. Hâkim, tedbir kararı verdiği çocuk hakkında denetim altına alma kararı da verebilir. Çocuğun gelişim düzeyini dikkate alan hakim, tedbir kararının kaldırılmasına veya değiştirilmesi yönünde karar verebilir. Aciliyeti bulunan durumlarda bu kararı çocuğun olduğu yer hâkimi de verilebilir. Bu halde karar hakkında, bir önceki kararı veren hâkim veya mahkemeye bilgi verilir.

Yine kanuna göre, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin tümü çocuk on sekiz yaşın doldurduğunda kendiliğinden sona erecektir. Fakat hâkim çocuğun rızasını alarak, çocuğun eğitim öğretimine devamı gereği tedbirin süresinin uzatılmasına karar verebilir.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri adli kontrol tedbirleri ile birlikte verilebilir¹⁶¹. Bu konuda Yargıtay kararı şu şekildedir: “...Çocuk Mahkemesi ve hakiminin bulunmadığı Bala’da Sulh Ceza Mahkemesi hakimince gerek CMK gerekse ÇKK’da ki adli kontrol ile ilgili tedbirleri karma ve 5. maddedeki koruyucu ve destekleyici tedbiri ise aynı yasanın 7/1 maddesi uyarınca re’sen uygulamasında bir isabetsizlik bulunmadığından bu hususlara ilişkin kanun yararına bozma istemi yerinde değilse de...”¹⁶² diyerek adli kontrol ile birlikte çocuklara özgü güvenlik tedbirinin birlikte verileceğine karar vermiştir.

Uygulamada ÇKK’da öngörülen çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine sıkça başvurulduğunu görmemekteyiz. İşlevi ve amacı doğrultusunda bu tedbirlerin işlerlik kazandırılması gerekmektedir. 2019 tarihli Yargı Reformu Stratejisinde belirtilen

¹⁶¹ Yenisey /Nuhoğlu, s.347.

¹⁶² YRG 5.CD 05.12.2007 Tarih ve 2007/13104 E. ve 2007/9643 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (11.05.2020).

hedeflerden biri ÇKK kapsamında kurulmuş bulunan koordinasyon mekanizmasını güçlendirme amacına yönelik çalışmalar yapılarak ÇKK düzenlenen tedbirlerin etkinliğinin artırılmasının sağlanmasıdır¹⁶³. Bu anlamda çocuklara yönelik yargılama yapan mahkemeler çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanması yönünde teşvik edilmeli, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine yönelik verilen kararlar arttırılmalıdır. Bir sonraki aşamada bu tedbirlerin uygulanması ve uygulamaların denetlenmesi sağlanmalıdır.

Kanunda sınırlı olarak sayılmış olan tedbirler çağımız itibariyle yetersiz kalmaktadır. Çocuğun sosyalleşmesine, hayvan ve doğan sevgisi kazandırılmasına, teknoloji, spor, müzik, sanat, edebiyat gibi kültürel faaliyetlere katılımının sağlanmasına yönelik olarak yeni tedbirlere ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca özellikli durumdaki suça sürüklenen çocuklar hakkında örneğin uyuşturucu madde suçlarına karışmış çocuk hakkında belirli yerlere gitmesinin engellenmesi, belirli kişilerle görüşmesinin engellenmesi ve çocuğun bu zararlı ortamlardan uzak tutulmasına yönelik tedbirlere ihtiyaç vardır.

1- Danışmanlık Tedbiri

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik m. 12’de düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre danışmanlık, çocuğun bakım ve gözetiminde sorumlu olan kişilere çocuğun yetiştirilmesine ilişkin konularda, çocuklara ise eğitimleri ve gelişmeleri hakkında ortaya çıkan problemlerin çözümü adına kılavuzluk etmeye yönelik tedbirdir.

Danışmanlık tedbirleri, çocuğun ebeveyni yanında korunmasına hizmet eden, çocuk için verilmiş olan tedbirlerin yürütümü sırasında çocuğu destekleme ve tedbirlere ilişkin çocuğu bilgilendirme amacını güden tedbirlerdir.

Bu tedbirin güttüğü çeşitli amaçlar vardır. Biri, özel kurum, kamu kuruluşları veya ailesi ile birlikte kalan ve haklarında bu tedbirine karar verilmiş olan çocukların fiziksel, mental, psikolojik, sosyal, duygusal anlamda gelişimini desteklemektir. Diğeri, okul çevresi, ailesi ve sosyal çevresi ile uyumlu olmasını desteklemek ve

¹⁶³ YRS2019, ss.76-78.

becerilerine uygun bir meslek edinimi sağlayarak hayata hazırlanmalarına aracılık etmektir. Bir diğeri, okuldaki başarısı, uyuşturucu ve benzeri madde kullanımı ile yanlış davranış biçimi, ergenlik problemleri, aile içi problemler, iletişim eksikliği gibi konularda çocuğu, ailesini ve bakım sorumlusunu desteklemek, ihtiyaçlarını gidermektir. Bu amaçların gerçekleşmesi için uzmanlaşmış kişi ya da kişiler danışman olarak atanır. Bu kişiler çocuğun bakım sorumlusu kişiler ebeveyn eğitimi, aile danışmanlık hizmeti, tedavi gibi konularda danışmanlık hizmeti verirler. Bu ebeveynler aile eğitimi hakkında çeşitli programlarına yönlendirilebilir.

Danışmanlık hizmeti, kurumlarda görev alan sosyal çalışmacılar ve profesyoneller tarafından yerine getirilir. Danışmanlık hizmetinde bulunacak uzmanların yürütecekleri meslekî faaliyet standartları, temelleri ve değerlendirme esasları tedbiri uygulayacak kurumlarca belirlenir. Uzman kişiler çalışma alanlarını belirterek tedbiri, uygulayacak olan mercilerin taşra büroları tarafından, il merkezleri ve ilçelerde bulunan koordinasyon birimlerine, mahkeme veya çocuk hâkimlerine iletilir.

Danışmanlık hizmetinde bulunacak olan kişilerden alanlarında meslekî eğitim almaları yanında, yeterliliklerini gösteren belgeleri bulunanlar ve çalışma alanlarında hizmet belgesine sahip olanlar öncelikli tercih edilir.

Danışmanlık tedbirini uygulayacak olan mercilerin biri Millî Eğitim Bakanlığı iken bir diğeri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve son olarak yerel yönetimlerdir.

2012 yılında Konya ilinde danışmanlık tedbiri uygulanan 86 çocuk üzerinde yapılan bir araştırma sonuçlarına göre; suç işleme oranının ergenliğin son dönemlerine doğru gidildikçe arttığı, suça sürüklenen çocukların önemli bir kısmının okula ve eğitime devam etmedikleri, büyük çoğunluğunun il ve ilçe merkezlerinde yaşadıkları, dar gelirli ailelerden oldukları, ebeveynlerinin sağ ve birlikte oldukları fakat aileleri içi iletişimin zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada varılan sonuca göre çocukların suça sürüklenmelerinin sebebi olarak, ailenin kendisine düşen sorumluluğu yerine getirmemiş olduğu görülmektedir. Örneklem grubundaki çocukların ebeveynleri iletişim konusunda yeterli beceriye sahip değillerdir, çocuklarla yeterince ilgilenmedikleri görülmüştür. Ebeveynlerin çocuklarla iletişimlerini güçlendirmek adına bu tip konuların sistemli olarak incelenip

araştırılması, araştırmalar neticesinde ailelere çeşitli programlar uygulanması gerekmektedir¹⁶⁴. Danışmanlık tedbiri amacı gereği çocuğun eğitimi, bakımı, gelişiminden sorumlu kişilere danışmanlık hizmeti verilmesine yöneliktir.

Danışmanlık tedbirine uygulamada sık başvurulmamaktadır. Oysa bu tedbirin düzgün bir şekilde uygulanması sayesinde çocukların suç işlemlerindeki en önemli sebeplerle baş edilebilecektir.

2- Eğitim Tedbiri

Bu tedbir Yönetmeliğin 13. maddesinde düzenlenmiştir. Bu tedbir ile çocuğun meslek edinimini sağlamak amaçlanmaktadır.

Eğitim, çocuğun eğitim amacıyla bir kuruma ister gündüzlü ister yatılı devam etmesine olanak sağlayan tedbirdir. Bunun mümkün olmadığı çocuklar açısından evde eğitim imkanları sağlanır. Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar açısından bu çocukların ihtiyaçları doğrultusunda gerekli kurumdan eğitim almaları desteklenir. Bu tedbir çocuklara, ebeveynlerine, öğretmen ve okul personeline, profesyonel personel, ihtiyaç duyulan eşyanın teminine yöneliktir. Çocuğun meslek sahibi olması amacıyla kursa gitmesine, usta yanına çalışmasına, kamu veya özel sektörde bir işe yerleştirilmesine hizmet etmektedir. Eğitim tedbirine karar verilmesi halinde bu karar, gereğine göre il millî eğitim müdürlüklerine ya da Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bölge müdürlüklerine gönderilecektir.

Tedbirlerin tamamı çocuğun on sekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona ererken, bu tedbir açısından tedbir kararı verilmiş olan çocuğun on sekiz yaşını doldurması durumunda eğitim ve öğrenimine devamı adına rızası alınarak hakim tarafından bu tedbirin devamına karar verebilir.

Mahkeme veya çocuk hâkimi, bu tedbir hakkında vereceği karardan önce çocuğa eğitim verecek kişi ve kurumlardan bilgi talep edebilir. Halk eğitimine ilişkin merkezler, meslekî eğitim veren merkezler, Türkiye İş Kurumu'nun il müdürlükleri, bünyelerindeki mevcut veya açılacak kurs ve programlara ilişkin, bu programların süresi, konusu, uygulanacak hedef kitle ve benzeri tüm bilgileri içeren listeler yapar.

¹⁶⁴ Özlem Karakuş ve Hasan Hüseyin Tekin, “Çocuk Koruma Kanunu Uyarınca Haklarında Danışmanlık Tedbiri Uygulanan Çocukların Özellikleri (Konya Örneği)”, **Sosyal Politika Çalışmaları**, Yıl:12 Cilt:7 Sayı:29 Temmuz-Aralık 2012, ss. 41-42.

Düzenli olarak mahkeme veya çocuk hâkimine, ayrıca il ve ilçelerde bulunan koordinasyon mercilerine bilgi verir. Millî Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Türkiye İş Kurumu'nun Genel Müdürlüğü, özel bir eğitime ihtiyacı olan engelli çocuklar hakkında eğitim tedbirinin yürütülmesine yönelik önlemleri alır. Bunla alakalı olarak ilde düzenlenen faaliyet ve programlara ilişkin mahkeme, çocuk hâkimi, il ve ilçelerdeki koordinasyon mercileri düzenli aralıklarla bilgilendirir.

Eğitim tedbirine ilişkin karar verilirken on beş yaşından küçük olan çocuklar hakkında uluslararası anlaşmalar ve yasaların belirlediği sınırlar göz önüne alınır. Bu çocuklar hakkında eğitimlerinin devamına yönelik olarak tedbire karar verilebilir.

On beş yaşından büyük olan çocuğun iş ve meslek edinimini sağlamak amacıyla bir kursa devamına, meslek öğretecek olan ustanın yanına veya işyerlerine yerleştirilmesine ilişkin alınan tedbir kararında, yerine getirecek merciinin Milli Eğitim Bakanlığı olarak düzenlendiği durumlarda, bu bakanlığın işbirliğinde meslekî eğitime ilişkin merkezler aracılığıyla yerine getirilir. Bu merci Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olması halinde Türkiye İş Kurumu'nun Genel Müdürlüğü aracılığıyla geliştirilmiş olan işgücü istihdamını artırmaya hizmet eden işgücü yetiştirme, meslekî eğitim ve işgücü uyum programlarına yöneltilerek yerine getirilir. Bunlara erişim sıkıntısı çekiliyorsa, hakkında tedbire karar verilen çocuk Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğüne başvurur, işçi arayan özel sektör işyerlerinin çocuğun yeteneklerine uygun olması halinde bağlantısı sağlanır. Kamuda ise, meslek edindirme faaliyetleri ilgili kanun hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilir.

Eğitimsiz olan veya zorunlu eğitimini tamamlamış ve zorunlu eğitime ilişkin yaşı aşmış olan çocuklardan haklarında tedbir kararı verilenler; eğitimini devam ettirebilmeleri, becerilerini geliştirebilmeleri, meslek sahibi olmaları amacıyla, Millî Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından gereken önlemler alınır.

Eğitim tedbirini yerine getirmekle görevli merciler Millî Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı ilgili mercilerdir.

Uygulamada bu tedbire nadiren başvurulduğunu görmekteyiz. Uygulaması ve denetimi aşamalarında eğitimli çok sayıda personele ihtiyaç duyuluyor olması ve

uygulayıcı personel sayısının yetersiz olması bu tedbire nadiren başvuruluyor olmasının sebepleri arasında gösterilebilir.

3- Bakım Tedbiri

Bakım ve gözetim sorumlusunun bir sebeple görevini yapamaması halinde çocuğun bakım yurdu veya koruyucu aile yanında barındırılmasına yönelik hizmetlerden faydalandırılması veya belirtilen kurumlara yerleştirilmesine ilişkin tedbirdir. Bu bakım yurdu resmi olabileceği gibi özel de olabilir.

Bu tedbirle bakıma muhtaç, ihmal ve istismara uğramış, uyum sorunu yaşayan çocukların rehabilite edilmeleri amaçlanır.

Bakım tedbirine karar verilmesi halinde bu karar, il ve ilçe sosyal hizmetler müdürlüklerine gönderilecektir.

Yönetmelik m. 14'te düzenlenmiştir. Bakım veya barınmasına yönelik olarak hakkında tedbir kararı verilenler ile ihmal ve istismara maruz kalanlar, psikojik ve sosyal problemleri sebebiyle uyum konusunda problem yaşayanlar ve negatif yaşam tecrübelerini sürdürmeleri nedeniyle rehabilitasyona muhtaç olanların, rehabilitasyonu hizmeti verilinceye kadar diğer korunmaya muhtaç çocuklarla aynı yerlerde bakılmamaları gerekir.

Bu nedenle çocukların Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde kurulmuş merkezlerde rehabilitasyon görmeleri sağlanır.

Gerekli hallerde sağlık tedbiri ile bakım tedbiri bir arada uygulanabilir. Bu durumlarda öncelikle tedavisi ihtiyacı olan ağır ruhsal rahatsızlığı ya da madde bağımlılığı sebebiyle fiziksel problemleri olan sürüklenmiş veya korunmaya muhtaç çocukların rehabilitasyonu resmî veya özel sağlık kurumlarında yerine getirilir. Bunların içinde bakım tedbirine ihtiyaç duyanlar, yatarak tedavileri yapıldıktan sonra bakım için aile yanına veya resmî veya özel kurumlara yerleştirilir.

Bakım tedbiri çerçevesinde kolluk kuvvetleri tarafından Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda barındırılacak olan çocukların bu kurumlara yerleştirilmeden önce sağlık kontrolleri yapılması gerekir. Bulaşıcı hastalığı olduğunun tespiti halinde çocuk Sağlık Bakanlığınca tedavi edilir. Yine bu çocuklara

ilişkin olarak sağlık tedbirine karar verilebilmesi için mahkeme veya çocuk hakime başvuru yapılır.

Yabancı uyruklu çocuklar bakımından bu tedbirinin uygulanması için Kurum mevzuat çerçevesinde bağlı olduğu ülke konsolosluğu ile iletişime geçer.

Sağlık kontrolü amacıyla yapılan masraflar ile tedavi masrafları için gereken tüm giderler Sağlık Bakanlığı tarafından karşılanır.

Bakım tedbirinin uygulanmasında görevli olan kurum Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'dur.

Bu tedbirin uygulamada ebeveynlerinden şiddet gören çocuklara yönelik sıkça uygulandığını görmekteyiz. Ancak çocukları yönelik bu kurumlarda yeterli ilgi ve denetimin olmadığına, çocukların bu kurumlarda mutlu olmadıklarına ve sıkça kurumlardan kaçtıklarına şahit olmaktadır. Bu durumda, tedbire sıkça başvuruluyor olsa da yeterli denetimin olmadığı sonucu çıkmaktadır.

4- Sağlık Tedbiri

Sağlık tedbiri, çocuğu fiziksel ve ruhsal açıdan korumak, tedavisinde ihtiyaç duyulan tıbbî bakım ve rehabilitasyonu, aynı zamanda bağımlılığa sebep olan maddeleri kullananların tedavilerine yönelik tedbirdir.

Sağlık tedbiri kararı, il sağlık müdürlüklerine gönderilecektir.

Yönetmelik m. 16'da düzenlenmiştir. Buna göre; suça sürüklenmiş ya da korunmaya muhtaç durumda olan akıl hastası çocukların ruhsal açıdan sağlık ve tedavisine yönelik öncelikli olarak sağlık tedbiri kararı alınması esastır.

Mahkeme veya çocuk hâkimi, çocuğun korunmasına yönelik olarak bir karar almadan veya koruyucu ve destekleyici tedbir kararı vermeden önce sağlık kurumlarından çocuğun sağlık durumu hakkında bilgi isteyebilir.

Ancak resmi bir sağlık kuruluşunun raporuna binaen akıl hastalığı ve zararlı madde bağımlılığı nedeniyle kısıtlamaya ve sağlık tedbirine yönelik karar verilebilir. Fakat, çocuğun madde bağımlısı ve akıl hastası olduğu açık olan durumlarda, kendisi velisi, vasisi, bakım ve gözetim sorumlusunun talebi doğrultusunda veya re'sen rapor alınmaksızın da sağlık tedbirine ilişkin karar alınabilir.

Sağlık kurulu tarafından düzenlenmiş bulunan raporda akıl hastası olan çocuğun toplum için tehlike arz ettiği belirtilmişse, sağlık tedbirinin uygulanması, yüksek güvenliqli sağlık tesislerinde korunma ve tedavi suretiyle yürütölür.

En geç üç ayda bir kez olmak üzere tedbir uygulanan akıl hastası çocuğa ilişkin olarak toplum için tehlikeliliğinin devam edip etmediğine yönelik tespit yapılır. Mahkeme veya çocuk hakimi bu konuda bilgilendirilir.

Çocuğun toplum açısından tehlikelilik hali ortadan kalmışsa ve ciddi oranda azaldıysa bu durum sağlık kuruluşu tarafından rapor edilir. Mahkeme veya çocuk hakimince çocuğun güvenliqli sağlık kuruluşunda korunma ve tedavisi amacıyla barındırılmasına ilişkin karar kaldırılır, çocuk serbest bırakılır.

Yine alınmış olan sağlık kurulu raporunda, çocuğun akıl hastalığı veya işlediğı fiile göre, çocuk açısından tıbbi kontrol ve takibin yapılmasının gerekliliğine, gerekli olması halinde ne kadar süre ve aralıkla yapılacağı yönünde karar verilir.

Tıbbî kontrol ve takip, alınmış olan sağlık kurulu raporunda belirtilen süre ve aralıklarla, çocuğun veli, vasi, bakım ve gözetim sorumlusu tarafından, çocuk hakkında bakım veya barınmasına yönelik tedbir kararı alınmışsa, bunu uygulamakla görevli kurumlarca bu çocukların tıbbi yeterlilik ve personeli olan sağlık kuruluşuna nakilleri ile sağlanır.

Tıbbî kontrol ve takip süresi içinde, çocuğun akıl hastalığı nedeniyle toplum için tehlikelilik düzeyinin arttığı tespit edilirse, rapor hazırlanır, hazırlanan bu rapora dayanak gösterilerek yeniden sağlık tedbirine karar verilebilir. Aynı usulü işlemler bu durumda da tekrar edilir.

Yatarak tedavi edilen ve tedavi süreci biten çocuklardan hakkında bakım veya barınma tedbir olanlar, kararın gereğini yerine getirmekle görevli kurumca aile yanına, ilgili kuruma veya resmî ya da özel kurumlara konulur.

Sağlık tedbiri olarak uygulanan tedavinin nitelikleri ile ilişkili olarak aile yanında veya kurumda bakımına ihtiyaç duyulan çocuklara ilişkin verilen sağlık ve bakım tedbirleri bir arada uygulanır. Bu amaçla gerekli ve ilgili olan kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği sağlanır.

Alkol, uyuşturucu, uyarıcı ve benzeri madde bağımlılığı olan çocuklara, sağlık tedbiri olarak, alkol, uyuşturucu, uyarıcı ve diğer madde bağımlısı olanların tedavisinin sağlanması için kararların uygulanmasında çocuğun rızası aranmaz.

Tedbirin uygulaması aşamalarında kurum uzmanınca, çocuk bu tip maddelerin kullanılmasının zararlarına ilişkin bilgilendirilir, çocukta sorumluluk bilincinin gelişimine yönelik tavsiyelerde bulunulur, çocuğa kılavuzluk edilir.

Sağlık Bakanlığı, il merkezlerinde bulunan sağlık müdürlükleri tarafından sağlık tedbirini uygulayacak sağlık kuruluşunu belirler, çocuğun kuruluşa ilk başvurusunu sağlar. Ayakta tedavi edilecek olan çocukların tedavisi; velisi, vasisi, bakım ve gözetim sorumlusu tarafından sağlık kurumlarına gönderilmeleri ile sağlanır. Hakkında bakım ve barınma tedbirine hükmedilmiş çocuklar açısından ise bu tedbirin uygulanmasında görevli kuruluşlar tarafından belirlenen sağlık kuruluşlarına gönderilmeleri gerekmektedir. İhtiyaç halinde kolluk birimlerinden güvenliğe ilişkin için yardım istenebilir.

Sağlık tedbirini yerine getirmekle yükümlü merci Sağlık Bakanlığı'dır.

5- Barınma Tedbiri

Bu tedbir, barınacak yeri bulunmayan çocuklu kişilere veya hayatı tehlike altında olan hamile kadınlara barınacak yer sağlanmasını amaçlayan tedbirdir.

ÇKK m. 5/2'ye göre; haklarında barınma tedbiri kararı verilenlerin talep etmesi halinde kimlik bilgileri ve adresleri saklı tutulur.

Yönetmelik m. 15'te düzenlenmiştir. Buna göre; barınma, yaşamını sürdürmeye yarayacak düzeyde ve sağlıklı bir barınacak yeri bulunmayan çocuklu kişilere ya da hayatı tehlike altında olan hamilelere ve onların çocuklarına barınacak yer imkanı sunan tedbirlerdir.

Kolluk tarafından tedbiri uygulayacak olan Kuruma götürülecek olan barınmalarına ilişkin tedbir kararı verilen kişilerin önce sağlık kontrolü yapılır. Bulaşıcı hastalık taşıdığıının tespiti halinde bu kişilerin tedavisi Sağlık Bakanlığı tarafından yapılır. Hakkında bulaşıcı hastalık tespiti yapılan kişiler hakkında derhâl sağlık tedbiri kararı verilmesine yönelik mahkeme veya çocuk hâkimine başvuruda bulunulur.

Yabancı uyruklu olan kişilere yönelik bu tedbirin uygulanması gerektiğinde kurum aracılığıyla mevzuat çerçevesinde bu kişilerin mensup olduğu ülke konsolosluklarına haber verilir.

Sağlık kontrolü sırasında ve tedavi aşamasında gereken tüm hizmetler için yapılacak giderler Sağlık Bakanlığı tarafınca karşılanır.

Bu tedbiri uygulayacak mercilerin ilki Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bir diğeri Millî Eğitim Bakanlığı ve son olarak yerel yönetimlerdir.

Uygulamada özellikle aile içi şiddete yönelik suçlarda sıkça barınma tedbirine başvurulduğunu görmekteyiz. Uygulamada karşılaştığımız ve çözüme kavuşturulması gereken bir sorun on iki yaşını doldurmuş erkek çocuklarının annelerine yönelik sığınma evlerine alınmıyor olmasıdır. Barınma tedbirinden yararlanmak isteyen bu çocuklar annesinden ayrılarak tek başlarına çocuk barınma evlerine gönderilmektedir. Oysa bu tedbirin amacı doğrultusunda çocuklara on sekiz yaşını dolduruncaya kadar anneleri ile birlikte barınma imkanı sağlanabilmesi gerekir. Uygulamadaki bu tip aksaklıklar çocukların korunmasına yönelik tedbirleri amacından uzaklaştırmakta çocuğa zarar verir hale getirmektedir.

B. Cezalar

Sadece yasa ile konulabilen, suç işlediği mahkeme kararı ile sabit olan kişiyi suçunun bedeli olarak hak yoksunluklarına maruz bırakarak ıslah etmeyi, yani özel önlemeyi ve genel önlemeyi temin etmek amacını taşıyan korkutucu yaptırıma ceza denir¹⁶⁵.

Suçlulara uygulanan ağır cezalar sadece suç işlemiş olan kişileri cezalandırmakla kalmayacak algısal olarak cezaların kesinliği ve artan ağırlıkta oluşu suç işleme potansiyeli bulunan ve suç işlemeyi düşünenleri caydıracaktır¹⁶⁶.

Türk Ceza Kanunun 45. maddesindeki düzenleme ile cezaları hapis ve para cezaları olarak ikiye ayırmıştır.

Suç teşkil eden bir fiilin yaptırımını cezayı gerektiriyor ise, bu yaptırım, belirli suçlarda hapis cezasının yanında adli para cezasını gerektirirken, belirli suçlar açısından yalnızca hapis cezasını gerektirmekte, bazıları için ise yalnızca adli para cezası olarak düzenlenmiştir. Yine belirli suçlar açısından ise seçimlik olarak hapis cezası veya adli para cezası öngörülmüştür.

¹⁶⁵ Öztürk /Erdem, s. 452.

¹⁶⁶ Sözer / Lee, s.92.

Disiplin ve tazyik hapsi kanunumuzda öngörülen hapis cezalardan değildir. CMK'nın 2. maddesinde düzenlenen disiplin hapsi bu kavram içinde kalmaktadır. Belirli durumlarda düzeni sağlamak amacıyla getirilmiştir¹⁶⁷.

1- Hapis Cezası

Özgürlüğü kısıtlayıcı cezaların genel önleme açısından büyük ölçüde etkili olduğu, özgürlüğünün elinden alınması korkusunun çoğu insanın suç işlemesinin önüne geçeceğine yönelik yaygın bir inanış vardır. Bundan çıkarımla özgürlüğü bağlayıcı cezaların yaptırımlar içinde uzun bir süre varlığını sürdüreceği söylenebilir. Ancak özel önleme yönünden etkinliği kuşku ile karşılanmıştır. Hükümlünün uslandırılması, eğitimi ve yeniden topluma kazandırılması amacıyla gerekli tedbirlerin alınması zorunluluğu günümüz suç politikasının en önemli konusu halini almıştır. Özgürlüğü bağlayıcı cezanın olumsuz etkilerini azaltmak için kısa süreli hapis cezalarının infazına yönelik reformlar yapılmıştır. Bu cezalara en son çare olarak başvurulması eğilimi gösterilmiştir¹⁶⁸.

Yapılan araştırmalarla kısa süreli hapis cezalarının mükerrerliği artırdığı yönünde veriler ortaya konulmuştur. Birçok kişi için hürriyeti bağlayıcı cezanın acısı değil manevi etkisi suçu önleyicidir. Bir defa cezaevine girmiş olan kişinin bu manevi acı geçtikten sonra aynı acıyı duymasına imkan olmadığı gibi, hapishaneye girmiş olmakla suçlu damgasını yemiş kişiyi yeni suç işlemekten döndürecek manevi setler yıkılmış olacaktır. Bu suretle suçlu artık mükerrer olmaktadır¹⁶⁹.

Hapis cezası, genel anlamıyla özgürlüğü kısıtlayıcı ceza olarak ifade edilmektedir. Hapis cezaları kanunda, üç ayrı kategoride düzenlenmiştir. Bunların ilki ağırlaştırılmış müebbet hapis, ikincisi müebbet hapis ve son olarak süreli hapis cezasıdır.

¹⁶⁷ Hakeri, s. 645.

¹⁶⁸ Öztürk/Erdem, s.463.

¹⁶⁹ Erem, s.421.

a- Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası

Mevzuatımızda önceden ölüm cezası öngörülmüş olan hallerde, ölüm cezasının kaldırılması ile ağırlaştırılmış müebbet cezası getirilmiştir. Bu yaptırım, önceleri mevzuatımızda bulunmazken, ölüm cezasını yerine geçmek ve müebbet hapis cezası ile bir farklılık oluşturmak amacıyla ihdas edilmiştir¹⁷⁰.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infazı, kişinin yaşamı süresince devam eder, yasa ve Cumhurbaşkanınca çıkarılan kararnamede gösterilen sıkı güvenlik rejimine göre çektilir¹⁷¹.

Her ne kadar ömür boyu süreceği belirtilmişse de 5275 sayılı CGTİHK m. 107/2’de belirtildiği üzere ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmedilen kişiler 30 yılını cezaevinde geçirirlerse koşullu salıvermeden faydalanabilirler. Bu süre, kişinin birden çok ağırlaştırılmış müebbet veya ağırlaştırılmış müebbet yanında müebbet hapis cezasına mahkum edilmesi durumunda 36 yıl, suç işlemek maksadıyla örgüt kurma veya yönetme ya da örgüt faaliyetleri bünyesinde işlenen bir suç hakkında mahkumiyeti halinde ise 40 yıldır.

Kanunda sözü edilen sıkı güvenlik rejiminin belirtildiği kanun 5275 sayılı kanundur, kararname çıkarılınca kadar ise Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik uygulanacaktır.

5275 s. Kanun m. 9 uyarınca ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile mahkum edilenler cezasını yüksek güvenli kapalı cezaevinde çekerler. Buna ek olarak kanunen hükümlü için tanınmış bir hak olan izin hakkını kullanmaları kısıtlanmıştır. Bu kapsamda mazeret izninden, özel veya iş arama izninden yararlanamazlar.

TCK 31. maddesine; fiili sırasında on iki yaşından büyük on beş yaşından küçük olan çocuklar fiilin hukukî anlamını ve muhtemel sonuçlarını anlayabilecek durumunda olan veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişmiş olan çocuklar açısından ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçun varlığı halinde on iki yıl ila on beş yıl arasında hapis cezasına, fiili işlediği sırada on beş yaşından büyük on sekiz yaşından küçük olanlar açısından suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiriyorsa on sekiz yıl ila yirmi dört yıl arasında hapis cezasına

¹⁷⁰ Hakeri, s. 644.

¹⁷¹ “Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası 2001 yılında ölüm cezasının kaldırılmasının ortaya çıkardığı boşluğu doldurmak üzere getirilmiştir.” Öztürk/Erdem, s. 463.

hükmedilecektir. Kanunun bu düzenlemesi ile çocuklar açısından ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilemeyecektir.

b- Müebbet Hapis Cezası

Müebbet hapis de kişinin hayatı süresince devam eder fakat ağırlaştırılmış müebbet haptisten farklı olarak özel infaz rejimine göre çektirilmez.

CGTHK m. 107 gereğince hakkında müebbet hapis cezası hükmedilen kişilerin koşullu salıvermeden yararlanmaları için cezaevinde geçirmeleri gerekli olan süre 24 yıldır. Birden çok müebbet hapis cezası verilmiş olması durumunda ve suç işlemek amacıyla örgüt kurma, yönetme, örgütün faaliyeti bünyesinde işlenen suçlardan ceza verilmesi durumunda de ise süre 30 yıldır.

107. maddenin 5. fıkrasına göre koşullu salıverilmeye ilişkin süre hesaplamasında, hükümlünün on sekiz yaşına kadarki cezaevinde kaldığı her bir gün, iki gün sayılır.

c- Süreli Hapis Cezası

TCK'nın 49. maddesine göre; yasada özel olarak ifade edilmeyen durumlarda süreli hapis 1 ila 20 yıl arasında hapis cezası olarak öngörülmüştür.

Kanunun suçun yaptırımı olarak verilecek olan cezanın açıkça yasada alt ve üst sınırının belirtilmesi olması durumunda TCK m. 49'daki süreler değil kanun belirlediği süreler söz konusu olacaktır. Kanunda ayrıca düzenleme olmadığı hallerde ancak bu maddede belirtilmiş olan alt ve üst sınırlar içinde bir cezaya hükmedilebilecektir. Yine 61. maddenin 7. fıkrası gereği suç yaptırımı olarak süreli hapis cezasını öngörülmüşse verilen nihai ceza, en fazla otuz yıldır.

En fazla 1 yıla kadar olan süreli hapis cezası kısa süreli olarak kabul edilir.

TCK m. 50 gereği, verilen kısa süreli hapis cezası için bazı seçenek yaptırımlar öngörülmüştür. 3. fıkra göre ise on sekiz yaşından küçükler hakkında hükmolunan hapis cezası 1 yıla kadar hapis ise, bu cezanın kanunda belirtilen seçenek yaptırımlardan birini çevrilmesi zorunludur. Kural olarak, suça sürüklenmiş olan çocukların cezai sorumluluğunun varlığının tespiti halinde veya var kabul

edildiğinde, çocuk hakkında hapis cezasına hükmolunmasını engelleyen bir hüküm yoktur. Dolayısıyla, ceza sorumluluğu var olan çocuğa ve üzerine isnat olunan suç işlediği kabul edilmesi durumunda hakim sadece yaş küçüklüğü sebebiyle hapis cezası vermek yerine direk farklı ceza verme olanağına sahip değildir. Hapis cezası için öngörülmüş olan seçenek yaptırımlara karar verme olanağına ise, sadece belirtilen netice cezanın en fazla bir yıl hapis cezası yani kısa süreli olması durumunda sahiptir¹⁷².

2- Adli Para Cezası

İşlenmiş olan suçun karşılığı olarak kanunda belirtilen sınırlar arasında belirlenen bir miktarda paranın hükümlüden alınarak devlet hazinesine ödenmesine denilir¹⁷³. Bu ceza, suçlunun malvarlığına yönelmiş olan özgürlüğü kısıtlayıcı cezalara karşı bir alternatif bir ceza olarak getirilmiştir. Hapis cezasının bir başkası tarafından imkanı mümkün değilken adli para cezasının başkası tarafından infazı mümkündür.

Para cezası, ekonomik durumları birbirinden farkı olan kişileri farklı etkilemesi sebebiyle eşitlik ilkesine aykırı olduğu, suç ile alakası bulunmayan kişileri de etkileyebileceği, suçlunun ıslahına hizmet etmediği, devleti suçluluktan fayda sağlama eğilimine ittiği gibi gerekçelerle eleştirilmektedir. Para cezası aynı zamanda bölünebilir olması ve geri alınabilmesi daha kolay olduğu için hürriyeti bağlayıcı cezaya kıyasla bireyselleştirmeye daha elverişlidir¹⁷⁴.

TCK m. 52'deki düzenleme uyarınca; adli para cezası beş gün ile yediyüzotuz gün arasında verilebilir. Adli para cezası uygulaması yazılı yönetim göre belirlenen tam gün olarak belirlenen sayının bir güne karşılık belirlenmiş olan miktar ile çarpılması şeklinde hesap edilen belirli bir meblağın, hükümlüce Devlet Hazinesine yatırılması olarak uygulanır.

¹⁷² Akarca, s.11.

¹⁷³ 765 sayılı eski Türk Ceza Kanununda suçlar cürüm ve kabahat şeklinde ayrıma tabi iken para cezaları da ağır ve hafif para cezaları olarak düzenlenmişti. Cürümler için ağır para cezaları, kabahatler için hafif para cezaları öngörülmekteydi. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda ise adli para cezası kavramı getirilmiştir. Kabahatler suç olmaktan çıkarılarak 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'na tabi kılınmış, yaptırımı ise idari para cezası olarak düzenlenmiştir.

¹⁷⁴ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 601.

Türk Ceza Kanunu'nda gün para cezası sistemi benimsenmiştir. Bu sisteme göre, adli para cezasının iki unsuru vardır. Bun unsurlar: Nihai gün ve bir güne karşılık olarak ödenecek olan bedeldir. Kanunun öngörülen sıra ve yöntem ile işlenen suç dolayısıyla sonuç gün bulunmalıdır. Cezanın bireyselleştirilmesi ise kişinin maddi durumu, bakımıyla yükümlü bulunduğu aile fertlerinin sayısı ve yüklenen külfet gibi kişisel haller dikkate alınarak bir gün karşılığı ödeyeceği para takdir edilir. Sonuç gün ile bir gün karşılığı olarak hükmolunan para cezasının çarpılması ile de gün para cezası miktarı hesaplanmış olur¹⁷⁵.

TCK m. 52/4 uyarınca; maddi ve kişisel durumlarını göz önüne alarak hakim, kişiye adlî para cezasını infaz etmesi için verdiği hükmün kesinleşmesinden başlayarak en fazla bir yılı geçmemek üzere süre belirleyebilir. Bu cezanın belli taksitlerle ödenmesi yönünde de karar alabilir. Bu durumda en fazla 2 yıl taksit süresi belirlenebilecektir. Taksit sayısı ise dördü geçemeyecektir. Hükmün belirtildiği kararda, taksitlerin gereken zamanda ödenmemesi durumunda geri kalan miktarın tümünün tahsil edileceği, aynı zamanda ödenmeyen miktarın hapis cezasına çevrileceği açıkça yazılır. Ancak CGTİHK m. 106/4 gereği çocuklar hakkında hükmedilen adlî para cezası ödenmediği durumda, ceza hapis cezasına çevrilemeyecektir. Bu durumda geri kalan adlî para cezasının tahsil edilebilmesi adına mahkeme ilamı, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından o yerin en büyük mal memuruna gönderilir. Bu makamlar tarafından 6183 s. Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerince ödenmemiş olan adlî para cezasının tahsili yapılır.

Adli para cezaları da kesinleşmedikçe infaz edilememektedir.

Erteleme TCK ile sadece hapis cezaları için getirildiğinden adli para cezalarının ertelenmesi mümkün değildir¹⁷⁶.

On sekiz yaşından küçükler hakkında hükmolunan hapis cezasının 1 yıl veya daha az ise hapis cezası seçenek yaptırımlardan birine çevrilebilecektir. Bu seçenek yaptırımlardan biri de adli para cezasıdır.

¹⁷⁵ Özgenç, s. 764.

¹⁷⁶ Bahattin Aras, **İnfaz Aşamasında İnfaz Hâkimliğinin ve Esas Mahkemesinin Görev ve Yetkileri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 34.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İNFAZ REJİMİ VE İNFAZIN DENETİMİ

Cezaların infazı tarihin ilk başlarından beri güncelliğini korumuş bir konu olduğu için cezaların infazına ilişkin çok sayıda ulusal ve uluslararası düzenleme içeren belge mevcuttur. Bu belgelerde cezaların infazında, cezaevinde kalmakta olan hükümlü ve tutuklu haklarını korunmasına yönelik oldukça ayrıntılı düzenlemeler mevcuttur.

12.02.1987 tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından ceza infaz kurumlarına ilişkin temel düzenlemeler getiren ve tavsiye nitelikli olan kurallar kabul edilmiştir. Avrupa Cezaevi Kuralları olarak adlandırılan bu kuralların 1. maddesine göre; ırk, renk, cinsiyet, dil, dini, politik veya başkaca fıkirden, millet ya da toplumsal kökenden, malvarlığı, doğum veya herhangi bir hale ilişkin olarak ayrımcı bir davranış içinde bulunulamayacaktır. Dinsel ya da ahlaki inanışlarına ilişkin farklı gruplara mensup olan tutuklulara, bunlardan dolayı saygılı olunması gerekir. Hürriyetin kısıtlanmasında insan onuruna saygılı olunması gerektir. Maddi ve manevi şartlara uygun olarak kısıtlama yapılmalıdır. Tutuklanma, bu temel ilkeye uygun ve tutukluların şahsi acil problemlerini çözecek nitelikte organize edilmelidir.

CGTİHK Avrupa Cezaevi Kuralları ile uyumlu düzenlemeler içermektedir.

Tutuklamaya ilişkin geçerli bir belge olmadan hiç kimse tutuklanamaz. Tutukluların bulunduğu her yerde, tutuklunun kimliği, tutuklayan merci, tutuklama nedeni, tutukevine girdiği, çıktığı gün ve saatinin yazdığı tüm tutuklular için ayrılmış birer bölümü olan bir defter tutulur.

Bu kayıtlar şeffaflığı sağlayacak, gözaltı sırasında kaybolma, ceza infaz kurumlarında işkenceye maruz bırakılma, hukuka aykırı şekilde keyfi ve yargılamasız infaz gibi durumların önlenmesinde etkili olacaktır¹⁷⁷.

Kuruma alındıklarından itibaren hükümlülere, uygulanması planlanan iyileştirme programları, kurumda disiplin suçu olarak kabul edilen eylemler ve cezaları, bunlara karşı bilgi edinme hakkı ve şikâyet imkanları, tutuklu ve hükümlü hakları ve yükümlülükleri gibi konularda bilgi verilir. Cezaevindeki yaşama uyumlarına yönelik gerekli olan bilgiler, kurumun yönetici personeli tarafından sözlü şekilde bildirilir, yazılı şekilde tebliğ edilir.

¹⁷⁷ Kurt, s. 65.

İnfaz rejimi anlamında son yıllarda hızla düzenlemeler ve iyileştirmelere gidilmektedir. İnfaz kurumlarının imkanlarının iyileştirilmesi, hükümlü hakları, hüküm sonrası çalışmalar gibi çok konuda düzenlemeler yapılmaktadır.

Bu bağlamda Yargı Reformu Stratejisinin 2019 tarihli olanında şöyle bir düzenleme yer almaktadır: “*Şiddet içermeyen bazı suçlardan hükümlü olan yaşlı, hamile ve çocukların cezalarının infazının elektronik izleme merkezi aracılığıyla evde gerçekleştirilmesine imkân tanınması, ağır hasta hükümlü ve tutuklulara ilişkin infaz süreçlerinin muhtemel mağduriyetlerin önlenmesi için yeniden yapılandırılması, bu alana ilişkin önemli çalışmalardan olacaktır. Bu bağlamda alternatif infaz yöntemlerinin geliştirilmesi bu dönemin öncelikleri arasında olacaktır*”¹⁷⁸. Bu şekilde çocukların da içinde bulunduğu ayrıcalıklı gruplara yönelik getirilecek düzenlemeler daha adil bir infaz rejimine hizmet edecektir.

I. İNFAZ KURUMLARI

Ceza infaz kurumları hakkında kesinleşen, ertelenmemiş olan özgürlüğü kısıtlayıcı ceza verilmiş kişilerin tutulduğu, iç ve dış güvenlik bakımından çeşitli önlemlerin alındığı kamu binalarıdır¹⁷⁹.

5275 Sayılı Yasaya göre cezaevleri; Kapalı Ceza İnfaz Kurumları, Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları, Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumları, Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları, Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarıdır.

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzüğün Açık Ceza İnfaz Kurumları başlıklı 16. maddesinde çocuk eğitimevlerinden söz edilmemiştir. Ancak 17. maddesinde ayrıca düzenlenen Çocuk Eğitimevlerinin nitelikleri Açık ceza evleri ile aynıdır.

A. Tarihçe

Cezaların tarihçesinde sırasıyla üç dönemden söz etmek mümkündür: Kefaret ve para cezalarının uygulandığı dönem, bedeni ve hayati cezaların yoğunlaştığı

¹⁷⁸ YRS 2019, s. 76.

¹⁷⁹ Çetin Akkaya, **Cezaların İnfazı ve İnfaz Hukuku**, Adalet Yayınevi, 6.Baskı, Ankara, 2018, s.2.

dönem ve nihai olarak hürriyeti bağlayıcı cezaların ortaya çıktığı dönem. Cezalardaki bu değişimle ilintili olarak cezaevleri de benzer değişimler göstermektedir.

Tarihin ilk çağlarında ceza veren ve infazı üstlenen kurum tekti. Cezayı hükümdar veriyor, aynı zamanda infazın gereğini de yapıyordu. İnfazda ödetme amacı ön plandaydı¹⁸⁰. Bu nedenle ilk çağlarda suçlunun ortadan kaldırılması ve mağdurun uğradığı zararın giderilmesinden başka bir amaç gütmeyen bedeni cezalar ve kefaret uygulanmaktaydı¹⁸¹. Daha sonraları sosyalleştirme ve yeniden topluma kazandırma algısının ortaya çıkması ile günümüzdeki anlamda hapis cezaları ortaya çıktı¹⁸².

Cezaevlerinin ortaya çıkmasındaki temel nokta cezalardaki insan imgesi ile bağlantılıdır. Önceleri cezada güdülen tek amaç suçludan öç alınması iken, sonraları bu amaç suçlunun insan olduğunun ve insani muamele görmesi gerektiğinin, aynı zamanda da topluma yeniden kazandırılması gerektiğinin farkına varılması ile çok farklı bir boyut kazanmıştır.

Önceki çağlarda hapishaneler, suç işleyenlerin tutulduğu yerler olarak binlerce yıldır varlık göstermekle çağdaş cezaevleri ile aynı fonksiyona sahip değillerdi. Buralar, cezalandırılacak olan suçlunun Devletin elinin altında tutulmasını sağlamak için inşa edilen tutukevi ya da ölüm cezası alan kişinin cezasının infazına kadar tutulduğu binalar olarak kabul edilmişlerdi¹⁸³. Yani kanunen belli kurallar çerçevesinde belli bir sürelik cezanın infazın yerine, suçlunun muhakemesine veya infazına kadar tutulduğu yer olarak hizmet görmüştü¹⁸⁴. Niteliği itibari ile tutukevi olan bu yerler Osmanlı Devleti'nden zindanlar, mahbesler şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Müşterek hukukta günümüzdeki anlamda ilk cezaevlerinin 1595 yılında Amsterdam'da kurulan Rasphuis olduğu kabul edilmektedir¹⁸⁵. Amsterdam'da bir hırsızın ölüm cezası yerine devlet tarafından ıslah edilip sosyalleştirilmek üzere konulması kararını temin için 1588 yılında cezaevleri ortaya çıkmıştır. Bu

¹⁸⁰ Özbek, s. 29.

¹⁸¹ Ölüm, sakat bırakmak, kırbaçlamak veya diğer bedeni acı çektirmeler, sürgün, para cezası, kölelik söz konusuydu. Demirbaş, s.107.

¹⁸² Demirbaş, ss.107-108.

¹⁸³ Mehmet Emin Artuk ve Mehmet Emin Alşahin, "Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Sayı:21, 2016, s.146.

¹⁸⁴ Demirbaş, s. 107.

¹⁸⁵ Özbek, ss.30-33.

cezaevinde kadın, erkek ve çocuklar ayrı yerlerde tutulmaktaydı¹⁸⁶. Yine bu cezaevini, 1597'de Amsterdam'da kadınlar için kurulan cezaevi takip etmiştir¹⁸⁷.

Çocukların karakterleri ile uyumlu şekilde yetişkinlerden ayrı bir infaz sistemine tabi olmaları gereksinimi üzerine çocuk ıslah evleri ortaya çıkmıştır. İtalya'da bu amaçla kurulan ilk çocuk ıslah evi 1667 yılında Floransa'da kurulmuştur. Ardından, 1703 yılında Papa Clément XI. Roma'da çocuklara sanat öğretilen, dini terbiye verilen ikinci bir ıslah evi tesis etmiştir. Bu müesseselerde Bakım ve gözetim görevini rahipler üstlenmişti. Saint Michel olarak bilinen bu kurumda sadece mahkum olan çocuklar değil, aynı zamanda yetim ve öksüz çocuklar, yaşlılar, fakir kadınlar da tutuluyordu. Fakat bu gruplardaki çocuklar, mahkum çocuklardan ayrı barındırılmıyor, kurumun özel bölümlerine kabul olunuyordu¹⁸⁸.

İslam hukukuna bakıldığında ise, bedensel cezalar esas kabul edildiği için hapis cezalarının neredeyse hiç olmadığı gözlenmektedir. Bundan dolayı, hapis cezalarının infazında yararlanılan kurumlar olarak hapishanelerden söz etmek mümkün değildir¹⁸⁹. Dolayısıyla ülkemiz topraklarında modern anlamda cezaevleri dünya tarihinde ortaya çıkmasından çok sonra ortaya çıkmıştır, günümüz itibarıyla ancak 170 yıllık tarihe sahiptir.

1851'de Osmanlı Devletinde ilk çağdaş ceza kanunun kabul edilmesi ile günümüzdeki anlamda ceza evleri ortaya çıkmaya başlamıştır. 1856 tarihli Islahat Fermanı ile Osmanlı mahbeslerinin ıslahı meselesi milletlerarası boyut kazanmış, İngiltere'den bir uzman getirilmiştir. 1858'de suç tipine ve ceza türüne göre farklılık gösteren tevkif ve cezaevlerinin kurulması düşüncesi ortaya çıkmıştır. Yine aynı yıl yürürlüğe giren Ceza Kanunu'nun sayesinde, bedensel cezalardan hapis cezasına geçiş sağlanmıştır¹⁹⁰. Tanzimat'ın kabulü ile baş gösteren 1840, 1851 ve 1858 yıllarına ait ceza kanunları sonrasında Osmanlı Devleti'nde hürriyeti kısıtlayıcı cezaların kabulü gerçekleşmiştir. Bu bağlamda 1858 tarihli Ceza Kanunu, hürriyeti kısıtlayan ceza olarak hükümlünün ayaklarına demir bağlanarak zor işlerde

¹⁸⁶ Artuk/Alşahin, s.157.

¹⁸⁷ Demirbaş, s. 119.

¹⁸⁸ Artuk/Alşahin, s.159.

¹⁸⁹ Özbek, s.37.

¹⁹⁰ Türkiye Ceza İnfaz Kurumları Tarihçesi Araştırma Projesi, http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/tarihce/amac_kapsam.asp, (CİKTAP), (16.06.2019).

çalıştırılması şeklinde infaz edilen kürek cezası, belirli kalelerden birinde süreli veya ömür boyu çalışmak ve hapis cezası kabul edilmiştir¹⁹¹.

İstanbul'da 1846 yılında bir tutukevi açılmış, ardından İstanbul'da ve Anadolu'da açılan tutukevleri bunu izlemiştir. 1871 yılında kurulan Hapishane-i Umumi, Türkiye İnfaz Sistemi'nde gözlenen koğuş sistemli ilk modern anlamda cezaevidir¹⁹².

Çocuk hükümlüler hakkında kabul edilen ilk girişim ise, 1868 yılında Mithat Paşa tarafından kurulan Çocuk Islahhaneleri'dir. Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm eyaletlerinde benzer kuruluşların oluşturulması için zamanın Dahiliye Nezareti tarafından bir genelge çıkarılmıştır¹⁹³. Bu genelge ile hangi çocukların ıslahhaneye alınacakları belirtilmiştir. Buna göre: *“Çocuk Islahhaneleri Nizamnamesi'ne göre, bu kurumlara alınması düşünülen çocuklar şöyle tanımlanmaktadır: 1) Islahhaneye 12-13 yaşından yukarı olmayıp da ana babasız, öksüz yetim çocuklar, ana babasız veya bunlardan biri yoksul ya da sakat olan ve her türlü sevk ve idareden yoksun çocuklar alınır. 2) Yukarıdaki koşullar dışında ve bir istek durumunda, ana baba ve akrabası olan çocuklar da ıslah ve terbiye edilmek üzere ıslahhaneye kabul edilir. 3) Genel olarak 13 yaşından aşağı olup irtikap, töhmet ve cinayet nedeniyle yasal olarak bir yıl ve daha çok hapsi gereken çocuklar da hükümetin resmi emriyle ıslahhaneye alınır.”*

Islahhanelerde çocukların bir yandan genel eğitimi sürdürülürken, diğer yandan terzilik, ayakkabıcılık, dabaklık, mürettepliğe ilişkin atölyelerde bir beceri elde etmeleri amaçlanmıştır¹⁹⁴.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise; 1926 yılında yürürlüğe giren 765 sayılı TCK ile gelen en önemli yenilik cezaevlerini yönetiminin İçişleri Bakanlığından alınarak Adalet Bakanlığı'na verilmesidir. 1930 yılında Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanun'da ceza infaz kurumalarında işyurtlarının kurulacağı ifade edilmiş, Ceza Kanununun Yürürlük Kanununa hüküm eklenerek belirli koşullardaki hükümlülerin kamu yararına hizmet etmek üzere bazı işlerde çalıştırılabileceği kabul görmüştür. 1965 yıl ve 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında

¹⁹¹ Özbek, ss.37-38.

¹⁹² CİKTAP.

¹⁹³ Uluğtekin, s.44.

¹⁹⁴ Uluğtekin, s.45.

Kanun'un kabulü ile çağdaş infaz esasları kabul edilmiştir. Nihayet 2004 tarihli halen yürürlükte olan 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un kabulü de ile günümüz infaz rejimi getirilmiştir. 5275 s. CGTİHK'da maddi ceza hukukuna ilişkin hükümlere yer verilmemiş, diğer kanunlardaki infaza ilişkin hükümler bu kanuna eklenerek infaz hukukuna ilişkin kurallar tek

B. Gözetilecek İlkeler

CGTİHK'un "*Temel İlkeler*" başlıklı ikinci bölümünde ilkeler düzenlenmiştir. Buna göre; "*İnfazda temel ilke Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kurallar hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefî inanç, millî veya sosyal köken ve siyasî veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanır. Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz.*"

İlkeleri infaz hukukunun ana ilkeleri ve infaza ilişkin ilkeler olarak iki ayrı başlık altında inceleyebiliriz.

1. İnfaz Hukukunun Temel İlkeleri

İnfaz hukukunun ana ilkeleri arasında; hukuk devleti ilkesi, insan onurunun dokunulmazlığı ilkesi, eşitlik ilkesi ve sosyal devlet ilkesi sayılabilir.

Hukuk devleti, devletin tüm fiil ve muamelelerinin hukuk normlarını temel aldığı, yurttaşların hukuki güvenlik içinde barındığı sistemdir¹⁹⁵. Hukuk devleti, insan haklarını gerçekleştirecek, adaleti sağlayacak ve hukuki güvenliği temin edecektir¹⁹⁶. İlk olarak bu ilke, devletin tüm muamelelerinin hukuk normlarına bağlılığını vurgular. Hukuk normlarına bağlılığı temin edecek olan sistem ise devletin tüm eylem ve muamelelerinin yargı denetimine tabi olmasıdır¹⁹⁷.

¹⁹⁵ Atar, s. 105.

¹⁹⁶ Özbek, s. 60.

¹⁹⁷ Ömer Anayurt, **Anayasa Hukuku (Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku)**, Seçkin Yayıncılık, Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara, 2019, s. 206.

İnsan onuru, insanın sadece insan olarak varlığı nedeniyle kıymetli ve saygın bir varlık olması biçiminde açıklanabilir. Modern bir hukuksal değerlerin korunması öğretisinin temel hareket noktaları, kişilerin hürriyeti, bağımsızlığı ve kişiliğini geliştirmesi olmalıdır. Bu nedenle, insan onuru korunmaya değer hukuksal değerlerin başında gelmelidir¹⁹⁸.

Sosyal devlet, devletin sosyal barışı ve adaleti temini için sosyal ve ekonomik yaşama aktif katılımını meşru ve gerekli kılan bir düşüncüyü ifade eder. Sosyal devletin temel unsuru vatandaşlara sosyal hakların tanınması ve gerçekleştirilmesidir¹⁹⁹. Sosyal devletin en belirgin yanı sosyal ve ekonomik hayatın olumsuzluklarına karşı bireyi korumak, ona insan onuruna yaraşır bir hayat standardı sunmaktır²⁰⁰.

Eşitlik, kişiler bazında temel haktır. Kişiler bu ilkeye dayalı olarak eşit muamele görmeyi ve hiçbir ayrımcılığa maruz bırakılmamayı isteme hakkına sahiptir. Eşitlik öte yandan devlet organları ve idare tarafından uyulması zorunlu bulunan ve devlet yönetiminde egemen olan bir ilkedir²⁰¹.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'in yürürlüğü girmesiyle birlikte yürürlükten kaldırılan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'te, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı için Temel İlkeler düzenlenmişken, yönetmeliğe bu düzenlemeler alınmamıştır.

2. İnfaza İlişkin İlkeler

İnfazla ilgili ilkeler; infazın kanuniliği, infazın sürekliliği, gizlilikten kaçınma, insanca infaz ve infazın bireyselleştirilmesidir.

Suçta ve cezada kanunilik ve bunun sonuçları infaz hukuku açısından da geçerlidir²⁰². CGTİHK 4. Maddesi gereği; mahkumiyete ilişkin hükümler ancak

¹⁹⁸ Kahan Onur Arslan, "İnsan Onuru Kavramı ve Koruma Tedbirleri Bağlamında Temel Bir İlke Olarak İnsan Onurunun Korunması", **TBB Dergisi**, Cilt: 28, Sayı:120, Eylül 2015, ss. 156-157.

¹⁹⁹ Atar, s. 117.

²⁰⁰ Anayurt, s. 204.

²⁰¹ Atar, s. 125.

²⁰² Özbek, s. 64.

kesinleştiklerinde infaz olunamayacaktır. Bu hüküm ile infazın kanuniliğini göstermektedir.

CGTİHK 5.maddesi uyarınca: *“Mahkeme, kesinleşen ve yerine getirilmesini onayladığı cezaya ilişkin hükmü Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir. Bu hükmü göre cezanın infazı Cumhuriyet savcısı tarafından izlenir ve denetlenir.”* Hükmü infazın derhal yerine getirilmesi ve kesintisizlik ilkesinden bahsetmektedir.

Gizlilikten kaçınma ilkesi, infazın bilinen bir kurumda ve yöntemi belirli şekilde yerine getirilmesini yapılmamasını ifade etmektedir²⁰³.

İnfaz, belli hak ve hürriyetlerden yoksun bırakılmayı gerektiriyorsa da hükümlü infazı süresince insanca ve adil muamele görmelidir²⁰⁴. AY m. 17 ile getirilen yaşam hakkı ile işkence ve eziyet yasağı bu ilkenin yansımasıdır. Bu ilkenin AİHS’teki karşılığını ise m. 3’te görmekteyiz. Buna göre; hiç kimse işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı yaptırım ya da muameleye maruz bırakılamaz.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik m. 87’ye göre: *“Bireyselleştirme, hükümlünün kendisini tanıması, anlaması, bireysel özelliklerinin, ilgi ve yeteneklerinin farkına varması, kendine ilişkin kararlar ve sorumluluklar alması, beklentiler oluşturma sürecini kapsayan çalışmaların bütünüdür.”*

İnfazın bireyselleştirilmesi ilkesi hükümlü ile beraber, cezasının infazı hakkında bir iyileştirme programının hazırlanmasıdır²⁰⁵.

3. Hapis Cezalarının İnfazında Gözetilecek İlkeler

CGTİHK 6. maddesi düzenlemesi ile hapis cezalarının infazında gözetilecek ilkeler belirtilmiştir

Buna göre: Hükümlüler ceza infaz kurumlarında güvenli bir biçimde ve kaçmalarını önleyecek tedbirler alınarak düzen, güvenlik ve disiplin çerçevesinde tutulurlar.

Cezanın infazının yerine getirildiği kurumlarda hükümlülere düzenli bir hayat sürme imkanı verilir. Özgürlüğü kısıtlayıcı zorunlu kıldığı özgürlükten yoksunluk,

²⁰³ Özbek, s. 65.

²⁰⁴ Özbek, s. 66.

²⁰⁵ Özbek, s. 66.

insan onuruna saygının teminini sağlayan maddî ve manevî şartlar altında yerine getirilir. Hükümlülerin, AY’da belirtilen diğer hakları, CGTİHK’da getirilen normlar uyarınca kısıtlanabilir.

Cezanın infazı sırasında hükümlünün iyileştirilmesine yönelik tüm araç ve imkanlar kullanılır. Hükümlünün, yasa ve yönetmelik tarafından kabul edilmiş haklarının dokunulmazlığının temini cezanın infazında ve iyileştirme çabalarında yasallık ve hukukilik ilkeleri esas alınır.

İyileştirmeye ihtiyaç duyulmayan hükümlüler açısından infaz sisteminde, bu kişilerin karakterleri ile uyumlu bireyselleştirilmiş programların uygulanmasına önem verilir.

Ceza infazı sırasında adaletin temel ilkelerine uygun davranılır. Bunun için cezaevleri yasa ve yönetmeliklerin tanıdığı yetkiler çerçevesinde yetkin kişilerce denetlenir.

Cezaevlerinde tutulan kişilerin yaşam hakları, beden ile ruh bütünlüklerini güvence altına alınmak üzere her türlü tedbirin alınmalıdır.

Hükümlü kişilerin infazın amacı doğrultusunda yasa ve mevzuata uymaları zorunludur.

Yasalarda belirtilen tavır, davranış ve fiillerde bulunarak kurumun düzenini bozanlar hakkında yasada sayılmış olan disiplin cezalarına hükmolunur. Cezalara, yasada ifade edilen kurumlar, sürelerine uygun şekilde karar verirler. Bu cezalara karşı yapılacak olan savunma ve itirazlar yasanın belirttiğı yerlere yapılır.

Çocuklara özgülennmiş olan adalet mekanizması cezalandırıcı değil onarıcı adaleti benimser ve onun ilkelerini temel edinir. Çocuk adalet sisteminde bulunan mahkemelerin en önemli yükümlülüğü suçun önlenmesi de, suç işlemiş olanların cezalandırılmasını da değildir. Bu mahkemeler yürüttüğü faaliyetle neticesinde yeniden topluma kazandırdıkları suça sürüklenmiş çocukların kendileri için meşru gelecek oluşturmalarını ve suçta tekrarlarının ve suçu meslek edinmelerinin önlenmesini hedefler²⁰⁶.

²⁰⁶ Akarca, s.3.

C. Çocuklara Özgü Cezaevlerinde Sistem

Cezaevleri geçmişten gelen uygulamalar ve yaşanmış bulunan acı deneyimler nedeniyle ülkemizde her zaman toplumun ilgi odağı olmuştur²⁰⁷. Tarih boyunca hükümlü ve tutuklu bulunan kişiler ötekileştirici ve ürkütücü bir damga yemiş, toplum tarafından dışlanmış, ıslah edilemez ve topluma zararlı varlıklar olarak addedile gelmiştir. Bu durum da cezaevine girmiş bulunan kişinin toplum içine tekrar katılımının engellenmesine yol açmaktadır. İçine bir de çocuk kavramı karıştığından içinden çıkılmaz bir hal almıştır.

Günümüz ceza infaz sistemlerinin geldiği nokta itibariyle cezaevleri, yalnızca ceza çekilen yerler olarak görülmekten çıkmış, topluma yeniden kazandırma amacına hizmet eden ıslahhaneler olarak da kabul görmeye başlamıştır.

Cezaların infazında temel amaç kişinin topluma tekrar kazandırılması olduğu için mahkûmlara bireysel ihtiyaçlarına uygun iyileştirme programları uygulanacak, bu sayede cezaevlerinin suç okulları olmasının önüne geçilmiş olunacaktır²⁰⁸.

Çocuklar özelinde ceza infaz kurumları için birinci amaç; çocuğu cezalandırmaktan ziyade, çocuğu suça iten koşullardan uzak tutmak olmalıdır. Çocuk ceza adalet mekanizması cezalandırmak yerine topluma geri kazandırmaya yönelik olarak düzenlenmelidir²⁰⁹.

Çocuklara özgülenmiş ceza infaz kurumlarının büyük oranda çocukların iyileştirilmesine ayrılması gerekir.

CGTİHK 15. maddesine göre; “Çocuk eğitimevleri, çocuk hükümlüler hakkında verilen cezaların, hükümlülerin eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden toplumla bütünleştirilmeleri amaçları güdülerek yerine getirildiği tesislerdir.

Bu kurumlarda firara karşı engel bulundurulmaz; kurum güvenliği iç güvenlik görevlilerinin gözetim ve sorumluluğunda sağlanır.”

²⁰⁷ Zeki Ekmen, **İnfaz Hukuku ve Özel Durumdaki Hükümlüler Sempozyumu**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 6-7 Haziran 2008, s.46.

²⁰⁸ Donay, s.166.

²⁰⁹ Mustafa Ataş (Komisyon Başkanı), “Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitimevleri İnceleme Raporu”, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/cocuk_ve_genclik.pdf, (05.08.2019), (ÇGCİK), s.12.

15. madde açıkça çocuk eğitimevlerinin hükümlü çocukların meslek edinmelerinin ve yeniden topluma kazandırmanın amacı taşıdığını düzenlemiştir. Çocuk eğitimevlerine ıslahevi de denmektedir²¹⁰.

Kanuni bu ibarelere ek olarak 2015 yılında Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı tarafından düzenlenen raporda Bireyselleştirilmiş İnfaz Sistemi kavramı vurgulanmıştır. Bu düzenleme ile bireyselleştirilmiş infaz sistemi kavramı da cezaevlerinin tanımı içinde yer alan bir ibare haline gelmiştir.

Bireyselleştirilmiş infaz mekanizması, bütün hükümlüler açısından ayrı ayrı durum değerlendirmesi yapıp ceza infaz kurumunda hükümlü için uygulanacak iyileştirmenin plânlandığı ve yerine getirildiği, hükümlü bazında özelleştirilmiş programın sürdürülmesinde gereken iyileştirici atmosferin temin edildiği, devamlı denetlenen bir programdır. Hükümlü kişilerin cezaevine kabulü, gözlemlenmesi ve belirli şekilde sınıflara ayrılması, kurum içi yaşantısı, iyileştirme çalışmaları, hükümlünün yakınlarının sürece dahil edilmesi, kurum yönetiminin uygulamaları ve hükümlünün tahliye süreci Bireyselleştirilmiş İyileştirme Programı ile uyumlu şekilde yapılmaktadır²¹¹.

Yine bu raporda belirtildiği üzere; cezaevlerinde bulunan kadın, çocuk, engelli ve ihtiyarlar problemlerin tespit edilerek bunlara çözüm getirilmesine yönelik faaliyetler yürütülmesi, çocuklara yönelik olarak ceza infazının sağlandığı infaz kurumlarının ve bireyselleştirilmiş infaz rejiminin yaygınlaştırılması, çocuk ve gençlere yönelik infaz kanunu taslağının hazırlanması, cezaevlerinde dezavantajlı konumda olan gruplar için tasarlanan uygulamaların geliştirilmesi ve kanun haline getirilmesinin temini, adliye ve belirtilen kurumlarda dezavantajlı gruplara yönelik uygulamaların geliştirilmesi çalışmalarda öncelik verilmesi gereken alanlardır. Adliyelerde dezavantajlı konumda bulunan kişi gruplarına yönelik fiziki tedbirlerin alınarak imkanların arttırılması ve gerekli düzenlemelerin getirilmesi amaç kapsamında öngörülmektedir²¹².

²¹⁰ Donay, s. 51.

²¹¹ Yargı Reformu Stratejisi(YRS) , T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Nisan 2015, s.91.

²¹² YRS, s.92.

D. Türleri

5275 Sayılı Kanun 11. maddesi ve 2006/10218 sayılı Tüzüğün 13. maddesi çocuklara özgülenmiş ceza infaz kurumlarını düzenlemektedir. Kanunun 11. maddesine göre: “Çocuk tutukluların ya da çocuk eğitimevlerinden disiplin veya diğer nedenlerle kapalı ceza infaz kurumlarına nakillerine karar verilen çocukların barındırıldıkları ve firara karşı engelleri olan iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, eğitim ve öğretime dayalı kurumlardır²¹³.”

Ülkemizde uygulanan zorunlu eğitimin 18 yaşına kadar sürmesi dikkate alındığında Milli Eğitim Mevzuatı’nın da paralel düzenlemeler içerdiği görülecektir. Örneğin Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı bulunan Ortaöğretim Genel Müdürlüğü 2016/17 Sayılı Genel m. 3-a’da belirtildiği üzere tutuklu ve hükümlü olan ortaöğretim kurumu öğrencilerinden sınava girecek olan öğrencilerin dersleri göz önünde bulundurularak ilgili mevzuatına göre sınav komisyonlarının oluşturulması sağlanacaktır. Bir başka hüküm, 12. maddesine göre ise örgün eğitime devamı sırasında tutuklanan öğrencilerin yargılama boyunca cezaevinde tutuklulukta geçirdikleri sürenin 4 ay veya daha fazla olması halinde milli eğitim müdürlükleri ile işbirliği yapılarak ortaokul öğrencilerine yönelik haftada en az 10 saat, mesleki ve teknik ortaöğretimin 10, 11, 12. sınıf öğrencileri dışındaki ortaöğretim öğrencilerine yönelik olarak ise haftada en az 14 saat olarak, kurumlarda yüz yüze eğitim programı uygulanacaktır.

Çocuklar hakkında kesinleşmiş cezalar çocuk eğitimevlerinde, tutuklama ve kanunda sayılan sebeplerle eğitimevinden çocuk kapalı ceza infaz kurumuna iade edilen çocuklar hakkındaki hükümler eğitim ve öğretim esasına dayalı çocuk kapalı cezaevlerinde yerine getirilecektir. Yeniden topluma kazandırılabilmesi için tüm hükümlülerin eğitime tabi tutulmaları gerekli ise de yaşları itibariyle eğitim çağında olan çocukların eğitim ve öğretim esaslarına göre kurulan ceza infaz kurumlarında barındırılmaları eğitim ve öğretimlerini tamamlamaları yanında sosyalleşmeleri için de hayati önem arz etmektedir²¹⁴.

²¹³ Madde başlığı çocuklara özgü ceza infaz kurumlarının bu maddede düzenleneceğini belirtmişse de madde metninde çocuk tutuklulardan da bahsedildiği görülmektedir. Bu iki biçimde yorumlanabilir. Birincisi, bu madde çocuk hükümlü ve tutuklular için müşterek hükümler öngörmektedir. İkincisi, maddede tutuklulardan söz edilmesi, terminolojiye uygun bir belirleme değildir. Yurtcan, s.24.

²¹⁴ Akın, s.505.

Kanunun yine aynı maddesi “On iki-on sekiz yaş grubu çocuklar, cinsiyetleri ve fizikî gelişim durumları göz önüne alınarak bu kurumların ayrı ayrı bölümlerinde barındırılırlar. Bu hükümlüler, kendilerine özgü kurumun bulunmadığı hâllerde kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara ayrılan bölümlerine yerleştirilirler. Kurumlarda ayrı bölümlerin bulunmaması hâlinde, kız çocukları kadın kapalı ceza infaz kurumlarının bir bölümünde veya diğer kapalı ceza infaz kurumlarının kendilerine ayrılan bölümlerinde barındırılırlar. Bu kurumlarda çocuklara eğitim ve öğretim verilmesi ilkesine tam olarak uyulur.” diye devam etmektedir. 12-18 yaş grubundaki çocuklar yaş grupları itibariyle farklı düzeyde gelişim göstermektedir. 12 yaşında bir çocuk ile 18 yaşında bir çocuğun kurumun aynı bölümünde bulunması her iki yaş grubundaki çocuklar için de risk teşkil etmektedir. Kanunun çocukların yaş gruplarına göre ayrı bölümlerde bulundurulmaları yönündeki düzenlemesi oldukça yerinde bir düzenlemedir.

Yine son cümlede eğitim ve öğretim esaslarının bu kurumlarda temel kabul edilmesinin vurgusu yapılarak eğitimin önemine dikkat çekilmiştir.

Cezaevleri cezaları kesinleşmiş kimselerin cezalarının infaz edildiği kurumlardır. Oysa çocuk cezaevleri sadece tutuklanan ve cezasını eğitimevinde çekerken disiplin cezası olarak buraya gönderilen çocukları kabul etmektedir. Bu açıdan bunları ayrı bir cezaevi olarak göstermek kavram olarak yanıltıcıdır²¹⁵.

Aleyhinde tutuklama kararı verilmiş olan çocuklar Tüzüğün 11. maddesi kapsamında olanlar hariç olmak üzere, ceza infazına ilişkin kurumlarda tutulan hükümlü çocuklar kapalı cezaevlerine gönderilmezler. Aleyhlerinde tutuklama kararı olanlar ve 11. madde kapsamında bulunanlar çocuk kapalı infaz kurumuna gönderilirler.

Tüzüğün 11. maddesi ceza süresi ne olursa olsun, suç işlemek maksadıyla örgüt kurmak, yönetmek, örgüt bünyesinde, Ceza yasasında sayılan, İnsanlığa karşı suçlar, kasten öldürme suçları uyuşturucu ticareti suçu, devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene karşı suçlardan mahkumiyeti kapsamaktadır. Yine tavır ve davranışları sebebiyle tehlikeli olan ve özel gözetim ve denetim altında tutulmaları gerekenler ile tutuldukları kurumların düzen ve disiplinine aykırı davranışlar veya iyileştirme programlarının uygulamalarına karşı çıkanlar idare ve gözlem kurulunun

²¹⁵ Donay, s. 50.

vereceği karar ve Bakanlık onayı ile kapalı ceza infaz kurumlarına kurumlara nakledilirler.

Kanun metninden açıkça anlaşılacağı üzere hükümlü çocukların cezası eğitimevinde infaz edilmektedir. Oysa tutuklanan çocuklar kapalı cezaevine alınmaktadır. Kapalı cezaevlerinin şartları eğitimevlerine göre çok daha ağır olduğu halde, henüz suçlu olduğu bile sabit olmayan tutuklu bir çocuğun eğitimevine alınması yanlıştır²¹⁶. Tutuklanan çocuklar kapalı ceza evine yerleştirilerek çok ciddi bir hak kaybına uğramaktadır.

1- Çocuk Eğitimevleri

CGTİHK m. 15. gereği çocuk eğitimevleri; hükümlü bulunan çocuklara ilişkin cezaların infaz edildiği, hükümlülerinin eğitim, meslek kazanımı ve yeniden topluma kazandırma gayeleri taşıyan tesislerdir.

Ülkemizde dört çocuk eğitimevi bulunmaktadır²¹⁷. Bunlar; Ankara Eğitim Evi, İstanbul Çocuk Eğitimevi, İzmir Çocuk Eğitimevi ve Elazığ Çocuk Eğitimevi'dir.

Eğitimevleri 100 - 250 kişilik kapasiteye sahiptir. Kaloriferlidir, içinde revir, sinema salonu, konferans salonu, bağımsız yemekhane, yatakhane, mutfak, soğuk hava deposu, bulaşıkhanesi, çamaşırhanesi, berber, kütüphane, spor alanları ve iş atölyeleri bulunur. Eğitimevlerinde kural olarak 12-18 yaşlarındaki hükümlüler barındırılır. Ancak kaldığı kurumda eğitim kurumuna devam etmekte olan hükümlünün ceza infazı süresi içinde 18 yaşını doldurması durumunda, kurum idaresinin uygun görmesi koşuluyla eğitimlerini sürdürebilmelerine yönelik olarak 21 yaşına kadar kalmalarına izin verilmektedir²¹⁸.

Türkiye'de zorunlu eğitimin 18 yaşına kadar sürdüğü düşünülürse kesinleşmiş mahkumiyet de olsa çocukların eğitimlerini sürdürmeleri için elverişli kurumlarda cezalarını yerine getirmeleri gerektiği açıktır²¹⁹. Kanunun açık lafzı ile; kurumda tutulduğu süreçte herhangi bir eğitim ve öğretim programını sürdüren

²¹⁶ Donay, s. 51.

²¹⁷ <http://www.cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi>, (26.02.2020).

²¹⁸ http://www.cte.adalet.gov.tr/bilgidata/tip_cocuk_egitimevi.asp, (05.08.2019)

²¹⁹ Akın, s.507.

çocuklara, on sekiz yaşını tamamlasalar da, eğitim ve öğretimlerini bitirmelerini temin amacıyla yirmi bir yaşını dolduruncaya kadar bu kurumlarda kalmaları imkanı tanınmıştır. Bu açık düzenlemeden de görüleceği üzere çocuk eğitimevleri eğitimin ön planda tutulduğu kurumlar olarak tasarlanmıştır.

Çocuk eğitimevlerinde firarı önlemeye yönelik engel bulunmaz. Kurum güvenliğini iç güvenlik görevlileri sağlar.

Haklarında tutuklama kararı bulunanlar ile çocuk eğitimevlerinde kalmakta iken disipline aykırı davranışta bulunması veya başkaca sebeplerle kapalı ceza infaz kurumlarına nakledilenler hariç olmak üzere, çocuk eğitimevlerinde kalan hükümlüler kapalı ceza infaz kurumlarına nakledilmezler.

TBMM İnsan Hakları Komisyonun 2009-2010 yılları verileri ile yaptığı bir çalışmada ülkemizdeki çocuk eğitimevleri ve çocuk kapalı cezaevleri incelenmiş, Cumhuriyet Savcısı, kurum çalışanları, tutuklu/hükümlü çocuklar, emniyet ve jandarmanın çocuklar ile ilgilenen bölümlerindeki kişiler ile görüşmeler yapılmıştır. Aksaklıklar, eksiklikler, olması gerekenler rapor edilmiştir²²⁰.

Bu çalışma neticesinde cezanın ıslah fonksiyonu düşünüldüğünde, bu fonksiyonun teminine imkan sağlamayan, fiziken yetersiz olması sebebiyle çocukların kalmasına uygun şartları bünyesinde taşımadığı belirlenen bazı ceza infaz kurumlarının faaliyetlerine son verilmesinin uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

Yine, çocuk eğitimevlerinden başka infaz kurumunda tutulan tutuklu ve hükümlü suça sürüklenmiş çocukların tutulduğu kurumun fiziki şartlarının iyileştirilmesi, ortak kullanıma açılan kısımların dışında kalan kısımlarda cinsel veya fiziksel baskıya maruz kalmasının önlenmesine yönelik olarak çocukların mutlaka tek kişilik odada barındırılmalarının gerekliliği vurgulanmıştır. Kapalı cezaevindeki kanuni haklar bakımından da eğitimevlerinde kalmakta olan çocuklar ile aynı statülerde tutulmalarını sağlayacak kanuni düzenlemelerin yapılması gerekliliği hatırlatılmıştır.

Ceza İnfaz Kurumunda kalanların ziyareti ile kurumda yanında bulundurabilecekleri eşyayı belirleyen yönetmeliklerin çocuk eğitimevlerini de

²²⁰ Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitimevleri İnceleme Raporu, TBMM İnsan Hakları Komisyonu, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/cocuk_ve_genclik.pdf, (05.05.2020).

kapsamasının yanlış olduğu ve yeni yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu dile getirilmiştir.

Sorunları yerinde inceleyerek tespit eden bu çalışma başarılı bir çalışmadır. Sonuç ve kanaatler çeşitli şekillerde düzenlemeler yapılmasını sağlamıştır.

TBMM İnsan Hakları Komisyonunun yaptığı araştırmada elde edilen veriler oldukça üzücüdür. Buna göre; 2009 yılı verilerine göre Elazığ Çocuk Eğitimevi'nde kalmakta olan 51 hükümlü çocuktan 5 çocuk örgün eğitime devam etmekte, 10 çocuk çalışmaktadır. Aynı yıl Ankara Çocuk Eğitimevi'nde kalmakta olan 44 çocuktan 14 çocuk açık öğretime, 15 çocuk açık liseye devam etmekte iken, 1 çocuk mesleki liseye, 3 çocuk örgün eğitime, 6 çocuk çıraklık eğitime devam etmektedir. Yine o yıl İzmir/Buca Çocuk Eğitimevi'ne girmiş ve çıkmış olduğu kayıtlarda gözlenen 193 çocuktan, 57'si okuma yazma dahi bilmemekte, 65'i ise ilkokul mezunu, 34 çocuk ilköğretim, 37 çocuk lise mezunudur²²¹.

Aileden ve çevreden yeterli eğitim almamış olan çocukların suça yöneldiği bir gerçektir. İyileştirme, yeniden topluma kazandırma, toplumla bütünleştirme, sosyal hayatın gerekliliklerini kabullenme gibi çocukların ceza evlerinden çıktıklarında kazanmış olması beklenen özelliklerin ancak eğitim sayesinde kazandırılabilceği açıktır. Eğitimin birincil öncelik olarak tasarlandığı çocuk eğitimevlerindeki bu veriler bize oldukça karamsar bir tablo sunmaktadır.

Raporda belirtilen önemli bir sorun da eğitime devam etmekte olan çocukların harçlarının ödenmesindeki sıkıntılar, mesleki eğitim vermekte olan çıraklık eğitime devam edebilmek için ilköğretim mezunu olmak gerekmesi ve çıraklık eğitim kayıtlarının yılda iki kere belli dönem aralığında yapılabiliyor olmasıdır. Bu tip sorunlar da çocukların mesleki eğitim almasının önüne set çekmektedir.

Yine bir diğer önemli nokta eğitimevlerindeki sosyal alanların, spor alanlarının yetersizliğidir. Çocuk eğitim evinde kalmakta olan çocukların yaşları gereği oldukça hareketli ve sosyal oldukları açıktır. Kurumlardaki bu tip yetersizlikler bu çocukların enerjisini başka ve zararlı etkenler üzerine harcamasına sebep olabilmektedir.

²²¹ Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitimevleri İnceleme Raporu, ss.2-12.

Çocuk eğitimevlerinde kanunun açıkça öngördüğü üzere firarı engellemeye yönelik önlem bulunmamaktadır. Kurumun güvenliğini ve iç güvenlik görevlileri gözetim ve sorumluluğu kapsamında ile sağlanmaktadır. Kanunun bu düzenlemesi ile firarı engelleyecek iç güvenliğin olması bu kurumları açık cezaevleri ile kapalı cezaevleri arasında bir yere koymaktadır²²².

Uygulamada firara karşı önlem bulundurmayan bu kurumlardan hükümlü çocukların sıkça kaçtığını görmekteyiz. İnfaz sürecini en sağlıklı şekilde geçirmesi gerekirken bu çocukların eğitimevinden kaçması ve tekrar yakalanarak eğitimevine götürülmesi, yeniden topluma kazandırılmasını oldukça zorlaştırmaktadır.

2- Çocuk Kapalı Cezaevleri

5275 s. Kanun m.12'ye göre çocuk kapalı cezaevleri; tutuklu bulunan çocukların veya çocuk eğitimevlerinde kalmakta iken disipline aykırı davranış göstererek veya başka sebeplerle kapalı cezaevine nakledilen çocukların tutuldukları ve firarı engellemeye yönelik önlemleri olan, iç ve dış güvenliklerinin sağlanması için bünyesinde güvenlik görevlileri bulunan, eğitim ve öğretimin temel alındığı kuruluşlardır.

Ülkemizde yedi tane çocuk kapalı cezaevi bulunmaktadır²²³. Ankara Sincan Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Diyarbakır Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Hatay Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Kayseri Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, İstanbul Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Tarsus Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'dur.

Kanun gereği oniki yaşından büyük onsekiz yaşından küçük olan çocuklar, cinsiyetleri ve fiziksel gelişim seviyeleri dikkate alınarak cezaevlerinin ayrı kısımlarında barındırılırlar. Bu yaş grubunda bulunan hükümlüler, kendilerine özgü cezaevinin olmadığı yerlerde kapalı cezaevlerinin çocuklar için ayrılmış bölümlerinde tutulur. Cezaevlerinde ayrı bölümler de yoksa, kız çocuklar kadın kapalı cezaevinin bir bölümünde ya da diğer kapalı ceza infaz kurumlarının ayrı bölümlerinde tutulurlar.

²²² Donay, s. 51.

²²³ <http://www.cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi>, (26.02.2020).

Her ne kadar kanun açıkça çocuklara özgülenmiş ceza infaz kurumlarının vurgusunu yapmışsa da ülkemizde Ankara, İstanbul Maltepe, Tarsus, Kayseri, Hatay, Diyarbakır ve İzmir olmak üzere toplamda yedi tane çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır²²⁴. Bu sayı 2016 yılında Ankara, İzmir ve İstanbul Anadolu olmak üzere üçtür²²⁵. 2019 yılı itibariyle yediye yükselmiştir. Son yıllarda ülkemizdeki suçluluk oranındaki artışa paralel olarak cezaevlerindeki artış da doğal olmakla beraber çocuklara özgülenmiş kurumların sayısındaki artış oldukça önemli bir gelişmedir. Yine de birçok şehirde suça karışan çocuklar ailelerine yakın olmaları gibi gerekçelerle çocuk ceza infaz kurumları yerine genellikle kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara ayrılan kısımlarında tutulmaktadır. 31.10.2009 tarihi itibariyle infaz kurumlarında bulunmakta olan 2622 çocuktan 1440 çocuk, kapalı cezaevinin çocuklar için ayrılan kısımlarında bulunmaktadır²²⁶. Bu durum suça sürüklenen çocuklar için büyük bir tehlike arz etmektedir. Özellikle ilk kez suç işlemiş olan, etkileşime açık çocuğun diğer suçlularla iletişimi salıverildiği süreçte çocuğu yeniden suça itmektedir. Bir diğer sakınca ise bu kurumlara konulan çocuklar için yeterli iyileştirme programları uygulanamamakta, çocukların yetişkinlerle aynı muamelelere tabi tutulması sorunu ortaya çıkmaktadır²²⁷.

Kanunun açık hükmünce bu kurumlar eğitim ve öğretime dayalı kurumlardır. Bu düzenleme ile toplumsal normlara aykırı davranarak cezalandırılan çocukların eğitim ve öğretim programları ile topluma uyum sağlamaları, sorumluluk üstlenmeleri ve toplumsal kurallara ve değerlere saygılı olmalarına çalışılmaktadır²²⁸.

E. İnfaz Kurumu Personeli

Ceza infaz kurumlarının ve eğitimevlerinin idareci personeli, bu kurumların başarı düzeyini belirlemede en etkin kişilerdir²²⁹.

Bu kurumlardaki personelin temel yükümlülüğü, hükümlü kişilerin topluma yeniden kazandırılmak üzere ıslah edilmesi yoluyla cezalarının infazının teminidir²³⁰.

²²⁴ http://www.cte.adalet.gov.tr/bilgidata/tip_cocuk_kapali.asp , (17.01.2019).

²²⁵ Akın, s.505.

²²⁶ Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitimevleri İnceleme Raporu, s.21.

²²⁷ Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitimevleri İnceleme Raporu, s.21.

²²⁸ Ayhan Erbay, “Çocuk Ceza İnfaz Kurumlarının Çocuk Tutuklu/Hükümlüler Üstündeki Psikolojik Etkileri”, **Aydın Toplum ve İnsan Dergisi**, Yıl:3, Sayı:1, Haziran 2017, s. 28.

²²⁹ Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitimevleri İnceleme Raporu, s.22.

Cezaevi idaresi, her personelini dürüstlük, hümanistlik, mesleki yeterlilik ve kurumda çalışmaya uygunluk gibi kıstasları temel alarak özenle seçer. Cezaevi idaresi, personelin ve halkın gözünde muhatabı oldukları için önemine, sosyal bir hizmet olduğuna yönelik kanaati devamlı canlı tutmalıdır. Halkın bilinçlendirilmesine yönelik her türlü uygun aracı kullanır. Bu amaçları bünyesinde barındırın personel, tam gün çalışma prensibi ile cezaevi görevlileri olarak tayin edilir. Başarıları, iyi halleri, meslekte yeterlilikleri ve fiziksel gelişmelerine göre memurluk pozisyonları devam eder. Personelin maaşı geçimine yetecek şekilde belirlenir. Personel, yeterli ve gerekli eğitimi alır, bilgi birikimine sahip olan kişiler arasından seçilir. Mesleğe başlamadan önce personel için yeterli eğitim imkanı sağlanır. Teorik ve pratik sınavları geçmiş olması gerekir. Kurum personeli görevine devamı süresince de belirli periyotlarla düzenlenen meslek içi eğitim programlarına katılarak, bilgi birikiminin genişletir, mesleki ehliyetlerini yükseltirler²³¹.

Avrupa Cezaevi Kurallarında da BM kurallarına benzer düzenlemeler getirilmiştir.

Ceza infaz kurumlarında iki grup personel görev yapmaktadır. Birincisi yönetici personeli, İkinci grup ise hizmet servis personeli²³².

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik 6. maddesi kurum personeline ilişkin düzenlemeler getirmektedir.

Buna göre: “Kurumlar, yönetim bakımından müdürü bulunan ve bulunmayan olmak üzere ikiye ayrılır. Müdürü bulunmayan kurumların amiri, idare memurudur. Müdürü bulunan kurumlarda; bir müdür ve yeteri sayıda ikinci müdür ile hükümlü ve tutuklu sayısına ve kurumların önem ve niteliğine göre imkanlar ölçüsünde aşağıda sayılan personel bulundurulabilir.

Yönetim servisinde; idare memuru, ambar memuru ve cezaevi katibi, güvenlik ve gözetim servisinde; infaz ve koruma baş memuru ile infaz ve koruma memuru,

²³⁰ Demirbaş, s. 43.

²³¹ Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı için Asgari Standartlar, 1957.

(1955’te Cenevre’de toplanan Suçların Önlenmesi ve Suçluların Islahı üzerine Birinci Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından kabul edilmiş, ve Ekonomik ve Sosyal Konsey tarafından 31 Temmuz 1957 tarihli ve 663 C (XXIV) sayılı ile 13 Mayıs 1977 tarihli ve 2076 (LXII) sayılı Kararlarıyla onaylanmıştır.)

²³² M. Yılmaz Sağlam, “Açılış Konuşması”, **İnfaz Hukuku Alanında Güncel Sorunlar ve Yeni Yaklaşımlar, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, Galatasaray Semineri Notları**, 4-7 Eylül 2002, İstanbul, (SağlamM), s.160.

teknik serviste; mühendis, mimar, tekniker, teknisyen, teknisyen yardımcısı, psiko-sosyal yardım servisinde; psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog ve sosyal gelişim uzmanı, sağlık servisinde; cezaevi tabibi, dış tabibi, eczacı, veteriner, diyetisyen, sağlık memuru ve hayvan sağlık memuru, eğitim ve öğretim servisinde; öğretmen ve kütüphaneci, işyurdu servisinde; işyurdu müdürü, tahsildar, sayman, veznedar, işyurdu ambar memuru, satın alma memuru, bütçe, pazarlama ve benzeri işlerden sorumlu görevliler, işçi statüsünde çalışan personel ile gerektiğinde bütçeden aylık alan kadrolu personel, Yardımcı hizmetler servisinde, santral memuru, gemi adamı, şoför, kaloriferci, aşçı, hizmetli bulundurulur.

Kurumlarda, ikinci müdürler ile diğer personel nöbet ve vardiya yöntemiyle çalıştırılabilir. Nöbet ve vardiya çizelgeleri kurum müdürlüğünce düzenlenir.”

Cezaevi personelinin mesleğinin gerektirdiği özeni göstermesi ve eğitimi almış olması gerekmektedir. 29.07.2002 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 4769 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu bu kurumlarda ve tutukevlerinde ihtiyacı karşılamak üzere yetkin personelin yetiştirilmesi ve meslekî eğitimlerinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Ayrıca bu kanunun uygulanmasına yönelik 04.05.2004 tarihli bir yönetmelikler de getirilmiştir²³³.

Hizmette verimliliğin artırılması için en önemli unsur personel eğitimleridir. Eğitim verilen personelin düzenli eğitim faaliyetleri sonucu olumlu yönde davranışlarını değiştirdikleri, yeni bilgi ve anlayışları benimsedikleri, infaz hizmetlerinde kalitenin arttığı ve ayrıca hükümlü ve tutuklulara yönelik kötü muamelede bulunma iddialarının azaldığı gözlenmiştir. Bu gözlem anketlerle doğrulanmıştır²³⁴.

Çocuklara ayrılmış ceza infaz kurumlarında çalışmakta olan personel, hükümlü çocukları suça iten nedenleri belirleyerek risk faktörlerini tespit eder ve bu tespitler ışığında risk altında olan suça sürüklenen çocukları korumaya yönelik bir bakış açısı geliştirir. Aynı zamanda bu çocukların ebeveynleri ile de faaliyetler

²³³ Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Hizmet Öncesi Eğitim Yönetmeliği, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Aday Memurları Yetiştirme Yönetmeliği.

²³⁴ SağlamM, s.166.

yürüterek bu kişilerin de sosyal bilinçleri ve farkındalıklarının artmasına yönelik çalışmalar yapar²³⁵.

II. HÜKÜMLÜNÜN/TUTUKLUNUN EĞİTİMİ

Yapılan araştırmalar neticesinde varılan istatistiki verilere göre okuryazar olmayan çocukların suç işleme oranı diğerlerine göre oldukça yüksektir. Örneğin Kütahya’da suç işleyen çocuklara yönelik yapılan bir çalışmada; okuma yazama bilmeyen çocuklarda toplu olarak suç işleme oranı %60'a kadar çıkmaktadır. Okuma yazma bilmeyen çocukların çevreyle uyumlu olmaları zor olduğundan dayanışmaya ve arkadaş gruplarına gereksinimleri daha çoktur. Dolayısıyla, toplu suç işleme eğilimleri diğerleri çocuklara göre artmaktadır²³⁶. Bu veriler çocuk infaz sisteminde eğitimin önemini gözler önüne sermektedir.

Ceza infaz kurumunda eğitim; çocukların işlerini kendi başlarına yapabilmeleri için gereken bilgi, kişisel beceri ve çalışabilme becerilerini geliştirmeye ve kanunlara saygılı tutum sergilemelerine hizmet eden faaliyetleri sağlayarak, çocuğun topluma yeniden kazandırılmasına katkıda bulunmalıdır²³⁷.

Çocuk eğitimevleri; hükümlü çocuklara ilişkin verilen cezaların infaz edildiği, çocukların eğitildiği, meslek kazanma imkanı buldukları, topluma yeniden kazandırılmalarına hizmet eden tesislerdir.

Eğitimini sürdürmekte olup da kurumda kaldığı sürede on sekiz yaşını bitirmiş olan çocuklarının eğitiminin desteklenmesi için yirmi bir yaşına kadar bu kurumlarda barındırılmasına imkan tanınabilir. Bu barındırılma eğitimi tamamlamasına yönelik olarak yapılır.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik m. 88 ve devamı hükümlerinde bu kurumlarda kalanlar için eğitim düzenlenmeleri getirilmiştir. *“Eğitim ve öğretimin tanımı ve amacı hükümlüye yeni ve olumlu davranışlar kazandırmayı hedefleyen ve bu amacı gerçekleştirmek üzere beden, zihin, ahlâk ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı bir biçimde*

²³⁵ Sultan Ebru Bulguroğlu ve Gülsüm Çamur Duyan, “Hükümlü Çocuklar: İstanbul ve Ankara Çocuk Eğitimevi Örneği”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:30, 2019 Bahar, s.176.

²³⁶ Bayındır/Özel/Köksal, s.104.

²³⁷ Şahin, s.5.

gelişmiş bir yapıya, özgür ve bilimsel düşünceye, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan hakları ve onuruna saygılı, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek, bilgi, yetenek, beceri ve davranışlarını geliştirmek, birlikte çalışma ve iş görme alışkanlığı kazandırarak yaşama hazırlamak, kendilerinin geçim ve mutluluklarını sağlamaktır. Eğitim ve öğretim faaliyetleri ise bu faaliyetleri içeren hizmetlerin bütünüdür.”

Hükümlü çocuğa, tutulduğu süre boyunca, karakterini geliştirecek, eğitimini destekleyecek, yeni yetenekler kazanmasını, suça meylini yok edecek programlar ile tahliye sonrasına yönelik eğitim programları uygulanır. Bu programlar, temel eğitim, orta ve yükseköğretim, mesleki ve dini eğitim ile beden eğitimi, kütüphane ve psikojik ve sosyal konularda eğitimi kapsar. Eğitim programlarının hazırlanmasında, çocuğun yaş, cinsiyet, eğitim durumu, cezasının miktarı, becerileri ve kültürel seviyesi göz önüne alınır.

Açık ceza kurumları ve çocuk eğitimevlerinde tutulan çocukların örgün ve yaygın eğitimden, kapalı olanlarda tutulanların ise yaygın eğitimden faydalanmasına imkan sağlanır. Bu çocuklardan okuma yazma bilmeyenlere, okuma ve yazma eğitimi verilmesi, yarım kalan eğitim programlarına devamı eğitim kurumları kanalıyla yerine getirilir. İlköğretimi tamamlamadan terk edenlerden on beş yaşından büyük olanlar yaygın eğitime yönlendirilir.

Ceza infaz kurumu, imkanları ölçüsünde özel kurslar düzenleyebilir. Bu gaye ile Milli Eğitim Bakanlığı ve diğer bakanlıklar, diğer kurumlarla işbirliği içinde olur.

Eğitim ve öğretimin gerektirdiği teçhizatı almaya ekonomik gücü yetmeyen çocuklara bu teçhizat kurum tarafından temin edilir.

Açık cezaevlerinde ve eğitimevlerinde barındırılanların talepleri halinde; kurum dışı çeşitli faaliyetlere katılabilir. Bu faaliyetler eğitime ilişkin olabileceği gibi ağaçlandırma, çevre dizaynı ve hijyene ilişkin faaliyetlere, afet sonrası ilkyardım, kültürel faaliyetler ile spor müsabakalarıdır.

Cezaevlerinde çocukların kişisel gelişimlerini temin maksadıyla en az ayda bir kez olmak kaydıyla çeşitli alanlarda konferans ve seminerlere katılımı teşvik edilir. Bu seminerleri düzenlemekle görevli kişiler kanunda açıkça sayılmıştır. Bu seminerler kurumun olanakları elverdiği takdirde kurum dışındakilere de açılabilir. Bunlara ilişkin belgeler kurum kütüphanesi bünyesinde kayıt altına alınır.

Avrupa Cezaevi Kurallarına göre; tutukluların tamamının eğitimlerini geliştirmeye yönelik tedbirler alınmalıdır. Bu eğitimler arasında dini eğitimler de sayılmıştır. Bu kurallarda yaşı genç olup da okuryazar olmayanlara yönelik eğitim özellikle vurgulanmıştır. Bu eğitimler resmi eğitim ya da resmi eğitim seviyesinde eğitimler olmalıdır.

AIHS'te eğitim hakkı Ek-1 Nolu protokolün 2. maddesi ile güvence altına alınmıştır. Buna göre; hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz.

AIHM'e yapılan üç ayrı başvuruda üç ayrı başvuran cezaevinde kalmakta iken yükseköğretim kurumuna devam etmek için gerekli materyallere erişimine izin verilmemesi nedeniyle eğitim hakkı ihlali gerekçesiyle başvuruda bulunmuştur. AIHM her üç başvuruyu birleştirerek incelemiş ve eğitim hakkının ihlal edildiği kanaatine varmıştır. Başvuranlardan biri tıp fakültesi beşinci sınıf öğrencisi iken tutuklanarak cezaevine konulması üzerine eğitimine devam edebilmek üzere görsel-işitsel araçları kullanma imkânından faydalanmak istediğini açıklamıştır. Cezaevi idaresinin kendisine bu türden bir araç sağlama imkânına sahip olmaması durumunda, söz konusu araçları kendi imkânlarıyla edinmeyi önermiştir. Talebi ve tüm itirazları reddedilmiştir. Bunun üzerine uzaktan eğitim veren bir üniversite bölümüne kayıt yaptırmıştır.

Bir diğer başvuran cezaevinde tutuklu bulunduğu sırada, cezaevi idaresi aracılığıyla, hesap ve İngilizce-Türkçe çeviri fonksiyonları bulunan elektronik bir cihaz edinmiştir. İlginin bu cihazı hücrelerinde kullanmasına izin verilmiştir. Ancak bir başka cezaevine nakil olduktan sonra bu cihaz alınmış ve kullanımına izin verilmemiştir. İnfaz Hakimliğine yaptığı başvurular sonucu bu cihazı kütüphanede kullanmasına izin verilmiştir. Ancak başvuran iki haftada bir kez 1 saatliğine kütüphaneye gitmesine izin verildiğini beyan etmiştir. Yine aynı başvuran uzaktan eğitim gördüğünü ve bilgisayar derslerinin zorunlu olduğunu iddia ederek bilgisayar edinmesine ve kullanmasına izin verilmesini talep etmiş, kurum kısıtlı olarak izin vermiş, ancak 2016 yılında OHAL KHK'sı ile bu kullanım hakkı tamamen elinden alınmıştır. Bu sebeplerle eğitim hakkının ihlal edildiğini belirtmiştir.

Son başvuran ise bilgisayar programcılığı bölümünde okumaktadır. İdareden bilgisayar ve İnternet erişimi için izin talep etmiştir. Ancak kullanımına izin verilmemiştir. AIHM değerlendirmesine gereğince *“Hiç kimse eğitim hakkından*

yoksun bırakılamaz. Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi, Sözleşmeci Devletlere belli eğitim kurumlarını kurma veya destekleme yükümlülüğü getirdiği şekilde yorumlanamayacak olsa da, bu tür kurumları kuran bir Devletin bu kurumlara etkin erişimi sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Başka bir deyişle, belirli bir zamanda mevcut eğitim kurumlarına erişim, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin birinci cümlesinde yer alan hakkın ayrılmaz bir parçasıdır.” diyerek eğitim hakkı ihlali olduğuna hükmetmiştir²³⁸.

Uygulamada çocuk eğitimevinde kalmakta olan çocuklar açısından eğitim ve öğretim imkanı sağlanıyor olsa da kapalı cezaevlerinde kalmakta olanlar açısından bu imkanlar sağlanamamaktadır. Kapalı Cezaevinde kalmakta olan hükümlü ve tutuklu çocuklara derslere devam etme olanağı sağlanmamakta bu çocukların açık lise gibi devam gerektirmeyen kurumlarda eğitiminin sürdürülmesi sağlanmaktadır. Üniversiteye devam edecek olan suça sürüklenen çocuklar açısından durum daha da vahim bir hal almaktadır. Nitekim derslere devam edemedikleri devamsızlıktan kalmakta, örgün eğitim veren bölümlerde eğitimlerine devam edememektedirler. Yalnızca açıköğretim şeklinde eğitime devam etmeleri mümkün olabilmektedir. Birçok bölümün de açık öğretim şeklinde eğitim vermediği düşünüldüğünde bu çocuklar açısından en temel ihtiyaç halinde olan eğitim ve meslek kazanımına ilişkin üniversite eğitimi olanağı oldukça kısıtlıdır. Ayrıca suçlu olduğu bile sabit olmayan tutuklu çocukların kapalı cezaevlerinde kalıyor olması da bu açıdan ciddi bir ihlal teşkil etmektedir.

Eğitim hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru konusu da olmuştur. Bu başvuruda, cezaevinde bulunan başvurucu terör örgütüne ilişkin suçlardan hüküm giymiştir. Başvurucu, OHAL sürecinde uzaktan eğitimini sürdürmesine rağmen, bu eğitim gereği yapılan sınavlara katılmasına müsaade edilmemesi nedeniyle eğitim hakkını ihlali iddiası ile başvuruda bulunmuştur. 677 s. OHAL Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname m. 4.'te düzenlenen yasaklayıcı norm gereği başvurucunun sınavlara katılmaya yönelik talebi reddedilmiştir. İnfaz hâkimliğine başvurulmuşsa da, söz edilen norm gerekçe gösterilerek talep reddedilmiştir. Bireysel başvuru yoluna gidilmiştir. Anayasa mahkemesi, yaptığı

²³⁸ Mehmet Reşit Arslan ve Orhan Bingöl/Türkiye Davası, 18 Haziran 2019 Tarih, Başvuru No. 47121/06, 13988/07 ve 34750/07, <https://hudoc.echr.coe.int/>, (12.05.2020).

değerlendirmede başvurucunun uzaktan eğitim kapsamında sınavlara katılma talebinin kabul edilmemesi eğitim hakkına yönelmiş bir müdahale olduğunu kabul etmiştir. Ancak cezaevinde disiplin ve güvenliğin temini maksadıyla terör suçlarından hüküm giyen başvurucunun OHAL sürecinde ve bu kurumlarda barındırıldığı süre boyunca uzaktan eğitim sınavlarına girişinin engellenmesinde meşru bir amacın var olduğuna hükmetmiştir. Yaptığı ölçülülük değerlendirmesinde ise müdahalenin ölçülü olduğu sonuca varmıştır. Başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması sebebiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir²³⁹.

III. HÜKÜMLÜNÜN/TUTUKLUNUN ÇALIŞMASI

Hükümlü veya tutuklu bulunan çocuklar yaşları itibari ile zorunlu eğitim yaşını doldurmamış çocuklardır. Çocuk eğitimevlerinde kalmakta olanlar için eğitime devam etmeleri imkanı sağlanıyor olsa da kapalı cezaevinde kalmakta olan çocukların eğitimine devam etmesi oldukça güçtür. Açıktan okumayı sürdürebilseler bile düzenli olarak okula gidip gelmeleri mümkün değildir. Eğitimini yeteri düzeyde alamamış olduğu için bu çocukların kalifiye eleman olması ihtimali de zayıftır.

Öte yandan tutukluluk süresi sonra erdiğinde veya cezasının infazı bittiğinde bu çocukları maddi olarak kendi geçimlerini sağlamakla yükümlü oldukları zor bir dış dünya beklemektedir. Çalışma ve meslek edinme, ceza infaz kurumundan ayrılan bir çocuğun bir daha suça karışmaması için uygun bir ortam oluşturmasını sağlayacak, topluma uyum sürecini kolaylaştıracaktır. Tüm bu sebeplerle çocuk hükümlü/tutuklular açısından ceza infaz kurumlarının çalışma ve mesleki beceri kazanma imkanlarının gelişmiş olduğu yerler olması gerekmektedir.

Her anlamda gelişme ve ilerlemeler, günümüz insanını bilgi birikimi yüksek, sistematik ve planlı olmaya zorlamaktadır. Bu durum mesleki anlamda da nitelikli ve yetkin eğitim almış olmayı beraberinde getirmektedir. Sadece üniversite eğitimi ile camianın ihtiyaç duyduğu yetkinlik karşılanamaz. Yetkin bir mesleki eğitim kişilere yetenek ve bilgi birikimi kazandırarak onları kalifiye eleman haline getirir. Bu

²³⁹ AYM BB, 23/5/2018 Tarihli ve 2017/35352 Başvuru No'lu Kararı, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/35352>, (12.05.2020).

anlamda mesleki eğitimin iki hedefi içinde barındırır; bir yandan genç insanlara başarılı bir meslek istikameti sağlarken, diğer taraftan kalifiye eleman yetiştirmek²⁴⁰.

Cezaevlerinde hükümlü ve tutukluların çalışmalarını düzenleyen iç ve dış kaynakların ortak noktaları şunlardır: Çalışmanın acı verici nitelikte olmaması, fiziki ve akli bakımdan müsait olanların çalıştırılması, onları meşgul edecek yararlı ve uygun iş sağlanması, tahliyelerinden sonra yeteneklerini artırıcı ve koruyucu nitelikte olması, kurumdaki iş örgütlenmesi ve yöntemlerin aynı işlerin kurum dışındaki örgüt ve yöntemine benzemesi, çalışanların çıkarlarının ve mesleki yetişmelerinin kar sağlama amacından önce gelmesi, cezaevlerinde çalıştırmanın zorla çalıştırma sayılmaması ve tutukluların isteği halinde çalıştırılmasıdır²⁴¹.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 1987’de yayınlamış olduğu Cezaevi Kuralları 3 No’lu Tavsiye Kararı’nda cezaevinde kalmakta olan kişilerin çalıştırılmasına yönelik hükümler yer almaktadır. Buna göre: *“Tutuklulara, kendilerine normal bir iş günü meşgul edecek verimli bir iş verilmelidir. Bu iş, olanaklar ölçüsünde, tutuklunun serbest bırakıldıktan sonra normal olarak yaşamını kazanma yeterliliğini sürdürecektir ve geliştirecek nitelikte olmalıdır. Yararlı bir mesleki eğitimden yararlanmak isteyen tutuklulara, özellikle de gençlere böyle bir eğitim sağlanmalıdır. Mevzuat, aynı zamanda, tutuklunun kazancının bir kısmını serbest bırakıldığı zaman kendisine verilmek üzere yönetim tarafından saklanmasına da uygun olmalıdır”*²⁴².

Anayasanın 18. maddesi zorla çalıştırma yasağını düzenlenmiştir. Buna düzenlemeye göre hiç kimse çalıştırılmaya zorlanamayacaktır. Aynı hüküm angarya yasağını da kabul etmiştir. Fakat 2. fıkrasında getirilen istisnaya göre: *“Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.”*

²⁴⁰ Orhan Koçak ve Serdar Altun, “Ceza İnfaz Kurumundaki Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Hükümlü İstihdamına Katkıları”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2010, s.102.

²⁴¹ Kenan İpek, “Tutuklu ve Hükümlülerin Mesleki Eğitim ve Formasyonu”, **İnfaz Hukuku Alanında Güncel Sorunlar ve Yeni Yaklaşımlar**, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, Galatasaray Semineri Notları 4-7 Eylül 2002, İstanbul, ss. 210-211.

²⁴² Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 12.02.1987 tarihinde kabul edilmiştir, [https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/281bb1--Avrupa-Konseyi-Bakanlar-Komitesinin-%E2%80%9CAvrupa-Cezaevi-Kurallari%E2%80%9D-Baslikli-\(87\)-3-No%E2%80%99lu-Tavsiye-Karari.pdf](https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/281bb1--Avrupa-Konseyi-Bakanlar-Komitesinin-%E2%80%9CAvrupa-Cezaevi-Kurallari%E2%80%9D-Baslikli-(87)-3-No%E2%80%99lu-Tavsiye-Karari.pdf)

İşyurtlarının misyonu hükümlü ve tutuklu bulunan kişilerin işyurdu etkinliklerine dahil olmasını sağlayarak onlara meslek kazandırmak veya sahip oldukları meslekte gelişimlerine imkan vererek bu kişileri yeniden topluma kazandırmaktır²⁴³.

CGTİHK m. 29’da hükümlünün çalışmasına yönelik düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme kapsamında mesleği olmayan kişiler ve istekli olan kişiler belirli bir ücret ödenmek suretiyle atölye ve işyurdunda çalışmalarına imkan tanınır. Ancak Bunun için cezaevi tabibinin bu kişilerin psikolojik ve bedensel sağlık durumları konusunda bir tespit yapması gerekir.

Cezaevinde çalıştırma, kişilerin tahliye sonrası hayatlarını idame ettirmelerini sağlamaya yönelik meslek ve sanat becerisi kazanımlarını hedefler, üretkenliklerini destekler. Çalıştırılmada kişilerin sahip oldukları kabiliyetler, almış olduğu eğitimler, ilgi alanları, mental ve fiziksel halleri dikkate alınır.

Cezaevinde çalıştırılma kurumuna çocuk hükümlüler açısından ise istisna getirilmiştir. Çocuklar ancak mesleki eğitim amacıyla çalıştırılabilecektir. Örgün eğitim kurumlarında eğitimini sürdüren genç ve çocuk hükümlüler, eğitim öğretim döneminde atölye ya da işyerinde çalışamayacaklardır. Çocukların çalıştırılmasında 05.06.1986 yılına ait, 3308 s. Meslekî Eğitim Kanunu’nun CGTİHK ile çatışmayan düzenlemeleri uygulanır.

Kanunun Mesleki Eğitim Kanunu’na yaptığı bu atfın, sosyal güvenlik hakları bakımından da, çocuk hükümlüler açısından, 5510 sayılı Kanun’un 5/1-a bendi değil de, 5/1-b bendine dahil olacakları sonucuna götürüp götürmeyeceğini değerlendirmek gerekir. Anılan bentte, aday çırak, çırak ve mesleki eğitim görenlerin iş kazası ve meslek hastalığı ile hastalık sigortası kapsamında kısmen sigortalı olacakları kabul edilmişken, 5/1-a bendindeki hükümlü ve tutuklu kişilerin iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortasına dahil edildikleri görülmektedir. Çocuk hükümlüler, Mesleki Eğitim Kanunu kapsamındaki düzenlemeye paralel bir biçimde usta, kalfa ve çırak olarak sınıflandırıldıklarına göre bunların kısmen sigortalılık bakımından da çırakların dahil olduğu 5/1-b bendine dahil edilecekleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Ulaşılan bu sonucun çocuk hükümlünün lehine olacağı açıktır. Zira iş kazası ve meslek hastalığı dışında çocuk hükümlünün analık sigortasından ziyade

²⁴³ T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu misyonu <http://www.iydb.adalet.gov.tr/Home/SayfaYonlendir/misyon-vizyon>, (06.02.2020).

hastalık sigortasından yararlanma olasılığı daha yüksektir. Sonuç olarak her ne kadar işyurtlarına ilişkin yönetmeliğin atfıyla ulaşılan sonuç çocuk hükümlünün lehine olsa da, 5510 sayılı Kanundaki açık hüküm karşısında sözü edilen kişilerin yalnızca iş kazası, meslek hastalığı ve analık sigortasından faydalanacakları açıktır²⁴⁴.

Kurum dışı çalışmalara yönelik bir istisna çocuklar için getirilmiştir. Eğitimevlerinde barındırılan çocukların, kurum dışı çalışmalarında eğitimevi personelinin gözetim ve muhafazası gerekmez.

İyi hâlli olan kişilerin kurum içinde çalışmalarına izin verilebilir. Bu çalıştırmada yetki, idare ve gözlem kurulu ve cezaevi yönetimindedir. Bir diğer istisna çocukların, yalnızca yaşam alanları ile sınırlı olmak üzere ve eğitim amacı kapsamında çalıştırılabilmesidir.

Çalışmakta olan kişilere çalışmamalarına karşılık olarak belirli bir ücret ödenecektir. Ayrıca çalışanlar sosyal haklardan faydalandırılacaktır.

Tutuklu ve hükümlüler çalıştırılmalarında, 01.01.2007 tarihli ve 5510 s. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu sadece cezaevleri ile tutukevleri kuruluşunda yapılan çalışmalar bakımından düzenleme getirerek kısmi sigortalılık hali öngörmüştür. Hükümlülerin ceza infaz kurumu dışında kamu veya özel kuruluşlar bünyesinde çalıştırılmalarına yönelik bir düzenleme 5510 sayılı Kanun'da yer verilmemiştir.

Hükümlülere yönelik olarak düzenlenen çalışma türleri mevzuatta özetle şu şekilde belirlenmiştir: İlk olarak, hükümlülerin ceza infaz kurumu içinde bulunan atölye ve işyurtlarında çalıştırılmalarını sayabiliriz. Sözü edilen gruptakiler, 5275 sayılı Kanun'un 29. maddesinde düzenlenmişlerdir. 5510 sayılı K.m.5/1-a'da kısmen sigortalı olarak sayılanlar bu gruba göre çalışanlardır. İkinci çalıştırma türü olarak açık cezaevlerinde tutulan hükümlülere mahsus olan cezaevi dışındaki iş alanlarında çalıştırılma sayılabilir. Buna ilişkin düzenleme Kanun'un 30. maddesinde getirilmiştir. Üçüncü çalışma türü ise aynı Kanunun 31. maddesinde düzenlenmiş olan, hükümlülerin ceza infaz kurumunun kurum içi hizmetlerinde çalıştırılmalarıdır. Bunların dışında denetimli serbestlik tedbiri ile cezası infaz edilecek olan kişinin, koşullu olarak salıverileceği zamana kadar denetimli serbestlik müdürlüğünce

²⁴⁴ Hatice Duygu Özer ve Dilek Dulay Yangın, Ceza İnfaz Mevzuatı Kapsamında Çalışan Tutuklu ve Hükümlülerin Sosyal Güvenliği, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 25, Sayı:2, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, Aralık 2019, ss.732-733.

kamuya yararlı bir işte ücret ödenmeksizin çalıştırılması biçimi dördüncü çalışma türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Denetimli serbestlik mevzuatında bu çalışmaya benzer diğer çalışma türü ise, kısa süreli hapis cezası alanların bu cezaya alternatif olarak ücretsiz kamu hizmeti yerine getirme cezası kapsamında çalışmasıdır. Hükümün açıklanması geriye bırakılanlar ve denetimli serbestlik sürecindekiler açısından getirilen bir başka çalıştırma türü ise, gözetim altında çalışmadır²⁴⁵.

27.12.2005 Resmi Gazete tarihli ve 26036 s. Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumu ve İşyurtlarının İdare ve İhale Yönetmeliği uyarınca; hükümlü kişiler, tutuldukları cezaevlerinin iç ve dışında bulunan işyurdu atölyelerinde ve işkollarında ya da cezaevi dışındaki işyerlerinde çalışabilir. Tutuklu kişiler ve hükmen tutuklu bulunalar ise cezaevi içinde bulunan atölye ve işkollarında çalışabilir.

Cezaevi içinde bulunan işyurtlarında hükümlüler ve tutuklular çalışabilmekteyken, cezaevi dışında bulunan işyurtlarında sadece tutuklular ve hükmen tutuklular çalışabilmektedir.

IV. HÜKÜMLÜNÜN/TUTUKLUNUN DIŞ DÜNYA İLE İLİŞKİSİ

Tutuklu ve hükümlülerin, aile, diğer kişiler ve kurum temsilcileri ile iletişimine imkan tanınmalıdır. Bu haberleşme imkanı, kişilere uygulanan infaz sisteminin, kurum güvenliği ve tutukevi düzeninin gerektirdiği sınırlamalar haricinde ve gözetim altında bulunmak kaydıyla ve belirli sıklıkta verilmelidir.

Ayrıca kişilerin, gündem konusunda bilgi sahibi olabilmeleri açısından günlük ve süreli yayınlardan, tutukevine ait özel yayınlardan yararlanmalarına izin verilmelidir. Ek olarak, radyo, televizyon gibi yayın araçları ile konferans ve benzeri tüm araçlardan da faydalanmalarına izin verilmelidir²⁴⁶.

Çocuk ceza infaz hukuku açısından dış dünya ile ilişki üstün bir önem arz etmektedir. Bir şekilde yolu suça rastlamış olan çocuklar ailelerinden ayrılıp düşman olarak gördükleri kolluk çalışanları, yargı mensupları, infaz memurlarının içinde yaşadıkları bu travmatik durumla başa çıkmaya çalışırken bir yandan da tanıdığı ve bildiği çevre, şartlar ve insanlardan ayrı kalmayla başa çıkmak zorundadır. Bu

²⁴⁵ Özer/ Dulay Yangın, s. 729.

²⁴⁶ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1987 tarihli olduğu Cezaevi Kuralları 3 No'lu Tavsiye Kararı.

süreçte kısıtlı şartlar nedeniyle aile çocuğun yeterince yanında olamamaktadır. Kurumlarda geçirmesi gereken süreyi tamamlayıp da dış dünyaya dönecek olan çocuğun dış dünyadan kopmaması, topluma kazandırılması ve toplum ile uyumunun sağlanması gerekmektedir. Çocuğun dış dünya ile ilişkisini canlı tutacak bazı mekanizmalar vardır.

A. Ziyaret

Hükümlü veya tutuklu kanunen sayılmış olan kişiler tarafından ziyaret edilebilir.

Hükümlü veya tutukluların ziyaret edilmesi esasları CGTİHK ve ilgili Yönetmelikte düzenlenmiştir.

17.06.2005 tarihli Resmi Gazete ile getirilen Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik m. 9. uyarınca: *“Çocuk hükümlü ve tutukluların üç kişilik liste kapsamındaki kişiler tarafından ziyaret edilebilmeleri için çocuğun anne ve babasının veya yasal temsilcisinin rızası aranır. Ziyaretçinin ergin olmaması halinde ziyaretçi çocuğun da anne ve babasının veya yasal temsilcisinin rızası aranır.*

Ziyaretler yetişkinler için yarım saatten az ve bir saatten fazla olmamak üzere çalışma saatleri içinde gerçekleştirilirken, çocuk hükümlüler için ziyaret süresi bir saatten az, üç saatten fazla olmamak üzere belirlenir.

Ziyaret günleri ve saatleri ile bir hükümlü ve tutuklunun görüşebileceği ziyaretçi sayısı, kurumun fiziki yapısı ve kapasitesi dikkate alınarak, kurumca belirlenir.

Cumhuriyet Savcılığının izin vermesi durumunda belirtilenler dışındaki kimselerin de ziyaret edebilir. Görüşler, koşul ve süreleri Adalet Bakanlığınca hazırlanan yönetmelikle kapalı ve açık olmak üzere iki biçimde yaptırılır.”

Yönetmeliğin 5. maddesine göre; kapalı görüş ve açık görüş olarak iki çeşit görüş kabul edilmiştir. Hükümlü ve tutuklulara cezaevi idaresi tarafından belirlenen haftada açık görüş, ayın öteki haftalarında kapalı görüş yaptırılır. Kimlerin hükümlü ve tutuklu kişiler ile görüşebileceği yönetmelikte sayılmıştır.

Bu kişiler; eş, anne babası, büyükanne ve büyükbabası, çocuğu, torunu, kardeşi, gelini, damadı, kayınbiraderi, baldızı, yengesi, eniştesi, görümcesi, kayınvalidesi, kayınpederi, kayınvalidesinin annesi ve babası, kayınpederinin anne ve babası, eşinin başkasından olma çocuğu, büyükanne ve büyük babasının anne ve babaları, torun çocuğu, kardeş çocuğu, eşi, amcası, halası, dayısı, teyzesi ve bunların eşleri ile vasisi ve kayyımı olarak ifade edilmiştir. Ayrıca bu kişiler dışında kalan belirlediği üç ziyaretçi ile de görüşebilir.

Kapalı görüş kurumlarda barındırılan kişiler ile görüşe gelen kişilerin maddi temasının engellendiği, kişilerin konuşmalarının orada bekleyen personelce duyulabilecek durumunda olduğu ve personel tarafından izlendiği görüşlerdir. Cezaevi idaresi bu görüşler için kurum içinde bir kısım belirler.

Görüş gün ve saatleri, kişilerin kaç kişi ile görüşebileceği tesisin imkanları hesaba katılarak kurum tarafından belirlenir. Kanunen ziyaret süresi, yarım saat ile bir saat arasında olmalıdır. Ziyaret süresi, ziyaretin fiilen başlangıç anından hesaplanır.

Açık görüş ise, kurumlarda barındırılan kişiler ile görüşe gelen kişilerin maddi temasına olanak sağlayan, kişilerin konuşmalarının orada bekleyen personelce duyulabilecek durumunda olduğu ve personel tarafından izlendiği görüşlerdir. Cezaevi idaresi bu görüşler için kurum içinde bir kısım belirler.

Açık ziyaretler, en fazla bir saat olarak 9 ile 17 saatleri belirlenecek bir saat diliminde yapılır. Ziyaret süresi, ziyaretin fiilen başlangıç anından hesaplanır.

Tutuklu ve hükümlü dini ve milli bayramlar ve özel günler için Bakanlıkça uygun görülmesi halinde, belirlenen tarihlerde, anne, baba, eş, çocuk, torun, büyükanne, büyükbaba ve kardeşleriyle açık görüş yapabilir.

Açık görüş sırasında, ziyaret için ayrılmış olan bölümde yeterli miktar dış güvenlik görevlisi bulunur. Bu kişiler görüş sırasında gözlem yaparlar.

Çocuk hükümlü ve tutuklular için görüşlere yönelik olarak istisna düzenlenmiştir. Buna göre bu kişilerin bütün görüşleri açık görüş olarak yaptırılır.

Odaya kapatma cezası alsa bile çocuk hükümlü ve tutukluların ebeveynleri, kardeş, vekil, vasi, resmî ve yetkili kurumlar ile görüşü kısıtlanamaz.

Tutuklu kişiler, vekaletname sorulmaksızın her zaman avukatı ile görüşebilir. Bu görüşmeler, konuşmaların personelce duyulmayacağı ancak izleneceği şekilde yaptırılır. Avukat görüşmeleri açık ziyaret usulünce yaptırılır.

Hükümlü kişiler ile müdafî, avukat kartı ibrazı ile görüşebilir. Bu kişiler açısından vekaletname aranır. Bu görüşmeler çalışma saatleri içinde, tatil günleri haricinde yapılır. Bu görüşler için ayrılmış bölümlerde konuşmaların duyulması imkanı olmayan ancak izlenebileceği yerlerde yapılır. Bu görüşler açık görüş usulünce gerçekleştirilir.

Dünyada hızla yayın COVID-19 salgın hastalığı kapsamında ülkemizde cezaevlerinde hükümlü ve tutuklulara bazı tedbirler alındı. Mart 2020’de getirilen düzenlenme ve tedbirler doğrultusunda, cezaevlerinde avukat görüşü de dahil tüm görüşler, açık ceza infaz kurumlarında kalanların özel izin hakları, hastalık ve güvenlik durumları dışında bir ceza infaz kurumundan bir başka kuruma yapılan nakiller, hükümlülerin dışarıyla temasının mümkün olduğu; kurum dışı çalışma, lokanta, sosyal tesis, dış kantin gibi iş yurdu faaliyetleri, birden fazla koğuyla birlikte yapılan toplu faaliyetler, ceza infaz kurumlarındaki ve çocuk eğitim evlerindeki aile görüşme odalarının kullanımı, ceza infaz kurumlarında anneleri ile birlikte kalan 0-6 yaş grubu çocukların kreşe ve anaokuluna gitmeleri ile çocukların dışarıdaki ebeveynleri ya da yakınlarına teslim edilmesi uygulaması iki hafta süreyle ertelenmiştir. Tutuklu ve hükümlü yakınlarının zorunlu durumlarda ziyaretleri Cumhuriyet Başsavcılığı kararı ile avukatlar ise zorunlu durumlarda maske, eldiven gibi tedbirler alarak kapalı görüş yapabilmektedir²⁴⁷. Bu tedbirler Nisan ve Mayıs aylarında da sürdürülmüş, ancak Haziran ayında hükümlü ve tutukluların yakınları açık görüşüne izin verilmiştir. Avukat ile görüşmeler ise halen maddi temasa imkan vermeyecek şartlarda cam arkasından yapılabilmektedir.

B. Telefon Hakkı

Telefon çağımızın getirisi olarak zorunlu bir iletişim aracıdır. Ancak teknolojik iletişim aracı olarak hükümlü veya tutuklunun telefon hakkından yararlandırılması çeşitli riskler barındırmaktadır. Bu sebeple CGTİHK ve ilgili

²⁴⁷ Adalet Bakanlığı Duyurusu, <http://www.hhgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-bakanligi-ceza-infaz-kurumlarinda-koronavirus-tedbirlerini-2-hafta-daha-uzatti>, (E.T. 12.05.2020).

tüzükte telefon hakkının kullanılmasına yönelik açık ve detaylı düzenlemeler yer almaktadır.

CGTİHK'a göre; kapalı cezaevlerinde kalmakta olan hükümlüler, idare kontrolünde bulunan ücretli telefonlar ile yakınlarıyla telefon görüşmesi yapabilir. Bu görüşmenin usul ve esaslarını belirlemek üzere Cumhurbaşkanınca yönetmelik düzenlenmiştir. Bu görüşeler idare tarafından dinlenerek kaydedilir. Telefonla görüşme hakkı tehlikelilik arz eden ve örgüt mensubu olan hükümlüler için sınırlandırılabilir.

Açık cezaevleri ile çocuk eğitimevlerinde bulunan kişiler, ücretli telefonlar aracılığıyla hiçbir şarta bağlı olmadan görüşebilirler. Açık ve kapalı cezaevlerindeki kişiler altsoy, üstsoy, eş ve kardeşlerinin ölüm, ağır hastalık, salgın hastalık veya doğal afet hâllerinde, cezaevinin telefonu ve faksından derhâl faydalandırılır. Bu görüşmeler belgelenir, belgeler muhafaza edilir.

Hükümlü ve tutukluların cezaevlerinde telefon veya başkaca iletişim imkanı veren vasıta bulundurmaları ve kullanımları yasaktır.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik m.74'deki düzenlemeye göre: Kapalı cezaevlerindeki kişiler, eş, dördüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları ve vasisi ile telefon görüşmesi yapabilir. Ancak bu görüşmeler için akrabalıklarını belgelendirmeleri gerekir.

Telefonla görüşlerinin tabi olduğu bazı esaslar vardır. Bunlar: Hükümlü ve tutukluların, haberleşme veya iletişim vasıtalarından yoksun bırakılma, kısıtlama, hücreye koyma cezalarının yerine getirilmesi hariç, kurum idaresi bünyesindeki tesisin gerekli yerlerinde telefonları kullanmalarına izin verilir. Disiplin cezası verilmesi halinde de anne, baba, eş, çocuk ve kardeşlerin ölüm veya ağır hastalıkları veya doğal afet durumlarında, kişilerin telefon görüşü hakları kısıtlanamaz. Açık ve kapalı cezaevlerindeki kişiler; altsoy, üstsoy, eş ve kardeşlerinin ölüm, ağır hastalık veya doğal afet durumlarına, kurumun bünyesindeki telefon ve faks cihazından derhâl faydalandırılır. Böyle durumlarda bu görüşmeler telefon hakkından sayılmayacaktır. Görüşler, belge altına alınır, belgeler dosyada muhafaza altında tutulur. Cezaevi görevlileri hükümlüler için ayrılan telefonlardan yararlanamaz. Hükümlü kişilere, telefon haklarına ilişkin bilgilendirme yapılır. Hükümlüler için

telefon görüşü gün ve saati, tesisin sahip olduğu cihaz sayısı, başvuru sırası, cezaevinin asayiş ve güvenliği göz önüne alınarak idarece tayin edilir.

Hükümlü kişiler görüş imkanı tanınmış olan yakınlarından biri ya da birkaçı ile haftada bir kez ve bir telefon numarasıyla aralıksız görüşme yapabilir. Bir engel sebebiyle görüşme sağlanamamışsa daha evvel bildirilmiş olan başka numara ile görüşme sağlayabilir. Telefon ile konuşma süresi en fazla on dakikadır. Deprem, salgın hastalık, doğal afet durumlarında Bakanlık kararı ile bu görüşlerin süre ve miktarı artırılabilir.

Teknik altyapıya sahip olan tesislerde görüntülü konuşma yaptırılabilir. Bu görüşmelerde süre haftada en fazla otuz dakika olarak belirlenmiştir. Görüntülü konuşmaya ilişkin mekanizma odaya, koğuşa veya başkaca idarenin uygun bulduğu yere kurulabilir. Haftalık ziyaret hakkından yararlanmaması durumunda kişilerin takip eden hafta görüş süresine otuz dakika eklenir. Eklenen süre diğer haftalara devretmez. Bu bağlamdaki görüşler bir hafta içinde en fazla üç görüşme olmak üzere parçalara ayrılarak da yaptırılabilir. Eklenen otuz dakika sebebiyle üç görüş hakkı ilave edilir. Belirtilen görüşler görüntülü ve sesli olarak yaptırılabilceği gibi yalnızca sesli olarak da yaptırılabilir.

Kanun tehlikelilik arz ettiği tespit edilen kişilere yönelik görüşme kısıtlaması belirtilmiştir. Bu kişiler on beş günde bir, en fazla on dakika olarak yalnızca eşi, çocukları, annesi ve babası ile görüşme yapabilir. Konuşma sırasında kişinin cezaevi güvenliği aleyhine, suç teşkil edecek şekilde veya suça azmettirecek, yardım edecek biçimde konuşmalar yaptığı belirlenirse konuşmasına hemen son verilir. Hükümlü aleyhinde işlem yapılarak adli ve idari soruşturma yürütülür. Bu işlemlerde görevli kişi cezaevinin üst amiridir. Terör örgütü suçlarında yöneticilikten veya suç işlemek maksadıyla kurulmuş olan silahlı örgütten hüküm giyenlerin konuşması haftada en fazla on dakika olarak sesli konuşma şeklinde yaptırılır.

Suç işlemek maksadıyla kurulmuş silahlı örgütün yöneticiliğini sürdüren, cezaevi içi ve dışında bulunanlara talimat ya da bilgi veren kişilerin idare ve gözlem kurulu kararı verilmesi halinde telefon görüşü engellenir.

Telefonla ücreti, telefonu kullanan kişi tarafından ödenir. Bu amaçla kantinde telefon kartları satılır. Altyapısının imkan verdiği cezaevlerinde telefon kartları elektronik olarak temin edilir. Hükümlüler görüşten yararlanabilmek için “Telefon

Görüşme Formu” doldurur. İçinde görüşmek istediği kişi, yakınlık durumları, telefon numaraları ve bu kişilerin adresleri yazılır. İdare ihtiyaç duyması halinde formda belirtilen bilgilerin doğru olup olmadığı konusunda araştırma yapabilir, araştırma giderini hükümlü karşılar. Bu formdaki bilgiler değişirse yeniden form doldurulur idareye teslim edilir. Formda belirtilmeyen kişiler ile telefon görüşü yapılamaz.

Hükümlü tarafından forma yazılan bilgiler deftere ya da sisteme kaydedilir. Kişi hakkında haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakılma, kısıtlama cezası varsa, bu ceza ve hakkında varsa hücreye koyma cezasının infazına başlanıp başlanmadığına ilişkin bilgi aynı yerde kayıt altına alınır. Görüşünde yararlanmak isteyen kişi kaydedilir. Defter, yetkilendirilmiş ikinci müdürün kontrolü altında güvenlik ve gözetim servisi aracılığıyla tutulur. Defterin tüm sayfaları numaralandırılır, mühürlenir, sayfa sayısı cezaevi müdürünce tasdiklenir. Kayıt ve defterler, denetime hazır durumda saklanır.

Hükümlünün konuşması, tehlikelilik hali göz önünde bulundurularak, gerekli güvenlik tedbirleri sağlanmak üzere telefon görüşü belirlenen yerlerde yaptırılır. Konuşmaya başlarken hükümlü ilk olarak adı soyadını söyler. Görüştüğü kişinin adı soyadı ile telefon numarasını tekrarlamasını söyler, ancak bu prosedürden sonra konuşmaya devam eder. Konuşmanın sone ermesi üzerine Telefon Görüşme İstek Formu’nun konuşmanın gerçekleştiğine dair gerekli bölümü doldurulur, hükümlü ve memurca imza altına alınır. Formda yer alan bilgilerin kayda geçirilmesi için form güvenlik ve gözetim servisine teslim edilir.

Dışarıdan insanlar hükümlüleri arayamaz, bu şekilde görüşme yaptırılamaz.

Telefon görüşmeleri sırasında Türkçe konuşulur. Hükümlü kendisi veya konuşacağı kişinin Türkçe bilmemesi durumunda yabancı dilde konuşmalarına müsaade edilir, görüşme kaydedilir. Katırlar incelenirken suç unsuru oluşturacak bir konuşmaya rastlanması halinde hükümlünün artık Türkçe dışında hiçbir dilde konuşma yapmasına müsaade edilmez. Hükümlünün görüşmek için yabancı uyruklu kişileri belirtmesi üzerine konuşmak istediği numaranın bu kişilere ait olmadığı tespit edilirse kurum ilgili Konsolosluktan sorabilir. Bu durumda da yetkili mercilerce düzenlenen evrak Türkçe tercümesi yapılarak kuruma sunulur.

Kapalı cezaevlerindeki hükümlülerin, gerçekleştirdiği telefon konuşmaları, idarece dinlenerek, kaydedilir.

Hükümlülerin telefon görüşü, kurumda yapılan aramalar sırasında, yemek dağıtımı esnasında, cezaevi güvenliğinin tehlikede olması durumunda kullandırılmaz.

C. İzin

Cezaevinde belirli bir sürecek kalacak olan bir kişinin dış dünyayla ilişkisini desteklemede en pratik yol izin müessesesidir. Hükümlünün belirli aralıklarla evine ve kendi çevresine dönebilmesi hapsedilmenin sebep olduğu problemleri hafifletecektir. Buradan hareketle imkan ölçüsünde önceden belirlenecek sıklıkla ve kişilere evci izinleri verilmelidir²⁴⁸.

CGTİHK 93. maddesine; “Yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarında bulunanlar dışındaki İzinde geçen süreler hükümlülükte geçmiş sayılır.”

Kanunda özel izin, iş arama ve mazeret izni şeklinde üç çeşit izin düzenlenmiştir.

Mazeret izni verilen hükümlüler duruma göre muhafız gözetiminde veya serbestçe; özel ya da iş arama izni verilenler ise serbest şekilde izne gidip gelirler. Hükümlünün izin süresi hükümlülük süresi olarak kabul edilir ve düşülür. İzne çıkıp da dönmemiş olanlar ya da geç dönenlere ilişkin TCK’daki firara ilişkin maddeler uygulanacaktır.

İzinden iki güne kadar geç dönen kişilere ilişkin disiplin işlemleri yürütülür. İzine çıkıp da geri dönmeyerek firar edenlere tekrar izin verilmez.

Kanundaki mazeret izni düzenlemelerine göre; hükümlülükte geçirdiği sürenin 1/10’unda iyi hâlli olan kişilere talebi halinde ana, baba, eş, kardeş veya çocuğunun ölümü sebebiyle cezaevinin en üst amirinin teklifiyle, Cumhuriyet Başsavcılığının da onayı alınarak veya bu yakınlarından birinin hayati tehlikesi varsa, bu kişiler deprem, su baskını, yangın benzeri afetler sebebiyle zarar görmüşlerse cezaevi en üst amirinin fikri alınarak, Cumhuriyet Başsavcılığının teklifi ve Adalet Bakanlığının onayı en fazla on gün olmak üzere mazeret izni verilebilir. Bu izin süresine yol süresi dahil değildir.

²⁴⁸ Demirtaş, s.341.

Hükümlünün ikinci dereceye kadar kan ve kayın hısımlarının veya bunların eşlerinin ölümü halinde, cenazeye katılmak üzere hükümlüye izin verilebilir. İzin verilmesinde güvenliği tehlikeye sokmama şartı aranır. Bu izin sırasında hükümlüye dış güvenlik görevlisi nezaret eder. Bu izin cezaevi üst amirinin teklifi ve Cumhuriyet Başsavcısının oluru ile alınır. İzin süresi yol süresi hariç en fazla iki gündür. Ayrıca ana, baba, eş, kardeş, çocuk, eşin anne veya babasından birisinin hayati tehlike içinde bulunmasına sebep olacak bir hastalığı varsa hükümlüye izin verilebilir. Bu izin hasta ziyareti iznidir. Bu iznin verilebilmesi durumun Sağlık Kurulu raporuyla sabit olmasına bağlıdır. İzin süresi her kişi için yol hariç bir gündür. En az bir ay arayla iki kez verilebilir.

Hükümlünün izindeyken gece kalması gerekirse, kendi evinde ya da ikinci dereceye kadarki kan ve kayın hısımlarının ya da onların eşlerinin evinde, güvenli olan diğer yerlerde, son olarak gittiği yerdeki cezaevinde kalabilir. Hükümlünü yurtdışında izne gitmesi hariç, bu konaklama için ise gidilen yerin valisinden izin alınması gerekir.

Kanunda açık cezaevlerindekiyle ile kapalı cezaevinde bulunan ancak açık kuruma geçmeye hak kazanmış durumda olanlar için özel izin müessesesi getirilmiştir. Özel izni düzenleyen hükümlere göre; bu izin müessesesi hükümlülerin aile bağlarının devamına, kuvvetlendirilmesine, dış dünya ile uyuma hizmet etmektedir. Buna, kurum en üst amirinin teklifiyle Cumhuriyet Başsavcılığının onayı üzerine karar verilir. İznin süresi üç ayda bir kez olmak üzere yol süresi dışında en fazla yedi gün izin verilebilir. Hastalık veya felaket benzeri durumlarda izinler birleştirilebilir.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'e göre; Açık cezaevlerindeki kişilerle, kapalı cezaevlerinde bulunan açık cezaevlerine geçmeye hak kazanmış olanlar, nakledileceği cezaevinde yer olmaması veya hükümlünün yaşı ve sağlığı benzeri faktörler açık cezaevlerine gidemeyenler ile çocuk eğitimevlerindeki hükümlülere izin verilebilecektir. Bu izin aile bağlarının temini, kuvvetlendirilmesi ve dış dünya ile uyuma hizmet eder. Bu izin, yetkili merci olarak cezaevi en üst amirinin teklifi ve Cumhuriyet başsavcılığının onayıyla verilebilir. İzin süresi en fazla üç gün olacaktır. En fazla üç ayda bir olmak üzere verilebilir.

Hükümlüler özel izinden yararlanırken cezaevinin güvenlik görevlilerinin nezareti gerekmez. Hükümlünün izne gideceği yerin uzaklığı dikkate alınarak izin süresi yanında yol süresi de belirlenir. Toplam süre en fazla dört gündür. İzne gönderilmiş olan hükümlüler, o yıl süresince infaz ettikleri ceza süresine göre tekrar ayrı bir izin hakkı kazanırlarsa tekrar izinden yararlandırılırlar.

İş arama izni ise tahliye sonrası eski hayatına geri dönecek olan hükümlüler için getirilmiş izin müessesesidir. Hükümlünün bu izne hak kazanabilmesi için cezaevinde geçirmesi gereken sürenin altı aynı aralıksız geçirmesi ve koşullu olarak salıverilmesine en fazla bir ay kalmış olması gerekir. Hükümlülerin eski yaşamlarına döndükleri zaman uyumsuzluk yaşamamaları ve meslek bulmalarını amaçlamaktadır. Bu izine cezaevi en üst amirinin teklifi, Cumhuriyet Başsavcılığının onayıyla hükmedilir. İzin süresi çalışma günleri için en fazla sekiz saattir.

Yönetmelik m. 116'da iş arama iznine ilişkin olarak kanundaki hükümleri tekrarlamıştır. Ayrıca eklediği diğer düzenlemede izin sürelerinin hesaplanmasında ölçüt olarak cezaevinin hükümlünün iş arayacağı işyeri ve yardım kurumları ile görüşmesi için gereken süreyi de getirmiştir. Ayrıca iş arama izni sırasında hükümlüye güvenlik görevlisi nezaret etmez.

V. İNFAZ KURUMUNDA DİSİPLİN

Çocuklar hakkında verilecek disiplin tedbirlerinin ve cezaların eğitmeye ve uslandırmaya yönelik olması gerekir²⁴⁹.

Kanun koyucu çocuk hükümlülerle ilgili disiplin kurallarını iki bölümde mütalaa etmiş, CGTİHK 45. ve 46. maddeleri sevk etmiştir. 45. madde disiplin suçunun işlenmesinden önce disiplin suçu oluşturabilecek fiilleri önleme amacı taşımaktadır. Çocuk hükümlüde disiplin suçu işleme eğilimi sezildiğinde uygulanabilecek olan önlemlere maddede yer verilmiştir. Bunlar yer değiştirme ağırlıklı çözümlerdir. Bu önlemlerin uygulanması için, disiplin soruşturması gerekli değildir²⁵⁰.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik m. 118'de düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme şöyledir:

²⁴⁹ Donay, s.121.

²⁵⁰ Yurtcan, s.67.

“Hükümlü hakkında kurumda, düzenli bir yaşamın sürdürülmesi, güvenliğin ve disiplinin sağlanması bakımından mevzuat ile idarenin uyulmasını emrettiği veya gerekli kıldığı davranış ve tutumları, kusurlu olarak ihlâl ettiğinde, eyleminin niteliği ile ağırlık derecesine göre; Çocuklar hakkında, 5275 sayılı Kanunun 45 ve 46 ncı maddelerinde düzenlenen, disiplin cezaları veya tedbirleri uygulanır.”

A. Disiplin Tedbirleri

Kanunlar çocuk hükümlüler için yetişkinlerden farklı disiplin tedbirleri öngörmüştür. CGTİHK 45. maddesine göre çocuk hükümlüler hakkında ancak çocuğun gerçekleştirdiği fiilin disiplin cezası gerektirmesi riski taşıması durumunda disiplin tedbirlerine karar verilebilir. Bu tedbirler çocuğun fiilinin disiplin cezasını gerektirmesi yönündeki tehlikeyi bertaraf etmeye yönelik ya da soruşturmanın devamında telafi güç veya imkansız zararların ortaya çıkmasını engellemek maksadıyla uygulanır. Ceza niteliği taşımaz. Koruma ve önleme amaçlıdır.

Kanuna göre iki şekilde disiplin tedbiri uygulanabilecektir. Bunlardan birincisi disiplin cezasını gerektiren fiilin gerçekleşme ihtimalinin olması durumunda riski bertaraf etmek amacıyla uygulanmasıdır. Diğerisi ise disiplin soruşturması geçiren çocuklar hakkında telafisi güç ve imkansız zararların ortaya çıkma ihtimalini engellemek maksadıyla disiplin tedbiri uygulanmasıdır.

Disiplin cezalarına göre daha hafif nitelikteki disiplinsiz davranışlara kurum müdürü tarafından disiplin tedbiri uygulanır. Kurumun en üst amiri tarafından çocuğa bildirilir.

4675 sayılı İnfaz Hakimliği Kanunu 4. Maddesindeki düzenlemeye göre disiplin tedbirlerine karşı yapılacak başvuru ve şikayetleri incelemeye yetkili mercii infaz hakimliğidir.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik ayrı düzenleme tekrarlayarak CGTİHK’un ilgili hükümlerine gönderme yapmıştır.

Yönetmelik m. 124’e göre; kişiler için karar verilen disiplin ceza ve tedbirleri cezaevi idaresince Gözlem ve Sınıflandırma Formu’nda kayıt altına alınır. Bu belgenin içeriğinde fiil tarihi, disiplin cezası/tedbirinin karar ve kesinleşme tarihi,

numarası, hükümlüye bildirildiği tarih, bu tedbir ve cezalara karşı şikâyetle bulunulmuş ise bunun tarihi ve nasıl sonuçlandığı, infaza başlama ve bitiş tarihleri, disiplin cezalarının kaldırıldığı tarih, hükümlü üzerindeki etkisi belirtilmiştir.

Disiplin tedbirinin disiplin cezasından en temel farkı disiplin cezası verilmiş olması hükümlü hakkında iyi halliliğe karar verilmesine engel teşkil etmekte iken hükümlü hakkında uygulanmış olan disiplin tedbiri iyi halliliğe engel değildir. Disiplin tedbiri disiplin cezası ile birlikte uygulanabileceği gibi ayrı olarak da uygulanabilir.

Çocuklar için uygulanacak disiplin tedbirlerinin neler olduğu CGTİHK m. 45/2’de açıkça ve sınırlı olarak sayılmıştır.

Kanunda sayılan çocuklara verilebilecek disiplin tedbirleri şunlardır: Teşvik esaslı ayrıcalıkları ertelemek, kaldığı odayı ve yatakhaneği değiştirmek, bulunduğı kurumun başka bir kısmına nakletmek, meslek eğitiminin bütünlüğünü ve sürekliliğini bozmayacak şekilde çalıştığı işyerini veya atölyeyi değiştirmek, belli yerlere girmesini yasaklamak, bazı eşyaları bulundurmasını veya kullanmasını yasaklamak.

1- Teşvik Amaçlı Ayrıcalıkları Ertelenmek

Bu disiplin tedbiri ödüllendirmelerin ertelenmesi ile ilgili bir tedbirdir²⁵¹.

Çocuk ya da yetişkin olması fark etmeksizin cezaevinde kalmakta olan tutuklu ve hükümlülere teşvik amaçlı ödöl verilebilir. Ödüllendirme sırasında cezaevi iç ve dışındaki halleri, eğitim ve iyileştirme programlarına katılmaları, cezaevi içinde sergiledikleri tavırları, verilen görevler konusunda çabaları göz önünde tutulur. Bu ödüllerin amacı kişileri teşvik etmektir. Ödüllerde yetkili makam İdare ve Gözlem Kurulu’dur.

Bu ödülleri; eş görüşme, aile görüşmesi, haftalık açık veya kapalı görüş süresinin artırılması, kapalı görüş yerine açık görüş yaptırılması, peş peşe kullanılmayan ziyaret sürelerinin birlikte kullandırılması, haftalık telefon görüşü sayı ve süresinin artırılması, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerden öncelikli ve daha

²⁵¹ Çağrı Hançer, “5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Belirtilen Disiplin Cezaları ve Tedbirleri”, T.C. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Mersin, Haziran 2018, s. 150.

uzun süreli faydalandırma, haftalık harcama miktarını artırma, tek kişilik odada televizyon bulundurma, hediye verilmesi, takdir belgesi verilmesi, tavsiye mektubu verilmesidir.

Çocuk tutuklu ve hükümlülerin disiplin cezası gerektirecek fiillerinin ortaya çıkma tehlikesinin olması durumunda tehlikeyi ortadan kaldırmak için ya da soruşturmanın devamında telafisi zor ve imkansız zararların ortaya çıkmasını engellemek amacıyla, bu kişilere ilişkin verilen ödüllendirmelerin ertelenmesine kararı alınabilir.

2- Kaldığı Odayı ve Yatakhaneyi Değiştirme

Vaktinin büyük bir bölümünü, neredeyse tamamını cezaevinde kaldığı koğuştaki geçirmek mecburiyetinde olan tutuklu ve hükümlüler için kaldığı oda büyük bir özellik arz etmektedir. Oda içinde yaşanan olaylar ve sorunlar çocuklar için çözümsüz hale gelebilmektedir.

Çocuk tutuklu ve hükümlülerin disiplin cezası gerektirecek fiillerinin ortaya çıkma tehlikesinin olması durumunda tehlikeyi ortadan kaldırmak için ya da soruşturmanın devamında telafisi zor ve imkansız zararların ortaya çıkmasını engellemek amacıyla, kaldığı odayı ya da yatakhaneyi değiştirme disiplin tedbirine karar verilebilecektir.

3- Bulunduğu Kurumdan Başka Bir Kuruma Nakletmek

Kaldığı odayı ve yatakhaneyi değiştirme tedbiri çocuk için her zaman çözüm olmaya yetememektedir. Bu nedenle bulunduğu kurumdan başka bir kuruma nakletmek disiplin tedbiri olarak düzenlenmiştir.

Bir önceki disiplin tedbiri ile benzer nitelikteki bu tedbirde de benzer amaç güdülmektedir.

Çocuk tutuklu ve hükümlülerin disiplin cezası gerektirecek fiillerinin ortaya çıkma tehlikesinin olması durumunda tehlikeyi ortadan kaldırmak için ya da soruşturmanın devamında telafisi zor ve imkansız zararların ortaya çıkmasını engellemek amacıyla bu disiplin tedbirine karar verilebilecektir.

4- Meslek Eğitiminin Bütünlüğünü ve Sürekliliğini Bozmayacak Şekilde Çalıştığı İşyerini veya Atölyeyi Değiştirmek

CGTİHK m. 29'da hükümlünün çalışmasına yönelik düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme kapsamında mesleği olmayan kişiler ve istekli olan kişiler belirli bir ücret ödemek suretiyle atölye ve işyurdunda çalışmalarına imkan tanınır. Ancak Bunun için cezaevi tabibinin bu kişilerin psikolojik ve bedensel sağlık durumları konusunda bir tespit yapması gerekir.

Cezaevinde çalıştırma, kişilerin tahliye sonrası hayatlarını idame ettirmelerini sağlamaya yönelik meslek ve sanat becerisi kazanımlarını hedefler, üretkenliklerini destekler. Çalıştırılmada kişilerin sahip oldukları kabiliyetler, almış olduğu eğitimler, ilgi alanları, mental ve fiziksel halleri dikkate alınır.

Çocuk cezaevlerinde veya ıslahevlerinde verilen mesleki eğitim, yetişkin kurumlarındakinden farklı olarak tamamlayıcı eğitim değil, ikame eğitimidir. Bu eğitimle, çocuk hükümlülerin yaşamının düzeltilmesi değil, yeni yaşamlarına hazırlanması amaçlanmaktadır²⁵².

Kanunda belirtilen şartların varlığı durumunda çocuk tutuklu ve hükümlüler hakkında meslek eğitiminin bütünlüğünü ve sürekliliğini bozmayacak şekilde çalıştığı işyerini veya atölyeyi değiştirme şeklinde disiplin tedbiri uygulanabilecektir.

5- Belli Yerlere Girmesini Yasaklamak

Bu tedbir kurum müdürü tarafından, çocuğun kendisi için sakıncalı olabileceği düşünülen yerlere girmesinin yasaklanması şeklinde uygulanan tedbirdir.

Diğer tedbirlerde olduğu gibi nihai olarak çocuğun korunması amacı güdülmektedir.

Kanunda belirtilen şartların bulunması halinde, çocuk tutuklu ve hükümlülerin disiplin cezası gerektirecek fiillerinin ortaya çıkma tehlikesinin olması durumunda tehlikeyi ortadan kaldırmak için ya da soruşturmanın devamında telafisi zor ve imkansız zararların ortaya çıkmasını engellemek amacıyla disiplin tedbirine karar verilebilecektir.

²⁵² Hançer, s.152.

6- Bazı Eşyaları Bulundurmasını Veya Kullanmasını Yasaklamak

Tutuklular ile hükümlünün cezaevinde yanında bulundurabileceği eşyalar 17.06.2005 tarih ve 25848 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmasıyla Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik’te açıkça düzenlenmiştir. Bunlar yönetmelikte yeme içme teçhizatı, kıyafetler, süreli ve süresiz yayınlar ve kitaplar, elektrikle çalışan aletler, müzik enstrümanları, dini gerekler ve sağlık için gerekli eşyalar, hijyen için gerekli eşyalar, el işi faaliyetleri, bazı evcil hayvanlar ve diğer eşyalar olarak sayılmıştır.

Çocuk tutuklu ve hükümlülerin disiplin cezası gerektirecek fiillerinin ortaya çıkma tehlikesinin olması durumunda tehlikeyi ortadan kaldırmak için ya da soruşturmanın devamında telafisi zor ve imkansız zararların ortaya çıkmasını engellemek amacıyla çocuk hakkında cezaevinde yanında bulundurabileceği bazı eşyaları bulundurması veya kullanması yasaklanabilecektir.

B. Disiplin Cezaları

CGİHK’nın m. 37’de düzenlenmiştir. Hükümlüler ve tutukluların cezaevinde düzgün bir hayatının olması, kurumun güvenliğinin ile kurum içi disiplinin temini maksadıyla disiplin cezaları getirilmiştir. Bu açıdan disiplin cezaları yasa, yönetmelikler, idarenin uyulmasını emrettiği veya zorunlu tuttuğu tavır ve eylemlerin, kusurlu olarak ihlâli durumlarını kapsamaktadır. Bu disiplin cezaları fiilin özelliği ve ağırlık derecesine göre uygulanır.

Kanuna 14.04.2020 tarihinde eklenen hüküm ise şudur: *“Hükümlünün duruşma, sağlık, eğitim ve çalışma gibi nedenlerle geçici olarak kurum dışında bulunduğu yerler de bu fıkranın uygulanması bakımından kurum olarak kabul edilir.”*

Öncelikle burada vurgulamakta fayda var ki bu düzenlemeden önce CGTİHK m. 37/1’de disiplin cezasını gerektiren eylemlerin kurumda gerçekleştirilmesinden söz ettiği için kişinin herhangi bir sebeple kurum dışında iken gerçekleştirilen eylemler hakkında disiplin cezası verilmesi mümkün değildi. Yargıtay’ın süreklilik

kazanan içtihatları da bu yöndedir²⁵³. Bu yeni düzenleme ile hükümlünün kurum dışında bulunduğu yerlerdeki davranışlarını da disiplin cezası konusu yapmıştır.

Hükümlünün ceza infaz kurumu dışındaki davranışlarının disiplin cezası konusu olmayacak olması bu davranışların karşılıksız kalacağı anlamına gelmemekteydi. Hükümlünün kurum dışındaki suç oluşturan eylemlerinden dolayı ayrı soruşturma yürütülebilirdi. Getirilen bu düzenlemenin yanlış olduğu kanaatindeyiz.

Toplu, bedensel, zalimane, insanlık dışı veya küçültücü cezaların, disiplin cezası olarak uygulanması yasaktır.

Uyarma, kınama ve bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezaları kurumdaki en üst amirce verilir ve yerine getirilir.

Disiplin cezası gerektiren fiilden haberdar olduğunda hemen, en geç ise beş gün içinde cezaevi en üst amirin tayin ettiği bir personelce disiplin soruşturması başlatılır. Soruşturmanın sonuçlandırılması için süre en fazla on beş gündür. Firar durumunda bu sürenin başlangıcı olarak kişinin yakalandığı tarih dikkate alınır. Soruşturma işlemleri sırasında düzenlenen belgeler disiplin kuruluna teslim edilir. Fiil ve soruşturmanın özelliği gereği ihtiyaç halinde soruşturma süresi en fazla yedi gün uzatılabilir. Bu işlemde infaz hakimliği onayı gerekir.

Disiplin cezası verilmeden önce mutlaka hükümlüden savunma alınması gerekir. Aleyhlerine disiplin soruşturması yapılması durumunda hükümlüler kendilerine isnat edilen fiil, sonuçları bildirilir, savunma yapması için üç gün süre verilir, hükümlü bu süre içinde savunma yapmaz ise savunma yapma hakkından feragat etmiş sayılacağı konusunda ikaz edilir. Savunma yazılı veya sözlü olabilir. Sözlü olması halinde beyanlar tutanağa geçirilir. Türkçe bilmeyenlerle, sağır ve dilsizler için tercüman görevlendirilir.

Disiplin cezalarının incelenmesi disiplin kurulu tarafından dosya üzerinden yapılır. En geç üç günde karar verilir.

Disiplin kurulu, yaptığı inceleme sonucunda kanunda belirtilen cezası verilmesine karar verebileceği gibi disiplin cezasına yer olmadığı yönünde de karar verebilir. Disiplin kurulunun nihai kararları gerekçeli olmalıdır, karar metninde şikâyet mercii ve süresi belirtilmelidir.

²⁵³ YRG. 7.CD. 01.12.2014 tarihli, 2014/25335 E. ve 2014/20582 K. Sayılı kararı, YRG. 19.CD. 28.05.2015 tarihli, 2015/2557 E. ve 2015/2213 K. Sayılı Kararı

Disiplin kurulunun vermiş olduğu karar, ilgili hükümlülere yönetim kanalıyla hemen tebliğ olunur.

Bu şartlar disiplin soruşturması sonucunda verilecek cezanın geçerliliğini doğrudan etkilemektedir. Şartlardan birisine aykırı işlem tesisi halinde disiplin cezası hukuka aykırı olacaktır²⁵⁴.

Yargıtay, başvuru konusu yapılan bir olayda “...Hükümlüler Z.S., F.B., Y.G. ve K.K. hakkındaki disiplin cezalarının herhangi bir şikayetin mevcut olmaması nedeniyle kesinleşmesi üzerine 5275 sayılı kanunun 48/3-a maddesi uyarınca infaz hakimliğinin onayına sunulduğu; ‘Disiplin soruşturması’ başlıklı 5275 sayılı kanunun 47. maddesinin 2. fıkrasının; ‘Hükümlülerin diğer disiplin cezalarını gerektiren eylemlerinin öğrenilmesinden itibaren derhal ve en geç iki gün içinde kurum en üst amirince atanan bir görevli tarafından soruşturmaya başlanır.’ düzenlemesini içerdiği, aynı maddenin 3. fıkrasında ‘Soruşturma en geç yedi gün içerisinde tamamlanır ve düzenlenen rapor ve ekleri disiplin kuruluna sunulur. Soruşturma süresi eylemin ve soruşturmanın niteliğine göre infaz hakiminin yazılı onayı ile yedi güne kadar uzatılabilir.’, yine aynı maddenin 5. fıkrasında da ‘Disiplin cezaları disiplin kurulunca evrak üzerinden görüşülerek en geç üç gün içinde karara bağlanır.’ düzenlemelerinin yer aldığı; hükümlüler hakkındaki disiplin soruşturmasının 06.09.2010 tarihinde tamamlanmış olmasına rağmen, disiplin cezalarının 5275 sayılı kanunun 47. maddesinin 5. fıkrasında yer alan 3 günlük süre geçtikten sonra 15.09.2010 tarihinde verilmiş olması nedeniyle disiplin cezalarının usul ve yasaya aykırı olduğu...” şeklinde hüküm kurmuştur²⁵⁵.

Cezaevinin düzenini ve cezaevinde bulunanların hayati tehlikesinin ortaya çıkma ihtimali olması durumunda kurum en üst amirince hemen önlem alınır ve soruşturma başlatılır. Böylesi bir durumda infaz hakimliği bilgilendirilir. Disiplin soruşturması hükümlünün tutulduğu cezaevine bağlı disiplin kurulu aracılığıyla yürütülür. Hükümlü cezaevi dışında bulunduğu süreçteki fiilleri sebebiyle yapılacak olan soruşturma ise bu fiili gerçekleştirmesinden önceki son tutulduğu cezaevince yürütülür.

²⁵⁴ Hakeri/Başer, s. 254.

²⁵⁵ YRG. 6.CD. 24.03.2014 tarihli 2012/3158 E. ve 2014/5260 sayılı kararı (Hakeri/Başer, s. 154-155). Ayrıca 14/4/2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanunun 27. maddesiyle, bu fıkra da yer alan “iki gün” ibaresi “beş gün” şeklinde değiştirilmiştir.

Tedbiren de olsa zincir ve demire vurmak yasaklanmıştır. Çocuklara yönelik olarak kelepçe ve benzeri araçlar ancak doktorun talep ve nezinde tıbbi gerekçelerle ve tüm yöntemlerin yetersizliği kalması durumunda çocuğun kendisi ya da başka çocuklara ve eşyaya vereceği zararı önlemek amacıyla uygulanabilir. Burada emir verecek olan yetkili cezaevinin en üst amiridir. Kurum içinde zorlayıcı araçların kullanılması durumunda şikayetlerin nereye yapılacağı kanunda açıkça belirtilmemiş olmasına karşın İnfaz Hakimliği'ne yapılabileceği kabul edilmelidir. Ancak bu eylemler suç oluşturuyorsa savcılığa suç duyurusunda bulunulmalıdır²⁵⁶.

CGTİHK m.48/2'ye göre çocuk hükümlüler hakkında çocuğun fiili nedeniyle verilmiş olan disiplin cezasının kesinleşmesinden itibaren, cezanın infazının sona erip kaldırılması için disiplin cezalarının kendiliğinden kalkmış sayılacağına belirtildiği sürelerde tekrar disiplin cezasını gerektiren bir fiilde bulunan çocuk hakkında, her defasında bir üst ceza verilir. Bu hükme ilişkin olarak bir olayda disiplin cezası kararının kesinleşme tarihi nazara alınmadan bir sonraki eyleminde hükümlü hakkında bir üst cezaya hükmedilmesi Yargıtay'a başvuru konusu olmuştur. Yargıtay *“disiplin cezasını gerektiren eyleme bir üst cezanın uygulanması koşullarının, öncelikle önceki cezanın kesinleşmesi ve eylemin önceki eylem için verilen cezanın kaldırılması için gerekli süre geçmeden işlenmesi olarak gösterildiği”* halde buna uyulmamasını bozma nedeni saymıştır²⁵⁷.

²⁵⁶ Özbek, s. 242.

²⁵⁷ “Hükümlünün Edirne İkinci İnfaz Hakimliği'nin 25.10.2005 gün ve 2005/146-146 sayılı disiplin cezasının onaylanması kararına konu olan 27.09.2005 tarihi açlık grevi yapmak eyleminden önce 02.09.2005 tarihinde kurum tesis ve araçlarına zarar verme eylemini işleyip, 3 gün hücreye koyma cezası aldığı, Edirne İkinci İnfaz Hakimliği'nin 23.09.2005 gün ve 2005/139-138 sayılı kararı ile onaylanan bu cezanın 13.10.2005 tarihinde infaz edildiği, hükümlünün bu cezaya ilişkin şikayet başvurusunun Edirne İkinci İnfaz Hakimliği'nin 25.10.2005 gün ve 2005/142-144 sayılı kararı ile reddedildiği ve bu karara karşı yapılan itiraz Edirne İkinci Ağır Ceza Mahkemesi'nce 22.11.2005 gün 2005/664 mut. sayılı kararla reddolunarak kararın kesinleştiği, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 48/2. maddesinde disiplin cezasını gerektiren eyleme bir üst cezanın uygulanması koşullarının, öncelikle önceki cezanın kesinleşmesi ve eylemin önceki eylem için verilen cezanın kaldırılması için gerekli süre geçmeden işlenmesi olarak gösterildiği, anılan Kanun'un 48/3. maddesi uyarınca hücreye koyma cezasının infazı için İnfaz Hakimliği'nden alınan onay kararın disiplin cezasının kesinleşmesini sağlamayacağı, disiplin cezalarının kesinleşmesine ilişkin usulü gösteren 4675 sayılı İnfaz Hakimliği Kanunu'nun 6. maddesi hükmü uyarınca hükümlünün disiplin cezasının şikayet başvurusu yapıldıktan ve itiraz yasa yolu kullanıldıktan sonra Edirne İkinci Ağır Ceza Mahkemesi'nin 22.11.2005 gün 2005/664 müt. sayılı itirazın reddi kararıyla kesinleştiği, buna göre; hükümlünün 27.09.2005 tarihinde işlediği açlık grevi yapma eylemi, önceki disiplin cezasının kesinleştiği 22.11.2005 tarihinden ve bu cezanın infaz edildiği 13.10.2005 tarihinden önce işlenmiş bulunduğundan, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 48/2. maddesinde gösterilen disiplin cezasını gerektiren eyleme bir üst cezanın uygulanması koşullarının bu olayda bulunmadığı ve hükümlüye açlık grevi yapma eyleminin karşılığı olan 5275

Hücreye koyma ile odaya kapatma cezalarının infazı için kurumun bağlı olduğu infaz hâkimliğinin onayı aranır. Diğer cezalar açısından kesinleşmeden itibaren hemen infaza başlanır. Birden çok disiplin cezasına hükmedilmesi durumunda, bunlar kesinleşme tarihlerine göre ayrı ayrı infaz olunur. Bir disiplin cezasının infazı bittikten sonra bir sonraki infaz edilir.

Koşullu salıvermeden yararlanabilmesi için hükümlünün disiplin cezalarının tümü infaz edilip kaldırılmalıdır. Ancak daha sonra salıverilmeye ilişkin işlemi yapılır. Bu süre hak ederek salıverme süresini aşamaz.

Disiplin cezalarının infazı ve kaldırılması ile iyi hal için kanunda her cezaya yönelik ayrı süreler getirmiştir.

Çocuk hükümlüler hakkında verilen disiplin cezaları; uyarma ve kınama cezaları kararın verilmesi ile kendiliğinden kalkar. Onarma, tazmin ve eski hâline getirme ise yedi gününün geçmesi ile kalkar. Harcamalarına sınır koyma, otuz günün tamamlanması ile kalkar. Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma yine otuz gününün geçmesi ile kalkar. Ayrıcalıkları geri alma, otuz günün geçmesi ile kalkar. İznin ertelenmesi, altmış günün tamamlanmasından sonra kalkar. Kapalı ceza infaz kurumuna iade, altmış günün geçmesi ile kalkar. Odaya kapatma ise doksan günün tamamlanması ile kendiliğinden kalkar. Uyarma ve kınama dışındaki cezalar için süreler karar tarihi itibarıyla, firar durumunda ise süre infazdan başlar.

Ayrıca önemle belirtmeli ki cezaevinin disiplin kurulu, belirli durumlarda çocuğa ilişkin verilmiş olan cezaları süresiz olarak kaldırabilir. Bu belirli durumlar ise, çocuğun cezaevi kurallarına uyum göstermesi, iyileştirme faaliyetlerinde gelişme göstermesi ya da verilmiş olan cezanın maksadının gerçekleşmiş olmasıdır.

Disiplin ceza ve tedbirlerine ilişkin kararlara karşı karşı şikâyet ve itiraz halinde İnfaz Hâkimliği'ne yapılır, İnfaz Hakimliği Kanunu hükümlerine tabidir. İnfaz Hakimliği Kanunu m. 6/2'ye göre şikayetlerin dosya üzerinden inceleneceği, ancak hakimin araştırmaya konu itiraz hakkında araştırma yapabileceği, hükümlünün savunmasını alacağı düzenlenmiştir. İtirazın duruşmalı incelenmesi usulü

sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 40. maddesi uyarınca bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezasının verilmesi gerektiği”
YRG. 9.CD, 03.06.2009 Tarih, 2008/13766 E. ve 2009/6632 K. Sayılı kararı, www.lexpera.com.tr, (10.05.2020).

benimsememekle birlikte, hakim maddi vakıayı re'sen araştırabileceği, bu konuda gerekli görmesi halinde tanık beyanına da başvurabilecektir²⁵⁸.

5275 s. Kanunun 48. maddesinin 1. fıkrası “37 ilâ 46 ncı maddelerde yer alan eylemlerin tanımına uymayan ve kanunda tanımları yapılmamış olan eylemler, nitelik ve ağırlıkları bakımından bunlara benzediklerinde, aynı maddelerdeki disiplin cezaları ile karşılanırlar.” şeklindeki metni anayasaya aykırılık gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine iptal başvurusu konusu olmuş ve neticede AYM, 03.10.2013 tarih ve 2013/28 E. 2013/106 K. s. ilam ile iptaline karar vermiştir²⁵⁹. Bu karara göre; “...İnsan haklarına önem veren bir ceza infaz sisteminin amaçlarına ulaşabilmesi için öncelikle Anayasa ve uluslararası belgelerde kabul edilen hukukun temel ilkelerinden uygun kurallara dayanması zorunludur. Ceza infaz kurumlarında uygulanacak disiplin yaptırımlarının da aynen diğer ceza yaptırımları gibi belirlilik ve kanunilik ilkesine uygun şekilde düzenlenmesi gerekir. Diğer bir ifade ile bu kurumlarda bulunan hükümlü ve tutukluların hangi fiillerin disiplin suçu oluşturduğunu açık olarak bilmeleri gerekmektedir. İtiraz konusu kuralla, Kanun’un 37 ila 46. maddelerinde yer almayan fiillerle ilgili olarak da disiplin cezasının uygulanabileceğinin öngörülmesi belirsizliğe neden olmaktadır. Zira ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutuklular, hangi fiilleri işlerlerse haklarında disiplin cezası uygulanabileceği konusunda duraksamaya sevk edilmektedir. Bu şekilde bir belirsizliğin kabul edilmesi ise hukuki güvenlik ilkesiyle bağdaşmaz. Öte yandan, gerçekleşen fiilin suç olarak tanımlanmadığı, buna karşın Kanun’da belirlenmiş diğer fiillerle uydurulabilmesi imkânını veren kural, uygulayıcıyı kıyas yapmaya yönlendirmektedir. Dolayısıyla, itiraz konusu kuralla, Kanun’da tanınmayan bir fiilin, benzeri bir fiille karşılaştırılarak kıyas yapılmak suretiyle ceza tayinine imkân tanınmaktadır. Bu durum suçların ve cezaların kanuniliği ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Açıklanan nedenlerle itiraz konusu kural Anayasa’nın 2. ve 38. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.”

²⁵⁸ Hakeri/Başer, s. 258.

²⁵⁹ AYM, 03.10.2019 tarih ve 2013/28 E. 2013/106 K. Sayılı İlâmı, RG. 18.01.2014 – 28886, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/01/20140118.htm>, (10.06.2020).

Kıyas yapma imkanı veren m. 48/1 düzenlemesine göre infaz kurumlarında uygulanacak disiplin cezaları için kanunilik ilkesi geçerli değildir. Ancak bu düzenleme için de kanunilik ilkesinin geçerli olmalıdır²⁶⁰.

Çocukların özellikli durumları gereği Kanun genel düzenlemelerden ayrı olarak çocuklar için uygulanabilecek disiplin cezalarını açıkça ve sınırlı olarak saymıştır.

Cezada kanunilik ilkesinin zorunlu sonucu olarak her disiplin cezasının hangi hallerde uygulanabileceği kanunda açıkça sayılmıştır. Bunlar: Uyarma, kınama, onarma, eski hale getirme, tanzim, harcamaları sınırlandırma, bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma, teşvik amaçlı ayrıcalıkların ertelenmesi, izin ertelenmesi veya ziyaretlerin kapalı şekilde yaptırılması, kapalı cezaevine iade ile odaya kapatmadır.

1- Uyarma

CGTİHK'nin 46. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiştir. Uyarma cezası, çocuğa fiilinin kötü ve uygunsuzluğunun ve tekrar etmesi halinde ortaya çıkacak neticelerin izah edilmesidir.

Kanun yetişkinler için getirmediği bu disiplin cezasını çocuklar için düzenleyerek çocukların ayrıcalıklı konumuna dikkat çekmiştir.

Hangi durumlarda uyarma cezası verileceği kanunda açıkça düzenlenmiştir. Bunlar: Yatakhane, atölye, etüt salonu, kütüphane gibi bölümlerde sigara içmek, aynı alanı, etkinliği paylaştığı çocukların rahatsız olmasına sebebiyet verecek biçimde gürültü ya da davranışlarda bulunmak, yattığı oda ile yerleri izinsiz değiştirmek, uyuma uyanma zamanına uymamak, sayımın gecikmesine neden olmak ya da sayılma gecikmek, izin alması gerekirken diğer odalara izin almaksızın gitmek, yemek yeri dışında odalarda yemek yemek, yiyecek bulundurmak, cezaevi personeline, cezaevini ziyaret edenlere, cezaevi dışında katıldığı programlarda görevli kişilere ve diğer çocuklara kaba ve saygısız davranmak, kişisel hali, adresi ve benzeri konularda cezaevi personeline yanlış bilgi vermek, yalan söylemek, kılık ve kıyafetine özen göstermemek, kişisel hijyenine dikkat etmemek, katıldığı faaliyetler

²⁶⁰ Özbek, s.234.

ve eğitimlerle alakalı araç ve gereçleri yanında bulundurmamak, cezaevi içinde katılması gereken faaliyetlere gecikmek ya da katılmamak ile izinsiz ayrılmak, siyasî partilere ve bunlara bağlı yan kuruluşlara ait amblem, rozet, yazı, slogan, bildiri, ilân, broşür gibi eşyaları bulundurmamak, asmak, teşhir etmek ya da üzerinde taşımaktır.

2- Kınama

Kanunun 46. maddesinin 2. fıkrasında düzenleme getirilmiştir. Çocuk gerçekleştirdiği ve uyarı cezası aldığı fiili tekrarlaması durumunda verilen cezadır. Amacı bu fiilin sonuçlarına tekrar dikkat çekmektir.

Yönetmelik disiplin cezalarının ağırlık derecesine göre sıralanmış olduğunu belirterek eylemlerde sıralama yapmıştır. CGTİHK m.39'da kınama cezasını gerektiren ve kanunda sınırlı olarak sayılmış olan fiiller: mektuplarda tehdit, hakaret ve sövme ve benzeri çirkin tabirler sarf etmek, hükümlü ve tutuklulara karşı edep ve nezakete aykırı olacak şekilde konuşmak, davranışlarda bulunmak, idareden habersiz mektup göndermek, personele hediye vermek ya da girişimde bulunmak, personele herhangi bir taahhütte bulunmak, yanında bulundurabileceğinden fazla para bulundurmamak, hükümlü kimliğini yanında taşımamak, yatma saatine aykırı davranmak, cezaevinin duvarlarına yazı yazmak, resim yapmak, afiş asmak, idare tarafından temin edilmiş eşyayı kötü kullanmak, kişisel hijyene veya çevre temizliğine özen göstermemek, idarenin sağlık tedbirlerine uymamak, cezaevinde gürültü yapmaktır.

3- Onarma, Eski Hale Getirme ve Tanzim

Onarma, eski haline getirme, tazmin; disiplin cezasına sebep olacak fiilin sonuçlarının, gönüllü ise çocuk tarafından onarılması, tazmin edilmesi veya eski hâline getirilerek giderilmesidir.

Kanunda bu disiplin cezası için öngörülen haller şunlardır: Başkasının eşyasını izinsiz almak, kullanmak, idarenin sağlık tedbirlerine aykırı davranmak, çevre temizliğine özen göstermemek, cezaevini ve çevresini kirletmek, şahsi ve yaşam alanı hijyenini yapmamakta ısrarcı olmak, cezaevi içindeki iş ve eğitim

yerinden izin almaksızın ayrılmak, cezaevine ait eşyayı usulsüz biçimde almak veya kullanmak, işini kasten kötü yapmak, çalışması gerektiği halde çalışmamak, iyileştirme ve eğitim programlarında yapması gereken ödev ve yükümlülükleri yerine getirmemek, resmî kurum, cezaevi kitaplığı, atölye ve derslik benzeri yerlerden aldığı kitap, araç ve gereçlerin iadesini geciktirmek, eksik vermek veya bunlara zarar vermek, dikkatsiz davranarak cezaevinin bina, eklenti ve teçhizatı ile cezaevine ait taşınır taşınmaz malları ya da başkasına ait eşyayı yakmak, kırmak veya bunlara hasar vermek, üzerinde bulundurulmasına müsaade edilmeyen ya da bulundurabileceğinden fazla eşya, para bulundurmak, yasaklanmış her tür yayını kurum ve eklentilerine sokmak veya yanında bulundurmak, kurum eşyasına, kendisinin veya diğer çocukların araç ve gereçlerine ahlâk dışı, ideolojik veya siyasî amaç taşıyan resim, amblem gibi simgeler yapmak, yazılar yazmak ve bunları asmaktır.

4- Harcamalara Sınır Koyma

Bu disiplin cezası çocuğun aldığı ücret veya ailesi tarafından çocuk için kuruma yatırılan paranın kesilmesi şeklinde uygulanır.

Çocuk önceden onarma, tazmin etme ve eski hâle getirme cezası almış olması durumunda aynı fiili tekrarlarsa bu cezaya hükmedilir. Bu cezanın uygulanmasında ölçü haftalık harcama sınırının 1/3'ünün kesilmesidir. Bu kesinti otuz gün süre ile yapılır.

13.07.2005 tarihli, 25874 s. Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Hükümlü ve Tutukluların Alınan Kişisel Paralarının Kullanımına Dair Yönetmelik m. 7 uyarınca hükümlü ve tutuklu kişilerin harcama miktarları, haftalık ihtiyaçları dikkate alınarak tutularak Bakanlık tarafından belirlenir.

Halen güncel olarak Bakanlıkça belirlenmiş olan harcama miktarı rakam 300 TL'dir.

5- Bazı Etkinliklere Katılmaktan Alıkoyma

Bu disiplin cezası çocuğun, sosyal, kültürel, sportif faaliyetlere katılımının önlenmesi şeklinde uygulanır. Bu cezanın uygulanmasında süre limiti otuz gündür.

Şu durumlarda uygulanabilir: Kumar oynamak, kavga etmek, dikkatsiz davranarak diğer kişilerin güvenliğini veya sağlığını riske atmak, cezaevi dışında katıldığı faaliyetlerden dönmesi gereken zamanda dönmek ve uyması gereken şartlara uymamak, kullanmak üzere verilen bir şeyi satmak, başka birine vermek, kurum veya dış güvenlik personeline rüşvet vermek, suç örgütlerine ait her türlü yayın, bez afiş, pankart, resim, sembol, işaret benzeri şeyleri asmak, teşhir etmek ya da bulundurmak, katıldığı faaliyetlerin akışını ve düzenini engelleyici ve bozucu nitelikte kasıtlı davranışlar gerçekleştirmek, faaliyeti kontrol eden görevlinin ikazına rağmen davranışlarını sürdürmek, arkadaşlarının verilen görevleri yapmasını engellemek.

6- Teşvik Amaçlı Ayrıcalıkları Geri Alma

Bu ceza, bir fiili nedeniyle bazı faaliyetlere katılmaktan alıkoyma cezası almış olan çocuk hakkında uygulanır. Aynı fiili ikinci devam ettirmesi durumunda uygulanan cezadır.

Teşvik esaslı ayrıcalıkların geri alınmasında süre otuz gündür.

7- İznin Ertelenmesi veya Ziyaretlerin Kapalı Şekilde Yaptırılması

Bu disiplin cezası, yaptırımını disiplin cezası olan fiilin özelliğine ve ağırlık seviyesine göre uygulanan bir cezadır. İznin ertelenmesi ya da kapalı cezaevlerinde açık görüşlerin ertelenmesi şeklinde uygulanır. Bu disiplin cezasında erteleme süresi en fazla altmış gündür.

Bu tedbir çocuğun diğer çocuklar üzerinde nüfuz kurmak ve düşmanlık göstererek tahrik etmek, imtiyaz ve menfaat hırsları yaratmak, her türlü bağımlılık yapan maddeleri cezaevine sokmak, kullanmak, bulundurmak, satmak, bu maddeleri kullanarak cezaevine gelmek, başkalarının para ve eşyasını almak için kaba kuvvete

başvurmak, haraç kesmek, taarruz ve firarda kullanılacak madde ve alet yapmak, saklamak, bulundurmak, idareye ait olup kendisine verilmemiş bulunan yatak, battaniye, karyola ve dolap gibi eşyayı zapt etmek, satmak veya maddi menfaat için başkalarına kullandırmak, cezaevi personeline hakaret etmek, karşı gelmek, başkalarının güvenlik veya sağlığını riske atacak şekilde davranmak, izinden mazeretsiz olarak geç dönmek ve uyması gereken şartlara uymamak, cezaevine yasak eşya sokmak, başkasına vermek veya satmak, okul, işyeri gibi gitmesi gereken bir yere gitmemek, katılması gerekli olan faaliyetlere katılım göstermemek, hakaret etmek, iftira atmak, küçültücü söz sarf etmek, tavır sergilemek, başkalarını kışkırtmak, suç örgütlerinin propaganda ve eğitim faaliyetlerini yapmak veya yaptırmak, kurumdan izinsiz ayrılmak, kurum kimlik kartına zarar vermek, kendisine verilen her tür belgede tahrifat yapmak, sahte belge düzenlemek, kullanmak, iyileştirme ve eğitim programlarını engellemek, katılımcıları programları terk etmeye zorlamak, kışkırtmak, kasten başkasını yaralamak ve kurumda güvenlik amacıyla oluşturulan teknik, mekanik, elektronik cihaz ve sistemleri kasten etkisiz ya da çalışamaz duruma getirmek veya amacı dışında kullanmak eylemlerini gerçekleştirilmesi hallerinde uygulanır.

Yargıtay'a yapılan bir kanun yararın bozma başvurusunda hükümlünün 06.02.2019 tarihinde saat 10:28'de Silifke Açık Ceza İnfaz Kurumundan 24 saatlik yol izin süresi ile Ereğli (Konya) T Tipi Açık Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğüne nakline karar verilmiştir. 07.02.2019 tarihinde saat 10:28'de anılan Ceza İnfaz Kurumuna teslim olması gerekirken 1 saat 18 dakikalık gecikmeyle aynı gün saat 11:46'da kuruma giriş yapması nedeniyle CGTİHK m.44/2-1 hükmü olan İzin süresini mazeretsiz şekilde iki güne kadar geçirmek eylemini nedeniyle hücreye koyma cezası ile cezalandırılması kararı verilmiştir. Hükümlü, daha önceden Ereğli ilçesine hiç gelmediğini, ağabeyinin arabası ile kendisini bıraktığını ancak yolu karıştırmalarından dolayı aksi istikamette belli bir süre gittikten sonra yanlış gittiklerini anlamaları üzerine hemen geri dönüp kuruma teslim olmalarına karşın yine de geç kaldığına ilişkin beyanlarına itibar edilerek 1 saat 18 dakikalık gecikmenin makul bir süre olduğunun kabul edilmesi gerektiğini iddia etmiştir. İnfaz Hakimliğine yapılan başvurunun sonuçsuz kalması üzerine başvuru Yargıtay'a

intikal etmiştir. Yargıtay başvuruyu yerinde görerek kanun yarına bozulmasına karar vermiştir²⁶¹.

8- Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna İade

Bu disiplin cezası belirli fiilleri gerçekleştirmesi durumunda çocuğu daha ağır şartlara sahip olan kapalı cezaevine göndermek şeklinde uygulanan yaptırımdır. Bu yaptırıma karar verilmesinde fiilin özellik ve ağırlığı dikkate alınır. Bu ceza altı aylık süre ile uygulanır. Ancak fiillerin tekrarlanması halinde bir yıl süre ile uygulanır. Fiili işleyen çocuk, çocuk kapalı cezaevine, bu kurumların olmadığı durumda ise kapalı cezaevlerinin çocuklar için özgülenmiş kısımlarına iade edilir.

Kanun koyucu, çocuğun metnin içinde hangi durumlar için bu cezanın uygulanabileceğini açıkça sayarak, sayılanlar dışında kalan durumlar için çocuk kapalı evine iade yaptırıma karar verilmesini önlemiş, bu disiplin cezasının kötüye kullanılmasını engellemek istemiştir.

Kanun metnin açıkça sayılmış fiiller: Cezaevinde veya dışarıda birini neticesi sebebiyle ağırlanmış şekilde yaralamak veya yaralayıcı, öldürücü türde âlet, silâh ve patlayıcı maddeden yararlanarak birini yaralamaya teşebbüsünde bulunmak, yaralamak, birini alıkoymak, şiddet ve tehditle cezaevi personelinin görevine engel olmak, firara teşebbüste bulunmak ya da firar etmek, kasten cezaevinin bina, eklenti ve donanımları ile taşınır ve taşınmaz mallarını yakmak, yakmaya teşebbüs etmek, ağır hasar vermek, diğer kişileri cezaevi yönetimine karşı kışkırtmak, isyan çıkartmak ya da isyana teşebbüste bulunmak, adam öldürmek ya da öldürmeye teşebbüste bulunmak, cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı ve cinsel tacizde bulunmak, teşebbüs etmek ve böyle davranışlara kışkırtmak, personele ve diğer çocuklara işkence yapmak, yaptırmaktır.

9- Odaya Kapatma

Kapalı Ceza infaz kurumuna iadeyi gerektiren durumlarda kapalı cezaevinde kalan çocuğun, aynı fiilleri sürdürmesi durumunda uygulanan cezadır. Çocuğun gece

²⁶¹ YRG. 1.CD 13.01.2020 Tarih ve 2019/3617 E., 2020/1 K. Sayılı Kararı, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, (12.05.2020)

ve gündüz ayrı olarak bir odada tutulmasıdır²⁶². Bu ceza en fazla beş gün olarak uygulanır. Bu cezaya hükmolunması çocuğun açık havaya çıkma hakkı hakkına engel olmaz.

Kanun, bu cezanın uygulanması sırasında, çocuğun istediğinde cezaevi görevlilerine ulaşmasının engellenemeyeceğini düzenleyerek çocuğu güvence altına almıştır. Bu cezanın infazında hükümlü çocuk, önce, infaz sürerken ve sonra olmak üzere doktor kontrolünden geçirilir. Ceza infaz olunurken çocuğun ailesi, müdafii ve vasisi ile görüşmesine müsaade edilir.

VI. ÖDÜLLENDİRME

Ödüllendirme müessesesi 5275 s. kanunun 51. maddesinde düzenlenmiştir. İlk fıkra genel düzenleme içerirken ikinci fıkrada bu maddenin çocuk hükümlüler için de geçerli olduğunu belirtilmiştir.

Buna göre; çocuk ya da yetişkin olması fark etmeksizin cezaevinde kalmakta olan tutuklu ve hükümlülere teşvik amaçlı ödül verilebilir. Ödüllendirme sırasında cezaevi iç ve dışındaki halleri, eğitim ve iyileştirme programlarına katılmaları, cezaevi içinde sergiledikleri tavırları, verilen görevler konusundaki çabaları göz önünde tutulur. Bu ödüllerin amacı kişileri teşvik etmektir. Ödüllerde yetkili makam İdare ve Gözlem Kurulu'dur.

30.03.2013 Resmi Gazete tarihli 28603 sayılı Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmeliği 5. maddesinin a bendinde; hükümlü ve tutuklu kişilerin ödüllendirilmesindeki gözetilen temel amacın bunların topluma yeniden kazandırılmak suretiyle insan haklarına saygı duyan, hukuk normlarına ve toplumsal normlara bağlı birer kişi olmalarını teşvik etmek olduğu belirtilmiştir.

²⁶² Aliğa Şakran Ceza İnfaz Kurumu İnceleme Raporunda belirtildiği üzere; kurumda mavi oda/süngerli oda diye adlandırılan bir oda vardır. Kişi ya da cezaevi güvenliği için 2-3 saat süreyle burada çocuklar tutulabilmektedir. Çocukların beyanlarına göre bazı çocuklar bu mavi odada bulunmuşlar. Disiplin cezası olarak odaya kapatma cezası uygulanmaktadır. Odaya kapatma cezasında sosyal faaliyet ve eğitim dahil çocukların çıkamadıkları ancak aile görüşü yapabildikleri belirtilmiştir. Çocukların beyanlarına göre ise ardışık 2 gün, bir hafta arayla %'er günlük olarak bu disiplin cezası verilebilmektedir. (Aliğa Şakran Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu İnceleme Raporu, 06.03.2015 tarih, katılımcılar: İç Hastalıkları Uzmanı Dr. Zeki Gül, Halk Sağlığı Uzmanı Prof. Dr. Feride Aksu Tanık, Sosyal Psikolog Prof. Dr. Melek Göregenli, Klinik Psikolog Dr. Türkan Baykal, Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği temsilcisi Doç. Dr. Neslihan Emiroğlu, Türkiye Psikiyatri Derneği temsilcisi Doç. Dr. Halis Ulaş ve Adli Tıp Uzmanları Derneği temsilcisi Doç. Dr. İsmail Özgür Can)

Disiplin cezası almamış olan ya da almış olup da bu ceza kaldırılmış bulunan hükümlü ve tutuklu kişilerden kanun metninde belirtilen tutum ve davranışlarda bulunanlar ödüllendirilebilir. Ödüllendirilebilecek tutum ve davranışlar: Tutum ve davranışlarıyla diğer kişiler için iyi örnek teşkil etmek, iyileştirme programlarına geçerli mazeret dışında sürekli ve etkin olarak katılması ile kişisel gelişim göstermek, iş, eğitim, öğretim faaliyetlerine geçerli mazeret dışında sürekli katılarak üstün başarı göstermek, cezaevindeki kişisel ve ortak kullanım alanlarına ve buralardaki eşyaların temizlik, düzen ve korunmasına azami özen göstermek, kurum içi ya da dışındaki sosyal, kültürel veya sportif faaliyetlere sürekli ve etkin bir şekilde katılım sağlayarak kişisel gelişim göstermek, cezaevi işleyişini için gereken cezaevi iç hizmetlerinin yerine getirilmesinde istekli olmak, buna ilişkin üstün çaba göstermek. Ayrıca uyuşturucu, alkol veya sigara bağımlısı olanlara ilişkin olarak bağımlılıktan kurtulmak için cezaevi tarafından sürdürülen eğitim veya tedavi programlarına katılım sağlayarak ilerleme kat etmiş olmak ödüllendirme gerektirir. Son olarak ise, cezaevi asayiş ve düzeni için tehlike oluşturabilecek hukuka aykırı bir fiilin ortaya çıkarılmasını sağlamaktır.

Ödüllendirme hususunda yetkili kılınan merci İdare ve Gözlem Kuruludur. Bu kurul, re'sen veya cezaevinde görev yapmakta olan servislerin teklifi ile ödüllendirilecek tutum ve davranış sergilemiş olan hükümlü veya tutuklunun ödüllendirilmesi yönünde karar alabilir.

İdare ve Gözlem Kurulu, her ay yaptığı toplantılarda ödül verilmesi uygun görülen hükümlü ya da tutuklular hakkın ödüllendirme kararı alır. Bu karar oy çokluğuyla alınır. Ödülün niteliğine göre ilgilisine bildirir.

Verilen ödülün geri alınması da mümkündür. Bu kapsam ödülün geri alınmasını sebep olacak bir durumun ortaya çıkması üzerine İdare ve Gözlem Kurulu, ödülün derhâl geri alınması yönünde karar verir ve bu kararı ilgilisine bildirir.

Mahkumlara verilmiş ve geri alınmış ödüller kayda geçilerek sureti ilgisinin kişisel dosyasına alınır.

5275 sayılı kanun ve İnfaz Tüzüğünde ödüllendirmeyi yapacak merci ve usulüne ilişkin bir düzenleme yoktur. Ancak ödüllendirme yönetmeliğinde İdare ve Gözlem Kurulu'nun yetkili olduğu belirtilmiştir. İdare ve Gözlem Kurulu ayda bir

yaptığı toplantıda re'sen veya kurumdaki servislerin teklifi üzerine oyçokluğu ile ödüle karar verebilecektir.

Çocuk hükümlü ve tutukluların ailesi veya vasisi ile görüşmesi ödülü sadece çocuk hükümlü veya tutuklular için getirilmiş bir istisnadır. Bunun dışındaki tüm ödüller hem çocuk hükümlü veya tutuklular için hem de genç ve yetişkin olanlar için uygulanabilecektir.

A- Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Ailesi veya Vasisi İle Görüşmesi

Bu ödül sadece çocuklar için düzenlenmiş olan ödüldür.

CGTİHK m. 51/2-b'ye göre; çocuk hükümlülere, aile görüşmesi olarak adlandırabileceğimiz, aile veya vasisi ile görüşme ödülü verilebilir. Bu ödül en geç ayda bir olacak şekilde belirlenir. Süresi ise üç ila yirmi dört saat arasında belirlenir. Bu ödül çocuğun anne ve babası ile görüşmesi şeklinde, anne babası ve kardeşi ile birlikte ya da vasisi ile görüşme şeklinde verilebilir. Görüşme yeri cezaevinde veya eklentilerinde belirlenecek bir yerdir. Bu ödül sırasında cezaevi personelinin nezareti gerekmez.

Yetişkin hükümlü ve tutukluların aksine sadece çocuk hükümlü ve tutuklular için tanınan bir hak olarak aile görüşmesi ödülü tanınmıştır.

Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik'in 17. maddesinde de paralel düzenlemeler vardır. Kanuna ilave olarak, aile görüşmesi ödülünün ceza infaz kurumunun bu tip görüşler için ayrılmış olan bölümünde yapılacağı belirtilmiştir.

Aile görüşünün süresi, çocuk hükümlü ve tutuklunun işlediği suçun cinsi, koşullu salıverilme tarihi, şahsi özellikleri ve gereksinimleri, fiziksel ve psikolojik karakteri ve çocuğun eğitim seviyesi göz önünde tutularak saptanır.

Aile görüşmesi, dini ve milli bayramlar ile Bakanlık tarafından açık görüşme izni verilen özel günlerde de yaptırılabilir.

Yönetmelikte bu ödüle ilişkin hükümler ayrıca düzenlenmemiş eş ile görüşme hükümlerine gönderme yapılmak suretiyle uzlaşır nitelikte olan hükümlerin bu ödül açısından çocuk hükümlü ve tutuklulara da uygulanacağını belirtmiştir.

Buna göre Yönetmeliğin 12, 13, 14, 15 ve 16. maddeleri nitelikleri uygun düştüğü ölçüde çocuk hükümlü ve tutukluların ailesi veya vasisi ile görüşmesi ödülü için uygulanacaktır.

Eş ve aile görüşmesi için getirilmiş ortak düzenleme olan Yönetmeliğin 18. maddesine göre; hükümlü, tutuklu ya da ziyaretçinin ilgili yasalarla getirilmiş normlara aykırı davranması durumunda görüşmenin derhâl sona erdirileceği ve bu durumun ödül verilmesine ilişkin daha sonraki değerlendirmelerinde göz önüne alınacağı belirtilmiştir.

B- Evli Hükümlü Ve Tutukluların Eşleri İle Mahrem Görüşmesi

Çocuklar için bu ödülün uygulanmasına engel bir hal söz konusu değildir. 08.12.2001 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak 01.01.2002 yürürlük tarihli 4721 s. TMK m. 124 vd. hükümlerine göre evlenme yaşı 18’dir. Vasinin rızası ile 17 iken, Mahkeme kararı ile istisnai olarak evlenme yaşı 16’dır.

Bu ödül Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik’te en kapsamlı düzenlenen ödüldür. Niteliği gereği diğer ödül türlerinden daha kapsamlı düzenlenmesi yerinde olmuştur.

Kapalı cezaevlerinde barındırılan evli hükümlü ve tutukluların yararlandırıldığı bir ödül türüdür. Bu kişiler bu ödülünden en geç üç aylık periyotlarla yararlandırılır. Ödül süresi üç ile yirmi dört saat arasında belirlenir. Yine cezaevi ya da eklentilerine ait bir bölümde görüştürülürler. Cezaevi görevlilerinin nezareti olmaksızın mahrem olarak görüşmelerine imkan tanınır.

Yönetmeliğin 12. maddesine göre; eş görüşmesinden faydalanabilecek hükümlü eşleri Türk vatandaşı ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartını, yabancı uyruklu olması halinde pasaport ya da kimlik belgesi, ilave olarak görüşeceği kişiyle evli olduğunu gösteren Türkçe’ye çevrilmiş resmî onaylı evrağı kuruma ibrazı zorunludur.

Kurul, ödüllendirmeye ilişkin bir karar ile tek eş görüşmesi ödülü verebilir.

Cinsel suçlar ile aile içi şiddete yönelik suçlar nedeniyle kurumda barındırılanlar ile eş görüşü ödülünün ödülünden faydalananlar için tehlike arz ettiği durumlarda cezaevi bünyesinde veya başka kurumlardan sağlanan psiko-sosyal

yardım servisi görevlilerinin eşlerle ayrı olarak görüşmesi sağlanır. Gerek görülürse ikisi ile birlikte de görüşebilir. Bu görüşme neticesinde değerlendirme raporu hazırlar. Bu raporun Kurulca dikkate alınması zorunludur.

Aynı cezaevinde ya da cezaevi kampüsünde bulunan eşler açısından, ödülün faydalanmaları için ikisi hakkında ayrıca ödüllendirme kararı verilmiş olması gerekir.

Hükümlü ve tutuklu olanlara, ayda bir ila üç ayda bir bu ödül verilebilir. Ödül süresi üç saat ila yirmi dört saat arasında değişebilir. İlk görüş üç saat olarak belirlenir. Bu süre; hükümlü veya tutukluların tavır ve davranışları, cezaevinin fiziki şartları ve görevli sayısı ile kurumun doluluk oranı göz önünde tutularak aşamalı olarak yirmi dört saate kadar artırılabilir.

Dini, milli bayramlar ve Bakanlıkça açık görüş izni verilmiş özel günlerde eş görüşü yapılamaz.

Eş görüşmesinin gün ve saati, cezaevi durumu göz önünde tutularak 09:00 - 17:00 saatleri arasında başlayacak biçimde belirlenir.

Görüşme zamanı, başkaları tarafından öğrenilemeyecek şekilde hükümlüye eşine bildirmesi için süre tanınarak bildirilir.

Cezaevinden kaynaklı bir neden ya da hükümlü veya eşinin geçerli bir mazeretinin olması halinde, görüş planlanan zamanda gerçekleşemezse, cezaevi idaresi yeni bir tarih belirler.

Eş görüşü sırasında mahremiyetin temini sağlanarak güvenliğe yönelik tüm tedbirler alınır. Görüş giriş kısmının dışına konulan kamera ile görüntüler kaydedilir. Görüş odası görüşten önce ve sonra kurum personeline kontrol edilir. Görüş süresinin bitmesi, çağrı butonuna basılması ya da acil bir durum dışında görüş odasına girilemez.

Görüş odası ve eklentilerinde, 17.06.2005 tarih ve 25848 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik ile belirlenen eşya harici eşya bulunmasına izin verilmez.

Cezaevi, mahpuslar ve eşlerini, koruyucu sağlık önlemleri ve temizlik şartlarına ilişkin olarak yazılı bilgilendirmede bulunur. Buna ilişkin hazırlanan afiş

ve broşür gibi bilgilendirme materyalleri hükümlü ve tutukluların kolayca ulaşabileceği yerlerde tutulur.

Hepatit, HIV benzeri kan veya cinsel hastalığı olduğu bilinen hükümlü veya tutukluların eşi, sağlık görevlisince yazılı olarak bilgilendirilir.

Eş görüşmesi için gelen kişinin de benzer bir hastalığı bulunması durumunda görüşeceği kişiyi bilgilendireceğini taahhüt ettiği beyanı alınır.

Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelikte belirtilen sağlık, temizlik ve kişisel malzemeler gerekli durumda tek kullanımlık olanları, ilaç niteliği olmayan doğum kontrol ürünleri cezaevi kantininden temin edilebilir ya da cezaevi idaresi tarafından gerekli yerlerde temin edilebilir.

Görüş odasının düzen ve hijyeninden görüşten faydalanan kişiler sorumludur.

Kişilere, eş görüşü saatlerine denk gelen öğünlerin yemekleri görüş öncesi verilir. Bu kişiler, görüşten önce kantin aldığı yiyecekleri de görüş odasında yanında getirebilir.

Eş ve aile görüşmesi için getirilmiş ortak düzenleme olan Yönetmeliğin 18. maddesine göre; hükümlü ve tutuklular ya da ziyaretçinin kanun normlarına aykırı davranması durumunda görüşme sona erer, ayrıca ödül değerlendirmesinde bu duruma dikkat çekilir.

Kanımızca evli tutuklu veya hükümlülerin eşleriyle birlikte olması ödül değil bir haktır. Kanunda da bir hak olarak düzenlenmesi gerekirdi. AİHS m. 8’de düzenlenen özel ve aile hayatına saygı hakkı kapsamında değerlendirilmesi gerekirdi. Bu açıdan koşulları gerçekleştirmiş olmasına rağmen söz konusu ödül ya da haktan yararlanırmamak AİHS’in ihlali niteliğinde olacaktır. Yine aynı şekilde bu hak Anayasa m. 20’nin de ihlali kabul edilmelidir.

AİHM’e yapılan bir başvuru bu konuya ilişkindir. AİHM önüne gelen başvuruda, Ankara Sincan F Tipi cezaevinde kalmakta olan başvuran kişi hakkında, ceza infaz kurumunu malına zarar vermek, slogan atmak ve arama yapılmasına karşı koymaktan altı ayrı disiplin cezası hükmolunmuştur. Nihai olarak, başvuranın bir yıla yakın bir zaman dilimince ziyaretçi kabul etme hakkı tanınmamıştır. AİHM, başvuran kişinin, ziyaretçi ile görüşme hakkının kişisel bir hak olması gerekçesiyle, ziyaretçileri ile görüşme hakkının engellenmesinin açık olarak kişisel haklarına

yöneltirilmiş ihlal olduğunu belirtmiştir. AİHS'nin 8. Maddesince düzenlenmiş olan aile hayatına saygı gösterilmesi hakkına bir müdahale oluşturduğu kanısına vararak AİHS'nin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir²⁶³.

C- Haftalık Açık veya Kapalı Ziyaret Süresini Uzatma

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 83. Maddesi hükümlü ve tutukluların ziyaret hakkına ilişkin düzenlemeler içermektedir. Hükümlü, yakınlığı belgelendirilmiş olan eşi, üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları, vasisi ve kayyımı tarafından ziyaret edilebilir. Buna ek olarak cezaevine kabulünde belirttiği en fazla üç kişi tarafından da ziyaret edilebilir. Bu ziyaretler yarım saat ile bir saat arasında belirlenen süre ile yapılır. Çalışma saatleri içinde ve haftada bir kez olmak üzere yaptırılır.

Çocuk hükümlüler açısından ise süre bir ile üç saat arasında belirlenir.

Bu ödül kapsamında haftalık ziyaret süresi iki saate kadar uzatılabilecektir. Bu ödül açık görüşü de kapalı görüşü de kapsar.

Kurul, ödüllendirmeye hükmettiği kararından açık veya kapalı görüşten hangisinin ve ne kadar uzatılacağını açık bir şekilde belirtir.

Tek bir ödül kararı ile ziyaret süresi en çok üç kez olmak üzere uzatılabilir.

D- Kapalı Ziyaret Yerine Açık Ziyaret Yapma

CGTİHK 83. maddesinin 3. fıkrasına göre; ziyaretler, şartları ve süreleri Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan yönetmelikle belirlenmiş olan kapalı ve açık olmak üzere iki şekilde yaptırılır.

Kapalı görüş Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik'in 7. maddesine göre kapalı görüş maddi temasa imkan vermeyen, konuşmaların personelce işitmesine imkan verecek biçimde izlenebildiği görüşler tanımlanmıştır. Açık görüş ise yine aynı yönetmeliğin 13. maddesinde maddi temasa olanak sağlayan, konuşmaların personelce işitilebildiği ve izlenebildiği görüşler

²⁶³ AİHM Gülmez/Türkiye Davası, 20.05.2008 Tarihli, 16330/02 Başvuru No'lu Kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/>, (12.05.2020).

tanımlanmıştır. Açık cezaevinde ve çocuk eğitimevinde kalanlar her zaman açık görüş yapar.

Tutuklu ve Hükümlülerin Ziyaret Edilmesi Hakkında Yönetmelik m. 20’de belirtildiğine göre; hükümlü ve tutukluların, kapalı görüş yerine açık görüş yaptırılmasına yönelik ödül verilebilecektir.

Her ödül kararı ile üçten fazla olmamak üzere kapalı görüşün açık şekilde yaptırılmasına yönelik karar verebilir.

E- Üst Üste Kullanılmayan Ziyaret Sürelerini Toplu Olarak Kullanma

Bu ödül ise kullanılmamış olan ziyaretlerin bir arada kullandırılmasına yönelik ödüldür. Takip eden en fazla üç haftaki görüşler toplu olarak kullandırılabilir. CGTİHK m. 83/1 son cümleye göre çocuk hükümlüler için ziyaret süresi bir ila üç saat arasında belirlenir. Buna göre çocuklar için belirlenecek bu ödülde çocuklar için getirilen bu düzenleme dikkate alınacaktır.

Kurul, ödüle ilişkin verdiği kararda toplu yapılacak olan ziyaret izni ödülünün süresini ve açık görüş şeklinde mi yoksa kapalı görüş şeklinde mi yapılacağını açık bir şekilde belirler.

F- Haftalık Telefonla Görüşme Sayı ve Süresini Artırma

Tutukluların ve hükümlü kişilerin telefonla görüşme hakları Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 66. maddesinde düzenlenmiştir.

Kapalı cezaevlerinde kalmakta olan hükümlüler, idare kontrolünde bulunan ücretli telefonlar ile yakınlarıyla telefon görüşmesi yapabilir. Bu görüşmenin usul ve esaslarını belirlemek üzere Cumhurbaşkanınca yönetmelik düzenlenmiştir. Bu görüşeler idare tarafından dinlenerek kaydedilir. Telefonla görüşme hakkı tehlikelilik arz eden ve örgüt mensubu olan hükümlüler için sınırlandırılabilir.

Açık cezaevleri ile çocuk eğitimevlerinde bulunan kişiler, ücretli telefonlar aracılığıyla hiçbir şarta bağlı olmadan görüşebilirler. Açık ve kapalı cezaevlerindeki kişiler altsoy, üstsoy, eş ve kardeşlerinin ölüm, ağır hastalık, salgın hastalık veya

doğal afet hâllerinde, cezaevinin telefonu ve faksından derhâl faydalandırılır. Bu görüşmeler belgelenir, belgeler muhafaza edilir.

Hükümlü ve tutukluların cezaevlerinde telefon veya başkaca iletişim imkanı veren vasıta bulundurmaları ve kullanımları yasaktır.

Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik'in 22. maddesinde haftalık telefonla görüşme süre ve sayısının artırılması ödülü düzenlenmiştir.

Bu ödül kapsamında bu kişilerin bir haftada yararlanabileceği telefonla görüşme süresi veya sayısı iki katına kadar çıkarılabilir.

G- Sosyal, Kültürel veya Sportif Etkinliklerden Öncelikli ve Daha Uzun Süreli Yararlanma

CGTİHK'un Kültür ve sanat etkinliklerine katılma, ifade özgürlüğü başlıklı 60. maddesinde çeşitli düzenlemeler getirtilmiştir. Buna göre; cezaevlerinde, imkanlar elverdiğince, kültürel ve sanatsal faaliyetler yapılır. Belirtilen faaliyetlerin amacı kurumdaki kişilerin ifade becerilerinin ve bilgi birikimlerinin gelişmesinin sağlanmasıdır. Adalet Bakanlığı tarafından esasları belirlenmiş olan bu faaliyetler, cezaevi en üst amirince düzenlenir. Devletin kültür ve sanat kuruluşları bu kurumlara gerekli katkıyı sağlar.

Yine kanunun 87. maddesinde ise sportif etkinliklere ilişkin düzenleme getirilmiştir. Buna göre; cezaevinde tutulan kişilerin toplumsal, psikolojik ve fiziksel gelişimlerini temini maksadıyla fiziksel ve psikolojik sağlık durumlarını ölçüsünde spor, beden eğitimi ve eğlendirici faaliyetlere katılım sağlamasına izin verilir, bu konuda araç temin edilir. Açık havada çalışmayan ve kapalı cezaevinde bulunan hükümlüye, hava koşullarının elverişliliğine göre, günde en az bir saat olmak üzere, açık havada gezinmek imkanı tanınır. Bu bir saat içinde kişi spor aktivitesinde de bulunabilir. Cezaevi dışında faaliyetlere ancak açık cezaevi veya çocuk eğitimevlerindeki kişiler katılabilir.

Bu bağlamda hükümlü ve tutuklulara; sosyal, kültürel veya sportif aktivitelerden öncelikli faydalanması veya haftada tanınan sürenin iki katına kadar faydalanması ödül olarak tanınabilir.

Tek bir ödöl kararı ile üç kereye kadar bu ödölün uygulanması yönünde karar alınabilir.

H- Haftalık Harcama Miktarını Artırma

Hükümlü ve tutukluların cezaevlerindeki harcamaları, 13.07.2005 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanan Hükümlü ve tutukluların Emanete Alınan Kişisel Paralarının Kullanımına Dair Yönetmelik’te düzenlenmiştir. Yönetmeliğe göre; hükümlü ve tutuklu kişilerin harcama miktarları, haftalık ihtiyaçları dikkate alınarak tutularak Bakanlık tarafından belirlenir.

Tutuklu veya hükümlü hakkında harcama oranının artırılması ödölü verilebilir. Bu artırma yarı oranında artırılması şeklinde uygulanır. 2020 yılı harcama miktarı haftalık 300 TL’dir. Dolayısıyla bu ödöl kapsamında artırma miktarı en fazla 150 TL’dir.

Tek bir ödöl kararı en fazla üç hafta için harcama miktarının artırılmasını kapsayabilir.

İ- Tek Kişilik Odada Televizyon Bulundurma

Ortak yaşam alanlarında olan televizyondan ayrı olarak çocuklara, kaldığı tek kişilik odada televizyon bulundurma şeklinde bir ödölü verilebilir.

Her bir Kurul kararı ile en fazla altı ay için bu ödölden tanınabilecektir.

Burada bahsi geçen ödölün konusu olan televizyon bu ödölü hak eden kişilerce kantinden para karşılığı alınabilir.

J- Hediye Verilmesi

Hükümlü ve tutuklulara hediye verilmesi ödölü, Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Hakkında Yönetmelik’in 26. maddesinde hüküm altına alınmıştır.

Hükümlü ve tutuklu kişilere, nitelikleri, karakterleri, ilgi alanları ve yetenekleri baz alınarak hediye verilebilir.

Hediye, parasal değer taşıyabileceği gibi manevi bir değer de taşıyabilir.

Hediyenin ekonomik kıymeti, kişilerin cezaevinde haftalık harcayabileceği meblağın yarısından fazla olamaz. Getirilen bu hüküm hediyeinin ne olabileceğinden ziyade parasal değerine sınır koyarak kötüye kullanılmasını engellemeye ilişkindir. Bakanlıkça belirlenen 2020 yılı verilerine göre haftalık harcama sınırı 300 TL'dir. Dolayısıyla hediyeinin maddi değeri 150 TL'yi geçemez.

Yine bir başka hüküm ile hediyeinin parasının hangi kaynaklar tarafından karşılanacağına açıklık getirmektedir. Hediyeinin bedeli; Bakanlık bütçesi dışındaki resmî veya özel kurum ve kuruluşlardan alınan bağışlardan ödenebileceği gibi Hükümlü ve Tutukluların Emanete Alınan Kişisel Paralarının Kullanımına Dair Yönetmeliğin 12. maddesi uyarınca Eğitim Kurulu'nun kararı ile emanet para faizinden ödenebilir.

Her kurul kararı ile en fazla bir ödül verilebilir.

K- Takdir Belgesi veya Tavsiye Mektubu Verilmesi

Hükümlü veya tutuklu takdir belgesi veya tavsiye mektubu verilerek ödüllendirilebilir. Her iki belgenin de resmi bir kurum tarafından verilmesi, kalıcılığının olması, ceza infaz kurumdaki süresini tamamlayıp da dış dünyaya çıktığında tutuklu veya hükümlü için etkisinin devam edecek olması açısından bu ödül diğer ödüllerden farklıdır.

Bu ödüllendirme kişinin kabûlü halinde, cezaevi görevlileri ve kurumda kalanların bir arada bulunduğu tören yapılmak suretiyle verilebilir. Bu durumda ödül alacak olan kişinin isteği varsa cezaevi müdürünün onayı alınarak bu kişinin anne, baba, kardeş veya çocuklarının da törene katılımına müsaade edilebilir. Bu ödülü hak eden kişinin talebi halinde ödül ailesi ya da başka kimseye de gönderilebilir.

Tavsiye mektubu tutuklu veya hükümlünün tahliyeden sonraki yaşamına yönelik bir ödüldür. Amacı şahsın kamu veya özel sektör bünyesinde bir işe başvurması halinde bu mektuptan yararlanarak iş bulmasının kolaylaşmasının teminidir.

Tavsiye mektubu ödülü, tahliye esnasında ya da iş arama iznini kullandığı zaman diliminde yararlanması için verilebilir. Bu belgede Cumhuriyet başsavcısı ile cezaevi müdürünün imzası bulunacaktır.

Bu ödöl, öteki ödöllerden farkı olarak kişilerinin cezaevinden tahliyesinden sonraki yaşamı ile ilgilidir²⁶⁴. Hayatının belirli bir kısmını ceza infaz kurumlarında geçirmiş bir tutuklu veya hükümlü dış dünyaya çıktığında iş aramak zorunda kalacaktır. Özellikle de adli sicil kaydı istenen işyerlerinde iş bulma ihtimali oldukça düşecektir. Cumhuriyet savcısının da imzasının bulunduğu bu belge tutuklu veya hükümlünün iş bulmasını kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla kişinin toplama kazandırılmasına hizmet edecek, suçta tekerrür ihtimalini azaltacaktır.

L- Ailelerinin Etkinliklere Katılması

Bu ödöl, daha önce bulunmayan, 14.04.2020 tarih ve 7242 s. Kanun ile CGTİHK'nin 51. maddesin 3. fıkrasına l bendi eklenerek getirilmiş yeni bir ödöldür.

Bu ödöl, cezaevinde bulunan çocuklarla ilgili bir tören, anma veya doğum günü faaliyetinin cezaevi içinde yapılması durumunda, bu faaliyetlere çocuğun ailesinin katılımına imkan veren bir ödöldür.

Bu yeni getirilen hüküm ile çocukların aileleri ile ilişkilerinin güçlendirilmesi imkanı sağlanacağı gibi çocuklar için de bir teşvik olacaktır.

M- Kullanmadığı İzinleri Kullandırma

Bu ödöl 14.04.2020 tarih ve 7242 s. Kanun ile CGTİHK'nin 51. maddesin 3. fıkrasına m bendi eklenerek getirilmiş yeni bir ödöldür.

Bu ödöl hükümlü çocuklardan yakınları bulunmayan kişilere yöneliktir. Özel izinlerini yanında kalarak kullanabileceği kişi ya da kişilerin olmaması halinde çocuğun kullanması olanağı bulamadığı izinlere karşılık cezaevi yönetiminin belirlediği kadar gün eğitimevinin içinde olduğu il sınırlarından çıkmamak üzere, çocuğun gündüzleri izinli olarak geçirmesi ancak geceleri kurumda geçirmesi şeklinde uygulanır.

Çocuğun dış dünya ile iletişim imkanlarını kolaylaştırmaya yönelik bir ödöldür.

²⁶⁴ Hançer, s.144.

N- Kurum Dışına Çıkma İzni

Bu ödül 14.04.2020 tarih ve 7242 s. Kanun ile CGTİHK'nin 51. maddesin 3. fıkrasına n bendi eklenerek getirilmiş yeni bir ödüldür.

Kurumdaki çocukların, haftasonu olmak üzere yönetim tarafından belirlenen bir gün ve belirlenen saate kadar ceza infaz kurumu dışında bulunmasına imkan veren ödüldür.

Bu hüküm ile çocuğun sosyal hayata uyumunun sağlanması ve nihayetinde yeniden topluma kazandırılması amaçlanmıştır.

O- Gençlik Kampı ve Gençlik Merkezi İmkanlarından Yararlandırma

Bu ödül 14.04.2020 tarih ve 7242 s. Kanun ile CGTİHK'nin 51. maddesin 3. fıkrasına o bendi eklenerek getirilmiş yeni bir ödüldür.

Bu ödül, çocuklara özgü infaz kurumundaki çocukların, devlet bünyesinde bulunan kurum, kuruluşların sunduğu gençlik kampı ve gençlik merkezi benzeri olanaklardan faydalandırılması şeklinde uygulanır.

VII. İNFAZIN SONA ERMESİ

İnfaz, hüküm giymiş kişinin belirli bir yerde ve belirli bir süreliğine tutulması, asgari hak ve özgürlükleri korunarak dış dünyaya kapalı tutulan bir alanda yaşamasının zorunlu kılınması ile bir takım hak ve özgürlüklerini kullanmasının engellenmesi ya da sınırlandırılması şeklinde yerine getirilir²⁶⁵.

Kişiler yalnızca cezalandırılarak toplum içinde kendi kendilerine bırakılırsa, uzun zaman geçmeden tekrar ceza infaz kurumuna dönmeleri, bunu sürdürerek yaşam biçimi haline getirmeleri riski oldukça yüksektir. Fakat iyileştirme ve eğitim süreci uygulanarak başarıya ulaşırsa, daha önce suç işlemiş bu kimseler üretken, saygın, hukuka uygun bir yaşam benimseyen birer insan olabilirler²⁶⁶.

²⁶⁵ Ersan Şen, "Ceza İnfaz Kuralları", haber7, 22.07.2014, <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1183116-ceza-infaz-kurallari>, (08.01.2020).

²⁶⁶ Şahin, s.3

Çağdaş ceza sistemlerinde, hapis cezası ile hedeflenen kişinin işledikleri suç nedeniyle pişmanlık duymasını, toplumla tekrar uyumu temin etmek ile bu kişilerin cezalarının infazı sürecinde iyileştirilmesine yönelik programlara tabi tutularak topluma yeniden kazandırılmasıdır²⁶⁷.

Cezanın ıslah ediciliğinin etkili ve kalıcı olabilmesi için devlet ve toplumun, tahliye sonrasında da bu kişilerle ilgilenmesi gereklidir. Bir diğer ifade ile, infaz kurumunda bulunan kişinin yeniden topluma kazandırılmasını destekleyerek toplumun daha üretken ve yasalara saygılı, sorumluluk bilinci içinde bir yaşam biçimi ile uyum sağlamasına hizmet eden devlet, tahliye sonrası toplum içine bıraktığı kişinin ayakta kalabilmesi için bunlara karşı destek ve ilgisini sürdürmelidir²⁶⁸. İyi bir infaz sisteminin umut edilen faydanın sağlanabilmesi, bu sistemin infaz sonrasına ilişkin düzenlemeler yapmış olmasına bağlıdır²⁶⁹.

Tahliye hazırlığının önemi ve özelliği, salıverildiği kişinin topluma yeniden uyum sağlamasına yardımcı olmaktır²⁷⁰. Hayatının bir kısmını toplumdan ayrı bir yer olan cezaevinde geçirmiş olan mahkumun topluma tekrar adapte olması oldukça zordur. Cezaevinde geçirilen zamanla orantılı olarak bu zorluk artmaktadır.

Cezaevinden tahliye olduktan sonraki yaşamında hükümlü toplum içinde çok sayıda sorun ile karşı karşıya kalmaktadır. Bir anlamda asıl ceza tahliye sonrası süreçte ortaya çıkmaktadır. Barınma yeri, geçimini sağlamak üzere bir iş, yakınlar ile tekrar kurulacak olan ilişkiler tahliye sonrası süreçteki bazı sorunlardır. Hükümlüler özelinde bakıldığında ise alkol, uyuşturucu madde, kumar, suça iten bir çevre gibi çok fazla etken ile sürekli savaş halinde olmaları gerekmektedir. Suçluların ciddi bir bölümünün suçta mükerrerliği, bu kişilerin hayatlarında başarısız olduklarına işaret etmektedir. İnfaz sürecinde ise tüm gereksinimleri cezaevince karşılanan bu kişiler, dış dünyaya salıverildiklerinde bocalamaktadır. Bunun önüne geçebilmek için tahliyeye hazırlık sürecinde bu kişilerin dış dünya ile olan uyumlarının temini için çalışılmalıdır²⁷¹.

²⁶⁷ Ahmet Hulusi Akkaş, “Koşullu Salıverme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.XII, Sayı:1-2, 2008, s.306.

²⁶⁸ Şahin, s.7.

²⁶⁹ Demirbaş, s.350.

²⁷⁰ Özbek, s. 257.

²⁷¹ Şahin, s.4.

Hükümlülerin cezaevinden salıverildikten sonraki hayatları da infazın temel çalışma alanları olarak kabul edilmelidir²⁷².

İnfaz kurumlarında bulunan hükümlülerden yardıma muhtaç olanları himaye etmek ve onların ellerinden tutmak, toplumun en önemli görevlerinden biridir. Ancak bu şekilde yeni suçlar işlemeleri önlenebilecektir. Bu amaçla gelişmiş ülkelerde patronaj dernekleri kurulmuştur²⁷³. Patronaj dernekleri cezaevinden tahliye olan hükümlülere yardım etmektedir. Aynı zamanda da cezaevindeki hükümlülerin ailelerinde destek sağlamaktadır. Ülkelerin hükümetleri bu amaçla kurulan derneklere yardım etmektedir. Bu tip özel derneklerin olmaması ya da yeteri kadar çalışma yapmaması durumlarında hükümetler patronaj faaliyetlerini üstlenebilmektedir²⁷⁴.

Avrupa Cezaevi Kuralları m. 87'ye göre; tüm mahpuslar salıverilme sonrası toplum, aile yaşamın ve mesleklerine döndüklerinde onları desteklemek maksadıyla öngörülen düzenlemelerden yararlanmalıdır. Bu amaçla, usuller ve özel kurslar oluşturulmalıdır.

29.03.1984 tarih 2992 sayılı Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, infazı sona eren kişilerin geçimini sağlamaya yönelik olarak bir işe yerleştirilmeleri, salıverme sonrası yardım kurumları ve diğer kurumlarla ilişkileri düzenleme görevini Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne vermiştir.

Mahkumun topluma uyumunu sağlamaya yönelik olarak CGTİHK bazı hükümler getirmiştir.

Salıverme öncesi önlem ve ilişkiler başlıklı 90. madde gereği; kişilerin tahliye sonrası geleceğini düzenlemeyi düşünmesini sağlayacak tedbirler alınır, toplumla uyumu ile ailelerinin faydasına ilişkin konularda hizmet sürdüren resmî ve özel kuruluş ve kişiler ile ilişki kurmasına yönelik olarak katkı ve yardım sağlanır.

Hükümlüye iş bulmada yardım başlıklı 91. madde gereğince; hükümlü, tahliye sonrasında iş bulması ya da işini kurmaya teşvik edilir. Bu maksatla gönüllü kişi ve kuruluşlar ile resmî kurumlarla işbirliği yapılır.

²⁷² Akkaya, s.2.

²⁷³ “Patronaj Cezaevinden serbest bırakılan suçlunun toplum yaşantısına yeniden uyabilmesini sağlamak amacıyla yapılan yardım çalışması.” Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük “Patronaj” Sorgulaması, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts, (29.01.2020).

²⁷⁴ Demirbaş, s.350.

Hükümlü kişilerin, cezaevinden tahliye öncesi veya tahliye sonrası kişisel sıkıntılarının üstesinden gelmelerini, iyileştirilmelerini ve kurum dışındaki hayatlarına uyumlarını kolaylaştırmak maksadıyla ilgili bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları ve kamu tüzel kişileri, çalışma alanları kapsamında gereken destek ve hizmeti vermekle yükümlü tutulmuştur. Bu alanda gönüllü kişi, kurum ve kuruluşlardan destek alınabilir.

Meslek ve sanatlarında yetenekleri gelişmiş olan hükümlüler, çalışma becerisi olan istekli diğer hükümlülere, idare ile işbirliği içinde olarak cezaevinde ve tahliyelerinden sonrası hayatlarında iş, meslek veya sanat öğrenmelerini sağlamak maksadıyla katkı sağlayabilirler.

Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik m. 143'de hükümlülere, kurumlarından salıverilmelerinden önce veya sonra yapılabilecek yardımları düzenlemiştir. Hükümlülere, infaz kurumundan tahliyelerinden önce veya sonra dış yardım sağlanabilir.

Hükümlülerin ceza infaz kurumunda tutuldukları süreçte, kendisi veya ailesine ilişkin sosyal, tıbbi, hukuki yardım gibi gereksinimlerinin saptanmasına yönelik incelemeler yapılır. Bu incelemeler kuruma gelmesinden başlayarak bir aylık sürede sona erdirilir. Tespit edilen gereksinimlerinin giderilmesi maksadıyla infaz boyunca ilgili resmi ve özel, gönüllü kurum ve kuruluşlar ile işbirliği sağlanır.

Hükümlülerin tahliyelerinden sonraki hayata hazırlanabilmesine yönelik olarak barınma, iş, eğitim, sosyal, sağlık ve hukuki yardım benzeri gereksinimlerin tespiti ile gerekli yardımlardan faydalandırılması maksadıyla, salıverilmeden en az iki ay önce psiko-sosyal yardım servisinde, bu servis bulunmadığı takdirde idare ve gözlem kurulunca inceleme raporu hazırlanır. Bu rapor kılavuzluğunda, tahliye sonrası yaşamın düzenlenebilmesi amacıyla ilgili resmi, özel, gönüllü kurum ve kuruluşlarla işbirliği sağlanır.

Tahliye sonrasına ilişkin işlemler, hükümlünün tahliyesinin en az bir hafta öncesinde tamamlanır. Bu işlemler hakkında hükümlüye bilgi verilir, işlemlerin sonuçları açıklanır.

Hükümlüler, infaz süresince ya da tahliye sonrasında, dilediklerinde ilgili kurum ve kuruluşlardan yardım isteyebilirler.

Hükümlülere cezaevi dışında bulunanlar tarafından bağış yapılabilir. Bu bağışlar kişi ya da kurum ve kuruluşlarca yapılabilir. Giyim, kitap gibi bağışlar için Cumhuriyet başsavcısından izin alınması gerekir. Açık cezaevleri ve eğitimevlerindeki kişilere bağış yapılabilmesi için yetkili izin merci ise cezaevi müdürüdür.

Cezaevinde kullanılmak üzere demirbaş olarak bağışlanan eşyalar hakkında ise Bakanlığın görüşü alınarak Cumhuriyet başsavcılığının kabul etmesi gerekir.

CGTİHK m. 104 gereği; *“Cezaları ertelenen, salıverilen veya haklarında hapis cezası dışında herhangi bir tedbire hükmedilen hükümlülerin toplum içinde izlenmesi, iyileştirilmesi, psiko-sosyal problemlerinin çözülmesi, salıverme sonrası korunması ve yargılanan kişiler hakkında sosyal araştırma raporlarının düzenlenmesi ve mağdurun korunması gibi görevleri yerine getirmek üzere denetimli serbestlik ve yardım merkezleri, salıverilme sonrasında hükümlülere iş sağlanması için ise koruma kurulları kurulur.”*

Çocuk açısından salıverilme sonrası dış yardımlar oldukça önemlidir. Çocuğun suça sürüklenmesinin nedeni çevresi ise, cezası bitince tahliye edilerek de aynı çevrenin içine bırakılan çocuk, aynı sorunlar ile tekrar karşı karşıya kalacak ve bu sorunları tek başına aşması gerecektir. Bu maksatla, illerde yapılan istatistiki çalışmalar neticesinde suça sürüklenmiş olan çocukların oranları göz önüne alınarak salıverilen çocukların rehabilitasyonu ve yeniden topluma kazandırılmasına yönelik profesyonelce hizmet gören salıverilme sonrası eğitim kurumlarının kurulması son derece önemlidir. Tahliye sonrası eğitim kurumu şeklinde adlandırılacak bu misafirhanelerde çocuğun kalacağı sürenin belirlenmesinde, çocuğun dış dünyadaki hayatını sağlıklı ve mutlu bir şekilde sürdürebileceği şartlar temini ve çocuğun kendisini dış dünyaya hazır hissetmesi dikkate alınmalıdır. Bu eğitim kurumlarının kişi kapasitesinin elverişli olması halinde bu süre uzatılabilir. Bu kurumlarda verilecek yetkin bir eğitim çocuğun eğitimevinde aldığı mesleki eğitimi, çocuğun kişilik ve becerilerini destekleyecek, çocukları topluma yararlı, üretken, yaratıcı, kimseye muhtaç olmadan çalışarak geçimlerini sağlayabilen bireyler olmalarını sağlayacaktır²⁷⁵.

²⁷⁵ Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitimevleri İnceleme Raporu, s.23.

Koşullu salıverilme, hapis cezasının belirli bir bölümü cezaevinde iyi halli infaz olunan kişinin, cezasının kalan bölümünü cezaevi dışında denetim altında tutulmak yoluyla şartlı olarak infaz edilmesine yönelik bir uygulamadır. Bu kapsamda kişi cezasının bir kısmını bölümünü cezaevinde infaz ettikten sonra koşullu olarak salıverilmesine belirli bir süre kalınca tahliye edilerek sosyal yaşam içinde denetim altına alınır. Denetimli serbestlik uygulaması hükümlünün dış dünyaya uyum sağlayabilmesi amacıyla getirilmiştir.

Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında çocuklar için uzman personel görevlendirilir, risk ve ihtiyaç değerlendirilmesi yapılmakta, psiko-sosyal destek programları uygulanmakta, aile ve okul ile işbirliği yapılmakta ve mahkemeye düzenli olarak rapor sunulmaktadır²⁷⁶.

14.04.2020 tarih ve 7242 s. Kanun ile 5275 Sayılı CGTİHK’da yapılan değişiklik hükümleri kapsamında m. 107/2’ye göre; kanunda sayılan suçlar hariç olmak üzere 30.03.2020 tarihine kadar işlenen suçlarda koşullu salıvermeden faydalanabilmek için kurumda geçirilmesi gerekli olan süre eski düzenleme ile toplam cezanın 2/3’ü iken, 1/2’ye indirilmiştir. Ayrıca denetim süresi 3 yıl olarak uygulanır. Hükümlü çocuğun, 15 yaşını tamamlayıncaya kadar ceza infaz kurumunda kaldığı her 1 gün, 3 gün olarak sayılır. 18 yaşını tamamlayıncaya kadar kurumda kaldığı her 1 gün ise 2 gün olarak dikkate alınır.

VIII. İNFAZIN DENETİMİ

İnfazın denetimi önemini, infazın en ağır hak kısıtlaması olmasından almaktadır. Suçlu bile olsa bir kişinin özgürlüğünün kısıtlanması o kişinin hayatında telafisi mümkün olmayan zararlara ve mağduriyetlere yol açmaktadır. Ceza Adaleti Sistemindeki aksaklıklar da bu mağduriyetleri ve zararları artırmaktadır.

Ceza infaz kurumlarında kalmakta olanlar günün yirmi dört saatini kurumda geçirmektedirler. Bütün faaliyetlerini cezaevinin misyon ve vizyonu çerçevesinde kurumda bulunan diğer kişilerle birlikte sıkı şartlar altında geçirmektedirler. Buna ek olarak, tutuklu ve hükümlülerin, ceza infaz kurumları personeliyle arasında temel bir çatışma vardır. Personel bu kurumun hedefi doğrultusunda tutuklu ve hükümlülerin

²⁷⁶ <http://cte-ds.adalet.gov.tr/>, (09.06.2020).

iyileştirilmesine ve topluma yeniden kazandırılmasına çalışırken kurumun düzen ve güvenliliğini de sağlar. Özgürlüklerini büyük ölçüde kaybeden tutuklu ve hükümlülerin dış dünyayla ilişkileri oldukça sınırlıdır. Günlük yaşantılarını sürdürmelerinde birçok konuda personele tabidirler. Buradan hareketle personelin bu kişiler üstünde ciddi bir otoritesi bulunmaktadır²⁷⁷.

Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde İnfazın Denetimi kurumunun önemi ortadadır.

İnfazına başlanan hükmün infazı sürecini yürütme görevi Cumhuriyet Başsavcılığına verilmiştir. Ancak belli durumlarda esas mahkemesi ya da İnfaz Hakimliği bu infaz işlemlerini denetlemektedir. İnfaz aşamasında mahkumiyet hükmünün yorumlanmasında ya da cezanın hesaplanmasında tereddüt oluşursa, cezanın kısmen ya da tamamen yerine getirilip getirilmeyeceği düşünülürse, sonraki kanun hükümlünün lehine ise, tereddüdün giderilmesi ya da yerine getirilecek cezanın belirlenmesine yönelik hükmü veren mahkemeden karar istenmesi gerekir. Aynı şekilde cezaların içtimai, koşullu salıverme kararı, özel infaz usullerinin uygulanması ve müddetnameye itiraz gibi konular bakımından da esas mahkemesinden karar alınması gerekmektedir²⁷⁸.

İdari denetim Adalet Bakanlığı müfettiş ve başmüfettişleri ile Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülürken, siyasi denetim mekanizması TBMM ve TBMM'ye bağlı İnsan Hakları Komisyonu tarafından yürütülür.

Ulusal anlamda yargısal denetim İnfaz Hakimliği ve İzleme Kurulları tarafından yürütülür. Uluslararası yargısal denetim mekanizmaları da mevcuttur. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ek protokolleri, bunlara bağlı faaliyet gösteren komiteler uluslararası düzeyde yargısal denetim sağlayan mekanizmalardandır.

A. İnfaz Hakimliği

Geleneksel hukukta adli otoritenin kararının idare tarafından yerine getirilmesi gerektiği kabul edilirdi. Cezanın infazında iyileştirme amacının ortaya

²⁷⁷ Hakan Sabri Çelikyay, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevi İzleme Kurulları, **TBB Dergisi**, Sayı:113, 2014, ss. 162-163.

²⁷⁸ Aras, s. 32.

çıkmasıyla birlikte infaz sisteminde bir hâkimin yer alması gerektiği düşüncesine ulaşıldı²⁷⁹. Bu nedenle İnfaz Hakimliği çok yeni bir kavramdır. Ülkemizde ise 23.05.2001 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 4675 s. İnfaz Hakimliği Kanunu ile infazın denetiminde yargısal mercii olarak İnfaz Hakimliği getirilmiştir²⁸⁰.

Adalet Bakanlığının her sene yayınladığı Faaliyet Raporlarındaki verilere göre infaz hakimliği sayısında kayda değer bir artış söz konusu değildir. 2015, 2016 ve 2017 yılında 145 olan infaz hakimliği sayısı 2018 yılında 150’ye çıkarılmıştır.

İnfaz Hakimliği Kanunu, İnfaz Hakimliği Kurumunu şikayet mercii olarak getirmiştir.

İnfaz Hakimliğinin hareket serbestisi oldukça düşüktür. Kendiliğinden harekete geçme olanağı yok denecek kadar azdır. Olması gereken ise infazının denetiminin tümüyle infaz hakimliğine verilmesidir. İnfaz hakiminin hükümlünün tehlikelilik arz edip etmediğini tekrar değerlendirmek, güvenlik tedbirlerini uygulamak, gerektiğinde değiştirmek, gözden geçirmek, hükümlü haklarına uyulup uyulmadığını denetlemek, şikayetler üzerine inceleme yapmak ve karar vermek, izin vermek, özel infaza karar vermek, mahkumiyetten sonraki akıl hastalıkları için sağlık kurumuna yatırmak gibi kararları verebilmesi gerekirdi²⁸¹.

1. Kuruluşu

İHK 1. maddesi uyarınca bu kanun; ceza infaz kurumları ve tutukevlerindeki hükümlü ve tutuklular hakkında yürütülen muameleler ve faaliyetlere ilişkin şikâyetleri incelemek, bunlarla ilgili karar vermek ve yasalarda sayılan diğer görevleri yerine getirmek amacıyla kurulan infaz hâkimliklerine ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır. İnfaz Hakimliğinin yargı çevresini düzenleyen 2. maddeye göre ise; yargı çevresinde ceza infaz kurumu veya tutukevi bulunan ağır ceza mahkemeleri ile coğrafi durum ile iş yoğunluğu göz önünde tutularak ilçe asliye

²⁷⁹ Demirbaş, s. 504.

²⁸⁰ Bu kanun yürürlüğe girmeden önceki dönemde cezaların denetimi ile ilgili işlemler Cumhuriyet Savcıları tarafından yürütülmekteydi.

²⁸¹ Özbek, s.431.

ceza mahkemeleri bünyesinde kurulur. İnfaz hâkimliğinin yetki çevresi, bulunduğu yer ağır ceza ya da asliye ceza mahkemesinin yargı çevresi ile sınırlıdır.

2. Görevleri

Yine kanunun İnfaz Hakimliğinin görevlerini açıkça düzenlemiştir. Buna göre: İnfaz Hakimliği, hükümlü ve tutukluların ceza infaz kurumları ve tutukevlerine kabulleri, yerleştirilmeleri, barındırılmaları, ısıtılmaları ve giydirimeleri, beslenmeleri, temizliklerinin temini, bedensel ve ruhsal sağlıklarının korunması maksadıyla muayene ve tedavilerinin yaptırılması, dışarıyla ilişkileri, çalıştırılmaları benzeri işlem veya faaliyetleri yürütür.

Ayrıca hükümlülerin cezalarının infazı, müşahade altında tutulmaları, açık cezaevlerine gönderilmeleri, izin, sevk, nakil ve tahliyeleri, tutukluların sevk ve tahliyeleri benzeri işlem veya faaliyetlere ilişkin şikâyetler, hükümlü ve tutuklular hakkında verilen disiplin tedbirleri ve verilen disiplin cezalarının yasaya ve diğer mevzuata aykırılığı iddiası üzerine yapılan şikâyetleri incelemek ve karar vermek, ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurullarının yetki alanlarına giren ceza infaz kurumları ve tutukevlerindeki tespitleriyle alakalı düzenleyip intikal ettirdikleri raporları inceleyerek, varsa şikâyet niteliğindeki konular hakkında karar vermek, yasalarda belirtilen diğer görevleri yapmakla görevlidir.

Adalet Bakanlığı'na bağlı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü 2018 yılı adli istatistik raporu verilerine göre 2018 yılında İnfaz Hakimliklerine toplam 265.072 şikâyet ve başvuru yapılmıştır. Bu başvuruların %65,8'i hakkında kabul, %32,8'i hakkında ret, %0,1'i hakkında ise dosyada yetkisizlik, görevsizlik, birleştirme kararı verilmiştir. Bu başvuruların 115.955'i denetimli serbestlik ve devamına yönelik iken 45.139'u disiplin cezasına, 32.565'i kapalı ceza infaz kurumuna iadeye, 7.222'si dışarı ile ilişkiye, 3.989'u tahliyeye, 3.431'i eğitime ilişkindir. Disiplin cezasına ilişkin başvuruların 31.191'i ret ile sonuçlanırken, 12.257'si kabul ile sonuçlanmış, 476'sı kısmi kabul kısmi ret ve 945'i ise yetkisizlik,

görevsizlik veya birleştirme ile sonuçlanmıştır. Yine eğitime ilişkin başvurulara bakılacak olursa 3431 başvurunun 1531'i reddolunurken, 1858'i kabul edilmiştir²⁸².

3. Şikayet

İHK 5. maddesi uyarınca; Ceza infaz kurumları ile tutukevlerinde hükümlü ve tutuklular hakkında yürütülen işlemler ve faaliyetlerin yasa, tüzük ve yönetmelik hükümleri ya da genelgelere aykırı olduğu iddiasıyla bu işlem veya faaliyetlerin öğrenildiği tarihten itibaren on beş gün, her halükarda işlem tarihinden tarihten itibaren otuz gün içinde şikâyet yoluyla infaz hâkimliğine başvuruda bulunulabilir.

Şikayette usul, yazılı bir dilekçe aracılığıyla infaz hakimliğine başvurulmasıdır. Cumhuriyet başsavcılığı ya da kurum veya tutukevi müdürlüğü vasıtasıyla da infaz hakimliğine başvuruda bulunulabilir. İnfaz hâkimliği dışında bir mercie yapılan başvurular hemen ve en geç üç gün içinde infaz hâkimliğine gönderilmelidir. Ayrıca sözlü olarak da başvuru yapılabilecektir. Bu durumda da şikayet tutanağa geçilerek bir sureti başvurana verilir.

Şikâyet yoluna başvuruyu, kendisiyle alakalı olması halinde hükümlü, tutuklu, eşi, annesi, babası, ayırt etme gücüne haiz çocuğu, kardeşi, müdafî, kanunî temsilcisi veya ceza infaz kurumu ve tutukevi izleme kurulu yapabilir.

Şikayet başvurusu yapılması halinde, bu şikayete konu teşkil eden işlem ve faaliyet durmaz. Fakat infaz hâkimi telafî zor veya mümkün olmayan sonuçların ortaya çıkması ile işlem ve faaliyetin açık bir şekilde kanuna aykırılık oluşturması durumunda işlem veya faaliyetin ertelenmesine veya durdurulması yönünde karar alabilir.

Kanunun 6. maddesine göre; şikâyet başvurusu, kanuni sürelerinde yapılmamışsa, infaz hâkimliğinin görev ve yetki kapsamında olmayan bir işlem veya faaliyete karşı yapılmışsa, başvurma yetkisi bulunmayan kişilerce yapılmışsa başvuru infaz hakimi tarafından esasa girilmeden reddedilir. Şikâyetin konusu bir diğer yargı merciinin görev alanına giriyorsa başvuru bu mercie gönderilir.

²⁸² T.C. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, **Adli İstatistikler 2018**, <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2082019153842istatistik2018.pdf>, (10.05.2020), s.134.

Şikâyetle başvurulması durumunda, infaz hâkimince bir hafta içinde dosya üzerinden duruşma yapılmaksızın karar verilir. İhtiyaç halinde karar vermeden önce şikâyet konusu işlem veya faaliyet hakkında kendiliğinden araştırma yapabileceği gibi ilgililerden de bilgi ve belge talep edebilir. Ceza infaz kurumu ve tutukevi hakkında Cumhuriyet savcısının da yazılı görüşünü alır.

İnfaz hâkimi, yaptığı inceleme sonucunda şikâyeti yerinde görmezse başvuruyu reddeder. Yerinde görürse, başvuru konusu işlemin iptaline veya faaliyetin durdurulmasına ya da ertelenmesine yönelik karar verir.

Ayrıca İHK'nin açık düzenlemesi gereğince, İnfaz hâkimi, bu Kanunda hüküm bulunmayan durumlarda 04.04.1929 tarih ve 1412 s. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun hükümlerine göre inceleme ve işlemlerini yürütür ve kararını verir.

İnfaz hâkiminin kararlarına karşı ise, şikâyetle bulunan kişi ya da ilgili Cumhuriyet savcısı tarafından, tebliğden başlayarak bir hafta içinde acele itiraz yoluna başvurulabilir.

Bu itirazda yetkili merci, infaz hakimliğinin bulunduğu yer ağır ceza mahkemesidir. İnfaz hâkiminin bu ağır ceza mahkemesinin üyesi olması durumunda itirazla ilgili karara katılamaz.

İnfaz Hakimliği'ne yapılan başvuru sonucu Yargıtay'a konu olan bir olayda kapalı cezaevinde kalmakta olan hükümlü hakkında infaz kurumuna yasak eşya sokmasından bahisle 2 gün süreyle hücreye koyma cezası verilmiştir. Aynı zaman TCK'da da suç kabul edilen bu eylem için hükümlü hakkında ceza yargılaması yapılmış ve beraati ile sonuçlanmıştır. Buna rağmen disiplin cezası verilmesine karşı İnfaz Hakimliğine yapılan başvuru ile ret kararı verilmesi ve sonrasında itiraz ile Ağır Ceza Mahkemesine giden doya hakkında bu mahkemenin ret kararını sürdürmesi üzerine dosya Yargıtay'a intikal etmiştir. Yargıtay yasal unsurların oluşmadığı gerekçesiyle kararı bozmuştur. Şöyle ki: *"...somut olayda disiplin cezasına konu şarj cihazının kurum nizamıye kısmında üst araması sırasında fark edildiği ve hükümlü tarafından gizlenerek kuruma sokulmaya çalışmadığı, hükümlünün tüm aşamalarındaki savunmasında şarj aletini kuruma sokma amacıyla yanında bulundurmadığını beyan ettiği ve adli soruşturma sonucunda kuruma yasak eşya sokma suçundan hakkında açılan kamu davasından atılı suçun unsurlarının*

oluşmaması nedeniyle ... 9. Asliye Ceza Mahkemesinin 2014/909 esas ve 2015/378 sayılı kararıyla beraatine dair karar verilmesi karşısında disiplin cezasını gerektirecek eylemin yasal unsurları oluşmadığı gözetilmeden, itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesinde isabet görülmediğinden bahisle, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 309. maddesi uyarınca anılan kararın bozulması lüzumu Adalet Bakanlığının 25.11.2015 tarih ve 94660652-105-26-11060-2015-E.24470/77638 KYB sayılı kanun yararına bozma talebine atfen, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 15.12.2015 tarih ve 2015/392145 sayılı tebliğnamesi ile daireye ihbar ve dava evrakı tevdi kılınmakla... 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 19.01.2015 tarih ve 2015/21 Değişik iş sayılı kararının CMK'nun 309. maddesi uyarınca bozulmasına" karar verilmiştir²⁸³.

B. İzleme Kurulları

İzleme kurulları infazın bir diğer yargısal denetim mekanizmasıdır. İzleme kurulları, ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurullarıdır.

1. Kuruluşu

21.06.2001 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 4681 s. İzleme Kurulları Kanunu ile Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu çıkarılarak İzleme Kurulları ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir²⁸⁴.

Ceza infaz kurumu veya tutukevleri buluna her yargı alanında bir izleme kurulu oluşturulur.

İzleme kurulunda, en az biri kadın olmak üzere başkan da dahil beş asıl, üç yedek üye bulunur. Üyeler dört yıllık süreler için belirlenir. İzleme kurulunun yetki alanı, adli yargı adalet komisyonunun bulunduğu yargı çevresi ile sınırlıdır.

İzleme kurullarına başkan ve üye olabilmek için 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile düzenlenen genel şartlar ve ayrıca bu şartlara ek olarak dört şart daha

²⁸³ YRG 1.CD, 29.03.2016 Tarih, 2016/1835 E. ve 2016/1590 K. Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, (07.05.2020).

²⁸⁴ "İzleme Kurullarına ilişkin yasal düzenlemenin İnfaz Hakimliği'ne ilişkin yasal düzenlemeden kısa süre sonra yapılması bu iki yeni kurumun birlikte düşünüldüğünü göstermektedir." Çelikyay, s.165.

getirilmiştir. Birincisi; otuz beş yaşından büyük olmak, ikincisi; tıp, eczacılık, hukuk, kamu yönetimi, sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmetler, eğitim bilimleri gibi alanlarda en az dört yıllık yükseköğretim kurumlarından ya da bunlara denk yurt dışındaki yükseköğretim kurumlarından mezun olmak ve mesleği ile ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarında veya özel sektörde en az on yıl kıdemi bulunmak, üçüncü şart; kişisel özellikleri ile çevresinde dürüst, güvenilir ve ahlaklı kabul edilmiş olmak, son şart; ise herhangi bir siyasî partinin merkez, il veya ilçe teşkilâtlarında görevli bulunmamaktır.

İzleme kurullarına seçilemeyecek olanlar başlıklı İKK'nun 4. maddesi uyarınca; *“Ceza infaz kurumları ve tutukevleri ile ilgili ihale, alım, satım ve benzeri hukukî ilişkilere taraf olanlar, görev yapacakları ceza infaz kurumları veya tutukevlerinde bulunan hükümlü ve tutuklulardan birisinin işlediği suçtan kendileri veya ikinci derece dahil hısımları zarar görenler, görev yapacakları ceza infaz kurumları ve tutukevlerindeki hükümlü ve tutuklulardan biri ile aralarında evlilik, vesayet veya ikinci derece dahil hısımlık ilişkisi bulunanlar izleme kurulu başkan ve üyeliğine seçilemez.”*

İzleme kurulu, kendisini seçen adlî yargı adalet komisyonu başkanının çağrısı üzerine ve bu kişinin başkanlık edeceği ilk toplantısında üyeleri içinden bir başkan, bir başkan yardımcısı ve bir raportör seçer. Bu kişiler iki yıllığına seçilir. Görev süresi bitenlerin, tekrar seçilmeleri mümkündür. İzleme kurullarının olağan toplantısı en az üç aylık periyotlar halinde şekilde yapılır. Başkan gerekli gördüğü takdirde, izleme kurulunu kendiliğinden veya üye tamsayısının salt çoğunluğu ile olağanüstü toplantıya davet eder. Üye tamsayısının salt çoğunluğu ile olağanüstü toplantı yapılabilmesi için görüşülecek konunun yazılı olarak belirtilmesi gerekir. İzleme kurulunun toplanabilmesi için, asıl üyelerin salt çoğunluğu gerekir. Bunun sağlanamaması durumunda kıdemine göre yedek üyeler toplantıya katılır. Bu durumda raporların kabul edilmesinde katılan üyelerin salt çoğunluğu aranır.

Çalışmaların devamında ceza infaz kurumu veya tutukevinin güvenliğini tehlikeye sokabilecek konularda kurum yönetimi bilgilendirilir. İzleme kurulu, ilgili olduğu ceza infaz kurumu ya da tutukevini en geç iki aylık periyotlarla gerekli gördüğü her zaman ziyaret edebilir. Bu ziyaretlerde de katılanların sayısı toplantı yeter sayısından az olamaz. İzleme kurullarına ilişkin diğer hususlar yönetmelikte

belirtilmiştir. Bu yönetmelik 07.08.2001 tarih ve 24486 s. Resmi Gazetede getirilen Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Yönetmeliği'dir.

İzleme kurulu üyelerinin görevine kanunda sayılan hallerde adli yargı adalet komisyonu tarafından son verilir. Bu durumlar şunlardır: İzleme kurulu üyeliğine seçilme koşullarını kaybetmek, izinsiz ya da geçerli mazereti olmadan bir yıl içinde iki toplantıya katılmamak, hastalık gibi bir sebeple görevini yapmakta acze düşmek, İzleme kurulu üyeliği ile uyumşayan tavır ve davranışlar göstermektir.

Görevine son verilmiş kişiler, tekrar izleme kurulunda görevlendirilemez. Bir sebeple boşalmış olan üyeliklere, en geç iki ay içinde aynı usul takip edilerek yeni üye seçilir.

İzleme Kurulu üyeleri cezai olarak devlet memuru statüsündedir tutulmuştur. Buna göre İzleme Kurulu'nun görevi nedeniyle kurul üyelerine karşı işlenen suçlara ilişkin Devlet memurlarına karşı işlenen suçlara, kurul üyelerinin görevleri nedeniyle işledikleri suçlar hakkında ise Devlet memurlarının işledikleri suçlara ilişkin hükümler uygulanır. İzleme kurulu üyelerinin görevleri nedeniyle işledikleri suçlardan dolayı haklarında soruşturma yapılabilmesine yönelik olarak alınan soruşturma izni, adli yargı adalet komisyonu başkanınca verilir.

2. Görevleri

İKK'nun 1. maddesinde kanunun amacı belirtilmiştir. Buna göre amaç; yürürlükteki mevzuat ve ülkemizin taraf olduğu uluslararası metinlerle getirilmiş ilkeler çerçevesinde ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin yönetim, işleyiş ve uygulamalarını yerinde görmek, incelemek, bilgi almak ve bulgularını rapor ederek yetkili ve ilgili mercilere sunmak maksadıyla, ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurullarının kurulmasına, görev ve yetkilerine ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

İzleme kurullarının yasada belirtilen görevleri şunlardır: Ceza infaz kurumları ve tutukevlerindeki infaz ve ıslah uygulamalarına ilişkin işlem ve faaliyetleri yerinde görmek, incelemek, yönetici ve görevlilerden bilgi almak, hükümlü ve tutukluları dinlemek, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde infaz ve ıslah, hükümlü ve tutukluların sağlık ve hayat şartları, iç güvenlik, sevk ve nakil işlemleri ile ilgili

olarak gördükleri aksaklık ve noksanlıklar konusunda yetkili mercilere bilgi vermek, ceza infaz kurumları ve tutukevlerine ilişkin bulgularını ve aldıkları bilgileri değerlendirerek en az dört aylık periyotlarla rapor düzenlemek, raporun bir örneğini Adalet Bakanlığına, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığına, izleme kurulunun bulunduğu yargı çevresindeki Cumhuriyet başsavcılığına ve görev alanına giren bir şikâyet konusu bulunması halinde infaz hâkimliğine göndermek, yasalarda belirtilen diğer görevleri yapmaktır.

İzleme kurulu üyeleri, görevleri esnasında elde ettikleri bilgileri ve düzenlenen raporları yetkili mercilerin izni olmadan açıklayamazlar. Adalet Bakanlığı, cezaevi güvenliğini ilgilendiren konular hariç, her yıl bir önceki yıla ait izleme kurullarınca düzenlenen raporların sayısını, konularını, yerine getirilen ve getirilmeyen tavsiyeleri ve nedenlerini bir rapor ile kamuoyuna bildirir.

3. İnceleme Konuları ve Raporlar

İzleme kurulları, incelemek üzere ceza infaz kurumlarına ziyaretlerinde topladıkları bulguları rapor ederek yasada sayılan kurumlara iletmektedir. Aynı zamanda Cumhuriyet başsavcılıkları, infaz kurumlarının yönetimi, yerel yönetim mercileri ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği yaparak çözüm imkanları da aramaktadırlar²⁸⁵.

İzleme kurulları ceza infaz kurumları ve tutukevleri hakkındaki tespitlerini ve bulgularını incelerken en az dört ayda bir olmak üzere rapor haline getirir. Raporun bir örneğini Adalet Bakanlığına, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığına, izleme kurulunun bulunduğu yargı çevresindeki Cumhuriyet başsavcılığına ve görev alanına giren bir şikâyet konusu bulunduğu takdirde infaz hâkimliğine gönderir.

Adalet Bakanlığı, cezaevi güvenliğini tehlikeye atabilecek konular hariç tutularak, her yıl bir önceki yıla ait, izleme kurulları tarafından düzenlenen raporların sayısını, konularını, uygulanan veya uygulanmamış olan tavsiyeleri ve bunların gerekçelerini rapor ederek kamuoyunun bilgisine sunar.

²⁸⁵ Çelikyay, s.188.

İzleme kurullarının infaz uygulamalarına ilişkin, eğitim ve iyileştirmeye yönelik çalışmaları, sağlık hizmetleri, yaşam ve hijyen koşulları, iç güvenlik hizmetleri, sevk ve nakil uygulamaları, fiziksel imkan ve çalışan durumu, tutuklu ve hükümlüler ile yapılan görüşmeler gibi konularda inceleme yapar ve rapor düzenlerler²⁸⁶.

İzleme kurulları tarafından hazırlanan raporlar Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ve İnfaz Hâkimlikleri tarafından değerlendirilir. Ayrıca, İzleme Kurulları tarafından raporlar TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'na da gönderilebilir. İlgili komisyon raporları değerlendirebilir, TBMM'nin yasama ve denetleme faaliyetleri sırasında göz önüne alabilir. Aynı şekilde, Cumhuriyet başsavcılıklarının raporlarda belirttikleri öneriler, cezaevi yönetimleri ile görüşülerek çözüme kavuşturulabileceği gibi, faaliyet alanlarına giren konular olması durumunda, infaz hâkimlikleri de raporlardan faydalanabilmektedir. Bu mekanizmalar ile bağlayıcılığı olmayan İzleme Kurulu raporları farklı kurumlarca göz önünde bulundurulmakta, etkinliklerinin artması amaçlanmaktadır. Raporların öneri niteliğinde olması nedeniyle etkinliği zayıf da olsa pratikte raporlardaki tavsiyelerinin göz önünde bulundurulduğu, bir kısmının ise zaman içinde çözüme kavuşturulduğu görülmektedir²⁸⁷.

²⁸⁶ Çelikyay, ss.188-192.

²⁸⁷ Çelikyay, s.191.

SONUÇ:

Cezaların infazı devlet tarafından vatandaşa yönelik uygulanabilen meşru en ağır hak ihlalidir. Yaşam hakkından hemen sonra gelen özgürlük hakkının ihlali niteliği taşımasının yanında bazı durumlarda mülkiyet hakkının da kısıtlanmasını içinde barındırır.

Öte yandan, cezalandırma yetkisi toplumsal huzur ve güvenliğin sağlanması amacını taşıyan devletlerin, bu amacı gerçekleştirmelerinde en önemli araçlarından biridir.

İnfaz sistemleri bir yandan suçluyu cezalandırırken, suçlunun tekrar suç işlemesinin önüne geçilmesi ve topluma yeniden kazandırılmasına, diğer yandan toplumsal huzur ve güvenliği sağlamaya hizmet eder. Bu anlamda cezaların infazı dengeler üzerine kurulu bir mekanizmadır.

Cezaların infazı bu dengeyi ayakta tutmak için bazı amaçları içinde barındırır. Günümüzde bu amaçlar genel ve özel önleme ile topluma yeniden kazandırma olarak kabul görmektedir. Genel ve özel önleme, toplumda suç işlenmesinin ve bizzat suçlunun bir daha suç işlemesinin önlenmesidir. Yeniden topluma kazandırma ise suçlunun gelecekte sosyal sorumluluk sahibi olarak sosyal bir yaşam sürdürmesinin sağlanmasıdır.

Tarihsel süreç içinde bakıldığında, önceleri öç almak ve suç işleyenin cezalandırılması amaçlarını taşıyan cezalandırmada, son iki yüzyıl içinde insan haklarındaki hızlı bilinçlenme ve gelişmeler neticesinde bir takım değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler cezaların önlenmesi, suçlunun iyileştirilerek topluma yeniden kazandırılması ve suçlu haklarındaki düzenlemeler ile devam etmiştir. Önceleri var olmayan hapis cezaları zamanla hukuk sistemleri içinde yerini almıştır. Günümüzdeki anlamıyla cezaevi olarak nitelendirilebilecek kurumlar ise ancak hapis cezalarının ortaya çıkmasının zorunlu sonucu olarak bu gelişmeler neticesinde ortaya çıkmıştır. Cezaevlerinin ortaya çıkması ile farklı infaz sorunları baş göstermiş, yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur.

Ceza İnfaz Hukuku kısa zaman öncesine kadar Ceza Hukuku alanının içinde değerlendirilen bir hukuk alanı olarak kabul edilmekte iken günümüz hukuk

sistemine gelindiğinde artık bağımsız bir hukuk dalı olarak Ceza İnfaz Hukuku'nun varlığı kabul görmektedir.

Bir diğer taraftan 20 Kasım 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile yetişkin haklarından ayrılarak seyri başlayan çocuk haklarına yönelik aydınlanma devam etmiş, bu konuda çok sayıda ulusal ve uluslararası koruma mekanizması ortaya çıkmıştır. En nihayetinde yeni bir hukuk dalı olarak Çocuk Hukuku dünya hukuk sistemlerinde yerini almıştır. Ülkemizde ise Çocuk Koruma Kanunu öncesi farklı kanunlarda düzenlenen hükümler içeren ancak tek bir çatı altında toplanmamış olan Çocuk Hukuku, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu 03.07.2005 tarihinde kabul edilmesi ile yeni ve münhasır bir hukuk sistemi olarak ortaya çıkarmıştır.

Her iki bağlantı noktası ile Çocuk Ceza İnfaz Hukuku henüz çok yeni bir hukuk alanıdır. Çocukların toplum içinde konumlanışları, maddi ve manevi açıdan ebeveynine muhtaç olmaları, fiziksel ve ruhsal zayıflıkları nedeniyle bağımsız birer kişi olamamaları ve korunmaya muhtaç olmalarının yanı sıra toplumun ve ailelerin yapıtaşlarını ve geleceklerini oluşturmaları göz önüne alındığında ise bu yeni hukuk alanı üzerinde çalışılması gereken oldukça önemli bir alandır.

Ceza infaz sistemleri içinde çocuklar, yakın zamana kadar yetişkinlerden ayrılmamış, ayrıcalıklı durumları göz önüne alınmamış, ayrı muameleye tabi tutulmamıştır. Tarihi kayıtlara bakıldığında çocuk hükümlülerin cezalarının yetişkinler ile aynı yerlerde, aynı şekillerde infaz edildiği görülmektedir. Ancak bu süreç tüm dünya genelinde çocuk haklarının iyileştirilmesinin neticesi olarak infaz sistemleri içinde de çocukların ayrı tutulduğu, çocuklara ayrı hükümler uygulanarak pozitif statü kazandırılan bir sisteme dönüşmüştür.

19. yüzyıl ve devamında tüm dünyada çocuk haklarının doğal bir alanı olarak Çocuk İnfaz Hukuku alanında da cezalandırıcı değil onarıcı adaletin ön plana alındığı gelişmeler ortaya çıkmıştır. Ülkemiz devlet politikası da ceza infaz kurumları standartlarını hızla iyileştirmeye yönelik olmuştur. Ceza infaz kurumlarına yönelik denetimler, incelemeler yapılmış, yapılan bu araştırmalar neticesinde, istatistiki veriler saptanmış, sorun çözümüne yönelik olumlu gelişmeler ortaya konulmuştur. Her geçen gün yeni kanuni düzenlemeler getirilmekte, infaz kurumları

insani standartlara uygun olmaya yönelmekte, denetim mekanizmaları güçlendirilmeye çalışılmaktadır.

Çocuk Mahkemeleri cezai ehliyeti olan çocuklara ceza vermekte ve dosyalar kapatılmaktadır. Uygulamada çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine oldukça az yer verilmektedir. Oysa hukuk sistemimizde çocuklara özgü güvenlik tedbirleri de düzenlenmiştir. Suça karışmış olan çocuklar hakkında gerek güvenlik tedbirleri gerek koruyucu ve destekleyici tedbirler uygulanmalıdır.

Ülkemiz çocuk ceza infaz sisteminde çocuklara özgülenmiş ceza infaz kurumları, çocuk eğitimevleri ile çocuk kapalı cezaevleridir. Çocuk eğitimevleri, yüksek güvenli olmayan eğitimin ön planda tutulduğu kurumlar olmasının yanında, çocuklara özgülenmiş iyileştirme programlarının uygulanmasına da olanak sağlamaktadır. Hükümlü çocukların cezalarının infazı bu kurumlarda yapılmaktadır. Çocuk kapalı cezaevleri ise kural olarak tutuklu bulunan çocukların tutulduğu, çocukların cezalarının infazında geçici olarak yararlanılan kurumlardır. Ancak bu kurumlar yüksek güvenli olmasının yanında çocuklar için eğitim olanaklarının çok kısıtlı olduğu yerlerdir. Hükümlü çocuklar için öngörülen kurumların tutuklu bulunan çocuklar için öngörülen kurumlardan daha iyi şartları taşıdığı açıktır. Bu çelişkili durum hüküm giyip giymeyeceği belli olmayan, hatta belki de beraat edecek olan çocuklar için adaletsiz olmaktadır. Benzer suçlar nedeniyle cezaevinde kalmakta olan çocuklar ya da yetişkinler yanında kalan bu çocuklar için kurum yeniden topluma kazandırma amacına hizmet etmenin aksine çocuklar için suç okulu haline dönüşmektedir. Yetişkinlerle kalan çocuklar yetişkin suçluları kendilerine rol model olarak suça yönelmekte ve o yetişkinler tarafından kullanılmaya müsait hale gelmektedir. Bu dengesizliğin giderilmesi çocuklara özgü ceza infaz sisteminin en öncelikli faaliyetleri arasında olmalıdır.

Kanunlarımızda, ceza infaz kurumlarında kurum içi düzen ve disiplini sağlamak için kurumlarda kalmakta olan suça sürüklenen çocuklara yönelik disiplin tedbirleri ve disiplin cezalarına yer verilmektedir. Bunların yanında hükümlü ve tutukluların teşvik edilmesi amacıyla getirilmiş ödüllendirme mekanizması da mevcuttur. Bu mekanizmalar çocuklar için yetişkinlere uygulanan hükümlerden ayrı hükümler ile getirilmiş çocuklara yönelik olarak özelleştirilmiştir.

Ayrıca çocukların yargılanması ve hüküm giymesi durumunda cezalarının infazı aşamalarında sisteme çok sayıda personel dahil olmaktadır. Hakim, savcı, müdafî, sosyal çalışmacı, kolluk, ceza infaz kurumu personeli suça sürüklenen çocuklar üzerinde oldukça etkiye sahip olmasına rağmen yeterli eğitimlerden geçirilmemiş ve suça sürüklenen çocuklar hakkında yeterli bilinç sahibi olmayan kişiler olabilmektedir. Çocuk ile doğru iletişim kurulamadığı gibi, çocuğun ihtiyaçları göz ardı edilebilmektedir. Bu gibi aksaklıklar çocuklar üzerinde cezanın infazının amaçlarının gerçekleşmesini engellemektedir. Amacını gerçekleştiremeyen bir infaz sistemi ise nihayetinde çocuk için zulüm olmaktan öteye gidememektedir.

Yine değinmek gerekir ki, toplum içinde de bu yeni alanda hukuk bilinci oldukça zayıftır. Kanunun suça sürüklendiğini kabul ettiği çocukların, suça sürüklenmesindeki faktörler içsel faktörler de olmakta ancak çoğunlukla dışsal yani ailesel ve çevreseldir. Suça sürüklendiği kabul edilen çocukların haklarının korunması, iyileştirme, sosyalleştirme, psikolojik destek, eğitim ve meslek kazandırma faaliyetlerinin artırılması, tekrar suç işlemelerinin önüne geçilmesi toplumun huzur ve güvenini sağlamaya ve toplumda suç oranını azaltmaya yönelik öncelikli tedbirdir. Suça sürüklenen çocukların çevresel faktörlerinin güçlendirilmesi, iyileştirilmesi, çocuğun ebeveynleri ve çevresindekilerin eğitilmesi, desteklenmesi, bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır. Böylece suça sürüklenmiş olan çocukların tekrar suç işlemesinin, suçu meslek haline getirmesinin, adeta suç makinesine dönüşmesinin önüne geçilebilecektir. Bu çocuklar topluma yararlı hale gelebilecektir.

Bu açıdan ceza infaz istemi ve ceza infaz kurumları üzerinde de çalışmalar yapılmalı, işleyişte etkin olan personel, çocuk ile iletişim halinde olan kurum çalışanları bilinçlendirilmeli, ceza infaz kurumlarındaki psikolog, sosyolog, çocuk gelişimi uzmanı sayıları artırılmalıdır. Düzenli eğitimler ile gerek infaz kurumu çalışanları gerek suça sürüklenen çocuk ve yakınları gerekse toplum desteklenmelidir.

İnfaz süresince ve infaz sonrası iyileştirme ve bu faaliyetlerin etki ve sonuçlarına yönelik çalışmalar sürdürülmeli, rapor edilmeli, yeni düzenlemelere öncülük olmalıdır. Onarıcı adalet mekanizmalarının işlerliği sağlanmalıdır.

Suça sürüklenen çocuklar ceza infaz kurumunda kaldığı süreç ve sonrasında sanat, spor, müzik, edebiyat, teknoloji gibi alanlarda desteklenmeli, kültürel olarak gelişimlerinin ve sosyalleştirilmelerinin önü açılmalıdır. Bunun yanı sıra suça sürüklenen çocuklara yönelik mesleki eğitim faaliyetler arttırılmalı, cezanın infazı bitip salıverildiği zaman suça sürüklenen çocuğun toplumla uyum sağlaması imkanı oluşturulmalıdır.

Yaşı gereği ruhsal ve zihinsel gelişimi tüm yönlendirmelere yatkın olan bu çocuklar cezaevi alt kültürüne uyum konusunda yatkınlık göstermektedir. Bunun önlenmesi ancak suça sürüklenen çocuğun dış dünyadan kopmasının önlenmesi mümkün olabilecektir. Cezası infaz edilip de dış dünyaya döneceğini düşünen ve bu bilinçle hareket eden çocuk cezaevi alt kültürünü reddedecektir. Ceza infaz sistemimizde hükümlü ve tutuklunun dış dünya ilişki kurmasına yönelik çeşitli mekanizmalar mevcuttur. Ziyaret, telefon ve izin hakkı bu işleve sahip mekanizmalardır. Cezaevi alt kültürünün oluşumunun önüne geçilmesi için hükümlü ve tutukluların dış dünya ile ilişkilerini güçlendirici faaliyetlerin kolay erişebilir hale getirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.

Suça sürüklenen çocukların kurumlarda kaldığı dönem içinde benzer suçlara karışmış diğer kişilerle ilişkileri denetlenmelidir. Hırsızlık suçunda hüküm giymiş bir suça sürüklenen çocuğun hırsızlık suçuna karışmış başka suça sürüklenen çocuklarla bir arada tutulması uzun vadede çocukların tecrübe ve deneyimlerini birbiri ile paylaşarak yeni suç yöntemleri öğrenmelerine ve kurumlardan ayrıldıklarında tekrar suça karışmalarına sebep olabilmektedir. Buradan hareketle çocuklar için ceza infaz kurumlarının suç okulu olmasının önüne geçilmesine yönelik yeni mekanizmalar oluşturulmalıdır.

İnfaz kurumunda bir süre toplumdaki ve dış dünyadan ayrı ve bağımsız bir dünyada yaşamış olan suça sürüklenen çocuklar için salıverilme sonrası oldukça önem kazanmaktadır. İçinde bulunduğu çevre çocuğu suça sürüklemişken salıverilme sonrası çocuk tekrar aynı çevrenin içine bırakılmaktadır. Üstelik bu sefer damgalanmış ve toplumdaki dışlanmış haldedir, tekrar kendine yer edinmeye çalışmaktadır. Tekrar suça karışması ihtimali çok yüksektir. Bu nedenle patronaj desteğine yönelik çalışmalar artırılmalı, bu amaçla hizmet gören bağımsız kurumlar teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

Tüm bunların yanında hukuki çalışmaların, ulusal ve uluslararası araştırmaların artırılmasına yönelik olarak hukukçular desteklenmelidir.

Ayrıca çocuklar açısından yıkıcı sonuçlara neden olacağı için damgalanma, toplumdan dışlanma, ötekileştirilmenin önüne geçilmesi gerekmektedir. Daha barışçıl bir çözüm yolu olarak onarıcı adalet mekanizmalarının geliştirmesi oldukça önemlidir.

Özetle; toplum içinde korunması gereken kişiler olarak kabul gören çocuklar hukuk mekanizması içinde de korunmaya muhtaçtır. Hukuk mekanizmaları çocuklar etrafında soğuk beton duvarlar halini almıştır. Bu sert duvarlara çarpan çocuklar bir şekilde tekrar ayağa kaldırılmalı ve onlara yasaların ve kuralların içinde kalarak yürüyebilecekleri yeni ve makul yollar öğretilmelidir. Bir şekilde yolu suça çıkmış olan çocuklar, suça sürüklenmiş olmaları arka plana itilerek çocuk olarak görülmeli, iyileştirilmeli ve desteklenmelidir. İnfazın amacına ancak bu şekilde ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

Akarca, Mehmet. **Çocukların Ceza Hukukundaki Yeri ve Çocukların Korunması**, <https://www.anayasa.gov.tr/media/3626/akarca.pdf>, (13.05.2020).

Akbulut, Berrin. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, 2019.

Akın, Abdülkadir. **İnfaz Hukuku**, Güncellenmiş 3. Baskı, Seçkin yayıncılık, Ankara, Ekim 2016.

Akkaş, Ahmet Hulusi. “Koşullu Salıverme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:XII, Sayı:1-2, 2008, ss.305-335.

Akky, Çetin. **Cezaların İnfazı ve İnfaz Hukuku**, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, 2018.

Anayurt, Ömer. **Anayasa Hukuku (Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku)**; Seçkin Yayıncılık, Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara, 2019.

Apaydın, Cengiz. **Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci**, Acar Matbaacılık, 2. Baskı, İstanbul, 2016.

Aras, Bahattin. **İnfaz Aşamasında İnfaz Hakimliğinin ve Esas Mahkemesinin Görev ve Yetkileri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.

Arslan, Kahan Onur. “İnsan Onuru Kavramı ve Koruma Tedbirleri Bağlamında Temel Bir İlke Olarak İnsan Onurunun Korunması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Cilt:28, Sayı:120, Eylül 2015, ss. 155-172.

Artuk, Mehmet Emin ve Mehmet Emin Alşahin. Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Sayı:21, 2016, ss.145-185.

Atar, Yavuz. **Türk Anayasa Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara, 2019.

Atılğan, Eylem Ümit ve Aydın Atılğan. **Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılamasına Hâkim Olan İlkeler Açısından Türkiye’deki Düzenleme ve Uygulamaların Değerlendirilmesi**, Mattek Matbaacılık, Ankara, 2009.

Bacaksız, Pınar. “Cezalandırma ve Yeniden Topluma Kazandırma”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:16, Özel Sayı, 2014, Basım Yılı: 2015, ss. 4917-4941.

Bayındır, Nida, Ali Özel ve Emrah Köksal. “Çocuk Suçluluğu Demografisi: Kütahya Şehri Örneği”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:9, 2005, ss.95-108.

Bulguroğlu, Sultan Ebru ve Gülsüm Çamur Duyan. “Hükümlü Çocuklar: İstanbul ve Ankara Çocuk Eğitimevi Örneği”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S:30, 2019 Bahar, ss.167-190.

Centel, Nur. Cezanın Amacı ve Belirlenmesi, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Özel Sayı, Cilt:19, Sayı:2, 2013, ss.337-372.

Cin, Halil ve Gül Akyılmaz. **Türk Hukuk Tarihi**, 6. Baskı, Sayram Yayınları, Eylül 2015, Konya.

Civiloğlu, Ahu Sinem. “Yozlaşan Toplumun Eseri Çocuk Suçlular ve Çocuk Suçları”, **Hukuk Gündemi**, Yaz 2007, Sayı:8, ss.62-67. <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2007-2/6.pdf> , (10.06.2020).

Çelikyay, Hakan Sabri. “Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevi İzleme Kurulları”, **TBB Dergisi**, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı:113, 2014, ss. 161-216.

Çetintürk, Ekrem. **Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma**, Birinci Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.

Dandurand, Yvon ve Curt T. Griffiths. **Onarıcı Adalet Programları El Kitabı**, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, Birleşmiş Milletler Yayınları, Newyork, 2006.

Demirbaş, Timur. **İnfaz Hukuku**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2017.

Doğan, Koray. “Karar İncelemesi-1: Çocuklar Hakkında Uygulanan Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Cilt:10, Sayı:27, Nisan 2015, ss. 124-143.

Doğan, Oğulcan. “Turkey: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde Yer Alan Çocuğun Üstün Yararı İlkesinin Çocuk Yargılamasındaki Yansımaları”, 2019, <http://www.mondaq.com/turkey/x/848390/Crime/Birlemi+Milletler+ocuk+Haklari+Szlemesinde+Yer+Alan+ocuun+stn+Yarari+Ilkesinin+ocuk+Yargilamasindaki+Yansimalari>, (10.06.2020).

Donay, Süheyl. **Türk Ceza İnfaz Hukuku**, 1. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Ekmen Zeki. **İnfaz Hukuku ve Özel Durumdaki Hükümlüler Sempozyumu**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 6-7 Haziran 2008.

Erbay Ayhan. “Çocuk Ceza İnfaz Kurumlarının Çocuk Tutuklu/Hükümlüler Üstündeki Psikolojik Etkileri”, **Aydın Toplum ve İnsan Dergisi**, Yıl:3 Sayı:1,

Haziran 2017, ss. 23-33, <http://static.dergipark.org.tr/article-download/b99e/0c0c/6394/imp-JA87GC82ZM-0.pdf?>, (07.05.2020).

Erbay, Ercüment, Derya Kayma Güneş, Ahmet Ege, Yasemin Baksi ve Ferda Civelek. “2010-2012 Yılları Arası Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının İncelenmesi: Ankara 1.Çocuk Mahkemesi Örneği”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, Cilt:26, Sayı:2, Ekim 2015.

Erem, Faruk. **Adalet Psikolojisi**, Gözden geçirilerek güncellenmiş 11. Bası, Başkent Klişe Matbaacılık, Ankara, 2003.

Günther, Klaus. “İnfaz Hukukunun İnsan İmgesi”, **İnfaz Hukukunun Sorunları Sempozyumu**, Ankara, 2001, ss.55-71.

Hacıoğlu, Burhan Caner. “**Suçlu Çocukların Muhakemesi**”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuk Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1985.

Hakeri, Hakan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, 22. Baskı, Ankara, 2019.

Hakeri, Hakan ve Beyza Başer. **Koşullu Salıverme – Denetimli Serbestlik ve Ceza İnfaz Sorunları**, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul, 2019.

Haçer, Çağrı. “**5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Belirtilen Disiplin Cezaları ve Tedbirleri**”, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2018.

Hatun, Şükrü(Başkan). **Onuncu Yıl Kalkınma Planı 2004-2008 Çocuk Çalışma Grubu Raporu**, Kalkınma Bakanlığı, Ankara, 2014.

İpek, Ali İhsan. “Türk Hukukunda Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşmelerin Çocuk hukukuna Etkileri”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt:9, Sayı:100, Aralık 2014, ss.523-534.

İpek, Kenan. “**Tutuklu ve Hükümlülerin Mesleki Eğitim ve Formasyonu**”, İnfaz Hukuku Alanında Güncel Sorunlar ve Yeni Yaklaşımlar, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, Galatasaray Semineri Notları 4-7 Eylül 2002, İstanbul, ss. 205-219.

Kamer, Vehbi Kadri. **Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

Karakuş, Özlem ve Hasan Hüseyin Tekin. “Çocuk Koruma Kanunu Uyarınca Haklarında Danışmanlık Tedbiri Uygulanan Çocukların Özellikleri (Konya Örneği)”, **Sosyal Politika Çalışmaları**, Yıl: 12 Cilt: 7 Sayı: 29 Temmuz-Aralık 2012.

Kızmaz, Zahir. “Cezaevinin ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:17, Yıl:2007, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55396>, (10.06.2020), ss.44-68.

Koçak, Orhan ve Serdar Altun. “Ceza İnfaz Kurumundaki Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Hükümlü İstihdamına Katkıları”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2010, ss.95-117.

Kubat, Ahmet Adil. **Denetimli Serbestlik ve Cezaların İnfazı**, Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

Kurt, Mehmet. **Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

Mecit, Kemal. **İnfaz Hukuku**, Adalet Yayınevi, IV. Baskı, Ankara, 2017.

Ögel, Kültegin ve Gülşah Karadayı. Tutuklu ve Hükümlü Çocuklar İçin Yapılmış İki Araştırmanın Verilerinin Yeniden Analizi, <http://www.ogelk.net/Dosyadepo/mevcutverianalizi.pdf> , (10.06.2020).

Özbek, Veli Özer. **İnfaz Hukuku**, Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Özbek, Veli Özer, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız. **Ceza Genel Hukuku Temel Bilgiler**, Seçkin Yayıncılık, 12. Baskı, Ankara, 2019.

Özdemir, Hayrunnisa ve Ahmet Cemal Ruhi. **Çocuk Hukuku**, 2. Baskı, Onikilevha Yayıncılık, Şubat 2018, İstanbul.

Özer, Hatice Duygu ve Dilek Dulay Yangın. “Ceza İnfaz Mevzuatı Kapsamında Çalışan Tutuklu ve Hükümlülerin Sosyal Güvenliği”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt:25, Sayı:2, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, Aralık 2019, ss. 727-756.

Özgenç, İzzet. **Ceza Hukuk Genel Hükümler**, 11. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Eylül 2015.

Özgenç, İzzet ve Cumhuriyet Şahin. **İnfaz Hukuku**, Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Eylül 2018.

Özgenç, İzzet ve İlhan Üzülmüş. **Ceza Genel Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Öztürk, Bahri. **Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 5. Baskı, Ankara, Eylül 2018.

Öztürk, Bahri ve Mustafa Ruhan Erdem. **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Eylül 2018.

Öztürk, Gülce. **Birleşmiş Milletler Bireysel Başvuru Usulü Yoluyla Korunması**, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Mayıs 2017, Ankara.

Sağlam, M. Yılmaz. İnfaz ve İnfaz Hukuku Kavramları Üzerine Bir İnceleme, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 1995/4, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m1995-19954-922>, (07.05.2020).

Sağlam, M. Yılmaz. “Açılış Konuşması”, **İnfaz Hukuku Alanında Güncel Sorunlar ve Yeni Yaklaşımlar**, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, Galatasaray Semineri Notları, 4-7 Eylül 2002, İstanbul, ss.31-41.

Semerci, Bengi. “Almanya, Hindistan ve Türkiye’de Çocuk ve Hukuk - Suça Sürüklenen Çocuklar”, **Fasikül Hukuk Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 6, Mayıs 2010, ss. 38-40.

Serozan, Rona. **Çocuk Hukuku**, İkinci Basıdan Tıpkı Bası, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Soayaslan, Doğan. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Güncellenmiş 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.

Sözer, M. Alper ve Daniel R. Lee. **Suç Önleme Teorik, Pratik ve Değerlendirme**, Birinci Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, Ocak 2011.

Süslü, Güven. **Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlülük**, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Şubat 2016.

Şahin, Cumhur. “Tahliye Öncesi ve Sonrası Hükümlüye ve Eski Hükümlüye Yardım”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, Ankara, 2001.

Şen, Ersan. “Ceza İnfaz Kuralları”, <https://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1183116-ceza-infaz-kurallari>, (08.01.2020).

Topaloğlu, Mahir. **Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri**, Legal Yayıncılık, Birinci Baskı, Şubat 2010.

Uluğtekin, Sevdâ. **Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No:71, Ankara, 2004.

Yenisey, Feridun. 20. Yüzyılda Cezaevlerinde İnsan Haklarının Gelişimi, **21.Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu**, Ankara 2001.

Yenisey, Feridun ve Ayşe Nuhoğlu. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, 7. Baskı, Ankara, 2019.

Yetgin, Feridun. **İnfaz Hukuku El Kitabı**, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2018.

Yokuş, Sevük Handan. **Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı**, Ankara, Kasım 2013.

Yokuş, Sevük Handan. “Çocuk Yargılaması Hukukunda Hazırlık Soruşturması”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayı:1-2, Cilt:VIII, 2004, ss.199-232.

Yurtcan, Erdener. **Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Kanunu ve Yorumu**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2005.

Yücel, Özge. “Çocuğun Üstün Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi”, **Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Aralık 2013, ss.117-137.

ELKİTAPLARI – RAPORLAR:

Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı, Ankara, Kasım 2013.

Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Mayıs 2008, <https://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/pendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa69594>, (10.06.2020).

Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ve Eğitimevleri İnceleme Raporu, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/cocuk_ve_genclik.pdf, (05.08.2019).

Onarıcı Adalet Programları El Kitabı, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, Birleşmiş Milletler Yayınları, Newyork, 2006.

Onuncu Yıl Kalkınma Planı 2004-2008 Çocuk Çalışma Grubu Raporu, Kalkınma Bakanlığı, Ankara, 2014.

Suçla Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimci El Kitabı, Türkiye Barolar Birliği, Ankara 2010, http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/egitimbasvuru_egitim/sucasuruklenencocuklara.pdf, (29.01.2020).

T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı 2018 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu.

Türkiye Ceza İnfaz Kurumları Tarihçesi Araştırma Projesi, (http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/tarihce/amac_kapsam.asp, E.T. 16.06.2019).

Türkiye’de Çocuk Adaleti: Rapor; Unicef, 07.08.2009.

Unicef Türkiye Yıllık Raporu, 2018, <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/unicef-t%C3%BCrkiye-yillik-raporu-2018>, (29.01.2020).

Yargı Reformu Stratejisi, T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Nisan 2015, <http://www.sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yrs>, (05.05.2020).

Yargı Reformu Stratejisi, T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2019, <http://www.sgb.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yrs>, (05.05.2020).

Adli İstatistikler 2018, T.C. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2082019153842istatistik2018.pdf>, (07.05.2020).